

cœlum, ergo pondus ad partem à cœlo remotissimam, puta ad centrum mundi. Ergò terra siue extra centrum poneretur tota, siue mutata figura in alteram partem extaret, rueret eo vsque, vt centrum ponderis sui in mundi centro collocaret. Dico autem centrum ponderis, quia si mutata figura extaret, non esset idem centrum ponderis & magnitudinis, sisteret verò in mundi medio ponderis medium, quia pondus causa descensus est. Si verò non mutata figura, sed à medio mundi aliquatenus pulsa emerit in alteram partem, rueret sanè tunc quoque, & medium suæ magnitudinis, & mundi totius idem esse faceret, quia nulla alia ratione potest alijs omnibus elementis subistere. Amat verò id eius natura, quia est omnium crassissima: est verò is naturalis omnium corporum ordo, & cuius comparandi gratia mouentur per se ipsa, hoc est, neque pulsa, neque tracta, neque portata, neque volutata, sed spontè naturæ, vt crassa sint sub tenuibus: est autem in vniuerso infimus locus, qui & intimus, puta centrum, supremus qui & extremus, puta cœlum. Quia vniuersi partes non possunt ad aliud quodpiam extra ipsum referri, vt in corporibus singulis, velut in ouo vitellus est pars intima, non tamen eadem infima, quia est quædam albuminis pars inferior, quæ scilicet, longius abest: à cœlo in ipso autem orbe non ita, quia non est extra illud aliud ad quod eius partes referantur, sed est infra, quod continetur, supra verò quod continet, continetur verò ab omnibus quod in centro situm est, cœlum autem omnia continet.

Hæc igitur causa est, qua terra extrà centrum acta, aut altera ex parte eminens, rueret in centrum, & eadem, qua non ruit a centro. Nam quo pacto possit à centro, & ad centrum naturaliter ferri, contrariæ cum sint tales rationes: neq;

certè re ita perspecta, vlla superest dubitatio. Nam particu-
 la terræ in aere dimissa, non fertur vnquam in eam cœli par-
 tem cui est propior, sed versus centrum, neque si iuxta ip-
 sum cœlum dimitteretur, maneret, quamuis cœlum fir-
 mum, & velut ex ære fuso esse indicatum antea est. Non
 ergo quærit ruens, rem firmam cui adhereat, sed ordi-
 nem quem naturaliter expetit, ne sit, scilicet super re te-
 nuiori, sed tenuioribus omnibus substet. Terra ergo to-
 ta, cum ita locata sit, non possit vnquam ruere: igitur fir-
 mauit Deus orbem terræ, non aliter, quàm rectè, ac se-
 cundum eius naturam collocans, hoc est, in mundi me-
 dio, qui idem est locus infimus. Verum quia, vt dixi-
 mus, si alteram in partem extaret, velut si nunc ad A-
 quilonem aut Austrum tuberculum magnum terræ ali-
 quod innasceretur, rueret, non quidem in cœlum eò ver-
 sus (vt timere videbatur Socrates in Phædone) sed in se
 ipsam, vsque dum centrum sui ponderis teneret mundi
 medium, necesse est vt hunc quoque casum Deus pro-
 uiderent, efficiens ne aliquam in partem terra extet potius,
 sed omni ex parte sit æquilibris: hoc autem æquilibrium,
 siquidem terra esset perfectè spherica, & secundum om-
 nes partes æque crassa, nulla alia ratione indigeret, nam
 esset ita idem centrum magnitudinis & ponderis: verum
 ob aquarum distributionem, & alias necessitates, oport-
 uit vt terræ partes essent aliæ alijs altiores, ac nihilomi-
 nus, vt firmiter quiesceret, oportuit vt nullæ partes po-
 tius quàm sibi oppositæ extarent, aut vt illa eminentia
 oppositarum partium crassitie pensaretur ad æqualitatem.

Necesse est igitur vt Deus montes, & colles, ac deni-
 que omnia terræ tubercula, ad æqualitatem ponderis ter-
 ræ partibus distribuerit, æqualia æqualibus opponens, ne

alia

alia ex parte grauior facta terra, rueret in se ipsam aliud centrum quærens, quod esset sui ponderis, etsi non esset suæ magnitudinis, velut de ijs quæ vehuntur in aqua monstrat Archymedes. Iustam hanc partium orbis terræ dispensationem, optime cecinit Isaias dicens, Quis appendit in tribus digitis molem terræ? & librauit in pondere montes? & colles in statera? ob hanc igitur æqualem distributionem partium, & quia in medio collocatus est terræ orbis, non commouebitur. Neque vero illa æqualitas partium, est extrà id quod amat rerum natura, immo est quoddam naturæ bonum, non in vniuerso solùm, sed in vno quoque spectabile. Galenus enim multis commendat, in opere quod de vsu partium scripsit, hanc partium æqualitatem in corpore humano, licet verò eandem contemplari in musca & culice, & arbore, & arbusto, & herbula, & re quacunque integra, vsque adeo fecit Deus omnia in pondere, & mensura. Itaque ne terra per aerem in quo videtur pendere, rueret, prouidit Deus, illam sub alijs omnibus mundi partibus collocans: ne rueret in se ipsam, aut commoueretur, prouidit, librans in pondere montes; & colles in statera. Duplici ergo ratione firmavit orbem terræ qui non commouebitur.

CAPVT SEXAGESIMVM

Ap. 25. Prouerbiorum. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. Cōparat Salomō carmina salutaria, decantata homini qui fit corde pessimo, aceto in quo dissolutū sit nitrum. Quę quāam sit apposita comparatio, cuius facile intelliget, perspectis ijs quę de talibus carminibus à philosophis, & de nitro in aceto à veteribus medicis scripta sunt. Plato in Charmide in persona Socratis multis verbis docet, morbos animi curari incantationibus, atq; animi morbis sublatis, plerunq; salutem in corpus redundare, tolliq; capitis dolorem, & multa alia mala, incantationes verò præclaris sermonibus contineri, quibus animæ temperantia tribuatur. Itaq; sunt hęc incantationes, seu decantata carmina exhortationes, increpationes, ac denique disciplinæ omnes, quæ ad Dei timorem, & uirtutum cultum nos alliciunt. Maximę scilicet ægri animi medellæ, quæ sanè a sapiente, & qui ex Deo est, libētissimè suscipiuntur, ei verò qui corde est pessimo, aceto in nitro, seu nitro dissoluto in aceto similes occurrunt. Principio enim molestæ sunt, & mordent acriter, postea verò extergunt & eluunt sordes animi, nisi quis iam est immedicabilis. Talis enim semper auersatur, & respuit, læditurque omni curatione magis. De nitro verò a Dioscoride capite 89. lib. 5. ita scriptum est. Purulentas aures & sonitus earum sanat, sordes expurgat cum aceto instillatum. Galenus quoq; tertio de compositione medicamentorum secūdum locos, ex Archigenis sententia commēdat ad aurium sonitus, acetum cum nitro. Vt itaq; nitrum cum aceto instillatum in

aures, earum eluit sordes, & sonitus, seu tinitus earum sanat, ita exhortationes sanctę sapius instillatę in aures, etiam pessimis, sordes animi eluunt, & varias perturbationes, quasi sonitus aurium prohibentes audire veritatem, sanāt. Mordent verò, neque sine magna molestia ab ægro animo suscipiuntur, non aliter ac acetum & nitrum. Vtrunque enim per se, ac simul ambo, vbi in purulentas, & exulceratas aures instillatur mordet, duratque ea mordicatio, vsque dum pars sanescit, & cute obducitur.

CAPVT SEXAGESIMVM

PRIMVM.

IN eodem 25. Prouerbiorum. Sicut frigus niuis in die messis, ita legatus fidelis ei qui misit eum animam ipsius requiescere facit. Et paulò infra in eo. c. in eandem sententiam dicitur, Aqua frigida animę sitiētī, & nuntius bonus de terra longinqua. Itaq; cōiunctis ambobus locis facile intelligimus, potum aquę refrigeratę admota niue in die messis, hoc est, in ætate, facere requiescere animam potantis, ut nuntius seu legatus missus à terra longinqua cum est fidelis, facit requiescere animam eius qui misit eum. Quoniam scilicet, fiduciam habet in nuncio fidelis qui misit eum, ac proinde requiescit animus eius. Possit hęc physicus pro potu niue refrigerato testimonium accipere, atq; tempus vtendi illo discere, non minus quàm a Galeno. Si quidem verba illa, Animam ipsius requiescere facit, vsum innuunt, illa verò, In die messis, tempus vtendi. Nimirum anima physicè plerisque vocatur ipsa respiratio, seu qui respirando attrahitur spiritus. Atqui Diogenes, vt tradunt, qui de eius placitis scripserūt, in

eo aere animæ essentiam esse putauit . Sed utcunque de animæ essentia sentiat physicus , quia respiratu vita seruatur ipsam respirationem animam vocat , atque huius ipsius facilitatem , seu tranquillitatem , animæ requiem . Itaque facere animam requiescere , est physicis , respirationem facilem reddere , id verò fit , igneum calorem extinguendo , atque hominem attemperando . Quod , cum febris calor igneus sit , constat , ut possit à multis febribus liberare , atque ita esse vtilissimum , cum tempestiuè adhibetur . Intempestiuus enim eius vsus multorum malorum causa esse potest . Quæ Hippocrates ferè colligit in Aphorismo dicens , frigida velut nix & glacies , pectori inimica sunt , tussés mouent , sanguinis eruptiones , ac defluxiones faciunt . Rursus in alio Aphorismo . Frigida inimica ossibus , dentibus , neruis , cerebro , spinali medullæ , & rursus , Frigida conuulsiones , antrorsum ac retrorsum distentiones , nigrores , rigores febriles . Opportunitas verò est , ut Galenus libello de cibis boni & mali succi inquit , In æstate non quibusuis , sed ijs tantum qui exercentur dare ; ne , scilicet æstu forti & exercitatione inflammati , in causas incidant . Quorum generationem Hippocrates in libris de ratione victus in acutis , his verbis docet . Febris autem ardens fit , cum resiccata venulæ tempore æstiuo acres ac biliosos ichores in se ipsas trahunt . Fit autem plerunque ex longo itinere , & longa siti , cum resiccata venulæ acres & calidas fluxiones in se ipsas attraxerint . Cum igitur hæc sit causonis generatio , & his causis fiat , constat nulla ratione posse præcaueri melius , quàm eo tempore , ijs qui in talibus uersantur causis , dato potu frigido , foreque ut uenæ refrigeratione temperentur , & spiritus , qui æstu & exercitatione redditur difficilis , re-

quie-

quiescat, fiatque facilis, ac moderatus. Facit igitur talis potus, animam requiescere in die messis, hoc est in ætate & labore. Quo enim exemplo potius uteretur, quo significaret æstum & laborem, quàm messis? non autem solis messoribus, sed & omnibus hominibus negotiosis, qui per æstatem non possunt se horis meridianis domi continere, & iter agētibus, utilis is potus est, si quidem inde febres ardentes sole-
re cieri Hippocrates auctor est. Neq; uerò tunc omnibus utendum tali potu est, sed quibus nulla pars, earum, quæ eo lædi solent, insigniter est debilis; thorax dico, pulmo, cerebrum, nerui, spinalis medulla, aut etiam intestina, aut vesica. Quibus ergo talis quæpiam est debilitas, exercitationes & insolationes per æstatem deuitetur penitus, ne necessario incidant in alterutrum, ardentes dico febres, aut illas alias noxas. Ut verò præscripta verba Salomonis continent commendationem frigidi potus, ita innuunt, ne in ætate quidem nisi exercitatis utendum eo esse: in alijs uerò temporibus nulli. Non enim simpliciter dicit, frigus niuis
requiescere facit animam, sed in die messis; ni-
mirum alijs temporibus, aut etiam in æsta-
te uacantibus hominibus, animam
sedat ipsa aeris inspirati tem-
peries, aut otium. Ve-
rum de tali potu
alibi mihi
dicta
sunt plura. Hic pro
meo instituto di-
ctum est sa-
tis.

CAPVT SEXAGESIMVM

SECVDVM.

Ap. i. Ecclesiastæ. Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem semper stat. Oritur Sol & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibiq; renascens gyrat per meridië, & flectitur ad Aquilonem. Lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur, Hoc quod Ecclesiastes obseruauit, nihil aliud est, quàm quod Arist. in duobus vltimis capitibus secundi de ortu & interitu difertè tradidit, puta circularem esse rerum omnium mutationem, & hinc pendere mundi æternitatem, quoniam, scilicet, sola mutatio circularis potest esse perpetua. Partes ergo mundi quæ per se sunt perpetuæ, vt Solëm & alia corpora cœlestia, nullam mutationem substantiæ subire, sed circulo volui, accedere quæ & recedere, eadem numero semper redeuntia: quæ verò corruptibilia sunt, fieri semper ex se ipsis circulo nascentia & intereuntia, numero semper alia, sed specie eadem, vt ex aëre fit aqua, & ex aqua aer. Hunc generationum abeuntium & redeuntium circulum, quo mundus seruatur, innuit Ecclesiastes dicens, Generatio præterit & generatio aduenit. Considerandum verò triplicibus rebus constare mundum hunc, quibusdam enim incorruptibilibus, ut cœlestibus: quibusdam secūdam se totas corruptibilibus, vt singulis brutis & arboribus: aliis corruptibilibus per partes, vt terra, mari, & toto aere, horum enim nullum secundum se totum corrupti potest, corrumpitur verò secundum partes singulas. Corruptibilia primi generis, non aliter seruantur, quam successiua generatione singularium, generatio-
ne

ne scilicet prætereunte, & generatione adueniente. Terra autem & mare & eiusmodi semper stant, etiam si secundum particulas præ sua mole insensibiles, recipiant accessiones. Sol, & reliqua corpora cœlestia, secundum se tota & partes omnes inalterata, tantum mouentur circulo, qui motus ad aliorum corporum mutationes, rationem habent causæ. Quia enim hæc circulo voluuntur, illa circulari mutatione hoc est, eisdem specie rebus abeuntibus, & redeuntibus oriuntur & intereunt. Neque sane illorum cœlestium corporum virtus æquè accedit ad omnia, quæ in generabilium & corruptibilium regione sunt, sed in his ipsis est ordo ut loci, ita & virtutis. Suntque alia alijs efficaciora & perfectiora, mutatque cœlum ipsum alia per alia, velut per tenuiora & superiora, quæ crassiora & inferiora sunt. Proindeque dictum est Empedocli, terram & aquam materiam esse generabilium corporum, ut farinam & aquam, aerem verò & ignem efficientia magis quam accipientia esse, & virtutes præstare magis quam corpora rebus generandis. Hęc igitur consentaneum est accipere propius a cœlestibus vim, quam in humiliora transmittant. Argumento est, quòd cum inferiora, & densiora, stent in suis locis firma (multoque magis terra) superiora illa & tenuiora cum cœlestibus voluuntur, & illorum prosequuntur motum. Aerem enim supremum, & qui iuxta cœlum est, circulo volui quotidie ut ipsum cœlum, indicant comete, qui quasi in ipso essent cœlo, videntur aliquando circuire, ignem verò qui & per aerem & per reliqua omnia penetrat, ut omnium tenuissimum motum ipsius Solis tenere & cum illo circuire, indicat calor qui lumini accedit semper, & tenebrosa deserit, quasi luminis comes indiuiduus. Id enim est, quia ignis est a secla Solis. Ut igitur Solis circuitio causa est circuitionis huius substantiæ spiritalis, ac

reæ inquam & igneæ, ita & hæc spiritus circuitio, causa est generationum, & corruptionum, eorum quæ circa terram, & mare oriuntur & intereunt, atque in his, maximè ignis, huic enim, vt Aristoteles inquit, substrata sunt omnia vt materia illeque suo calore efficit omnes naturales ortus, estque, vt in hoc ipso opere antea interpretati sumus, spiritus qui ferebatur super aquas, & fecundabat omnia. Breuissimè igitur Ecclesiast. complexus est totam de ortu & interitu tractationem, dicens, mundi huius perpetuum ductum seruari, alijs ex alijs rebus circulo genitis, & generatione successiua rerum numero diuersarum, specie similium, itaque generatione prætereunte & generatione adueniente causas verò huius commutationis rerum esse, quod terra semper stat in medio mundi firmata (intelligitur verò terræ nomine, totus eius globus, qui terra & aqua constat) & circa eam voluuntur circulo cœlestia, & spiritualia tenuiaque corpora, his enim (cœlestibus inquam & spiritualibus) facientibus, & illis (crassis scilicet elementis) recipientibus, ortus & interitus fiant. Vt verò hæc recipiant, & illa faciant, nihil magis consentaneum, quam vt illa circueant, & hæc firma stent, siquidem efficientem causam oportet accedere ad materiam, nulla autem ratione acceditur melius quam materia quiescente, & effectrice causa accedente omnem in partem, omnem verò in partem non aliter acceditur, quam circueundo.

Quapropter facescat iam hinc quorundam veterum sententia, & Copernici arguties, terra enim stat, & Sol circuit. Neque verò ipsa cœlestia corpora, & tenuia elementa, æquè pertinent ad effectiuas causas, sed cœlestia efficiunt solum, elementa tenuia efficiunt multò magis quàm crassa, ita tamen vt accipiant non nihil, materiaque sint, alioqui non essent elementa.

men-

menta habent pares efficiendi vires, sed in illis Sol, in his ignis præcipua ortuum & interituum causa est, proinde Ecclesiastes patiendi principium in terra quiescente, efficiendi verò in Sole, & spiritu hoc est igne, circulo latis posuit. Eam verò esse utilitatē circularis lationis, vt effectrix causa ad omnes materię partes accedat, apertè insinuât illa verba, Lustrás vniuersa in circuitu pergit spiritus. Nihil est enim aliud, quã si diceret, in circuitu pergit, vt lustret vniuersa. Porrò nos antea, super capite trigelimonono Deuteronomij, ex loco & motu Solis, Dei sapientiam commendauimus, & admirati sumus, qui ita illum cœlo locauit, eumque motum tenere iussit, vt nulla se mundi pars absconderet à calore eius.

Verum quod de Solis motu hoc loco dicit, non exiguam ingerit difficultatem. Nam, inquit, gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem. Videtur autem hoc non ita habere. Nam Aquilo est ea cœli pars, à qua flat Boreas, qui & Aquilo dicitur. Ea verò est vbi situs est polus, Sol verò circuit circa polum, ita ut polus centrum sit eius circuli quem Sol describit, non potest ergo versus polum flecti, siquidem circuli partes omnes distant à centro æqualiter. Neque verò hîc possis dicere quod Diuus Thomas Aquinas super Iob dicit, Aquilonis nomine significari hemispherium quod supra nostrum Horizontem est, & huic oppositum dici Meridiem.

Quinpotius, meo iudicio, hinc constat, non esse illam legitimam interpretationem. Nam quis non dicit Solem gyra re per Meridiem, cum horas nobis exhibet meridianas: constat verò horis meridianis supra nostrum Horizontem esse Solem. Meridies igitur pars nostri hemispherij est, non quod huic oppositum. Quid ergo dicas? quo pacto flectitur ad Aquilonem? Videtur sanè hoc dictum iuxta sententiam quorundam veterum, qui vt Arist. cap. 1. secundi Meteor. nar-

ra, censēbant totum mundum secundum Septentrionalem partem in sublime assurgere, secundum meridionalem verò demissum esse, idq; non solum in cœlesti, sed in terreno etiam globo. Itaque habere terreum globum ad Septentrionalem partem, velut giberum quendam prægrandem, extare enim ad eam partem, & ad meridionalem nutare, Solemque non sub terram, sed circum terram, & hunc Septentrionalem locum circum ferri. Itaque diem esse cum per meridiem circuiret, noctem verò cum deflectens ad Septentrionem, illo velut terræ gibero occultaretur. Videtur itaque illi sententiæ locus hic fauere. Sed & quod ponunt, alijque quamplurimi veteres putauerunt, Septentrionalem cœli partem alijs omnibus esse superiorem, videtur ex sacris posse recipere confirmationem, siquidem Isaïæ decimoquarto capite ita dicitur, ex persona superbissimi. In cœlum conscendam, super atria Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis, quasi scilicet, Aquilo excelsior cœli pars sit. Verum tamen hoc falsum esse, neque vllam mundi partem eminere alijs, eò quod in perfecta sphaera omnes extremitatis partes distent æquè à medio, indicatum antea est super capite trigesimo septimo, Iob. Porrò dicere Solem illo modo circuire, hominum est ignorantissimorum astrologiæ. Nam cum Sol moueatur motu diurno cum toto cœlo, nisi moueretur qua nos dicimus, suprà & infrà terram, non possent poli esse, vbi esse nunc ponuntur, sed mutato circulo mutari oporteret polos, at verò polium esse vbi nunc ponitur declarant stellæ omnes fixæ, quæ quò longius absunt ab illo puncto eò maiores describunt circulos, & quò accedunt propius, minores, adeò ut sint nonnullæ æternæ apparitionis. Itaque falsum esse illud dogma, ex dictis apertè deprehenditur: quapropter

pter

pter nō licet secūdum illud sacra verba interpretari, sed quæ
 ex Isaia produximus, verba sunt regis præ superbia infanien-
 tis, affectantisque sedes æthereas, ac solium suum collo-
 care in Aquilone, quæ pars despectanti à terra videtur ef-
 se summus cæli apex, quia in medio astrorum omnium est,
 & circum quam Sol, & Luna, ac reliqua Astra omnia tam er-
 rantia, quam fixa, videntur choreas ducere, non tamen pro-
 inde excelsior est alijs, neque quidem potest in corpore per-
 fecte spherico. Quo pacto autem vera sint præscripta nunc
 de Solis circuitione verba, iam dicamus. Certè illa in spha-
 ra recta & sub æquinoctiali vera non essent, ibi enim Sol aut
 per ipsam lineam fertur æquinoctialem, neque in vllam mun-
 di partem flectitur: aut ultra citravè eam lineam, ita tamen
 vt quotidiana circuitione eam non interfecet, non interse-
 cans autem in contrariam mundi partem flecti non potest.
 At verò in sphaera obliqua, qualis est hæc quam incolimus,
 & Syria, vbi hæc scripta sunt, quinimmo & vbi vbi inter tro-
 picum Cancræ & circulum Arcticum (vltra quos fines nihil
 habitabile putabat antiquitas) verissimum est, quotidie So-
 lem gyrare per meridiem, & flecti ad Aquilonem. Nam
 quacunq; die conuertat homo faciem ad eam partem qua ori-
 tur Sol, & inde ducens per suum Zenit lineam, describat
 circulum magnum, & imaginatione secet mundum in duas
 partes æquales, eam mundi medietatem ad quam spectabit
 sua dextra, vocabit meridiem, ad quam sinistra septentrio-
 nem, aut Aquilonem, quia habebit polum à sinistris, & à
 dextris meridianum motum Solis: quotidie autem Sol,
 postquam gyrauerit per meridiem, interfecans illum ma-
 gnum circulum (qui est linea longitudinis) flectetur ad op-
 positam cæli medietatem, quare flectetur ad Aquilonem. In-
 terfecare autem eam lineam quotidie, constat, quia Sol
cum

cum fertur per æquinoctialem describit magnum circum-
 lum, duo autem circuli magni non possunt non interfecare
 sese per medium: cum verò recedere ab æquinoctiali non
 possit Sol nisi per triginta gradus, & obliquitas spheræ dictis
 in locis maior sit (quod eleuatio poli ab Horizonte indicat) fit
 vt nunquam percurrat Sol circumlum, qui non interfecet cir-
 culum illum magnum, & si non per medium, & in partes
 æquales. Si autem interfecat, certè flectitur antequam per-
 ficiat diurnum motum ad oppositam medietatem, & quæ
 spectat ad Aquilonem. Verissimè ergo Solex quo nascitur,
 gyrat per meridiem, & deflectens ad Aquilonem redit in lo-
 cum suum. Quòd verò omnis locus citra tropicum Cancrì
 habeat obliquitatem maiorem, quam sit summus Solis reces-
 sus à linea æquinoctiali, constat, quia duo tropici æquè di-
 stant ab illa linea, & circuli Arcticus & Antarcticus à polis, ha-
 bebunt ergo regio quæcunque tantò plus obliquitatis quam
 id spatium sit, quantum distat ab ipso tropico, quod omnino
 sit aliquid, si citra illum sita est.

C A P V T S E X A G E S I M V M
 T E R T I V M.

N eodem primo cap. Ecclesiastæ ita ha-
 betur. Omnia flumina inrant in ma-
 re, & mare non redundat: ad locum
 vnde exeunt flumina reuertuntur, vt
 iterum fluant.

Antiquam hæsitacionem vocat Ari-
 stot. in secundo cap. secundi Meteoror-
 um, cur mare non redundet, neque verò sentiatur augeri,
 tametsi multitudo ingens tantæ magnitudinis fluiorum in
 ip-

ipsum continenter influat. Nimirum inde licet intelligere, eam quæstionem ab antiquissimis etiã philosophis agitam esse, cuius decisionem constat pendere ab ea opinione, quam quis habeat de fluminum generatione, & hanc à generatione fontium. Siquidem videmus (neque dubium) flumina a fontibus incipere & accessione fontium & riuulorum augeri.

Qui igitur censebit fontes ex ingenti illo barathro, & aquæ (vt ita dixerim) immensitate, quæ intra terram est regurgitare, partim per patentes quosdam poros, velut per quosdam cuniculos, partim per solidam ipsam terram excolatos, dicet, (quod in præscripta oratione legimus) mare non redundare, quia quantum alia parte accipit, tantundem alia demittit Cuius sententiæ Plato est in Phædone, ubi differens de magno illo barathro, inquit. In hoc utriusque receptaculum omnia confluunt flumina, atq; inde rursus effluunt. Arist. uerò qui de generatione fontium aliter statuit, puta illos non ex vno communi principio fluere, sed noua aliqua generatione fieri, suo in loco vnumquemq; merito uidetur refutare eam quæstionis antiquæ decisionem, & excogitare aliam. Nimirum ipse censet in terræ cavitatibus gigni aquam, aeris, & vaporum qui illuc sunt copiosi, congestionem, ibique multatum guttularum continenti concursu, riuulos gigni, qui per meatus aliquos erumpentes, fontes dicantur, quorum rursus coitione fiant flumina quæ per terram decurrant vsque ad mare: hoc uerò ob suam vastitatem, non videri accessione fluminum augeri, esse enim perinde ac si per amplissimam mensam effundas aquæ cyatum. Dissendum igitur in primis videtur de fontium generatione, utro dictorum modo fiant, & an eodem modo omnes, deinde ad antiquæ dubitationis solutionem, ueniendum. Aristoteli videtur fieri non posse, ut fontanæ fluuialesque aquæ effluant ex mari, cum in illud influant,

fluant, quia cum aqua moueri nullo modo possit, nisi ab editiori in humiliorem locum, fieri non potest, vt in eūdem locum influat a quo effluerit, quia erit idem locus se ipso eminentior, & humilior. Quæ causa est, vt non possint arte fieri vlli fontes perpetui, præcipuè non accedente vacui necessitate, quæ certè in terræ cavitatibus non accederet, quia possent facile repleri aere. His possis addere tam insignem aquarum fontanarum a marina differentiam, si enim ex mari vt ex communi alueo omnes fluerent, videntur, & sui, & maris futuræ similes, nunc autem & à seipsis dissident multum, & à mari quam plurimum, cum pauca falsæ sint. Cum igitur hic modus generationis fontium his argumētis videatur tolli, superest alter, ex vaporibus scilicet, & aere densatis intra terræ cauernas generari denuo aquam, quæ per quosdam hiatus exiens fons dicatur, atque deinde aliorum accessione increfcens, etiam fluuius. Quam sententiam confirmat Arist. dicens hac causa ad radices montium oriri semper fontes, neque in media planicie humilium vallium, neque in summis montium cacuminibus, quod ex sublimiū partium cavitatibus ad humiles guttatim destillet aqua, atque stillarum concursu colligatur. Cæterum si quis rectè consideret, videat argumenta quæ contra aliam sententiam dicuntur esse solubilia, & quæ in huius confirmationem communia. Nam primo illo (quod & maximum esse videtur) non fit, vt non possit aqua influere in eundem locum à quo effluat, sed vt non secundum eandem partem. Quid autem prohibet mare, adeo vastum cum sit, & immensæ profunditatis secundum aliam partem recipere influentes aquas, secundum aliam demittere effluentes? nimirum in arte factis fontibus machinari conantur, vt idem aquæ congius circulo quodam influat, & effluat. At verò in mari non ita euenit, neque eadem aqua

quam

quam in mare deponit Tagus, redibit inquam in eiusdem fluminis exortum, sed in mare deponit, & ex barathro illo immenso, quod intra terram est, exhaurit. Sed dices, quo pacto exhaurit? certè vt in hominis corpore, magna sanguinis copia in hepate est, & corde, decurrit vero inde per totum corpus, per quosdam angustos canales, quos vocamus venas, ita intrà terram maximæ quædam cavitates sunt aqua plenæ, indeq; per quosdam cuniculos, seu mauiis, per quasdam venas decurrit per totam terram, vsque ad eius extremitatem, atque vbi euenit venarum aliquam ruptam esse, aut hiare, fons fit, maior aut minor, ut ipsa est vena, aut hiatus. Neque enim putandum est, Mosem cū in deserto lapidem virga feriens, potauit siti iam pereuntem populum, fecisse vt quæ antea non erat aqua, gigneretur denuò, sed vt quæ suberat rupto meatu erumperet; velut chyrgus venam scindens, sanguinem fluere facit. Atqui hoc ita se habere, apertè indicant verba illa capite septimo Geneseos. Rupti sunt omnes fontes abyssi, hoc est, omnes fontes, qui ex ingenti aque abyssò (hoc est quod poetæ barathrum vocant, seu tartarum) procedunt, ruptis venis eruperunt, & ita effusa aqua abyssi inundauit terram, vt si quis ruptis vbiq; venis exhauriat sanguinem hepatis, ac totam corporis cutem commaculet. Sed dices perstans adhuc in primo argumento, quandoquidem ex terra & mari vnicus constat globus, fieri non posse, vt aqua per illos meatus, siue canales, supra globi illius extremitatem, seu superficiem efferatur, ferretur enim sursum sublimior siens toto mari à quo nascitur: nullatenus igitur efferri potest in montes, & mari & reliqua terræ planicie sublimiores, at verò plerique fontes descendunt ex supremis montibus, decurruntque in terræ planiciem, ac per eam in extimam superficiem maris, non igitur ex mari

niunt, sed in ipsis montibus generationem habent, non aliter ac pluuias aquæ in nubium regione. Non esset (arbitror) quod respondere possemus, si mare, & tota aquæ moles in suo loco consisteret firmiter, vt terra, neque ageretur hæc & illâ ab vlla alia causa, quæ accederet. Nunc autem non ita fit, quinimmo videmus mare assiduè agitari, nunc quidem stato quodam ordine tumescens, & detumescens, nunc temerè per tempestates insanas vsque ad nubes elatum, & rursus subsidens, quos motus, vix dubitare quispiam possit, ad conclusos intra terram, & aquam flatus referri. Nam aduentante tempestate, antequam per apertum aerem ventus reflet, sentitur intrinsecus aqua agitari, & cum ipso maris æstu quotidie aduentat aura quædam, ex aqua impetu interni flatus agitata, erumpens. Quale igitur hoc esse videmus, circa hanc extimam superficiem, tale quiddam necesse esse intra terram in contrarias partes fieri: agitari igitur interius aquam à flatu, & à barathro per terræ cuniculos in partes mari etiam sublimiores efferri, partim quidem ab impellente flatu pulsam, partim etiam ab erumpente, quærenteque exitum tractam, vt est scilicet via. Cum igitur hoc ita habeat, putandum est, esse in supremis terræ partibus cavitates quasdam, quæ cum aqua agitata eo vsque pertingit, replentur superne, & cum reliqua aqua retrocedit, quæ eas repleuerat, manet velut in vtris quibusdam sensibilibus, à quibus per terræ rimulas defluens, in mare iterum recurrit. Neque verò non erunt hoc modo fontes perennes, nam inundationes illæ subterraneæ tam repetunt crebro, aqua nunquam

ma-

manente , sed semper agitata , vt antequam ventres illi exhauriantur , anticipent repleti . Sunt vero flatus , & aqua sibi mutuo causa agitationis , nam aqua deorsum cadens illum præmit densatque , ille plus satis compressus , & quærens laxamentum , illam trudit , hisque mutuo sientibus sunt intra terram magnæ turbationes , ut & in animalium ventre , (vt in dicta perstemus comparatione) euenit , humores & flatus susque deque versari , quia & crassissimas fœces à flatu solent vsque ad supernum ventriculum , ab imo ventre efferri .

Hac igitur terræ marisque dispositione , sapientia Dei librabat fontes aquarum , hoc est , ita aquas disponebat , alias partes eleuans ac suspendens , alias deprimens , vt nunquam cessaret fontium fluminumque decursus , quibus , velut vberibus , terra omnium mater , animantia omnia potaret , & satis omnibus , ac sponte nascentibus alimenta præberet , vt inquit Philon .

De hac aquarum dispensatione gloriatur ipsa Sapientia capite vigesimoquarto , dicens , Ego sapientia effudi flumina . Ego quasi trames aquæ immensæ de fluuio . Ego quasi fluuius Dorix , & sicut aquæductus exiui de Paradiso .

Dixi , Rigabo hortum meum plantationum , & inebriabo prati mei fructum . Et ecce factus est mihi trames abundans , & fluuius meus appropinquauit ad mare . Hæc verba haud dubie innuunt dictam aquarum distributionem . Quod ipsarum sit tam ampla differentia , facit percolatio . Nam & Aristoteles ipse dicit , demissis in mare vasis cereis extrahi dulcem aquam , tamen

quod percoletur quod dulce, & potulentum est, falsis & terreis extra relictis. Quin & terrea, ac lapidea quædam vasa sunt, per quæ excolata aqua redditur melior, ex corpore verò per quod permeat, semper aliquid trahit. Quid ergo prohibet hoc idem excolada per terram aqua fieri? Accedit, fontes non exire ex maris conspicua parte, sed ex barathro, quod quia intra terram reconditum est, neque ita a Sole exurit, minus erit falsum. Hæc igitur argumenta debilia sunt. Illud vero commune, nasci plerunq; fontes ad montium radices. Dico autem commune, quia secundum vtrunq; opinionem idem euenit, nam cum aqua naturaliter feratur deorsum, etiam si rumpatur vena, non decurret per terram, nisi rumpatur in montibus, neque quidem in suprema eorum planicie, sed qua iam declinant. Alioqui ruptura venæ in locis planis fiunt putei. Hæc igitur Platonis sententia quæ adeo consonat sacris oraculis, nihil videtur admittere incommodi. An vero & Aristotelea adeo probabilis sit, expendendum, non enim videtur. Nam si fontanæ aquæ perinde generarentur in terræ cauernis, vt pluuiæ in nubium regione, eueniret certè in illis, quod & in his, scilicet, neque essent perennes, neque eisdem in locis semper fierent, sed, vt pluuiæ in certis fierent temporibus & locis. Præterea nubes fiunt ex aere & vaporibus loci frigiditate crassescuntibus, cauernæ verò terræ non semper frigida sunt, sed in æstate solum, quare in hyeme cum sunt calidissimæ, vt & animalium ventres, non manarent fontes, sed solum in æstate, euenit verò contra omnino, per hyemem enim fluunt abundantius, per æstatem extenuantur omnes, & arefcunt plurimi. Quod si dicas non gigni eam aquam crassescete aere à frigore, sed congectione vaporum à calore resolutorum, vt in operculis ollarum ex aqua feruente, eueniret contra, vt per æstatem nulli

fon-

fontes fluere, cum totus calor sit extra terram, at verò fluunt plurimi, ijque frigidissimi, ac nonnulli etiam sunt qui obturati per hyemem, fluunt æstate solum. Quod si dicas, æstate fieri refrigeratione, hyeme congectione resolutæ calore aquæ, præterquam quod videtur figmento simile, non eandem esse toto anno fontis perennis generationem, eueniret vt Vere & Autumno minus, tenuiusq; fluere quam hyeme & æstate, cum scilicet neque frigus esset tantum, vt crassitiæ inferret, neque tantus calor vt solueret aquam in vapores, itaque haberent fontes quotannis duo incrementa & totidē decremēta. Tamen non ita euenit, sed uniuersim cum ignis abundat, decrescit tota aquæ moles, cum extenuatur ignis, abundat aqua. Quapropter cum fontes ac flumina, ex tota aquæ mole, & ingenti illo barathro (quod nihil aliud est quam recondita maris pars) decidantur; tabescunt cum prævalent calor & siccitas, abundant cum contrariæ uirtutes hoc est frigus & humor præcelunt. Constat igitur ex dictis, verissimum esse quod sacra testantur eloquia, fontes aquarū nasci ex abyssu. Quid uerò magis conspicuum in quibusdam & fontibus & puteis, qui cum ipso mari sentiunt fluxū, & refluxum, quem æstum dicimus? cur autem non omnes, & cur eorum qui ut mare æstuant, quidam auferente mari auferunt, subsidente subsident, quidam intumescunt detumescēte, & tumescēte detumescunt. Dictæ sunt causæ super caput trigessimū octauum Iob, nunc illud unum dicimus, consentaneum admodum esse putare, eos fontes qui simul cum mari mouentur, ab eodem principio impelli, habereque cum mari partium continuitatem, quam nisi per barathrum, habere nequaquam possunt. Porro, quod in quibusdam fontibus euidenter agnoscitur, de omnibus æquum est putare, exire scilicet, ex communi aquarum principio, mari.

Neq;

Neq; verò hoc verum non erit, etiam si excolatæ per terram aquæ ex mari, accessio aliqua fiat ex vaporibus, siue densatis, siue congregatis, nam & vapores ipsi ex aqua fiunt. Vt igitur destillantem ex alambico aquam, nemo negat exire ex herbis quæ in illius fundo sunt, etiam si intercedat resoluti congestio, ita ne illam quidem aquæ partem, quæ fontibus & fluminibus accedet, ex vaporibus genita, siue intra terram, siue in nubium regione, negandum à mari exire, illud enim est totius humiditatis promptuarium. Fatendum ergo omnia flumina à mari exire, & in illud reuerti, quod, præter dicta, vel facilis expeditaque antiquæ dubitationis dilutio indicat, nimirum mare, & si in illud flumina intrent omnia, non redundat quia ab illo etiam exeunt. Nam quam Arist. reddidit causam, minus probari potest. Quia enim vastissimum est mare, & influentia flumina non vna in parte acervantur, sed diffunduntur per illud extensa, putat latere, neq; sensibilem vllam molem posse addere. Quod quidem si vno tantum die, aut vno mense, aut etiam vno anno, aut, si placet annis centum fieret probabiliter diceretur, si tamen infinito iam tempore (vt ille met auctor putat) influxerunt, necesse est plus aquæ quam totum ipsum cõtineat mare, ingessisse, atq; ita redundasse iam multò ante in totam terram. Neq; si dicas, mare Solis vi ad meridionalem plagam assiduè ablumi, plusquam accessione fluuiorum possit augeri, effugies dubitationem, non enim minus augetur ipsum per se mare sub polis, quam extenuatur sub Zodiaco, quapropter illis exequatis, redudabit quod ex fluminibus accedet, denuo genitum. Non igitur illa causa est, qua mare non redundat, sed quia ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant.

CAPVT SEXAGESIMVM

QVARTVM.

Apite 1. Ecclesiastæ . Ego Ecclesiastes fui Rex Israel in Hierusalem, & proposui in animo meo querere, & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub Sole . Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.

Cap. 3. eiusdem, ira habetur. Cuncta fecit bona (Deus scilicet) in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum vt non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem .

Rursus in calce cap. 8. eiusdem libri. Et intellexi, quod omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem, eorum quæ fiunt sub Sole, & quanto plus laborauerit ad querendum, tanto minus inueniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire, & rursus. Cunctæ res difficiles non potest eas homo explicare sermone.

His oraculis duæ continentur assertiones : altera ; Studium philosophiæ naturalis, & desiderium agnoscendi rerum causas, insitum esse naturaliter hominibus, neque fluere ex aliquo vitioso affectu, vt multas rerum prauarum appetitiones, sed ab ipso Deo rerum omnium, & naturæ parente, & auctore, illis esse tributum . Siquidem hanc occupationem pessimam, idest, maximam, & laboriosam, non, inquit, ipsi sibi à natura declinantes conquiescere, sed dedit Deus filiis hominum, & mundum tradidit disputationi eorum : itaque cupiditatem

phi-

philosophandi illorum animis in seuit, mundum verò posuit illis ob oculos, uelut quoddam Enigma, & prima quidem assertio hæc est. Altera. Homines, quantum uis studio philosophiæ insudent, fieri non posse, ut aliquando inueniant rationes & causas eorum quæ fiunt sub Sole, sed necesse esse, ut omnes in earum inuestigatione, dum sunt in tenebris sensuum horum, plus aut minus allucinentur, & de ijs etiam, quæ sibi uidentur probabilissima, nisi se ipsos uellint fallere, dubitent. Non enim, inquit, dedit Deus hanc occupationem, hominibus, inuestigandi sapienter de omnibus quæ fiunt sub Sole, & consequuti certam eorum notitiam. fiant sapientes, sed ut occupentur in ea, sapienter inuestigantes. Nimirum homines, non tam dici debent sapienter, quod sciant, quam quòd inuestigent non ineptè. Qui proinde mihi videntur vocari philosophi, id est, amatores sapientiæ, potiusquam sophi, id est sapientes. Non enim tam sciunt, quam scientiæ amore capti inuestigant. Propositæ itaque sunt duæ assertiones. De prima quidem omnes consentiunt, siquidem eum appetitum omnes persentiscunt in seipsis. Vnde quidam naturam sequuti, philosophiæ vacant, alii eam naturam in uitium cõmutantes, in curiositatis peccatū incidunt, vana & superstitiosa conlectantes. Verissimè itaq; dictum est illud ab Aristot. Omnes homines naturaliter scire desiderant. Ut itaq; vitam & felicitatem (quamquam de ea uariè sentiunt) omnes naturaliter exoptant, ita & scientiam naturæ quam in parte felicitatis etiã ponunt, iuxta illud Poetæ. *foelix qui potuit rerum cognoscere causas.* Obijciat fortasse aliquis Socratem, qui hanc philosophiam videtur spreuisse, & eam solùm probasse, quæ ad mores formandos pertineret. Cæterum, si consulimus Galenum in libro de historia philosophica, intelligemus facile, eum uirum, non neglexisse eam philosophiæ partem, quam

me-

melius etiam, quàm multi aliorum excoluit, sed damnasse superiorum philosophorum institutum, qui in ea suorum studiorum ponebant finem, & vni philosophiæ parti physicæ, cui soli illi vacauerant, duas adiecisse, rationalem scilicet, & moralem. ipse etiam Ecclesiastes in initio cap. septimi videtur arguere philosophos, dicens, Quid necesse est homini maiora se querere, cum ignoret quid conducatur sibi in vita sua? tamen re vera non vituperat sobriam philosophiam, sed (vt ipsiusmet verbis utar) verba plurima, multam in disputando habentia vanitatem. De secunda assertionem plurimum altercatum est. Nam cum fuerint penè innumeræ philosophorum sectæ, quæ in tres primas differentias distributæ sunt Dogmaticorum, Academicorum, & Scepticorum, in Dogmaticis fuere Peripatetici, Stoici, Epicurei, Pythagorei, & alij innumeri. Academici, Socrates, Plato, Clitomachus, & Carneades. Sceptici, Pyrrho, & Zenocleates, & Anaxarches Abderita, & multo post, Sextus, in ea secta nobilissimus, qui eam etiam auxit. Galen. addit duplices alios philosophos, Contentiosos, scilicet, & Mistos. Cotentiosos, dicit, fuisse eos, qui nihil aliud quàm superiores esse cauillis contendebant: in his dicit fuisse Euclidem, Menedemum, & Clitomacum. Mixtos eos, qui partim Sceptici, partim Dogmatici fuere, vt Xenophanes, qui solum asserens omnia esse vnum, & Deum esse finitum immutabilem, & ratione præditum, de alijs omnibus dubitauit: & Democritum, qui nulla alia de re suam sententiam tulit, quam de atomis, vacuo, & infinito. Cæterum Cotentiosos, fatius est à numero philosophorum reijcere, & sophistas appellare: Mistos verò intelligere cum prioribus. Cum itaque fuerint triplices philosophi, Dogmatici, Academici, & Sceptici. Soli dogmatici affirmare quædam ausi sunt, atque sua placita quasi certa & stabilia pronuntiare.

Academici, nihil certo sciri posse, sed ad uerisimilitudinem quandam, & probabilitatem posse procedere disputationes. Sceptici, nihil de vlla re affirmantes, neque negantes, de omnibus æquè dubitant. Atqui, ne illud quidem, an sciri posset quippiam, an non, affirmabant, aut negabant, sed in ore semper habentes illa familiarissima verba, Nihil definitio, & nihilo magis, & fortasse, & fieri potest, & ^{et cetera} quasi subtraho iudicium, aut vtentes aphasia, & acristia, hoc est, tacitate, & incertitudine, iudicare recusabant. Verum enim verò si quis consideret, quos illi vocabant modos epoches, siue causas ob quas retineri semper debeat assensus, facile intelliget, Scepticos, multo etiam magis quam Academicos, desperasse aliquid sciri posse. Modi enim illi Epoches, sunt argumentorum genera, quibus indicatur, non solum nullius rei comparatam adhuc esse sciētiam, sed ne fieri quidem posse deinceps. Veterimi Sceptici decem modos Epoches excogitauerunt, posteriores adiecerunt quinque. Quibus rursus alij, alios duos. Quos omnes licet videre in libro Pyrrhonicarum hypotheseōn Sexti philosophi, & in Pyrrhonis vita apud Diogenem Laertium. Mihi satis sit eorum nonnullos proferre, quibus maximè quod propositum est indicetur. Redigunt illi, omnes illos modos in tres, quos esse dicunt, à cognoscente, & ab eo quod cognoscitur, & & ab vtroque in modis à cognoscente est differentia organorum sensuum, quæ eorundem sensibilibium facit adeo diuersas phantasias, vt nequaquam constare possit, quid rei insit verè, quid tantum appareat. Differentia verò sensuum, est in differentia multiplici animalium, & ipsorum hominum inter se, & affectionum multiplicium, quibus eiusdem hominis eadem pars variè semper afficitur. Nam cum experiamur, mel videri mihi album & dulce, ictérico flauum, &

ama-

amarum, & eidem homini eundem cibum, nunc esse suavem, nunc ingratum, quod homo affectus morbosa dispositione fit, sed & sine omni præter naturam affectione, quòd esuriat, aut satur sit: cumque eadem res appareat illi rotunda, huic oblonga, huic simplex, illi gemina, quod pupillæ figura mutata sit, aut quod altera ab altera pupilla delcuiert, constat futurum, vt neque omnibus animantibus re appareant eadem, sed quæ alijs albæ, alijs palidæ, alijs rubræ: quæ alijs rotundæ, alijs angulatæ, ita etiam dulces, amaræ, salæ, aut acidæ. Nimirum est compositio & temperies animalium multiplex, atq; adeò organum visus, qui putatur esse perspicacissimus sensus, & ad consequendam certâ rerum notitiam optimus, habet miram varietatem, quotuplices enim sunt colores oculorum? Si igitur differentia organi sensus facit eiusdem rei diuersam phantasiâ, animalia verò omnia differunt ab alijs omnibus, compositio & temperie omnium organorum, & singuli etiâ homines ab alijs omnibus non nihil, & singuli bene valentes ab ægrotantibus, & ipsimet bene valentes à seipsis nondû ægrotantibus, sed naturaliter mutatis, per ætates, per animi motus, per casu incidentes cogitationes, per corporales motus, vt quòd ambulauerit, aut sederit, comederit, aut biberit, aut abstinerit, dormiuerit, aut vigilauerit, sine vllis autem mutationibus, ne minimum tempus potest homo persistere, certè nihil potest, vniusmodi apparere, neq; diuersis animantibus, neque hominibus multis, neq; eidem alio tempore, sed quod huic animali tale, illi alterum, huicq; homini & illi, sed & huic hodie & cras, atq; adeo uesperis & mane. Vt autem hoc in externis sensibus, ita habet in internis. Nam non minorem esse differentiam iudiciorum quam sensuum constat, cum vix duobus hominibus eadem res placeat, sed quod alius pro

bat, alius maximè detestetur, & eadē de re alius letetur, alius mereat, alius irascatur. Quin & idem homo eisdem verbis nunc irascitur, quibus nuperrimè placabatur. Atq; adeò de eadem re interrogati, vt an hoc honestum sit, an turpe, vix duo homines eadem respondeant, non solum è vulgo, sed & ex ijs qui censentur sapientissimi: & quod magis mirere, idem homo nihilo factus doctior, aut indoctior, eadem de re mutat sententiam, sine nouis nonnunquam argumentis, sed quòd ipsi eadem prorsus, nunc displiceant, quę placebant antea. vsque adeò videntur in nobis omnia continenter mutari & rerum earundem mutare phantasias. Igitur a natura cognoscentis accepto argumēto, videtur nullius rei certam & statutam haberi posse notitiam, sed censerī omnia qualia apparent, qualia autem sint vera, nos scire haud posse. Ab eo etiam quod agnoscitur, capitur simile argumentum. Eadem enim res, secundum substantiam prorsus non mutata, sed quòd alio modo obiiciatur, eidem homini & eodem tempore, videtur diuersa. Nam res quamplurimæ alio colore esse videntur integræ, alio comminutæ. Argēti certè frustum candidum videtur, eius verò ramēta nigra. Aqua etiam quę nunc nigra, nunc decolor esse videtur, concreta in glaciem fit candidissima. Lapis quoque Tenarcus est viridis, & comminuti particulæ albæ. Sed & citra comminutionem sunt quamplurima, quæ hūc aut illūc versata, alio & alio apparent colore, sed & saporem etiam mutant multa quòd integra aut comminuta, hocque in maiores aut minores partes, degustetur: quædam etiam, alium admota, alium affricata, alium cōminuta odorem præferunt, quamquam inde, neque substantiæ, neque verarum qualitatum (siquæ sunt tales) mutatio vlla sit. Ergo & ob id etiam quod agnoscitur, fit, vt nullus possit iudicare, quales re vera res sint, sed quales apparent.

Ad

Ad vtrumque, id inquam, quod agnoscit, & quod agnoscitur pertinent mitiones, quæ plurimum etiam detrahunt exacte agnitioni . Nam & ob naturales mitiones rerum omnium (cum exactè simplex nulla sensibilia sit) & ipsum organorum, & mediij, quod vtriusque gratia (cognoscentis inquam & cogniti) in ijs quæ per medium aguntur est necessarium euenit, vt nihil occurrat sensui simplex. Nam gustabile nihil est, quod non constet diuersis, ac non etiam aliquando contrariis partibus . Iam verò in ipsa lingua cum saliuâ miscetur, vnde, vt ex alijs omnibus condituris, saporem variare necesse est . Colores quoque cum coloribus miscentur in medio . Quo fit vt aliæ iuxta alias res positæ colores mutant, & in umbratili loco & in Sole . Sed & varijilli oculorum colores, qui secundum iridem, corneam & coniunctiuam tunicam sunt, & inter se inuicem, & cum extrinsecus subeuntibus speciebus miscentur variè. Nihil ergo syncerum ad sensum venit ipsum, quare neque exacta rei cuiusquam notitia haberi possit . Si enim vnicum idemque semper esset, & nullam prorsus mutationem subiens sensus qui agnosceret, ipsum verò sensibile mutationes subiret ex modo obijcendi, aut etiam si ne ipsum quidem sensibile mutaretur, causa autem mediij, aut eorum quæ necessario accedunt, simplex syncerumque non occurreret, nulla prorsus notitia posset esse exacta, quantò magis cum organorum sit tanta varietas, & eorundem tam multiplices affectiones, & ipsa sensibilia nunquam non alio & alio modo mutantur, & misceantur, omniaque & interna & externa, & ad sensum & ad sensibile spectantia, phantasiâ permutent. Hæc & alia multa huiusmodi sunt Scepticorum argumenta, quæ constat non eo tendere, vt indicent notitiam certam rerum comparatam hactenus non esse, sed ne comparari quidem posse, ob naturam &

con-

conditionem sensuum & sensibiliū . Igitur cum tres fuerint primæ ac capitales sectæ, vnica causa est affirmare, se quippiã scire. Dux negat sciri aliquid posse. Quibus plurimum videntur adstipulari præscripta verba Ecclesiastici. Atqui ego ita statuo. Nullius substantiæ habere possumus per sese notitiam quam vocant intuitiuam, quia nulla uia est ad intellectū nisi per sensus, sensus verò patibiles tantū percipiunt qualitates. Accidentium haberi potest notitia per se, sed ob instabilem sensuū & sensibilem naturam, & sentiendi modū, nunquam exacta. Porro assertiones, quædam sunt per se notæ, quarum assensus natura nobis insitus est, alię verò sunt quarum ex primis monstratorię colliguntur. Primarum habetur scientia naturalis, aliarum verò ratiocinando conquisita. Huiusmodi sunt pleręque mathematicarum thesôn, quia de im materia libus prorsus rebus enuntiantur. Eorum verò quæ in opinione versantur, cuiusmodi sunt omnia physica problemata, cõstat nullum prorsus sciri posse, quia si quodpiam illorum sciretur, accedente scientia toleretur omnis opinio, sublata omni obscuritate, & incertitudine, quæ non possunt abesse ab opinione. Non solūm autem non est hæcenus comparata scientia physicarum assertionum, sed ne comparari quidē potest, quia physicus non abstrahit a materia. Materialium verò notitia cum pertineat ad sensus, non potest ultra opinionem procedere. Scientia enim est uniuersalium & intelligibiliū. Itaque physicus, quantumuis laboret, nō potest suarum thesôn scientiam comparare, non tamen proinde debet more Pyrrhonicorum dubitare de omnibus, sed probabilioribus assentiri. Magna enim stupiditas est, putare omnium orationum contrariarum esse parem vim, etiamsi ubi probabilis est contradictio, neutri licet citra dubitationem assentiri. Sed dices, si non potest homo rerum naturalium scientiam asse-

qui,

qui, quorsum eum appetitum Deus illi insequitur? an tantum ut cupiditate, cum desperatione torqueretur? non quidem, sed, primum sane (ut in præscriptis oraculis legimus) ut occuparentur in ea, ut scilicet, honesta & laboriosa occupatione detenti, minus vacarent criminibus. Deinde & ob aliam quoque longe potiore utilitatem, scilicet ut non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem. Itaque datus est homini is naturalis appetitus, mundusque in disputationem, ut semper quærens, nunquam inueniat causas operum Dei. Sed quæ hinc utilitas? maxima. Ex nulla enim contemplatione potius quam hac, venire possit homo in cognitionem Dei, & futurorum bonorum, neque aliunde capitur melius argumentum. Cum enim homini sit scientiæ de natura appetitus naturalis: talis verò appetitus non possit esse impossibilem (quia omnis talis nascitur ex priuatione & potentia) constat eum talem scientiam consequi posse omnino. Quare si in hac vita, ac sensuum horum ministerio, non potest, fit ut illū maneat uita alia beatior, in qua, à perpetua qua in hac torquetur siti, sit satiandus, cum scilicet apparuerit gloria Dei. Simile etiam argumentum accipitur à beatitudinis naturali appetitu, & uitæ huius necessaria miseria. Eadē enim ratione fit, ut seculum aliud beatius debeat expectari. Plurimum itaque confert physica cōtemplatio ad cognitionem (ut disertissimè dixit Diuus Paulus) inuisibilem Dei, idque duobus maximè modis. Nam & per ipsarum rerum natura constantium pulchritudinem, & ob causarum quibus constant ignorantem, à Nicolao de Cusa doctam ignorantiam appellatam, cum scientiæ appetitu coniunctam. Quorum illud vocat nos in cognitionem Dei, hoc futuræ uitæ, in qua optatam & tranquillitatem, & scientiam, Deo concedente, consequemur. Argumentum à pulchritudine rerum con-

perunt

perunt etiam philosophi. Nam Galenus capite vigesimo-
 sexto de historia philosophica, inquit, Dei verò cognitionem
 habuimus, ex pulchritudine quam cœlo inesse spectauimus.
 Nihil enim temerè aut casu pulchrum oritur, sed artificis ali-
 cuius opera. Plato quoque pulchritudinem mundi huius
 quem conspiciamus, pulchritudinis causæ exemplaris, quæ est
 ipse Deus, argumētum esse affirmat. Sed & in sacris eloquijs
 occurrit passim hoc argumentum. Quid enim aliud est illud
 Psalms. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius
 annuntiat firmamentum? & illud Cantici, Benedicite Sol, &
 Luna Dominum, benedicite stellæ cœli Dominum, benedi-
 cite imber & ros Dominum? & iterum illud Psalms. Lauda-
 te eum Sol & Luna. Et iterum laudate Dominum de terra
 dracones & omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiri-
 tus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Montes, & om-
 nes colles, ligna fructifera & omnes cedri. Quorsum enim in-
 uitantur ad Dei laudem irrationalia, & inanima? aut quo pa-
 cto possunt Laudare? certè non aliter quam suo factori atte-
 stantia, atque potentiæ, bonitatis, & sapientiæ, illi testimoniū
 perhibentia. Eo quod suo quodque genere, valde bona, &
 pulchra sunt & perfectæ, ita vt non possimus quidquam adde-
 re aut detrudere ijs quæ fecit Deus, ut timeatur capite tertio
 Ecclesiast. Innumera alia huiusmodi testimonia sunt in sa-
 cris scripturis, pro nostro autem instituto, satis sit nunc vnū
 aut alterum protulisse. In secundo etiam argumento, quod
 ab ignoratione causarum naturalium accipi diximus, versa-
 tur maxima pars eius disputationis quæ habetur in libro Iob.
 Nihil enim aliud innuunt illa verba cap. trigesimali sexti, qui-
 bus Eliud ita affatur ipsum Iob, ut suo loco explicatum est,
 Memento quòd ignores opus Dei, de quo cecinerunt viri.
 Omnes homines vident eum. Vnusquisque intuetur procul.

Ecce

Ecce Deus magnus vincens nostram scientiam. Alia etiam multa sunt huiusmodi, quorum pleraque propriam habent disputationem in hoc libro. Illud verò in commune pro quam plurimis sciri oportet, non sine magno sacramento nos passim sacris eloquijs admoneri, nunc nostræ improbitatis, nunc debilitatis, nunc inscitæ, quia ex horum cognitione nascitur firmissimum argumentum infinitæ bonitatis, potentiæ & sapientiæ Dei. Quicumque enim concedet, hominem neque posse velle, neque facere, neque scire omnia quæ amari, fieri, & sciri possunt, sed quædam velle, quædam inuidere, quædam posse, quædam non posse, quædam scire, quædam ignorare cogetur necessario concedere, esse aliquam in rebus præstantissimam naturam, quæ velit, possit, & sciat, quæcumque amari fieri & sciri possunt. Nam quod simpliciter est possibile aut scibile, huic autem non est, necesse est sit alteri. Alioqui esset scibile, & à nullo scibile, quod quidem repugnantiam continet, quia passiva potentia refertur ad actiuam. Ergo quod scibile est & ab homine sciri non potest, sciri potest ab alio. Porro ab illo alio, aut omnia sciri possunt, aut quædam etiam necessario ignorantur. Si primum, id est quod quærimus, sit secundum, erit rursus alius cui illa patere possint, atque ita in infinitum ibitur, aut peruenietur tandem in naturam præstantissimam, & omnisciam, ita verò & omnipotentem, & bonitatis infinitæ. Igitur agnitio nostræ improbitatis, debilitatis & ignorantia, naturalis via est ad agnitionem Dei. Merito ergo Deus Optimus Maximus tradidit mundum disputationi hominum, ita tamen, ut non possit inuenire homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem. Unde constat non ipsam philosophiam, sed philosophiæ presumptionem, & inanem fallaciam esse quæ decipiat, & à veritate seducat eos qui se opinantur esse sapientes. Quod optimè in

finauit Paulus ad Colocenses capite secundo dicens, Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam.

CAPVT SEXAGESIMVM

QVINTVM.

CCLESIASTES cap. 4. dicit, Didici quod omnia opera quæ fecit Deus per seuerent in æternum. Quæ verba optime uidentur congruere cum Platonis sententia, statuentis, nihil eorum quæ a summo Deo per sese, neque interueniente ulla naturalium causarum effecta sunt, interitum ullum habitura. Inducit uerò ille in dialogo de natura summum Deum, ita alloquentem Deos minores. *Dij Deorum quorum opifex ego & pater sum, hæc attendite. Quæ à me facta sunt, me ita uolente indissolubilia sunt. Omne siquidem quod vinctum est solui potest, sed mali est, quod pulchrè compositum est, seque habet bene, uelle dissoluere: quapropter, quia generati estis, immortales quidem & indissolubiles omnino non estis, neque tamen unquam dissolue mini, neque mortis fatum subibitis, nam uoluntas mea maius præstantiusque vinculum ad uitæ custodiam, quam nexus illi, quibus estis tunc, cum gignebamini, colligati. Sed nunc iam quid iubeam cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant. Absque horum generatione cœlum imperfectum erit. Omnia enim animantium genera ambitu suo non continebit, contineat autem oportet, si est mundus perfectus omnino futurus. Hæc uerò si à me fiant solo, uitæque donentur, dijs adequabuntur. Quapropter*

propter accedite vos secundum naturam ad animalium generationem, ita ut uim imitemini meam, qua in ortu uestro sum usus. Atque eius quidem animalis, quod in ipsis tale futurum est, ut cum immortalibus appellatione conueniat, diuinumque uocetur, principatumque teneat, & iustitiam simul ac vos colat, ego uobis semen & initium tradam, vos cetera exequi par est, ut immortalis naturæ mortalem attexentes, faciatis generetisque animalia, subministrantesque alimenta augeatis, & consumpta rursus reficiatis. Ex hac oratione constat, Platonem censuisse, Deum Optimum Maximum, rerum cognoscendi facultate præditarum, nullam præter Angelos fecisse per sese, hominem uero & reliqua animalia fecisse per Angelos. Non quidem quod Angelis uim creandi, (ut nostri Theologi loquuntur) hoc est efficiendi ex nihilo, communicauerit, hanc enim uix eorum ullus tribuebat uel ipsi Deo, nedum ut possent Angeli illius esse capaces: sed quod animalia omnia mortalia ab initio facta sint concursione causarum naturalium, has uero angeli inter sese commiserint. Ita enim inquit, Quapropter accedite vos secundum naturam ad animalium generationem, hoc est, accedite, & causas causis ad mouentes, accipientes, scilicet, ex elementis iam creatis, idoneas cuiusque naturæ portiones, atque ut cuique congruit miscentes, facite, ut homo, ac reliqua orientur animalia. In quem errorem suspicor Platonem inductum esse illis capituli primi Geneseos uerbis (quis enim dubitet Platonem esse uersatum in sacris?) Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Olfecisse sanè uidetur Plato non immerito diuinus appellatus, nescio quid de diuinis personis, cum scribens ad Hermiam dicat, testando Deum rerum omnium Ducem, præsentium & futurarum, ac ducis & causæ patrem Dominum. Quid enim sibi uult Deum rerum du-

cem, & Dominum, Ducis patrem nominans? cum tamen sacratissimum sanctissimæ Trinitatis mysterium non satis assequeretur (quis enim hoc in philosopho requirat?) suspicatus est, Deum efficiendi hominis curam, angelis de mandasse.

At verò non satis attendit Plato oraculo diuino: Faciamus enim, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Ipse uero putat humani solùm corporis curam efficiendi, esse angelis demandatam, mentes autem esse factas ab ipso Deo. Constat uerò hominẽ secundum mentem esse Deo similem, non secundum corpus. Quapropter efficiendi hominem ad Dei imaginem & similitudinẽ, non potuit cura demandari ijs qui in mentium effectione nihil possent. Nisi verò hïc Plato cum Epicuro censebat, Dijs etiam esse humanas figuras. Sed præter hæc constat, neque hominis, neque ei vllius earum quæ a philosophis uocantur perfectæ, ortum primum potuisse esse naturalem. Nam nulla talium rerum, ortum naturalem habet, nisi à sibi simili, neque hominem ulla naturalis causa efficere potest, præter hominem. Primus igitur, ante quem non fuit alter, non potuit naturaliter oriri. Nisi quis imaginetur, primum effectum esse naturaliter, sed per accidens, hoc est, non à simili, sed aliarum causarum permissione, ut aurum & argentum chymicum fingunt. Constat verò consensu omnium philosophorum, talem ortum perfectis animalibus denegari. Quod si quis plus satis Platonicus malit id dicere, quam Platonem esse loquutũ dissentanea, cogetur tamẽ fateri iuxta illius sententiam, omnium hominum imperfectissimum, & suo genere, vilissimum, fuisse primum illum, moxque illi proximum, sensimque recedentes à primis factos esse meliores. Quod, primum quidem, dissidet ab ea quam de primis hominibus omnes conceperunt, opinione, deinde etiam repugnat verbis Mosis, &

ipſiusmet Platonis. Ille enim dicit, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, hic verò dicit, delectatum eſſe Deum opere. Sed in præſcripta oratione dicitur, curaffe Deum vt mundus totus perfectus fieret, non eſſet autem talis, ſi præſtantiffimum animal adeò imperfectum euaiſſet. Fieri verò ex dictis conſtat, quia poſteriores facti eſſent a cauſis proprijs, & per ſe, primi verò ab alienis & per accidens. Non ergo ſecundum naturam, neque a Dijs minoribus factus eſt homo, ſed creauit illum Deus ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, vt ſacrum eloquium teſtatur. Non tamen in altera placiti ſui parte, perinde errat Plato, ſed veriſſimè affirmat, quod & Eccleſiaſtes. Omnia quæ a Deo Optimo Maximo per ſe facta ſunt, æterna eſſe, & interitu caritura, non quidem natura ſua, ſed voluntate diuina: quæ verò naturaliter oriuntur omnia habere interitum naturalem. Primum enim Plato, nõ minus quam Ariſtot. ſed diſtinctius etiam docet, omnia quæ vtcunq; facta ſunt interitum habere poſſe, ac diſſolui, ab eadem ſcilicet cauſa, a qua facta ſunt. Nam quia Angeli non ſunt a natura facti, non poſſunt a naturali quapiam cauſa extingui, non minus autem poſſunt a Deo in nihilum redigi, quam potuerunt ex nihilo fieri. Atqui quod natura factum eſt, neceſſe eſt naturaliter intereat, non tamen perinde eſt neceſſe, vt quoda Deo creatum eſt, aliquãdo ab eodem redigatur in nihilum, quia natura cauſa neceſſaria eſt, ac proinde neceſſitate quadam fit aliquando quidquid naturaliter fieri poſteſt, & corrumpitur quod corrumpi. Deus vero nulla tenetur neceſſitate, ſed liberrima cauſa eſt, atque vt vult poſteſt, ſiue facere ſiue diſſoluere, atque quia fecit poſteſt etiam extinguere, ſed quia liber poſteſt etiam in æternum ſeruare. Eſt verò vt liberrimus ita & optimus, ac proinde efficere quidem voluit, extinguere verò & in nihilum redigere nunquam vo-

let.

let. Quæ verò ipse per sese fecit, nulla alia causa valebit dissoluere, ipse verò nunquam uolet. Nunquam igitur esse desinent quæ ab ipso Deo per sese effecta sunt, sed omnia opera Dei perseverabunt in æternum. Huiusmodi sunt Angeli, & corpora cœlestia. Quid vero? an non de corporibus cœlestibus scriptum est, Ipsi peribunt, & sicut uestimentum veterascent. Mutabis eos & mutabuntur. Atque alibi, Erit cœlum novum, & terra noua. Præterea, non hæc solum creauit Deus, sed & terram, cuius nomine elemēta intelligo omnia quæ tamen constat esse naturali interitui obnoxia. Sed & Adamus, qui ut dicitur in Euangelio Lucae, fuit Dei, naturalem habuit interitum. Sed & ipse Dominus & Deus noster, secundus Adamus, qui natus est de Spiritu Sancto, mortuus est. Multis igitur rationibus videtur falsum, omnia opera Dei perseverare in æternum, interitum nunquam subeuntia. Ego quidem cœlestia corpora ita existimo innouāda, ut hæc quæ modo sunt intereant, aliaque pro his & ex his oriantur potiora, ut ex embrione animal, hæc ergo non delenda sed perficienda, donandaque meliori specie, & natura, exuendaque volubilitate, quæ ab imperfectione, rerum ortui necessaria nascitur, donandaque æternæ, naturalisque quietis appetitu, æternitati illi, & rerum omnium Sabato magis congruente. Dicitur verò hoc cœlum periturum, non quòd esse definet & in nihilum abibit, Sed quòd definet esse tale, abiens in substantiam perfectiorem. Iam verò terra, & reliqua elementa, ut facta sunt a Deo in initio, ita perseverabunt in æternum, citra interitum (mutata vero ipsa in pulchriore speciem) hoc est secundum se tota. Ut vero naturaliter oriuntur, ita & naturaliter intereunt, hoc est secundum partes. Tota verò terra semper stat, ut in Psalmo dicitur. Porrò neque hominem, neque vllum aliud animalium, fecit Deus ex

nihilo, sed ex terra & aqua (nam ex limo terræ) quapropter non fecit per se solus, sed cooperantibus elementis. Vt & Sanctissimum Iesum corpus ab Spiritu Sancto, cooperante verò etiam matre formatum est, vnde habuit ut mori posset, & animalia omnia protoplasta habuerunt unde interirent. Hoc verò intererat inter hominem & reliqua, quòd in brutis nihil non est effectum ex terra, hominis verò pars præcipua, hoc est mens, non potuit ex terra fieri, sed ab ipso solo per se Deo, dicentibus, ut Mose, ita etiam & Platone. Quapropter consentaneum est, eam partem interitu carere, atq; adeò propter illius bonum, alteram aliquando ad uitam reuocari. Itaque nihil eorum quæ fecit Deus per sese, ac citra alterius causæ concursionem, videtur interitum habiturum. Vt vel hinc accipi possit immortalitatis humanæ mentis argumentum, quòd neque ex corporalibus elementis, neq; nisi ab ipso per sese Deo fieri potuit. Quod quidè Plato consentaneè loquens, disertissimè explicauit, post præscriptam orationem, his verbis. Hæc fatus in eodem rursus cratere, in quo mundi totius animam permiscens temperauerat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit, modoque quodam eodem, non tamen perfectas similiter, sed & secundo & tertio gradu a primis deficientes. Denique cum uniuersum constituisset, Astris parem numerum distribuit animarum. Hæc Plato, qui aperte docet, Deum cum minoribus Dijs formandi corporis humani curam demandasset, ipsum per sese humanas animas confinxisse, eadem ratione qua fecerat ipsos Deos, seu Angelos, & Animam mundi, atq; eadem natura, etsi non æque perfecta, sed paulo inferiori. Secundo (inquit ille) & tertio gradu a primis deficientes. In Psalmo verò octauo dicitur, Minuisti eum paulo minus ab angelis. Itaque hæc in parte congruit diuinum oraculum cum Platonis placito.

cito. Ille enim dicit temperasse Deum in eodem cratere, superioris temperationis reliquias permiscendo (quæ verba innuunt similes esse naturas) ac effecisse animas humanas modo eodem, non tamen æquè perfectas. Diuinus verò vates dicit Deum minuisse hominem paulò minus ab angelis. Quod quidem constat non ob corpora dici (ob hæc enim beluis simillimus est, non angelis) sed ob animas, quas ut quosdam angelos, & si ordinis aliquantò inferioris ipse per sese Deus efficit, & diuino quodam modo, neque homini satis intelligibili immittit in corpora, nullo quidem tempore, antequam in corporibus sint, existentes. Ita verò se habere rem, cuius, qui philosophiæ ignarus non sit, videtur suaderi facile posse. Nihil enim philosophis magis receptum est, quam sentiendi facultatem quancunq; cum eo quod ab ea sentiri potest habere similem naturam, indeque nasci (similium scilicet concursione) sensum actu, & ipsarum facultatum differentiam. At qui profecto in hoc video, in alijs ferè omnibus placitis dissentientes sectas, consentire. Nimirum ut ex Empedocle libentissimè recipiunt, Plato, Arift. & Galenus, & post illos alij omnes. Sentimus terram telure, liquore liquorè, aëre aëream substantiam, ignem quoque cernimus igne. Est scilicet quædam naturæ communio, sensibili, sensui, & sentiendi organo. neq; aliter res cognoscibiles subeunt in animam, quam vna quæq; per sibi simile, ignea per igneum, aërea per aereum, aquea per aqueum, terrea per terreum. Si igitur in homine est (vt quiuis, nisi stupidissimus, in se esse agnoscit) facultas cogitandi de rebus incorporeis, & incorruptibilibus, constat esse etiam substantiæ partem aliquam incorpoream, & incorruptibilem. Mirum verò, esse multos qui se doctrinæ nomine iactant, qui acerrimè disputantes de diuinis, de incorporeis, de vno, ente, & bono, putant nihil in seipsis esse tale, quasi

quasi verò si omnes homines essent nati sine oculis, posset inter ipsos oriri ulla dubitatio de coloribus. Itaque quando quidem humana mens substantiarum incorporearum habet sensum aliquem, incorporea est, & aliquid habet aliud quàm ut sit corporis actus. vnde etiam fit, ut ex nulla materia facta sit, & a solo Deo per sese. Nam vim ex nihilo faciendi penes solum Deum esse posse, antea indicatum est si igitur à solo Deo est facta, uel ob hoc æterna esse cognoscitur, ac velut Angelus Dei. Quoniam uero non est Angelis par, sed paulominus perfecta, nescio quam habet analogiam, cùm corporeis, ob quam separabilis cùm sit, potest esse etiam actus corporis, & organorum sensus, ratio, forma, essentia, & entelechia, quod corporei, & incorporei arctissimum vinculum, hominis naturam facit adeò mirabilem. Qua dignitate indignissimæ mihi videntur illæ belluæ (quo enim alio potius nomine appellabo eos, qui tanto studio tales esse contendunt?) dicentes cum stultis (quos Ecclesiastes capite tertio, inducit) vnus est interitus hominis & iumentorum, & æqua vtriusque conditio. Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur, similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius. Cuncta subiacent vanitati, & omnia pergunt ad unum locum, de terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur. Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum? hæ sunt insipientium voces.

Quorum insipientia duplici mihi videtur constare errore, altero, quod in quæstione de re incorporea, & insensibili, utuntur sensus testimonio, dicentes, Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur, similiter spirant omnia, quasi sensu exploranda sit res hæc: altero, quod negant fieri, quia quomodo fieri possit non intelligunt. Quasi rationem

aliorum omnium, quæ secundum naturam euenire non negant, apertè intelligant, aut valeant inuenire quid piam eorum quæ operatus est Deus ab initio vsque ad finem. Deberet eos potius, si modo essent sobrij, propriæ ignorantis cōscientia, dociles reddere ac suasibiles.

CAPVT SEXAGESIMVM
SEX TVM.

Ap. 12. Ecclesiastis siue concionatoris.

Memento creatoris tui, in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent. Antequam tenebrescat Sol, & Lumen, & Luna, & Stellæ, & reuertantur nubes post pluuiam.

Quando commouebuntur custodes domus, & nutabunt viri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero, & tenebrescente videntes per foramina, & claudent ostia in platea in humilitate vocis molentis, & confurgent ad uocem volucris, & obsurdescēt omnes filiæ carminis. Excelsa quoque timebunt & formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur caparis. Quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, & circuibunt in platea plangentes. Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam, & reuertatur puluis in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Hæc verba, continent optimam senectutis ingruentis, & ad extremum vsque procedentis, atque a deo ipsius interitus, periphraſim. Metaphoricis enim loquutionibus

bus

bus significantur senum labores & miseræ. Memento (inquit) creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam ueniat tempus afflictionis, hoc est, senectus, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent. Sane anni senectutis displicent. Nam & ipsi senes displicent sibi, vsque adeò ut sciamus, vel ob hanc causam in extrema senectute constitutos, solere libenter à vita discedere, non aliter, ac qui longissimo, & insanabili sunt confecti morbo. Talis enim re vera est senectus, hoc solum a morbo discrepans, quod est secundum naturam. Quod idem eleuat penitus spem euadendi, aliter quàm per mortem. Censeo autem hinc sacrum concionatorem, nomine iuuentutis appellare, nò solum eam quam Medici ad trigessimum quintum annum produci dicunt, sed primam etiam senectutem, quam illi consistentiam appellant, estque vsque ad quadagesimum quintum. Nam ad hoc vsque tempus durant plerisque vires, haud quaquam insigniter labefactatæ, neque hebetescunt sensus, neque cani abunde proueniunt. Multo minus aliæ notæ quas concionator recenset, dicens, antequam tenebrescat Sol, & lumen & Luna, & Stellæ. Hoc est antequam debilitari visus incipiat, & effugiat lucem, neque lumen sustinere possit. Significat vero Sol diurnum lumen: nocturnum, Luna & Stellæ. Et antequam reuertantur nubes post pluuiam. Hæc verba significant perpetuas & incoctiles valde, senum coryzas. Nimirum coryza ex vaporibus crudis, à ventre, aut corpore toto ascendentibus, primum quidem, ut nubes quædam caput occupat, deinde densata abit in destillationem, vt quædam pluuiam. Cum ergo assiduis quis conflictatur catarrhis, successiuis vicibus citra in remissionem, nunc destillantibus, nunc recrudescentibus, perinde est, ac cum mox a pluuiam aliæ nubes reuertuntur. Quoniam ergo, ut Hippocrates in aphorismo auctor est,

corizæ valde senibus non coquuntur, fit vt ob caloris naturalis debilitatem, & ciborum incoctiones, assiduè conflictentur, nuncquæ grauentur crudis, ac difficulter spirent, nunc de fatis, excreent multa, & emungant. Et tunc eandem ob causam commouentur custodes domus, & nutat viri fortissimi. Hoc est, sensus debilitantur, & crura præ corporis pondere vacillat. Nimirum exhaustis spiritibus animalibus, cerebroque refrigerato, & secundum propriam siccato substantiam multis uerò excrementis obruto, necesse est exiguum facultatis influere in neruos motus, & sensuum organa, atque ea per sese esse inepta, & ad facultatem excipiendam & ad exequenda sua munia. Cum ergo sensus & motus ad eandem animæ partem, ad animalem scilicet, & ad eandem corporis partem puta ad cerebrum, spectent, necesse est patiantur simul. Magna autem proprietate uocantur sensus, custodes domus, & crura viri fortissimi. Nam huic nostri corporis domui dati sunt sensus ad custodiam, ut scilicet accedentium rerum perceptis noxis, possit animal sibi cauere. Quæcunq; enim alia facultate polleret animalis corpus, nisi sentiret, cauere sibi non possit, siue vreretur, siue secaretur, siue pateretur aliud quiduis. Propriè ergo sensus sunt custodes. Mouendi uerò instrumenta fortiora multò sunt, utpote quorum munus in actione, & corporis translatione consistit, non autem in passione, ut sentire. Hanc ob causam affirmat Galenus, etsi eadè facultas sit qua sentimus, & mouemur, maiori tamè opus esse ad mouendum. Nimirum pars quæ mouet, apponit robur, quæ sentit, patitur tantum. Atqui vel ex ipso hominum sermone constat, Dicimus enim robusta esse crura, aut brachia, aures uerò aut nares nemo dicit robustas, sed expeditas, aut perspicaces, ita etiam & oculos & alios sensus. Si quando enim dicimus fortes aut robustos sensus, translata loquutio

tio est, aut non tam ob agendi vim, quam ob dispathiam, quòd scilicet fortia obiecta sustineant, neque facile corrumpantur. Mouentia verò membra non ita, sed ob transferendi, aut portandi uim. Cum verò fortitudinis epithetum partibus omnibus, quibus est uis mouendi cōgruat, multò magis cruribus, quæ tota uita totam corporis molem sustentant, & transferunt. Hæc verò senibus vacillant, qua de causa baculis utuntur. Porro his ipsis sunt molares dentes perpauci, & ij ipsi qui supersunt otiosi sunt, neque queunt suo munere rectè fungi, cum ob maxillarum debilitatem, tum etiã ob eandem ipsorum raritatem. Incidens enim in spatia vacua cibus male conteritur. Hoc ergo est quod dicit, & otiosè erunt molentes in minuto numero. Dentes soli inter omnes nostri corporis partes nunquam nobiscum nascuntur, sed innascuntur iam ortis, & raro usque ad naturalem interitum comitantur, sed excidunt prius. Illud quidem utilitate, hoc necessitate euenit. Non enim nascuntur nobiscum, ne lac é mammis fugere, alimentum vtile ei etati adeò, impediunt, excidunt verò non sine hominis damno, sed ob radicis siccitatem, & alueolorum, quibus clauorum ritu infixi sunt amplitudinem, quam defectus nutritionis maxillæ, & ipsorum dentium affert. Diximus senibus custodes domus commoueri, hoc est, sensus extingui. In his uerò oculi & aures solent noxam insignem pati, obtenebrescunt enim aspicientes per foramina, hoc est, oculi, & obsurdescunt filiæ carminis, hoc est, aures. Vtriusque causa est debilitas facultatis, eius quæ in cerebro residet, & in vtranque partem per neruos mittitur, & instrumentorum ineptitudo. Nimirum siccitate, & excrementorum congestione, crassescunt senibus succi oculorù, & membranæ anteriores durefcunt, & corrugantur. Vnde (accedente præcipue, spirituum inopia) fulgor amittitur. Nonnullis
etiam

etiam obturantur nerui optici, Auribus simile quiddam contingit, & tabescit internus & congenitus aer. Sed videamus quod interest. Claudunt (inquit) ostia in platea, in humilitate vocis molentis. Vocatur platea, humani corporis ipsa facies, quia illic sunt omnes sensus, & omnis ad sentientem animam pertinens negotiatio, omnesque cordis affectus facies declarat, nam timorem mæstitiam, & hilaritatem. Quo respiciens Poeta ille dixit. O quam difficile est, crimen non prode re vultu. Salomō quoque quinto prouerbiorum inquit, Cor gaudens exhilarat faciem. Ecclesi. quoque 13. ait, Cor hominis immutat faciem eius, siue in bona siue in mala. Certè cum totum corpus anima teneat, in facie multò euidentius se prodit. Quo fit, ut merito censeatur adeo contumeliosum in faciem cedi, quandoquidem in ipsos sensus, atque adeò in ipsam animam uidetur illata plaga. Qua eadem natura, cum quippiam irruit extrinsecus, accurrunt partes omnes in faciei custodiam, se ipsas periculis obijcientes. Senibus uox est humilis ob debilitatem facultatis quæ thoracem mouet, quia ad edendam uocem uehementi expiratione opusest. Quapropter non temere centurio, qui ex aduerso stabat, (ut dicitur Marci capite decimoquarto.) uidens quia sic clamans expirasset, dixit, Vere filius Dei erat iste. Nimirum qui sunt morti proximi, ne edere quidem possunt uocem præ debilitate, nedum clamare uoce magna. Præter facultatis autem debilitatem, facit senibus humilitatem uocis, detrium defectus. Quia is ipse spiritus qui expiratur, non repercussus, effluit, quare minus sonat. Cui malo ut succurrant, comprimunt introrsum labia, quasi vacua dentium loca ita obturaturi. Quare ostia plateæ claudunt. Nimirum labia sunt oris ostia, os ut porta plateæ. Claudunt ergo ostia in platea in humilitate uocis molentis, hoc est, ob humilitatem uocis, quam

faciunt rari molentes. Accidit quoque senibus peruigilium, ob cerebri siccitatem, & non raro ob dolores assiduos, cum aliarum partium, tum uel maximè uiarum urinæ, & ob destillationes, & excreatum. Quo fit, ut nunquam totam noctem dormiant, sed plerunque surgant ad uocem volucris, hoc est, ad galli cantum expergiscuntur enim, atque si dolore uirgentur, etiam surgunt noctu aliquoties, atque adeo eorum plerique antelucano tempore, aut saltem summo mane exurgunt. Nimirum eius ætatis est, cito ire cubitum diurno motu defatigatos, & cito etiam exsurgere non dormientes, neq; minus defatigatos iacendo. Adeo nulla illis requies est, & merito uita displicet. Hoc est quod dicit, & consurgent ad uocem volucris. De cantu galli, ut quaternis horis cantare soleat, quasi motus cœli rationem habeat, ut qui quibusdam gentibus, & in exercitiis maximè, ad excubias noctis pro horologio sit, dictum antea est in hoc ipso opere. Excelsa quoque (inquit) timebunt in via. Hoc est, mens quoque terrebitur, ubi se ire in mortem precipitem homo sentiet. Florebit amygdalus, hoc est, canescet quoque caput & barba, ut florens amygdalus. Nimirum hæc arbor omnium citissimè canescit. Causa canicie est, redundantia pituitæ in alimeto proprio, partium circa cutem, ob debilitatem naturalis caloris. Addit, impinguabitur locusta. Quod de marina locusta intelligi debet, ea est in animalibus ostracodermis, hoc est testacea crusta tectis. Senibus ob siccitatem ficcatur durefcitque cutis, ac proinde locustis conferuntur, perindeque est dicere, impinguabitur locusta, ac si diceret, crescet calosa duricies in cute, quasi locustæ crusta fiat. Addit, Et dissipabitur caparis. Quidam interpretantur, caparis nomine intelligi generandi potentiam, & stimulos ueneris atque adeo ipsas uereas partes, quod (ut auctor est Auicena secundi libri capite centesi-

tesimosecundo,) capari venerem instiget. Intelligunt itaque hoc quoque esse extremi senij inditium, marcescere genitalia sine generandi cupiditate & potentia: fit verò id emoriente virtute in parte, & vitali calore, quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, hoc est, morietur, incipit verò mors à facultatum extinctione, huius verò ante alias, quia pluri spiritu indiget, & ad propriam uitam tuendam minime est necessaria, sed ad prolem. Et circuibunt (inquit) plangentes in platea. Hoc dicunt significare lachrymas inuoluntarias, decurrentes ex oculis per faciem. Quod signum in ægrotantibus acutè est lethale, in senibus verò debilitatis naturalis oculorum, quod extremos iam senes solet comitari. Non est parum congruens hæc enarratio. Mihi verò ob illa verba quæ interiecta sunt. Quia ibit homo in domum æternitatis suæ, magis placet, illa verba. Et dissipabitur caparis, & circuibunt plangentes in platea, descriptionem esse mortis ipsius, & funeralium, quam senij: quasi dicat, eò res ueniet tandem per senium, ut dissipetur capari, hoc est, apperiat sepulchrum, & circueant plangentes in platea, hoc est, circa domum plangent, qui lamentis sunt prosequuturi funeralia, Eligiaci scilicet, aut Præficæ, ut erat antiquitus in more. Hæc verò fient, quia ibit homo in domum æternitatis suæ. De capari scribunt naturæ historici, nasci solere in sepulchris, cum deerret scilicet per campos, ubi quondam, tam Iudeorum quam Gentium, erant sepulchra. Necessè ergo erat, quo ea apperirentur, caparim dissipari. Nam Arist. sectio. vigesima, problem. duodecima interrogat quid causæ sit, quod capari locis cultis non gaudeat, sed inculta & inuia prosequatur, & maximè sepulchris adhæreat. His de obitu per præocupationem dictis, redit rursus ad senij noxas, dicens, antequam (supple recordare creatoris tui) rumpatur funiculus argenteus, &

re-

recurrat vitta aurea. Funiculus argenteus uocatur magna proprietate spinalis medulla, cum neruorum qui ex ea oriuntur distributione. Neruis enim, ut quibusdam funiculis alligantur, & firmanur omnes corporis partes. Est uerò spinalis medulla, & ipsa neruorum substantia, colore argentea. Vitta aurea uocatur menynx tenuis, siue cerebri inuolucrum. Ea enim, ut uitta quædam, totum cerebrum ambit, constringit, & continet. Vocatur uerò ea non ob colorem aurea, sed ob utilitatem, quasi præciosa. Est enim adeò, ut multi medicorum censeant, non sine magnis argumentis, ad illam potius, quam ab cerebri substantiam, pertinere sentiendi principium. Ea adhæret adeo indissolubiliter cerebro, ut eo siccato atque imminuto, ut in senibus euenit, contrahatur ac corrugetur. Qua causa fit, ut cerebrum, & menynx recurrant à craneo, neque illud contingant. Hinc illud arefcit, & præ eius ariditate excidunt pilli, ut herbæ arefacta terra, fitque caluitium. Porrò ad neruos pertinet sensus uoluntarius, qui obitur per musculos, cum laxantur quasi funes dirrupti, euenit membra, in quæ subeunt resolui, ac paralyfim pati, siue linguam, siue brachium, siue crus. Quæ passio senibus familiaris est ob neruorum debilitatem, & redundantiã succorum crudorum. Dicit ergo, antequam rumpatur funiculus argenteus, hoc est, antequã fias paralyticus, & recurrat vitta aurea, hoc est, contrahatur menynx cum cerebro, ac fiat caluitiũ, & coneratur (inquit) hydria super fontẽ, & cõfringatur rota super cisternã. Hęc omnia pertinet ad yrinã, que primũ quidem exit guttatim, quasi ex rupta hydria, cũ senex laborat stranguria, dein de suppressitur omnino, quasi rota confracta super cisternã fitque ischuria uocata, & tunc nihil superest, nisi ut reuertatur

tur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus. Reuertatur in eum qui dedit illum, hoc est, homo moriatur. Quod vt intelligas, scias renes incessanter trahere serum ex vena magna & hepate, vt rotam quandam quæ continenter haurit ex cisterna: hos rursus, quod traxerunt mittere in vesicam, velut in hydriam quandam: hancque mittere in colem, ut in fontem ex quo aqua manat. Itaque fons est ipsa via per quæ emanat aqua: hydria vesica quæ illi superstat, rota ren, cisterna vena caua. & merito quidem, quia ex caua hauritur. Ren verò rota, quia inde extrahit. Vesica potius hydria, quia non trahit, sed recipit quod in eam mittitur. Primum ergo senibus accidit, stranguria, debilitata retentrice vesicæ, quod est, esse hydriam ruptam. Deinde cessat penitus mictio, corrupta tractrice facultate renum, quod est, confractam esse rotam, tuncque citissimè moriuntur. Quendam vidi per eam affectionem attigisse diem vndecimum, alium nonum, alium septimum tantum, quatuordecimum memini attingere nullum. Neque mirum, distribuitur enim serum cum sanguine per totum corpus, quod calorem naturalem partium extinguit & impedit nutritionem, quia adeò dillutum alimentum non affigitur. Abit ergo puluis in terram suam, ex qua sumus.

CAPVT SEXAGESIMVM

SEPTIMVM.

Ap. 7. Ecclesiastis. Noli esse iustus multum. Non videtur facile intelligere, quis iustus multum possit vocari, aut quæ iustitia possit vituperari. Nam vt ab Aristotele accepimus, libro quinto Ethicorum, ad Nicomachum, iustitiæ nomen dici potest, de eo quod legitimum est, in quo omnes virtutes continentur, (quia in rep. perfecta omne bonū erit sancitum lege, & omne vitiosum ac turpe prohibitum) aut de eo quod equum, siue æquale, quo significato est iustitia virtus quædam peculiaris, quæ versatur in quærenda æqualitate, vbi inter aliquos iniquitas quæpiam intercescit, siue in commutationibus faciendis, siue iniurijs inferendis. Sunt verò huius iustitiæ, partes tres. Distributiua, commutatiua, & punitiua. Nulla harum videtur posse esse nimia, neque vituperabilis. Nam primum omnium, vt tota virtus est, non sit nimia. Nam ipsi virtutis rationi repugnat quod nimium, cum in eius esse sit, in mediocritate consistere. Multo autem minus, vt est virtus quædam peculiaris. Omnis enim eius pars versatur in quærenda æqualitate. Equalitas verò est res impartibilis, quare in ea non possit esse nimium. Quod si quam maximè vellimus intelligere, per abusum dari nomen virtutis, vitio quod consistit in excessu velut dicimus aliquando, nimis liberalem esse eum qui est prodigus, & nimis temperantem eum qui est insensibilis: tamen id eum in alijs virtutibus fieri possit, in ea iustitia nullatenus videtur posse. Quia vt Arist. inquit, cap. 5. lib. citati, iustitia non consistit in medio vt aliæ virtutes, sed modo quo-

dam alio, quia non vt illæ, est inter contraria vitia constituta, sed versatur inter duo inæqualia, inter lucrū, scilicet, & damnum, seu inter iniuriam facere & pati. Quæritque inter hæc æqualitatem, & medium, & quò propius accedit ad exactū, eò melior est, quare per iustitiā nunquam itur ad excessum, nulla igitur iustitia vituperanda, neq; quisquam esse potest nimis iustus. At qui profecto ita est. Nullus re vera est nimis iustus, sed neque nimis temperans, aut prudens, aut fortis, quia virtutes nullam recipiunt vitij admisionem. Nihilominus cum nimis adijcitur, significant ea nomina non virtutes ipsas, sed vitia quæ fiunt per excessum. Velut calor (vt conferamus physica cum Ethicis) est ea virtus qua generamur, viuimus, nutrimur, & augetur, si tamen dicas, calor nimius, febrem significabis: ita nimis fortis dicitur audax, seu temerarius, nimis temperans insensibilis, nimis prudens callidus. Nimis iusto non video quod nomen datum sit. Est fortasse anonimum, vt multa alia in morum scientia, est tamen etiam qui nimis iustus vocari possit, deficiatque hac ratione a vera iustitia, sitque vitiosus in hoc morum genere. Id quod indicare me posse exemplis spero per singulas iustitiæ partes, Punitiuam inquam, Distributiuam, & Cōmutatiuā. Nam iudex, qui scelerum, & iniuriarum est vindex, deficere potest a iustitia, minus aut plus puniendo: minus quidem, quia cum iustitia non sit virtus ad se ipsum, sed ad alios, non est in eius potestate situm, alterius iniuriam condonare, neq; si sit crimen alio in genere (non enim omnia crimina iniuriæ sunt) est ille aliud quippiam, quam minister legum. quare ne sic quidem potest pœnam remittere vt lubet, non minus tamen peccare potest, si nullam vnquam æquitatem adhibeat, sed semper iudicet ex Scripto. Nam etsi iustum legitimum sit, quod lege statutum est, quia tamen leges nō possunt

sunt

sunt esse de singularibus, vt neque scientia vlla, neq; ars, quia hæc sunt infinita, quotidieque nascuntur, & intereunt, vniuersale verò non potest non deficere in multis singularium, necesse est, vt iudex in quàm multis adhibeat æquitatē, quæ nihil est aliud, teste Arist. quam emendatio legis in eo quod deficit ob vniuersale, hoc est, detrahere aliquid ei quod lege sancitum est, ob circumstantiam aliquam quã legislator non prætidit. Qui igitur nullam vnquam æquitatē adhibet, prætextu iusti legitimi exequendi, incidit in vitium, quod est in excessu. Iam verò distributiua iustitia consistit in tribuendo, cuiq; pro sua dignitate, estque hoc modo iustus, qui in bonorum distributione æqualitatem seruat. Quam æqualitatem dicit Arist. debere esse non arithmetica, sed geometrica, quia non debet tantundem tribuere omnibus, sed habita ratione dignitatis cuiusque, vt, verbi gratia, Achylli 8. Aiaci 4. Peccare igitur contingit in hoc genere duobus modis. Non enim solum peccabit qui tribuit minus digniori, sed & qui tribuet plus indigniori, si sit materia iustitiæ (nam vbi locum habet gratia, non pertinet ad iustitiam) velut si quis tribuit vtrique Achyli dico & Aiaci 4. peccat, quia Achyli tribuit minus, si vtrique 8. quia Aiaci tribuit plus. vtroque autem modo deficit ab æqualitate, peccatque, etsi non eodem modo. Quia qui tribuit plus iniuriam non facit, vt qui minus, ei scilicet cui tribuit, est tamen nihilominus vitiosa & iniqua actio. Velut (fatius enim sit appertioribus vti exemplis) in suffragijs ferendis pro consequenda dignitate, aut auctoritate in Repub. non solum peccat qui denegat digno, sed aliquando etiam multò magis qui tribuit indigno. Tamen si non vterque iniuriam facit, quia qui digno denegat, tribuens minus boni aut plus mali, quam meretur, iniuria eum afficit, qui tribuit indigno non ita, quin potius in contrarium incidit vitium,

tium, quia tribuit boni plus, aut mali minus. est tamen hoc quoque rem iniustam facere. Iam verò iniustitia commutativa, iustus est qui sibi & alijs tribuit æquale. Aequale verò nō geometricum, vt in distributiva, sed arithmeticū, vt centum pro centum, decem pro decem. Nulla enim in commutationibus haberi debet ratio dignitatum, sed rerum. Igitur peccare quis possit in hoc genere duobus modis, & tribuens sibi plusquā alteri, & tribuens alteri plusquam sibi. Inique enim commutat, qui pro re quæ valet centum, tribuit quinquaginta, inique etiam si tribuit bis centum, vbi non habet locum liberalitas. Vbi verò liberalitate id agitur, non habet rationem commutationis, sed largitionis, quā commutatio autem, vitiosa erit. Non tamen eodem modo peccabunt hic & ille. Quia qui tribuit minus, iniuria afficit vendentem, qui plus nullam iniuriam facit (nisi forte rei publicæ) vitiosè tamen commutat. Sunt igitur hīc quoque duo vitia, alterum in defectu alterum in excessu, atq; vtroq; modo agitur res iniusta, etsi non vtroque infertur iniuria. His argumentis, non possum hac in parte probare sententiam Aristotelis, dicentis iustitiam non esse inter duos excessus, vt alias virtutes, sed modo quodam, quia versatur inter duo inæqualia, vt inter lucrū & damnum. Quin potius ex ipsius Arist. sententia, mihi videtur euidens argumentum capi, aduersus eundem. Nam si iustitia versatur inter lucrum & damnum, necesse est vtriusque posse adhiberi plus & minus, & duplices esse actiones circa duplicem materiam, augendam aut minuendam, vtrasq; deficientes ab æqualitate, ac proinde vtrasq; vitiosas. Quare cum habitus nascantur ex actionibus, duplices etiam habitus male operandi circa iustitiam possint animis innasci, sitq; iustitia constituta inter duo vitia, vt virtus alia quæcunque. Verbi gratia, iuste commutat, qui sibi & alteri tribuit æquale lu-

crum

crum & damnum, in iustè verò qui sibi lucrum & alteri damnum, vel sibi lucri plus, aut damni minus quam alteri: & qui alteri lucrum & sibi damnum, aut alteri lucri plus, aut damni minusquam sibi. Nam etsi plerisq; videtur hic non peccare, quia nulli facit iniuriam (sibi enim nullus potest iniuriam facere, quia ea non fit vollenti) tamen non bene commutat, atq; ea actio ratione largitionis, & ob liberalitatem possit esse studiosa, qua commutatio vero, vitiosa est. Constat igitur, iustitiã, vt alias omnes virtutes morales, in mediocritate consistere, quin etiam multo apertius quam alias, quia versatur in quærenda mediocritate inter excessum & defectum. Qua propter sapiētissimè monet Ecclesiastes, noli esse iustus multum, siue, inquam, iudex es a deo constitutus, ne ita te geras, ut nullam adhibeas æquitatem: siue emolumenta præmiaque distribuis, caue tantopere timeas digno denegare, ut tribuas etiam indigno: aut contra, dum times tribuere indigno, deneges etiam digno: siue commutas, caue tantopere timeas alteri satis lucri non tribuere, vt tibi inferas damnum. Nã etsi non utroq; modo eris iniuriosus, utroq; eris iniquus, atq; aliquando simul damnum patieris, & iniuria rep. afficies. Quandoquidem ergo uirum bonum præcipuè ciuilem, oportet omnia, cum, & vt oportet, agere, atq; omnia in commune primum bonum, deinde suum, conferre, cauere debet, ne in materia iustitiæ quippiam agat, nimis: neq; verò in ulla alia. Insinuant se profectò aliæ interpretationes eius loci, non ineptæ. Possunt enim verba scripta esse in hypocritas, qui videri ab hominibus iusti uollunt nimis. Quasi diceretur, nolli nimis in conspectu hominum esse iustus. Possunt etiam dici in superstitiosos, qui pretextu pietatis, in multas impietates incidunt, & seruili timore peccandi, multa sibi fingunt, in quæ etiam incidunt, peccata. Verum

rum

rum prior interpretatio, philosophica magis est, & meo instituto accommodatior.

CAPVT SEXAGESIMVM

OCTAVVM.

Apite quarto Sapientiæ ita habetur, Fascinatio nugacitatis obscurat bona. Paulus etiam capite tertio Epistolæ ad Galatas, ita eos alloquitur, O infensati Galatæ, quis vos fascinoit, non obedire veritati: quibus in locis videtur fascinationis facta mentio, tamen si plerique viri docti vanam esse censent de ea opinionem. Quapropter haud erit abs re, neque præter præsentis operis institutum, de ea tantisper differere. Haud scio vnde melius possimus incipere, quam ab ijs. quæ de fascinatione vulgus censetur inde illius comparata notione, examinemus, an re vera quidpiam sit in rebus tale, an aliud aliquid. An omnino nihil, sed meræ nugæ. Audio quàm plurimos affirmare, fieri non nunquam, vt qui bene valent, ab alio quoquam tantum conspecti, repente ac multum lædantur, eosque qui ita læduntur, fascinoit vocant, quibus verò vis ea maligna in oculis sit, (neq; enim omnibus esse æqualem) Fascinatores. Hos verò ipsos fascinoit (hoc est in tuendo lædere) cum quadam animi affectione magis, vt cum attente intuentur cum quadam inuidencia. Proinde hoc periculum multò magis subire pulchros quàm deformes, & cum laude magis quàm cum vituperatione. Vnde religio nata est, bene impreçandi, ei quæ cum admiratione & cum laude intuearis, alioqui (dicunt) fascinoit. Alij fascinationis timorem, ad alias etiam qual-

cun-

cunq; inuidentiæ causas, extendentes, si quid comedunt aui
dè, quod alium quempiam vident intueri, metu percussi par
tem cibi statim prorigunt, ne fascinentur. Porro dicunt
hanc passionem in pusillos incidere potiusquam in grandio
res, quod teneriores sint, & (vt ipsi dicunt) leuiori sangui
ne, hoc est (vt arbitror) minus fetulento & melancholico,
tametsi pulchræ etiam mulieres & quæ se tales esse præsu
munt, sibi cauent. Quin etiam ad animalia cætera dicunt
hanc affectionem pertinere. Nam & gallinas, & agnos, &
equos, ferunt fascinatos aliquando cecidisse. Ex his om
nibus quæ de fascinatione circumferuntur, fieri videtur, vt,
etsi modo & subiecto variet, illud tamen commune omni
fascinationi sit, oculis & intuitu inferri. Itaq; videtur esse læ
sio oculis illata, non tamen hoc solùm. Nam si, qui ophthal
mia laborat obuium quempiam inficit, atque ophthalmia fa
cit laborare, nemo vnquam dixerit fascinasse. Quidam ad
dunt læsionem illam illatam oculis, oculis etiam concipi, vbi
is qui fascinator & qui fascinat, sese mutuo intuentur atten
te. Itaque ponunt in ratione, seu notione fascinationis, du
plicem oculorum respectum, & inferri, & concipi oculis.
Alij ponunt hæc seorsum, quasi duplex sit ratio fascinati
onis, aut illata, aut concepta oculis passio. Quapropter
erit multò verius fascinatio, cui vtrunque accidet, & inferri,
inquam, & concipi oculis. Sed neque hoc vtrunque, nam &
ophthalmia per contagionem genita, infertur & concipitur
oculis, neque vlla ratione potius, quam si qui primaria labo
rabat, & qui inficitur, se mutuo intueatur. Sed neque si quis
pestilenti affectus febre, aut etiam sine febre, deferens secum
pestis seminaria, alium intuens intuentem inficiat, dicitur fa
scinasse, sed peste affecisse. Quid ergo aliud possimus adijce
re ad integram fascinationis rationem? certe nihil (vt vide
tur)

tur) aliud, quam timorem illum superstitiosum, ex suspitione inuidentiæ, vt si pulcher pusillus sit, intueatur verò maligna anus, quæ pulchritudinem miretur, & oderit. Hanc enim ob causam duobus occurritur remedijs, aut signo aliquo contemptus, vt implicatis digitis (ficam nostri vocant) aut bona præcatione, alterum enim horum indicat, eum qui intuetur, non admirari, neq; laude dignum magnopere censere, siquidem contemnit, alterum, non odisse, siquidem præcatur bona. Ita etiam si quis comedens aliquid, intuenti auidè, non porrigit, timet fascinationem, quia intuenti expetentiq; est inuidiosus, inuidiæ enim obiectum est, ingratum bonum. Viderur itaque fascinatio esse passio oculis illata & cõcepta, profecta ex quadam affectione animi eius qui intuetur. Quapropter rationem aliquam pulchri, aut expetibilis esse oportet in eo quod fascinetur, & malignitatis in fascinatore. Si autem hæc est fascinationis ratio, quiuis facile intelliget, fascinationem esse superstitiosum quendam timorem ex stulta credulitate profectum, eiusmodi sunt quamplurima alia in hominum vita. Argumento est, quòd mulieribus magis quam viris, & viris indoctis magis quam peritis probatur ea opinio. Tametsi video in ipsis etiam doctis esse quosdam, qui quadam ambitione, omnia quæ vulgus miratur, tueri curent, subtilitatis magis quam veritatis amatores, vnde Iudicarij, Magi, Præstigiatores, & secretorum periti haberi volunt, quorum ingenia ego nunquam fascinabo. At dices, fascinationis opinio neque vulgaris est, neque noua, siquidem antiquissimi & probatissimi autores, scripsere multa illius remedia: si verò nulla re uera esset fascinatio, vanum esset prorsus eius remedia recensere. Plinius lib. 26. cap. 20. inquit, altera Satyrion Orchis cognominata, foemina esse creditur. distinguitur internodijs & ramosiore frutice,

frutice, fascinis vtili: idem lib. 28. cap. 4. percipi fascinationes desputione affirmat. Inuentæ itaq; iam sunt tres fascinationis præcautiones: fica, & benedictio in eo qui cernit: spuitio in eo qui cernitur. Idem commendat lib. 13. cap. 4. contra fascinationes ossicula quædam palmarum lunata, & dente, nescio qua religione, polita. Idem corium frontis hienæ fascinationibus resistere affirmat lib. 28. cap. 8. Arist. quoque sectione 20. problematum dicit, rutam antidotum esse fascinationum. Non aliter profectò, ac nunc pusillis collo suspenditur Gagates. Non videtur ergo figmentum esse fascinatio, cuius tam multa remedia inuenta sunt. Nam naturalium remediorum cognitio, non aliter constat quàm experimento, non potest autem esse auxiliij, quin sit ipsius etiam passionis experimentum: id verò si est, certè & ipsa fascinatio est in rebus. Quod alijs etiam antiquorum dictis confirmatur. Nam & Virgilij est illud carmen. Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Plinius quoque lib. 7. cap. 2. in Africa (inquit) esse familias quasdam efascinantium, Isogonus & Nymphodorus tradunt. quarum laudatione intereant prouata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis in tribalis, & ilirij adijcit Isogonus, qui visu quoque efascinent, interimantq; quos diutius intueantur, iratis præcipuè oculis. Quod eorum malum facilius sentire puberes. Vides vt multi antiquorum fascinationem asseruerunt. Atqui & illa verba Ecclesiastici 31. Nequius oculo, quod creatum est, aliquibus sonant fascinationem. Præterquam quod & in sacris extant duæ illæ quas præscripsimus orationes, quibus fascinationis mentio fit. Verum de præscriptis orationibus postea dicemus, reliquis occurramus. Atqui (vt incipiamus ab vltimis) Vergilius nõ induxit ita loquentem Socratem, aut Aristotelem, sed opi-

lionem, vt debeat merito obloquentem personam cenferi id dicere, non ex sua sententia, sed ex vulgi opinione, qua nihil est incertius. Plinij verba, & Ifigoni ac Nymphodori autoritas, non indicant esse verè vllam effascinationem, sed si figmentum est, nouum non esse. Porro Ecclesiasticus, oculi nomine inuidentiam damnat. Quæ de antidotis dicitur, optimè interpretatur Arist. loco nuper citato, dicens rutam cenferi fascinationis remedium, quia tunc se putant homines fascinari, cum voraciter edunt, aut incommoditatum aliarum tenentur suspitione, aut perturbantur ipsa fascinationis opinione, vt si animaduertant alium intueri in cibum què capiunt. Ob voracitatem ergo, aut perturbatum esum repleri flatibus, à quibus angantur aut vomant, rutam verò tunc temporis prodesse, quia flatus absumit, atque id non intelligentibus, videri fascinationem tollere. Certe ruta commendatur aduersus demones, & fascinationes, ac denique aduersus omnes passiones, quæ censeantur esse sacræ, vt aduersus terribilia insomnia, phantasmata, & nocturnos timores: huius verò causa est, quod absumit flatus, & siccat, extinguitq; seminis redundantiam. Plæraque verò eorum quæ in Demones vulgus refert, nascuntur ex dictis causis, vt facillè disces ex Hippocrate libello de flatibus, & de morbis virginum. Hoc idem dicimus de radice Orchidis, præterquam quòd ea radix semen expellit, potiùsquam absumit. Gagates lapis fortasse comparauit eam autoritatem, quia recreat vuluè strangulationes. Iam verò officula palmarum bunata, supersticiosum remedium esse, vt, ab errore conceptum, potiùsquàm verum, malum, constat vel ex ipsis Plinij verbis. Ipse enim dicit, religione quadam politum. Illa verò religio superstitio est. multo magis superstitiosum est, expuitione repellere fascinationem, atque hoc ipso remedio testari videntur homi-

nes, fascinationem non esse vllam à naturalibus causis illatā noxam, sed ad veneficia, & Dēmones pertinere. Nam hac ipsa religione videas nunc rusticos, vbi Satanæ abrenuntiant, nominato eo semper spueri, eadem scilicet religione, qua contra fascinationes. Eidem vanitati attestatur remedium quod queritur ex fida, & ex deprecatione. Naturalia enim non esse hæc, sed superstitiosa, quis non videat? Sed &, his dimissis, ipsa perse res vana esse conspicitur. Quid enim facit (sublata eius qui se lædi putet, imaginatione) placeas, an displiceas, ei qui te aspicit? oderit, an amet? nisi forte placet opinio Auicenæ 9. metaphysicè, qui hominis animam, ea dicit vi pollere, vt possit imaginatione sola permouere materiam longe positam, ac distitam. Ea verò opinio nulli sanæ mentis homini probatur, ac tunc quoque imaginationis esset fascinatio, non oculorum. Fascinationis itaque nomē antiquum est, atque secundum antiquam significationem, nullum naturalem morbum significat, sed superstitionem vanam, ex vulgari natam opinione. atque ideo neq; Hipp. neque Galenus, neque veterum medicorum quisquam (quod ego sciam) fascinationis meminit, neque inter morborū differentias, neque inter eorum causas. Vnde rursus non parū probabile accipitur argumentum eius vanitatis. Neotericorum quidam, vt asserant fascinationem, tollunt ab eius ratione affectionem animi eius qui intueatur, inuidentiam inquā illam, quia ea sola videtur efficere fascinationem superstitiosam, dicuntq; , fascinationem esse infectionem quandā malignam oculis illatam. Alij addunt, & oculis conceptam. Aiunt igitur multo magis quam partem vllam aliam nostri corporis, posse virus quodcunque iaculari in alium, ob rectitudinem illam radiorum visualium, secundum quam, vt per spectiui monstrant, visio agitur. De ferri igitur virus, si quod

inest,

ineft, cum radijs illis visorijs, atque in rem confpectam firmi-
 ter infigi. Porrò addunt à corde in oculos habere id virus
 expeditiffimam viam: argumento, quod cordis paffiones,
 citiffimè oculis feſe inſinuant: ab oculis verò emiſſum, oculis
 eius qui contrà ſpectet, quàm vlla alia parte recipi faciliùs, ob
 ſimilitudinem, quæ parit ſympatiam: atque eadem ratione
 receptum oculis facilimè tendere in cor, vtpotè à corde ve-
 niens. Deinde ex Galeni ſententia, quæ multis non invidè-
 tibus argumentis confirmatur, dicunt, intra noſtra corpora
 gigni poſſe vera venena: multos enim repente mori cõſtat,
 cum eiſdem omnino ſignis, quæ accepto veneno ſolent ap-
 parere, tametſi liquido conſtet acceptum non eſſe. Id etiam
 venenum poſſe non exiguum tempus intra corpora latere,
 nulla interim illata evidenti noxa, indicant, qui à cane rabi-
 do morſi ſunt, quorum nonnulli etiam anni dimidium ſo-
 lent, ſine conſpicua affectione tranſigere: ita etiam mulieri-
 bus menſtruatũ virus quoddam verè venenofum agitari, agi-
 tatumque emitti per oculos, & hauſtum aliorum oculis, ma-
 ximè puerulorum, qui & teneriores ſunt, & incautiùs reſpe-
 ctant, tranſmittere in cor, atque lethalem inferre noxam.
 Neque id videri debere mirum, ſiquidem Ariſt. 3. de hiſtoria
 animalium cap. 19. cum ſanguinem vitiatum eſſe affirmat.
 adeo autem vitiatum eſſe cenſent, vt dicat Plinius cap. 15. li-
 bri ſeptimi. Nihil facile reperiri mulierum profluuiũ magis
 monſtrificum. accedunt enim (inquit) eius ſuperuentu multa,
 ſterileſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortoriũ
 germina, fructus arborum quibus in ſedere, decidunt. Spe-
 culorum fulgor aſpectu ipſo heberatur, acies ferri præſtrin-
 gitur, eborisque nitor, alvei apum emoriuntur, æs etiam ac
 ferrum rubigo protinus corripit, odorq; dirus aëra in rabiẽ
 aguntur guſtato eo canes, atque inſanabili veneno morſus
 inſi-

inficitur : Plura etiam non minus mirabilia, dicit ibidem, & cap. 7. lib. 28. Ex his videtur fieri probabile, mulieres mēstruas, quibus tantum virus intra corpus agitur, solo intuitu posse lethaliter inficere : atque ut hæc secundum naturam colligunt monstrificum virus, ita posse esse homines quibus naturaliter veneficum quippiam insit, quod per oculos, cum intuentur recta, simul cum radijs visorijs emittatur, quorum sit periculosissimus aspectus, hosque esse fascinatores: quorū etiam scribunt notas, dicentes, his esse in oculis ambobus, aut altero binas pupillas; aut in altero oculo pupillas duas, in altero effigiem quandam equi, aut canis. Ut verò quidam homines sint tales, sunt qui causentur temperamenti proprietatem, sunt qui substantiæ modum, sunt etiam qui putrescentiam spirituum: qui verò sunt eorum sapientissimi, natale astrum. En quæ maximè videntur abesse à præstigijs fabulis, eorum quæ de fascinatione dicuntur. Quæ tamen omnia, si animi affectum, eius qui effascinet tollas, minimè videntur dici debere effascinationes, sed infectiones venenosas: neque venenosi illi homines fascinatores, sed venenosi, ut vipere, & scorpiones, bufones, ac multo magis basilisci. Itaque ut illa animantia effascinantia nemo vocat, sed venenosa, ita neque tales homines est quod voces fascinatores. Si enim studes opinionem de ea re vulgarem asserere, nomen quidem retinet, notionem autem eius minimè: fuisse enim ab antiquissimis illis sæculis, in fascinationis notionem, iram, aut invidentiam, præter verba, quæ ex Plinio produximus, & Aristotele, ipsum nomen Græcum facile indicat. Vocatur enim Græcis fascinatio *Βασανία*, & fascinare *Βασανένω*. Significat verò hoc idem verbum, invidere. itaque *Βασανία* est invidentia, & fascinatio: quasi fascinatio sit læsio cum quadam invidentia illata. necesse igitur est dicere, illos ipsos

ipſos venenofos homines, tunc magis inficere, cum afpiciūt cum quadam inuidentiā. Non quidem ob ipſam inuidentiā per ſe (ne in Auicenzæ apertè falſam opinionem incidatur) ſed ex accidenti, quod is animi affectus attentius faciat intueri; atque tunc propriè eſſe fascinationem quandā, vt à Baſiliſco. Sed tunc quoque hæc de fascinatione ſententiā, ponit viſionem agi exeuntibus viſorijs radijs, cum hiſiquidem deferri vapores venenofos: quam tamen minor pars philoſophorum recipit. itaque iam ea opinio non poterit eſſe omnibus philoſophis communis, ſed peculiaris Platoniorum. Deinde veriſimile non eſt, poſſe cuiſiam homini ſecū dum naturam eſſe vim alteri homini venenofam. Nam vt animal animali ſit venenofum, facit magnum naturæ diſſidium, & contrarietas. Vt vipera homini, & homo viperæ habet ſaliuam venenofam. Sed neque vipera viperæ, neq; hō homini adeo aduerſam poteſt habere naturā. Nempe cauſæ omnes quas reddunt, partim futiles, partim ineptæ ſunt. Primum quidem quod de natali aſtro dicunt, mihi riſum mouet (tametſi eſt grauiffimorum hominū ſententiā, hominum tamen) neceſſe enim eſſet, omnes qui illa ipſa hora eſſent nati, eſſe faſcinatores. Sed de huius aſtrogia vanitate (ſi modo aſtrogia dicenda, ac non potius diuinationo Chaldeorum) in hoc ipſo opere diximus multa. Tēperiei aut ſubſtantia diſſimilitudo, non poteſt eſſe tanta in rebus eiufdem naturæ & ſpeciei. Siquidem ex differentia tēperamenti naſcitur differentia naturæ. Certè neque quod de baſiliſco dicunt, poſſum adduci vt credam eſſe verum, ſed fabuloſum, vt alia innumera, nedum vt ea natura in hominem transferatur aduerſus alios homines. Conſentaneum multo magis ſit, baſiliſcum interimi hominis aſpectu, ſi modo eum ipſe necat, vt de ſaliua hominis & viperæ dicebamus.

Neque

Neque quidem argumenta cuiusquam momenti sunt. Nā quæ de menstruo sanguine affirmant, falsa esse ac fabulosa, ipsum indicat experimentum. Versamur enim quotidie cum menstruatīs citra ullam noxam, à quibus tamen si vera illa essent, neque lapides, neque ipsa durissima metalla illæsa esse possent. At verò menstruus sanguis est ipsemet quo mulier nutritur. Qui nonnunquam ob solam redundantiam, citra ullam prauitatem emittitur, aliquando etiam ob malam qualitatem, qualis tamen est in reliquo sanguine: nimirum quam Hippoc. iubet contemplari in colore, quia si sunt alba, sint pituitosa, si flaua, biliosa. Quæ cum apparent nullis incantationibus aut præstigijs iuuēt occurrere, sed neque alexipharmacis, quibus venena franguntur, sed medicamentis expurgantibus, quibus soluuntur cacochymia. Itaque menstruus sanguis vitiosus plerunque est, quia expultrix virtus semper fertur in id quod deterius, minimè tamē venenosus, sed qualis esse solet in corporibus cacochymis. Iam verò quod possint in nostris corporibus gigni venena, nihil ad fascinationem. Gignuntur enim præter naturam, fascinores verò esse tales natura dicunt. Quid ergo superest? nunquid satis illis sit, Si concedamus, & si naturaliter fascinores nulli sint, tamen eos qui sunt præter naturam affecti, & morboſi, multo magis posse per oculos inficere, quam per aliam partem? Certè quam per aures ego concesserim, non tamen quam per os aut nares, malim enim me aspiciat, qui pestilenti tenetur apparatus, quam spiritum in me emittat. Nam & putridi aëris veniet multo plus, & ab ore in cor, per arteriam asperam, est longe expeditior via, quam ab oculis. Oculi (dicunt) mittunt facile sua mala in alios. Quæ? nunquid rixas? an suffusiones? an nubes? an mites, sed ophthalmias. Est itaque ophthalmia morbus contagio-

sus. Quid ad fascinationem? manus quoque scabies conta-
 giosa est. Fascinamus ergo manibus. Vnde ergo (dices)
 nata est inter omnes homines hæc opinio de fascinatione, si
 ea adeo nihil est? ex leuium (arbitror) hominum credulita-
 te. Diuus Basilus cognomento Magnus, in homilia de In-
 uidia, spreta vulgari hac de fascinatione sententia, vt mu-
 liebri, dicit censere se demones vt inuidorum hominum
 oculis ad lædendum, vt instrumento quodam. Itaque non
 humanos oculos per se, sed demones per eos lædere infan-
 tes, & inde natam eam opinionem esse. Sed quoniam hæc
 causa physica non est, ad me non spectat, neq; ad hoc opus.
 Quam ego habuisse occasionem suspicer, audi. Pueros so-
 lito nitidiores, & crassiores, pulchriores etiam esse, res est cõ-
 perta satis: neque minus hoc folere sæpissimè, occurrentes,
 & viros & mulieres, admirari, laudare, atque attente intue-
 ri, & vlnis gestare, motitare, ac denique cum illis ludere.
 Scitum etiam est illud Hippocratis habitum qui ad summũ
 bonitatis attingit, periculosum esse; & illud Celsi, Qui niti-
 diores solito sunt, suspecta bona sua habere debent. Cum
 ergo pufilli ob natalem habitum, non raro soleant, cum
 viderentur habere optimè, in magna pericula repentè inci-
 dere, vulgus causam non intelligens, in laudatorum, quales
 illi quotidie habent quamplurimos, oculos, & inuidentiam,
 reijcit. Illos (quæ est hominum leuitas) sequuti sunt viri alio
 qui eruditi, & vt est talium ignorantia diserta, processit pau-
 latim res ad agnos, ad gallinas, ad equos, ad segetes, ad arbo-
 rum fructus, ad ipsa metalla, ad specula, ad lapides. Ru-
 bigine obducuntur, hebetantur, franguntur, comminun-
 tur. mendacia mera. Iam est causa in substantiæ proprie-
 tate, in venenosa natura, iam in astris. meræ nugæ. Neq;
 verò Diuus Paulus fascinationem aliquam naturalem esse af-
 seruit

seruit, sed quasi prouerbio quod ex vulgi opinione natum est, vtens dixit, Quis vos fascinauit recedere à fide? hac loquutione insinuans, illos temerè ac sine vlla causa recessisse à fide, cum viderentur in ea profecisse quàm plurimum. Iam verò fascinatio nugacitatis vocatur in sacris, quod à Diuo Ioanne in Epistola prima, concupiscentia oculorum, hoc est auaricia, & cupiditas rerum alienarum. quia enim is morbus concipitur oculis, vocatur per allegoriam fascinatio, dicitur verò nugacitatis, quia bonorum fallacium, iuxta illud Psalmi quarti. Fili hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & queritis mendacium? hoc est, vana, & mendacia bona. Itaque concupiscentia oculorum, est fascinatio nugacitatis. Hæc obscurat bona, quia vt dicitur in Epistola prima ad Timotheum, cupiditas radix est omnium malorum. & vt ibidem sapientiæ dicitur, Instantia cupiditatis trāsuertit sensum sine malitia. Itaque loquutio illa Sapientiæ de fascinatione, allegorica est. Allegoria verò accipitur à vulgari opinione. Neque mirum. indicatum enim est antea multis exemplis, in sacris etiam esse morales fabulas, & allegorias à fabulis translatas, non aliter atque in moralibus philosophorum libris. Velut & in ea ipsa re de qua disserimus, interpretantur nonnulli Platonici super conuiuio, siue de Pulcro, amorem, siue furorē amatorium esse fascinationem, quòd ea passio, eius quæ adamatür oculis plærunque videatur illata, concepta verò oculis eius qui amat semper (nisi forte quandoque concipitur auribus, rarissimè tamen solis) & oculis concepta in cor illabitur, cuius affectione corpus tabescit, sine vllō alio morbo manifesto. Vide quàm congruat hæc allegoria, quæ tamen ex vulgari, & falsa de fascinatione sententia nata est. Ita igitur, si quis placens Deo, factusq; ei dilectus

(qualem illic describit autor Sapientia) & viuens inter peccatores, per concupiscentiam oculorum mutetur, & amittat intellectum, dicitur appositissimè fasciatus, quia cum valeret optimè, per oculos valde læsus est, & in grauissimū coniectus periculum, quod pertingit cor per oculos. Nam ita dicitur Hieremias 2. Tui autem oculi, & cor, ad auariciam. ob hasitaq; causas is animi affectus dicitur fasciatio. Hæ verò sunt metaphoricæ locutiones, ad formandum animum comparatæ: verus sit is sermo vulgi vnde sunt acceptæ, an non, nihil refert. Veræ enim sunt ipsæ metaphoricæ locutiones. Velut si adulatores Syrenes esse dixeris, non mentieris, tamen si Syrenes reuera nullibi sunt.

C A P V T S E X A G E S I M V M

N O N V M

APR. I. Sapientia. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, mittere illis multitudinem virorū, aut audaces leones.

Mirari euenit hoc loco, cur dicat Salomon, ex inuisa materia creasse Deum orbem terrarum, siquidem creauit ex nihilo: Quapropter neque ex vlla materia, siue visa, siue inuisa. Hanc dubitationem facile deuitabunt, asserentes mundum hunc factum esse ex quadam congerie rerum omnium, citra vllum ordinem commistarum, quam vocant chaos, vt Plato; aut ex atomis, vt Anaxagoras, Empedocles, & Epicurus. Hi enim omnes huic rerum vniuersitati ortum aliquem tribuentes, materiam ex qua constitit, faciunt aternam. Mihi. verò in

ipso huius operis initio monstratum est, nihil omnino esse in rebus æternum, præter illud quod vnum, & primum, ac per se ens, hoc est, Deum. Illud igitur nunc ponentibus, videndum quid de præsentibus dubitatione dicamus. Certè si quam habet mundus totam materiam, quæ eadem sit rerum omnium creaturarum, aut certe corporearum, dicere possimus Deum fecisse terrarum orbem ex illa materia, non quidem præexistenti, sed concreata cum formis. Velut si nunc repente Deus creet statuas humanas, aliam cedrinam, aliam abietinam, aliam quercinam, dicemus aliam factam esse ex cedro, aliam ex abiete, aliam ex quercu, tametsi non prius constiterint illa ligna, quàm statuarum. Quod si hoc ita habet, constat materiam illam communem rebus omnibus, esse per se inuisam atque adeo inuisibilem: quandoquidem si per se videri posset, haberet qualitatem aliquam aspectabilem, vt candorem, lucem, aut nigriciem: quodcunque autem illorum haberet, non posset esse materia contrariorum, vt si esset candida nigrorum, si nigra candidorum, si lucida luce carentium. Nam aut materia candida, nigrorum induens formam, maneret candida, aut candorem deponeret: si maneret, fieret res eadem simplexque candida & nigra: si deponeret, esset iam illa, materia vtriusque contrarij, eius videlicet quod deponeret, & eius quod reciperet. Quapropter vtrunque contrarium rationem haberet formæ: forma enim formam excluderet non materiam: Quare ille candor non esset materiæ per se, sed per formam. Ipsa igitur materia aspectabilem qualitatem per se habere non potest. Eodem argumento fit, vt neque audibilem, neque odorabilem, neque tangibilem, sed neque omnino ullam rationem, aut formam, siue substantiæ, siue accidentis habere possit. Itaque neque dici possit per se hoc, neque tantum, neque tale, neque ad aliquid aliud,

ita aut aliter habens. Hac ratione Aristoteles communem ac primam rerum omnium materiam ponens, dicit esse materiam potentiam, citra omnem actum. Plato qui disertissime de ea disputavit, ita inquit. Intelligendum est, quod cum esse debeat effigies rerum omni formarum varietate distincta, nunquam illud ipsum formationis huius gremium bene erit præparatum, nisi informe sit, & suaapte natura omnibus formis quas recepturum est, careat. Nam si erit alicuius eorum quæ in se recipit simile, cum contrariam eius cuius simile est naturam, aut aliam prorsus suscipiet, nequaquã eius similitudinem, & effigiem exprimet, cum per se tulerit suã. quo fit ut nullam sibi propriam habeat speciẽ, quod est oĩa genera suscepturum. Hæc & alia multa eodem spectantia scripsit Plato in Dialogo de natura, quæ ut in commentarijs de physica doctrina indicauimus, nullatenus discrepant à sententiã Aristotelis: ambo enim censent, ut & cum ipsis omnes nunc philosophi, materiam per se nullum ens esse, neque omnino rem ullam, quia scilicet omni actu caret: sed neque nihil esse, quia est principium immanens omnium rerum. Meo igitur iudicio, cum hac in parte nulla illis philosophis dissentio sit, libuit Aristoteli de nomine altercari cum Platone, quod dixerit esse simpliciter non ens, quasi simpliciter non ens, idem sit quod nihil. Plato verò non ita intelligit, sed quod non sit ens, nisi quodammodo. Iuxta hanc itaque sententiam, quæ communis nunc est omnium philosophorum, dicemus fecisse Deum orbem terræ ex materia inuisa, & omnino insensibile, atque adeò per se penitus informe, hoc est, ex materia prima. Quoniam verò quæ in libris sacris scripta sunt, non oportet ad cuiuspiam opinionem interpretari, sed veritatem, videndum est quàm certa, atque firma sit de materia prima assertio, atque si eius monstratio

ad

ad probabilitatem procedit solum, aliam quæ omni careat dubitatione, præsentis loci interpretationem adhibere. Certe esse rebus omnibus corporeis vnâ communemq; materiam facile dicitur, non ita tamen intellectu facile est, si quis consideret exactius. nam vt antea indicauimus, necesse est per sese omni careat forma, quod primum omnium intelligi non potest. Nam quod non est aliquid, & ens, cur non sit nihil? porro quo pacto possit non ens (ita enim illam vocat Plato) esse principium ex quo immanens entis? nam si Aristoteles rectè probat in quarto de physica doctrina cap. 1. elementa corporum non posse esse incorporea, cum tamen censeat (quod est verissimum) non manere elementa prima in rebus actu, sed potentia solùm, multò minus possit esse corporum incorporea materia, siquidem ea qualisqualis sit, maneat actu in rebus necesse est. non potest autem illa esse corporea per se, sed per formam, alioqui quantitas illi per se inesset, quare non esset mera potentia. Rursum si ea corporea per se non est, quæ maior necessitas, vt corporeæ substantiæ materia constant, quàm vt Angeli. Hos verò omnes immateriales appellant, quasi magnitudo materiæ ipsius sit per se, atque per hanc fiant res quantæ. Ob has et alias huiusmodi dubitationes, veteres philosophi, partim posuerunt vnâ omnium materiam, eamq; substantiam quâdam reuera quantam, alij aquam, alij aerem, alij ignem, alij etiam terram, alij substantiam mediam tenuitate & crassitie: partim nulla generationis successiuæ rerum posuerunt materiam, sed separatione & congregatione rerum similiarum prius existentium, oriri & interire res putabant dissimilares, vt Empedocles, Anaximander, & Anaxagoras. Qui omnes principium materiale ab elementis non distinguentes, rerum omnium resolutiones perducebant vsque ad simplicissimas

cissimas aliquas substantias, Empedocles ad ignem, aërem, aquam, & terram. Anaxagoras & Anaximander ad similia, vt carnem, os, neruum, & innumera alia eiusmodi. Alij ad vnum aliquod quatuor primorum corporum, quodcumque eis videbatur reliquis esse prius. Horum omnium sententiæ hoc vnico argumento refutari videntur, quod necesse sit illud quod primum esse ponitur, siue vnum sit siue multa, carere generatione & corruptione, atque solum recipere congregationem & separationem, secundum sententias Empedoclis, Anaximandri, & Anaxagoræ: vel densationem, & rarefactionem, vel extenuationem, & incrassationem, secundum priores sententias. At verò re ipsa videtur constare illud esse falsum. Nam videmus fieri aërem ex aqua, & ex illo ignem, & ex pane sanguinem, atque ex hoc carnem, ac denique simplicissima omnia fieri alia ex alijs. quod si ita est, videtur Aristoteli necessario fieri, vt sit illis alia prior communisque materia, quæ per se nihil illorum sit, sed formarum omnium expers. Illi verò responderent, haudquaquã fieri res illas verè vt putamus, sed separatione apparere quæ delitescabant, congregatione delitescere quæ apparuerant. Quod si cui videatur confictum ad respondendum, neque adeo dignum fide, atque ob id nullam dictarum esse probabilem sententiam, possit fortasse dicere, rerum compositarum materiam esse res simplices, vt hominis carnem & ossa: & earum quæ simplices primo intuitu apparent, alias simpliciores quæ latitant: verè autem atque exactè simplicium nullam esse materiam: sed factam esse illarum quancunque ex materia, vt ignem ex aëre: non verò in materia, vt sigillum effigiemue in cera: itaque fieri res singulas etiam simplicissimas ex materia aliqua, vnam verò eandemq; omnium nullam esse. quæ enim necessitas, vt quod ex alio sit, immanen-

tem

tem habeat materiam? quoniã (dicunt) res artificiales nos manu ducunt, vt intelligamus, nihil nisi in quadam materia fieri, vt scilicet lectus & arca ex immanente ligno, sigillus ex cera. Dicat verò fortasse quisquam ex aduerso, hoc artificialium rerum esse proprium, naturalibus verò nõ perinde accidere, quia res artificiales fiunt ex naturalibus, naturales verò non possunt fieri nisi ex seipsis mutuò; quia nõ vt arte natura prior est, ita ipsa natura aliud quippiam. Cum verò fiunt res ex rebus non vt immanentibus, velut lectuli ex nuce, & cedro, fieri; sed vt desinentibus, velut mensa ex arca. Quapropter nõ videtur opus esse ponere primã materiã rerũ naturaliũ, sed fieri alias ex alijs mutuò, atq; ita esse circularem rerũ generationẽ, & infinitã; non finitã & rectam. Quid ergo diceret hæc sententia de primis rerum principijs? an esse nulla? non certe, sed esse formã, & potentiã proximã, & priuationem: eã verò potẽtiam & priuationem, esse non in vlla materia communi genito & corrupto, sed in eo ex quo res fit. Cur enim fit potius caro ex sanguine, quam ex vino aut melle? an quia sanguis potentiã proximã habet ad formã carnis, vinum verò non habet proximã. Illa ergo potentia proxima cum priuatione, quæ necessario adest, & forma quæ ingruit, prima principia sunt rerum simpliciu. Cõpositarum verò principia sunt, res simplices, ut materia, & forma totius. Atqui profecto (quanquam plerisque aliter videbitur) ego existimo hanc esse ipsissimam sententiam Aristotelis & Platonis. Nam vt in commentarijs Capitis septimi secundi libri de physica doctrina, & iterum Cap. quarti, secundi de anima (tametsi cum hæc scribo, commentaria in libros de anima, scripta multis ante annis, nondum sunt in lucem emissa) indicaui, apud Aristotelem. hæc omnia nomina, forma rei, & id quod res est, & essentia, & ipsum rei

V u u esse,

esse, & quod hoc est, eandem prorsus rem significant. Quia re vera, rei naturalis forma nihil aliud est, quam res ipsa qua hæc & talis. Id verò falsum esset, si præter formam, esset in re materia prima immanens. non enim esset rei forma, ipsa res actu qua talis, quia forma materiam non habet, res haberet. Plato quoque in Dialogo de natura hominis multis argumentis contendit, hominem esse ipsam hominis animam. quod, cum hominem animal esse, ac proinde corpoream substantiam, toties ipsemet Plato dixerit, verum esse aliter non poterat, quam si ipsa hominis anima esset nihil aliud quam ipsius essentia, essentia verò ipsum quod quid erat esse hominem, hoc est, ipse homo quia actu talis & perfectus. Tametsi hoc (vt rem totam aperte explicem) non tam exacte dicitur de ætherogeneis substantijs. Quis enim sepatet ignis formam ab ignis corpore, aliter quam ratione? nimirum ignis forma est ipse ignis actu talis, & perfectus: corpus, hic idem qua ignis formam, rationem, & entelechiam, seu perfectionem consequutus; quod quidem est res eadem numero, rationes duæ, quarum coitione fit ipsum ignem esse. Quæ cogitans Plato, posuit illa tria rerum principia, idem, & alterum, & essentiam. Quæ eadem principia Ramundus Lulus vocauit, tium, bile, & are, hoc est factium esse, tactibile esse, & facere: hæc tria intelligens, non quidem effectiue, vt videntur sonare, sed formaliter. & hæc quidem Platonice. Maxime verò mihi videtur errare, quod diuinam naturam cum creaturis ineptè & arroganter coniungat, sed de illius doctrina agere loci huius non est. Illud solum interfuit dicere, sua illa tria principia, tium, bile, & are, eadem esse prorsus cum Platonice, eodem, altero, & essentia. Quæ omnia cum iuxta Aristot. & Platonis sententiam ratione potius separari, quam re ipsa, & numero indicauerimus, constat esse

consentaneum, iuxta illorum placita, nisi ætherogeneratorum, materiam nullam, velut alteram rei partem actu immanentem poni, sed doctrinæ solum gratia intelligi primam materiam, & formam homogenei, vt quædam ratione diuersa. si quid verò his amplius de communi & prima materia dicitur, hypotheseim quandam esse ob rudiores confictam, & expeditiorem progressum philosophiæ, qua & ego in physicis auditorijs vsus sum. nunc verò cum ad recòditiora philosophiæ est peruentum, æquum est aperire prouectionibus veriora. Quandoquidem ergo assertio de materia prima, per sese formarum omnium experte, adeo vacilat, necesse est aliam loci præscripti interpretationem inuenire. Ea certe non est difficilis, neque aliunde petita quam ex sacris. Constitit enim in initio Geneseos, antequàm Deus diceret fiat lux, extitisse quatuor elementorum corpora, confusa, & delitescèntiam sub tenebris, quæ futurorum omnium materia tenebrosa, ac proinde inuisa ante orbem terrarum facta est, ex qua deinceps ille. Neq; igitur ob hæc diuini oraculi verba opus est communem materiam ponere, in qua omnes corporum formæ recipiantur, tametsi fieri nihil nisi ex materia potest. nihil enim fit ex nihilo: sed quoduis ex alio, vt ex ligno ignis, ex suo alimento lignum, & ita aliud quodcunque. Sed quæ (dices) necessitas, vt quoduis ex alio fiat, si quidem nullam ex corrupto accipit manentem materiam, id quod gignitur? certe quia nulla naturalis via est ad generationem, nisi per alterationem, atque necesse est generationem alteratione præcedat, alteratio verò alicuius substantiæ necessario fit. neque sane alterius quàm eius quæ corrupta in aliam substantiam commutatur. Nam alteratio immodice producta in corruptionem necessario finitur, quia naturale rei temperamētum tollit. Vt igitur res aliqua oriatur, necesse est aliã inte

rire; non quidē vt ab ea mutuetur materiā, sed ob cōtrarietatem. Vt autem hoc ita fiat, hæc est causa. Rerum singularum naturæ nihil sine instrumentis agere possunt extra sese, quapropter neque generare: instrumenta verò earum sunt elementorum virtutes, calor dico, frigus, humor, & siccitas. Non potest autem ignis, verbigratia calore vti, aliter quam calefaciendo, neque aqua frigore quam refrigerando, non potest autem calfacere, neque refrigerare, nisi sit quod calefiat aut refrigeretur, non calefiet autem ignis qui nondum genitus est, neque refrigerabitur quæ nondum est aqua. Calefiat ergo necesse est vt ignis ab igne fiat, aliud quod ignis nondum est, futurus autem sit, vt lignum; aut refrigeretur, quod aqua nondum est, futura autem sit, vt aër. Quapropter rectè antea dictum est, non posse quidpiam, nisi ex aliquò fieri, quia generatio omnis ab alteratione incipit. Data autem est rebus à naturæ parente ea contrarietas, & necessitas pugnandi ad generationem: non ob communem materiam, sed quia, si aliter quam per pugnā generare possent, neque talem repugnandi vim haberent, aut nihil generaretur, aut generatio rei cuiusque procederet in infinitum. Nihil enim esset quod modum poneret rei cuiuspiam productioni, nisi omnia sibi ponerent mutuo, mutuo repugnando. Dices fortasse; locus modum poneret. Omnes igitur res generarent sibi simile, dum esset vbi caperetur, & generare desinerent, cum non esset. Igitur mox, atque vno impetu processissent rerum omnium generationes, vsque ad summam totius orbis repletionem; atque statim generatio omnis esset sublata. Vt igitur rerum generabilium successiua genesis seruetur per eum, vt ipse rerum parens voluit, necesse fuit contrarietatem indere, & res alias ex alijs fieri, velut aliæ alijs loco cedunt. eaq; contrarietas necessita-

tem affert, vt res ex rebus fiant, & si communem materiam non habeant. Igitur neque hæc dubitatio cogit primam rerum materiam ponere, sed vt dictum est. Porrò iuxta hanc sententiam consequens erit dicere, principium quod vocant indiuiduationis, non esse materiam, sed magnitudinem, quod vel per sese est valde consentaneum. Nam essentia rei per sese indiuidua est, quapropter vna & tota, in multitudinem non potest abire, nisi secundum diuisibilitatem. Diuisibilitas verò neque formæ neque materiæ esse potest, nisi per quantitatem (quanti enim propria est diuisibilitas) igitur multitudo in eadem specie, quantorum solùm, atque ob quantitatem est. Qua sanè causa, & qui eam ad materiam referunt, intelligentes non esse id materiæ per se, addunt signata quantitate; id verò vix intelligi potest. Si enim materiæ ipsi per se nullum inest accidens, certè neque signatio, neque quantitas. Verisimilius ergo refertur ad quantitatem ratio indiuidui, quàm ad materiam. Et tota rerum vniuersitas proprius diuiditur in corpoream, & corpore carentem substantiam, quàm in materialem, & immaterialem, nisi quis his nominibus easdem res intelligat. Sic enim de nominibus altercati minime expediet. Nihil igitur prohibere videtur, quin dicamus materiam primam esse nihil, non solum non ens simpliciter, vt dicit Aristoteles, sed etiam aut simpliciter non ens, vt dicit Plato.

Quorum virorum sententias ab hac quam nunc statuimus, nihil censeo re vera discrepare. Non enim est, quod non est ens.

CAPVT SEPTVAGESIMVM

De Philosophia Pythagorea.

APIENTIÆ vndecimo Cap. Omnia, men-
sura, & numero & pondere disposuisti. &
Quarto lib. Efdrae Cap. 4. Quoniam in state
ra ponderauit seculum, & mensura mensu-
rauit tēpora, & numero numerauit tēpora.

Ut Plato dicit in dialogo de natura fas non erat, quidquā
nisi pulcherrimum facere, eum qui est optimus. Cum enim
ipse sit simpliciter pulcherrimus & optimus, feceritq; om-
nia, vt in mundi genesi indicauimus, ad imaginem & simi-
litudinem suam, necesse est, vt fecerit omnia suo quodq;
genere pulcherrima, & optima, vt sane ipsi visa sunt. Cum
igitur omnis pulchritudo sensibilis in proportione & con-
cinnitate sit partiū, necesse fuit mundum hunc sensibilem,
secundum suas partes, quæ sensibiles etiam sunt, propor-
tionem quandam tenere certam, & totum ad partes singu-
las, & eas omnes inter sese. vnde necesse est, mundum finitæ
& certæ esse magnitudinis, & eius omnes partes præcipuas.
Nam in rebus diuisibilibus, quod infinitum, aut incertum,
imperfectum est & deforme. Quapropter, non solū si
quampiam præcipuarum partium eleuares, vt stellam, sed
etiam si cuiuspiā illarū, etiam despectissimæ quantitati adij-
ceres aliquid, aut demeres, officeres mundi machinæ, & eius
pulchritudini. Quia nihil temere in eo factum est, sed om-
nia ad mensuram, numerum, & pondus, iuxta proportio-
nem quam habebant in diuino exemplari. Huius rerum
pulchritudinis rationem aggressi sunt Pythagorei inuesti-
gare.

gare. Res prorsus diuina, humanis verò uiribus impar, neq; vlli (arbitror) præter ipsum Deum fatis cognita. Illorum verò conatum quis non laudet, & suspiciat? qui non solum aggressi sunt, sed per numerorum etiam scientiam, pro hominum captu, assequuti sunt multa. Mihi nunc non est animus, totam hanc philosophandi rationem persequi; quia neque id pro dignitate efficere possem, neque si possem, ad meum institutum est admodum ex usu. Sed id solum indicabo, quod propositum est, Omnia secundum certam rationem, & proportionem, esse facta, & primam omnium mensurarum esse numerum; deinde & earum rationem recte transferri ad insensibilia, & totam rerum naturam factam esse ad numerum, atque exempli gratia adijciam de numeris, quæ necesse erit, non quasi omnium numerorum naturam persequar, sed vt viam à longe indicem, cui Pythagorici insisterunt, mirabilem quidem illam, & verissimam, neque vlla in parte philosophiæ Aristotelicæ, quæ merito nunc omnium maximè probatur repugnantem, quod vbi factum fuerit, grauitas sententiæ verborum quæ præscripsimus, & aliorum quæ sparsim in libris sacris scripta sunt, elucescet. Deum quidem omnia fecisse secundum certam rationem, & proportionem, facile suaderi potest, consideranti Deum omnia opera artificialia, quæ fieri iussit, ad normam certam, mensuramque ab ipso met traditâ, fieri iussisse. Quare qui in artificialibus, certam commensurationem a deo amauit, eam in naturalibus, cuius ipse met per sese est effector, non despexit. Sed quæ sunt artificialia, quæ nos in cognitionem structuræ rerum naturalium, velut manu ducunt? Iussit Noe vt edificaret Arcam. An qualis & quanta illi videretur non sane. Sed, trecentorum (inquit) cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubito-

bitorum altitudo illius. fenestram facies in arca, & in cubito consumabis summitatem illius. Exodi 25. dicitur monstrasse Deus exemplar, secundum quod faceret tabernaculum, & omnia ad illud spectantia. Omnium vero eorum definiuit ipsemet Deus, magnitudinem, numerum, & pondus. Arcam testamenti habere iussit longitudinis duos cubitos cum dimidio. Latitudinis & altitudinis cubitum cum dimidio: Mensam panum propositio nis, longitudinis duos cubitos, latitudinis cubitū, altitudinis cubitum cum dimidio: candelabrum septem calamos procedentes ex hastili vno, & singulos calamos ternas spherulas, ternos scyphos, & terna lilia: altare quinque cubitos longitudinis, totidem latitudinis, & tres altitudinis: atrium longitudinis cubitos centum, latitudinis quinquaginta, altitudinis quinque. Mitto innumera ad horum ornamentum, & sacra destinata, quæ omnia certis, numero, & mensura, iussit Deus fieri. Iam verò structuram templi, quod ædificauit Salomon, longum esset recensere. Licet legeretio libro Regum cap. sexto. In explicandis harum structurarum, & numerorum ad quos factæ sunt sacramentis, multi feliciter laborauerunt, mea nunc non refferet, nisi solum animaduertere, omnes has, ad certum numerum & mensuram esse factas, vt constet multò magis, in magni huius templi, quem mundum dicimus, structura, certam rationem seruata esse, quam tamen ad amussim tenet solus ipse architectus. Conferri quidem res corporales aliæ cum alijs secundum plus, aut minus, aut æquale, non possunt aliter, quam numero, pondere, aut mensura: numero quidem vt denario, aut centenario: pondere vt libra, aut vncia: mensura vt cubito, aut palmo. Porrò mensura duplex est: altera enim constat extensione, vt vlna, aut digitus: altera capacitate, vt con-

gius,

gius, vna, modius, & semodius. Secundum omnes has mē-
 suras, seruata est ratio quædam in mundi structura. Nam est
 certus numerus partium omnium. Primùm quidem ma-
 ximarum tetnarius: regio enim imma corporum mobi-
 lium & corruptibilium: & media mobilium sine corruptio-
 ne: & suprema incorruptibilium & immobilium, quæ sedes
 est beatorum, & cœlum cœli. In prima est quaternarius
 elementorum: In secunda, septenarius orbium errantium
 stellarum. & denarius omnium. In suprema verisimile est
 esse vnitatē, siquidē principiu m est omnium corporum, &
 sedes destinata ei quod verè est vnum. Iam verò mensura
 est quædam certa partium singularum, & aliarum ad alias
 proportio quædam. Decuplo maius esse censent philoso-
 phi elementum quodcunque continens, eo quod contine-
 tur: velut aquam terra: & aërem aqua; & aëre ignem. Iam
 verò quod ad cœlestium orbium mensuram attinet, censet
 Plato, primum orbem æqualis crassifici, seu altitudinis esse,
 cum eo spacio inani quod est inter terram & cœlum: secun-
 dum orbem duplo crassiolem primo, siquidem æqualem
 cum toto spatio aëris & primi cœli: tertium orbem esse qua-
 druplo crassiolem secundo, quia duplum totius spatij aë-
 ris, & duorum orbium: quartum ad tertium habere ppor-
 tionem quadruplam sesquialteram, vt 36. ad 8. quintum
 orbem ad quartum habere proportionem decuplam sesqui-
 nonam, vt 384. ad 36. sextum ad quintum proportionem
 nonam. 3456. ad 384. septimum ad sextum trigessimā pri-
 mam superpartientem medietatem, vt 108864. ad 3456.
 Iam verò & spheræ solidæ quæ intra dictos orbis continetur,
 proportione quadam constant magnitudinum. Dicunt
 enim maximas fixarum stellarum centies & septies conti-
 nere terræ molem: Iouem nonagesies & quinquies: Satur-

num nonagesies & semel: Martem terra esse maiorem se-
 quialtera tantum proportionem: Solem verò maiorem terra
 centies sexagesies sexies: Venerem verò esse partem vigesi-
 mam terræ: Mercurium quoque minorem esse Luna: &
 hanc triplo minorem terra: terram autem totam (cum qua
 & aquam intelligo, quia vnicum conflant globum) esse
 252000 stadiorum, quæ conflant septem millia leucarum
 Hispanarum. Hac verò magnitudine, neque maiori, neque
 minori constituisse terram, non casu, sed summa Dei sapientia,
 constat ex illis verbis capitis trigésimi octavi Job, qui-
 bus illum Deus ita affatur. Vbi eras quando ponebam fun-
 damenta terræ? indica si habes intelligentiam, quis posuit
 mensuras eius, si nosti. Ponderis quoque habita est ratio in
 mundi structura. Ita enim terræ centrum ad centrum mû-
 di aptatum est, vt non possit eius globus in hanc aut illam
 partem inclinare, sed firmata quiescat, aquæ verò partes
 terræ partibus interiectæ, ita vt non possint seorsum abire,
 sed omnibus fontibus, qui velut ex venis quibusdam erum-
 punt, pondere lætis ad æqualitatem, vnicam cum terra red-
 dant superficiem; quod dicitur illis sapientiæ verbis. Quan-
 do librabat fontes aquarum. Itaque mensura & numero &
 pondere disposita sunt omnia. Cum verò sint hæ tres men-
 suræ, quæ scilicet peculiariter vocatur mensura, estque quan-
 titatis continuæ: & numerus, qui per se est quantitatis de-
 iunctæ: & pondus, quod est substantiæ corporæ & crassæ:
 videtur ex rei natura, mensura prima esse videri: prior qui-
 dem pondere, quia magnitudo potest esse sine pondere, &
 in tenuibus elementis & coeli corpore, pondus tamen non
 potest esse sine magnitudine: numero verò, quia numerus
 fit diuisione continui, quare continua quantitas, prior esse
 videtur quam deiuncta, ac proinde & mensura quam nume-

rils. At verò si quis exactè consideret, videat rem non ita
 se habere; quin potius numerum priorem esse omni men-
 sura. Nam diuisione fieri ex vno corpore multa, & quod
 actu erat vnum, & potentia multa, fieri actu multa, verissi-
 mum est. At verò non pròinde verum est, numerum om-
 nem fieri continui diuisione: nam angelorù numerus sine
 vlla magnitudine constitit. Nihil ergo minus est in ratione
 numeri, quam fieri ex continui diuisione; sed euenit aliquã-
 do, neque id quidem secundum rationem & formam nu-
 meri, sed secundum materiam. Si enim tripedale erat corpus,
 quod in tria pedalia diuisum est, habebat etiam antequam di-
 uideretur, ternarium: alioqui non fuisset tripedale. Nam
 quid aliud est esse tripedale quam habere tres pedalitates, &
 duodecim palmos, & quadraginta octo digitos, & centum
 nonaginta duo grana? Tot igitur habebat id corpus partes,
 non quidem separatas, cum nondum esset diuisum, sed eò
 iunctas. Tamen nihil obstat coniunctas esse, quominus sint
 tres pedalitates, alioqui neque proportionem habet vllam
 corpus ad corpus. Cur enim tripedale ad bipedale propor-
 tionem habet sesquialteram, nisi quia hoc duas, illud tres pe-
 dalitates habet? Si autem neque illud tres, neque hoc habet
 duas, quia separatas non habent, fit vt neque proportionem
 habeant ad se vllam: habent verò; ergo & numerum. Itaq;
 indicatum est, quæcunque ad sese proportionem habent vl-
 lam, constare certis numeris. Habent autem aliquam ma-
 gnitudines omnes, siquidem nulla est infinita. Ergo nulla
 magnitudo esse potest sine numero, est verò numerus sine
 magnitudine, vt indicatum est; igitur numerus prior est
 quam magnitudo: quare & quàm mensura: est verò men-
 sura prior quam pondus, quia mensura est magnitudinis;
 pondus crassici. Magnitudo verò prior est crassicie, cum

crassities non insit nisi quantis. Igitur numerus prior est
 omni alia mensura, atque omnis proportio nascitur ex nu-
 mero. Neque id solum spectatur in corpore quanto, sed
 & in alijs omnibus quantis, vt in motu, & voce, & aspectabi-
 libus figuris. Nam cantat hic ad caracteres quos intuetur
 in charta, ille saltat ad cantum. Quod fieri non posset, nisi
 singula haberent proportiones quasdam, & omnia ad se mu-
 tuo proportionalitates quas vocant, hoc est similitudines
 proportionum. Ergo sunt & in ipsis figuris, & motu saltan-
 tis, & in canentium vocibus, numeri ac proportiones. Ne-
 que in his solum, quæ etsi non omnia eodem modo, quanta
 tamen sunt, sed & in qualibus quæcunque secundum magis
 & minus dicuntur, est numerus. Nam & calidum & albu
 est aliud alio duplo magis tale, & triplo, & quadruplo: in ra-
 tione verò dupli, tripli, & quadrupli, sunt duo, tria, & qua-
 tuor. Nam ne definiiri quidem sine his possunt. Sed hacten-
 us indicauimus, numerum intrinsicum esse rebus omnib.
 secundum partes magnitudinis, aut intensiõis, secundum
 id inquam, quo, tanto aut tanto, maius aut minus, magis
 aut minus, tale dicitur quidpiam. Est autem etiam secun-
 dum partes essentiæ numerus in rebus. Quod in accidenti-
 bus primùm, deinde & in ipsis substantiarum formis, ten-
 tandum est indicare: in transeuntibus quidem ex ipsis defini-
 tionibus, cum tempus, teste Arist. sit numerus qui numeratur
 in motu: motus verò numerus, quo numeratur tempus.
 Secundum Platonem verò, tempus est æternitatis in vnitate
 manentis imago in numero fluens. Sed & immanentes
 constare numeris facile intelliges. Figuræ quidem omnes
 habent essentiã in numeris: Nam planæ in vnitate aut mul-
 titudine linearum, solidæ superficierum. vt circulus in vnita-
 te lineæ: sphaera in vnitate superficier: triangulus in ternario
 linea-

linearum; cubus in fenario superficialium. Ita & alia omnes. Ipsa verò linea in vnitatis dimensionis, superficies in binario, corpus in ternario. Sed & relationes eorum quae dicuntur ad aliquid, habent in numero aut vnitatis essentiam, quia secundum similitudinem aliquam, aut dissimilitudinem referuntur. Similitudo verò vnitatis quaedam est rationis alicuius, dissimilitudo pluralitas. Ipsae quoque patibiles qualitates, varijs essentijs ad numerum quendam conflatas constant: seu potius in numero quodam formarum in vna conspirantium habent propriam essentiam. quod ex diffinitionibus colorum apud Platonem facile intelliges. Splendidum (inquit) albumque; rubeo mistum, flauum procreat. Rubeum cum albo nigroque, purpureum generat. Fuluum flauifusci que temperatione producitur: fuscum verò albi & nigri confusione. Palorem albi flauique copula generat. Ceruleum cum albo, glaucum. Fului nigrique temperie color viridis nascitur. Hac Plato. Vnde constat, singulas colorum species in copula quarundam essentialium, ad proportionem quandam, & certos numeros, habere essentiam. Constat enim non solum fieri colores quosdam ex quibusdam, sed cum certa quadam proportione. Non enim si albi duplum cum vna nigri portione misceas, idem extat color, atque si contra apponas nigri duplum. Nimirum sola proportionis euariatio mutat essentiam: velut compositorum medicamentorum vires, & naturam mutatio proportionis simplicium, manentibus eisdem. Constant verò, vt mixta corpora corporibus ad numerum coeuntribus, ita essentialium essentijs, vt colorum exemplo indicatum est: constatque omnium essentialium certa mensura & numero (indicatum enim antea est non posse esse mensuram sine numero) etiam si nobis nota esse non possit. singulorum mensura. Proinde dixit ibidem

Plato

Plato. Quo autem mensura modo singula singulis miscetur, etiam si quis nouerit, narrare prudentis non est, praeter-
 tum cum neque necessariam, neque uerisimilem de his ratio-
 nem afferre ullo modo possit. His uerbis significat, etiam
 si nos eum numerum definite nesciamus in singulis, omnia
 tamen facta esse ex rebus ad numerum quendam compo-
 sitis, ut corpora ex corporibus, ita essentias ex essentis: at-
 qui ipsa compositio corporum, ut potè a peccior, manudu-
 ctio est ad formatam compositionem. Cui enim pictores, col-
 mixtis certa quadam proportione liquoribus fuluo & nigro
 uiridè reddant, constat uerè uirorè fuluicè nigricèq; ad nume-
 rù apratis constare (dicitur corporum compositio physica, formati
 metaphysica) simplices uerò omnino, sup res, siue formae
 corporeae nullae sunt seorsum, sed in ipsis compositis, ut uni-
 tates in numeris. Producentes autem amplius hanc ratio-
 cinationem facile intelligemus, non solum accidentium for-
 mas, sed substantiarum etiam essentias, ita constare: siquidè
 aliae alias, ut numeri numeros continent. Scite enim illud di-
 ctum ab Aristotele est, vegetatiuum in sensitiuo esse, ut tri-
 gonum in tetragono, scilicet ut ternarium in quaternario (na
 figurarum differentias numeros esse, antea est indicatum) ut
 uerò haec, ita alia omnia ad substantiarum formas spectantia,
 habent. Nimirum essentiales uocatae perfectiones, sunt in
 alijs plures, in alijs pauciores, ut unitates in numeris, & ab emi-
 nentioribus inferiores continentur, ut numeraria numeris.
 Iam uerò & in rerum principijs primis, est ratio numeri. Na
 forma unitas est, materia pluralitas, quia forma per se om-
 nia quibus inest facit unum; materia plura, cum participa-
 tione speciei omnes homines sint unus homo, ob materiam
 uerò unum hoc animal adeo multiplicetur. Indicatum er-
 go uidetur satis, omnia corpora, ac corporales affectiones, &

formas, ac eorum principia, fecisse Deum ad numerum, atque eis omnibus esse numerum natura intantum. Quod si ita est, haud dubie multò verius id dicatur de incorporeis substantijs, quandoquidem perfectiori quadam, & eminentiori participant natura, ac proinde pulchriores sunt, & magis concinna, fuerintq; proprius illæ factæ ad numerum, in quibus nulla alia mensura sit, cum neque magnitudinem vllam habeant, neque pondus: illarum ergo præius ac proprius est numerus, quam corporarum. Quoniam verò in tota rerù vniuersitate singula facta sunt ad numerum, & omnia ad quædam concentum, & harmoniam: respondent spiritalia corporalibus, atque vt hi cœli aspectabiles nouem sunt qui circulo voluntur, ita inuisibilem & mobilem per accidens, qui etiam in sacris sanctis interpretibus vocantur cœli, sunt nouem ordines: atque vt supra nouem orbis mobiles est alius immobilis, quam dicimus esse sedem beatorum, ita supra omnia inuisibilia, est illud vnum, primum ac optimum, nulla ratione mutabile. Aristoteli quidem consentaneum videtur, motibus cœlorum substantias illas incorporeas, ac perfecte immobiles præficere, non verò eas esse putat supra numerum eorum, sed singulis aptat singulas: mihi verò videtur plurimum detrahi gloriæ & splendori rerum omnium domini, per tantam ministrorum penuriam. Quapropter non nouem solum substantias, sed nouem earum ordines esse censeo. Non quidem ita, vt nouem sint species, & magnâ multitudo singularium. Cum enim magnitudine careant, quam dicimus esse principium individua multitudinis, non possunt esse multæ perfectione pares, sed inæquales omnes, vt numeri. Itaque vt quiuis numerus ab alio quouis specie differt, ita quæuis incorporea substantia ab alia quacunque. Nihil, tamen prohibet esse nouem ordines, ve-

lut nouem genera. Nam tamenſi ſingularia ponere ratio prohibet, quia in magnitudine non eſt earum forma, vt corporarum, tamen ſpecies & genera nihil vetat, cum habeant etiam ſuam compositionem eſſentialem, atque (vt inquit Plato) ex quibuſdam eſſentijs colligatæ ſint, ab eodem à quo ſunt colligatæ diſſolubiles. alioqui eſſet earum ſubſtantia penitus ſimplex, quod niſi primæ non euenit. Itaque ſunt ille ſubſtantia compactæ ex eſſentijs, quas nouit is qui compegit, non tamen coierint temere, & vtcunq; ſed ad numerũ, pro ſingularum perfectione. Si enim certam ſeruata eſſe rationem, & proportionem in viliffima etiam rerum conſtitutione indicatum eſt, quo pacto illæ præſtantiffimæ & pulcherrimæ ea caruerint? itaque omnia & viſibilia & inuiſibilia, facta ſunt ad numerum. Quod ſi ita eſt, cum non ea fecerit Deus, & qualia tunc cum faceret meditando excogitaue- rit, ſed ad æternum exemplar quod apud ſe habebat, quod eſt eius verbum, conſtat in ipſo omniũ parente Deo eſſe vnitatem & numerum. Si enim omnia ad numerũ facta ſunt, apud Deum erat numerus: Quod ſi numerus & vnitatis (vni- tas enim eſt principium numeri) igitur in Deo primum qui- dem vnitatis erat, deinde & infinita illa fecunditas per quam ex nihilo fecit tam multa. Quoniam verò ea erat initiũ pro- ducendæ multitudinis, rectè vocetur dualitas, accedente ve- rò vnitatis ad dualitatem, velut vtriuſque copula, neceſſario eſſet ternarius. Nemo autem, arbitror, intelliget, ita à me dici eſſe in Deo vnitatem, aut dualitatem, aut ternariũ, quaſi accidentia quædam, cū in primo non poſſit eſſe accidens: ne- que eſſe tria, quaſi diuerſis prædicta naturis, quia quod pri- mũ neceſſario eſt vnũ. Neceſſe eſt ergo illis tribus vnitatem accidere, vnde fit quaternarius, qui cõtinet omnes numeros. Erat igitur in æterno exemplari omnis numerus, ad quẽ fa-
cta

Et sunt omnia. Philosophi, qui ob amorem sapientiae nomen id consequuti sunt, rerum omnium naturam & essentiam, pro sua virili conati sunt agnoscere exactissime. cum verò id nulli hominum contingere possit, dum huius corporis utitur ministerio, & horum sensuum, qui nihil agnoscunt præter accidentia, quasi substantiarum umbras, per quasdam rerum analogias, seu similitudines, conati sunt prope veritatem accedere, quasi circum circa versantes. Velut Pythagoras, ea omnia quæ de numeris diximus, atque alia multa, ut erat perspicacissimus, contemplatus, omnium rerum causas, & naturalium problematum solutiones, redegit in rationes, primum quidem geometricas, deinde arithmeticas. Nimirum intelligens, quandoquidem omnia certa mensura, & numero facta sunt, suo quodque genere pulcherrima, necesse esse ut omnium harmonia quædam & cõcentus, atque physica respondeant geometricis, & hæc arithmeticis. Atque quoniam, ut indicatum est, numerus est omnium prima mensurà, sint arithmetice rationes quasi omnium prima principia. Plato hanc ipsam rerum concinnitatem admiratus est, numerorum naturas suspiciens, nihilominus intelligens (arbitror) numeros aliquarum rerum esse numeros, ut denarium ouium, boum, & caprarum; ac proinde oportere ut in ipsis rebus aliquæ naturæ sint subiectæ numeris, quæ ipsæ analogiam aliquam cum numeris habeant rationem quam numerorum (alioqui non differret septenarius Vergiliarum & Planetarum. non enim qua numerus cum idem sit) utranque rationem philosophandi coniunxit, & eam quæ ad numerorum perfectiones omnium causas redigit, & eam quæ considerat physica principia. Simul enim mundi omnes partes numeris adaptavit, & de forma atque materia, motu & tempore, & elementorum qualita-

tibus disputavit, modumq; agendi & patiendi, per quæ rerum mutationes, ortusq; & interitus, cū violenti, tū etiam naturales contingunt, persequutus est. Quod quia non fecerunt Pythagorici, sed solis definitionibus per numeros latis contenti sunt, simplicitatis notantur ab Arist. metaphysicorum cap. 5. Ipsæ verò Arist. numerorum magna ex parte deposita cura, & sensibilibus magis considerationi sermonē accommodans, corporearum substantiarum principia, per analogiam cum rebus artificialibus interpretatus est, & elementorum & rerum compositarum virtutes, non aliter quā per ipsas actiones, in his dijudicandis fidem sensibus non derogans. Nimirum, vt videmus, quæcunque res arte fiat, vt arca, mensa, aut lectus, fieri materia aliqua formam aliquam recipiente, & quancunque formam cum alia communi; ita vt, quicquid fit hoc aut tale, ex non hoc, aut non tali fiat, vt lut mensa ex ligno quod non erat mensa, sed arca, aut aliud quiduis: ita (inquit) censendum est in naturalibus, ponendum que necessariò, tria esse rei cuiusque principia, formam, materiam, & priuationem. Et vt arca fit ex ligno per hanc formam seu figuram, a fabro lignario ad prandendum, ita rerum quoque naturalium quadruplices esse causas: fieri enim quiduis ab aliquo, ex aliquo, per insitam formam, alicuius boni gratia. Siquidem nihil frustra: effectrices verò causas commutationum naturalium esse virtutes elementorum, calorem, scilicet, frigus, humorem, & siccitatem, quas non, vt Plato, per figuras corpusculorum, ex quibus elementa sint coagmata exponere studet, sed per sensibiles passiones, vt quod fundit & liquat, calidum, quod cogit & densat, frigidum, quod emollit, humidum, quod indurat, siccum. Non tamen quia philosophorum principes, diuersis adeo vijs institerunt, necesse sit eorum aliquem aliquosve deerrasse, aut contraria, re-

pugnantia

pugnantiave dogmata tradidisse, quin potius respicientes ad diuersa, diuersis vijs ad eadem veritatem iter fecisse, vt is eius plurimum videatur esse consequuturus, qui ea dogmata rectè coniunxerit. Quod vno aut altero exemplo præstiterit indicare, vt videntes consonare ea, vt verum verò; atque effectis Arithmeticas, Geometricas, & Physicas causas rectè quadrare, aliquid degustemus illius concentus, & harmoniæ, ac pulchritudinis, quam diximus, intelligamusq; verissimum dictum esse illud Sapientiæ, Omnia mensura, & numero, & pondere disposuisti. Dubitatur de numero elementorum, curque ea quatuor sint. Respondet Aristot. quia sunt quatuor qualitates actiue, per quas aguntur omnes ortus & interitus, aut igitur singulis elementis dabuntur singulæ, atq; ita erunt elementa quatuor: aut binæ (ternæ enim non possunt, quia inerunt contraria) & cum ex quatuor qualitatibus habentibus duas contrarietates, quatuor solum possint constitui coniugia qualitatum non contrariarum, ita quoque erunt quatuor. Plato respondet, quia cum mundum oportet habere, non latitudinem solum, sed altitudinem quoq;, & esse solidum, necesse fuit ipsa quoque elementa solida esse. Fecit ergo Deus duo solida, supremum & infimum. Illa verò oportuit, quò ex extremis fieret vnū, medio aliquo colligari. At verò solidis non est satis ad bonam coaptationē vnum medium, sed duobus indigent; contra ac latis, quibus sufficit medium vnicum. Velut in numeris, in quibus qui sunt ductu solius vnitatis, vocantur lineares, quia vt linea fit solius puncti ductu, ita illi vnitatis, vt ternarius, quaternarius & septenarius. Qui sunt bis replicato eodem numero dicuntur plani, nimirum vt planicies habent duas dimensiones, ita illi duo latera, vt quaternarius, qui fit ex bis duobus, & nouenarius ex ter tribus, qui sunt ter replicato co-

dem numero, dicuntur solidi. Quia solidum in magnitudinibus fit ex tribus dimensionibus, vt octonarius fit ex bis duobus bis, & 27. fiunt ex ter tribus ter. inter numeros ergo planos, est inuenire vnicum medium, qui secundum eandem proportionem illos colliget, hoc est, eadem proportione superet minorem, qua superetur à maiori. Inter solidos verò id fieri non potest, per vnicum, potest tamen per duos medios. Vt inter quatuor & nouem qui sunt primi plani sunt sex, eadem existente proportione à nouem ad sex, quæ à sex ad quatuor in 8. tamen & 27. qui sunt primi solidi, nullus talis est numerus, sunt autem duo 18. & 12. eadē enim est proportio à 27. ad 18. & à 18. ad 12. & ab hoc ad 8. ita igitur, vt duæ solidæ magnitudines apte colligarentur, opus fuit duobus medijs, vnde quatuor elementorum corpora constiterunt. Hæc Plato. In qua ratiocinatione vides rationē physicam redigi ad geometricam, & geometricam ad arithmeticam, quia elementorum substantiæ indicantur per magnitudines, & magnitudines per numeros. Constat verò, hanc rationem non eleuare illam Aristoteleam, neque ab ea eleuari. Simul enim consistunt, quia necesse est elementa, & alias omnes mundi partes præditas esse idoneis facultatibus, simulq; idonea mensura magnitudinis, eamq; proportionē (quæ in numeris habet essentiam, & indicatum est antea) ad alia omnia habere, & eo esse numero, vt in omnibus fit, & secundum ipsas substantias, & secundum propria accidentia, perfecta quædam pulchritudo, & ad numeros, ac musicam harmoniam videantur omnia esse facta. Qua propter necesse est, ipsas etiam rationes philosophandi consonare, & eamque principiorum, & elementorum naturas considerat per se, & quæ magnitudinum proportionem, & numerorū quasi concentus. Omnia enim insunt. Atqui profecto vtram

vtri præferas, haud facile sit dictu. Nam illa sensui magis se accommodat, ac proprius accedit ad materiam, hæc verò diuinius est, haud dubie, quia magis fert in contemplationem diuini exemplaris. Et hoc etiam præstat, quòd multorum reddit elegantissimas causas, quorum illa alia philosophia ne tentet quidèd dicere vllas. velut cur sint septem Planetæ, quid dicant qui non habent rationem numerorum? illi verò dicunt quaternarium corporibus ortum & interitum habentibus, atque genitis & generantibus: septenarium verò accommodatissimum numerum esse corporibus in generalibus, neque similia sibi generantibus. cuiusmodi sunt cœlestia. Quia quaternarius primus numerus est qui generetur ab alio, & alium generet, fit enim à duobus bis, & generat octo, acceptus bis. Septenarius solus est intra decem (hi autem sunt omnes numeri) qui neque generatur ab alio neque aliū generat. Atqui quoniam linearis est, fitq; ex vnitatibus, illis maxime congruit corporibus incorruptibilibus, quæ singula, suo quodque orbe vnum, consistere. Verum exempli gratia. hæc dixisse satis sit. licet cuius legere huiusmodi innumera, quæ plurimum arrideant apud Platonem, & Philonem, & Diuum Augustinum, & inter iuniores apud Marsilium Ficinum, & Augustinum Eugubinum, & Picum Mirandulæ, & innumeros alios, ex quibus perspicuè agnosceret mundi huius aspectabilis pulchritudinem & numerorum, eo quod omnia facta sint ad mensuram, numerum, & pondus. Quamquam satis certò scio exactè id agnosceret nemo, vsque dum videat diuinum illud exemplar, cuius imitatione facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, quod factum est. Reliqua adiiciamus. Non solum res omnes visibiles & inuisibiles fecit Deus certis mensura, & numero, & pondere, sed & ipsa sæcula ita disposuit, atque vt dicitur 4. Esdræ ca. 4.

-iii

(quam-

(quamquam is liber est apocriphus, neque quid in illo diceretur curarem, nisi hæc plurimum cum alijs scripturæ locis congruerent) in statera ponderauit seculum, & mensura mensurauit tempora, & numero numerauit tempora. Quod nihil aliud est, quam vt totius mundi moles infinita non est, neque ex infinitis, sed certa quædam, ex certis constituta numero, atque singulas habet partes proportionem quadam constantes, ita neque totius mundi decursum, & durationem, ex quo tempus simul cum motu cœli natum est, vsquedum eo cessante finiatur, infinitum fore, sed certum quendam, cuius partes omnes, vt sæcula, generationes, annos, menses, dies, & horas, habet Deus in numero, facta que esse singula, fore que in posterum quæ super sunt, suo quodque tempore. Vt hoc quoque sensu verissime dictum sit illud Salomonis, Omnia tempus habent. Ita sanè omnes insignes mutationes mundi, vt in primis illa humanæ creaturæ quasi renouatio per diluuium: initia imperiorum, & fines, rerum diuinarum, ac legum mutationes, cetera quadam temporum mensura, ac numero distant, habent que tempora ad tempora proportionem quasdam, & in illis quoque seruetur ratio quædam harmonica numerorum. Quod cum sint plurima in sacra scriptura quæ indicent, nihil tamen yr illa Diui Matthei in Euangelio, cura distribuendi per quatuor denas generationes, omnes ab Abraham ad Iesum. inquit enim, Omnes itaque generationes, ab Abraham vsque ad Dauid generationes quatuordecim: & à Dauid vsque ad transmigrationem Babilonis generationes quatuordecim; & a transmigratione Babilonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim. Quod certum est non temere, vt neque aliud quippiam ab Euangelista dictum esse, sed vt indicet tres mutationes insignes fuisse populi Dei, per que bis septem generationes accidisse. Ni-

mi-

mirum ab Abraham cepit separari à gentibus, gubernari per duces, & David cepit regalis profapia. In transmigratione finitum est regnum, cœpit que regi populus per sacerdotes. Si igitur non casu quodam & temere ita euenit (neque enim animaduertisset Matthæus) sed Deo ita disponente, vt esset temporum ratio quædam, & proportio: certe & ipsa sæcula certo quodam numero disposita sunt. Quod verò Mathæus ab Abraham vsque ad Christum quadraginta & vnum tantum recensens, in ter quatuordecim distribuit, cum tamen ter 14. conflent 42. simile est computationi medicorum, qui ex ter septem conflant viginti, quatuordecimo bis numerato, vt sine scilicet secundæ, & initio tertiæ septimanæ. Ita Iechonias in illa computatione, finis secundi seculi, & initium tertij est. Neque sane hoc ratione vacat. Nam Iosias non fuit pater Iechoniæ sed auus, interfuit verò Ioachim, qui fuit partim Rex, partim priuatus. Pro hoc recensetur filius eius Iechonias, velut duplex persona. Longè autem difficilius est. Cur dicantur à David vsque ad Iechoniam fuisse quatuordecim generationes, cum fuerint reuera) præter reginam Athaliam) reges decem & septem, cum fuerint inter Iorã, & Azariam seu Oziam Ochozias, Ioas, & Amasias. quos rerer quidem prætermisissos esse, quod nõ compleuerint in pace dies suos, sed occisi sint gladio, & velut in medijs generationibus intercepti. Reclamat verò Amon, qui tamen si annumeratus alijs, est occisus à seruis cõiuratis in domo sua. Neque vero probare possum fuisse quidem plures his generationes, numerorum verò gratia præteritas esse aliquot à Diuo Matthæo, vt indicaretur numerorum dignitas ipsa narratione. Si enim re vera non fuissent quatuordecim, quæuis numerorum indicaretur: præteritis enim quibusdam, facile est in quoslibet numeros redigere quælibet, inciderent que

sacra in notam, quam Aristot. 1. *Metaphys.* cap. 5. Pythagore
 ridendo inurit. Dicens, si quid alicubi deerat, supplebant,
 vt totus eius tractatus esset consentaneus. Eadem verò fi-
 ctio esset, cum redundarent detrahere, quæ cum deessent
 supplere. Non igitur ita est, sed reuera fuerunt ab Abra-
 hamo vsque ad Christum dominum, quadraginta & vna
 generationes, qua id ratione viderint Theologi. Ego
 enim, & si quæ potui commentaria in eum locum vidi,
 & multum diuque cogitavi, non intelligo, quanto au-
 tem intelligo minus, eò magis credo, & arcanam nu-
 merorum dignitatem magnifacio, Deiq; Optimi Maximi in
 numero disponentis secula, suspicio sapientiam, & veneror.
 Non absimile est illud Danielis, cui tempus Christi Iesu,
 ab edificatione secunda templi, significatum est per septua-
 ginta septenarios, numeros quidem, si quis consideret ra-
 tiones armonicas, ambos insignes. Quandoquidem se-
 ptimus censetur diuinissimus numerus, quia neque produci-
 tur neque producit, sed est vnicus per se ex vnitatibus, alio-
 qui continens duos primos perfectos, ternarium, & quater-
 narium. Maxime verò est is numerus tempori numerando
 accommodatus, quia tempus quod vnà cum coelo natum
 est, vt inquit Plato, septem corporum Planetarum motibus
 numeratur primo. Septuaginta verò est septenarius dena-
 riorum, quare cum decem omnes numeri sint, septenarius,
 cuius vnitates sunt (vt ita dicatur) perfectæ totalitates. Iu-
 xta eundem numerum destinati sunt hebrei seruituti regum
 Babilonis, per septuaginta annos. Quibus exemplis, & in-
 numeris alijs, quæ per totam scripturam sacram occurrunt,
 maxime in Daniele, & Esdra, quibus multæ temporum re-
 uelationes factæ sunt, sed & in Apocalipsi Ioannis (si quis
 intelligat) aperte indicatur, quod verbis præscriptis dicitur,

in statera ponderatum esse seculum, & mensura mensurata tempora mundi. Itaque, vt mundi huius aspectabilis partes omnes, indicatum est proportionem quandam seruare inter sese, & consonantiam cum substantijs inuisibilibus, ita & cum toto mundi tempore, & eius partibus, si quis historiae valde peritus & numerorum acriter consideret, concentum mirabilem inueniat. velut enim alterabilis partes mundi quatuor sunt, ita secularis potentiae toto mundi decursu, sunt quatuor Monarchiae, quas Daniel Prophetice descripsit, Prima Chaldeorum vsque ad Baltasar, Secunda Medorum vsque ad Darium, quem expugnauit Alexander, à quo incepit tertia Graecorum vsque ad Cæsares, à quibus incepit quarta Romanorum, cuius imperium quia coaluit cum Ecclesia, durabit vsque ad finem temporis. Itaque constat tempus quatuor Monarchijs, vt mundus alterabilis quatuor elementis. Porro vt tota mundi moles triplici machina, corruptibilium tantum mobilium, & penitus immobilium: ita & totum tempus tribus seculis, naturae, legis, & gratiae. Res verò diuinæ, velut caelestium orbium lumina, septenarijs computantur, vt exemplo generationis Iesu, & reuelationis factae de eius aduentu indicatum est, & constare etiam potest per septem renouationis Diuinæ legis, & mandatorum Dei, quas recenset Esdras Cap. 3. lib. 4. primam in ipso Adam, secundam in Noë, post diluuium; tertiam temporibus Abraham, Isaac, & Iacob; quartam per Mosem data lege; Quintam per Dauidem & Salomonem pro tabernaculo, ædificato templo; Sextam in transmigratione Babylonis, renouatis omnibus, & reædificato templo; Septimam, eamque perfectam, & in secula seculorum duraturam, per Iesum Dominum. Quæ quidem septem mundi ætates sunt. Itaque vt mundus visibilis & inuisibilis factus est ad numerum, ita

& eius duratio. Factaq; sunt ea omnia ad normam quæ erat in exemplari. atque ut mundus factus per quosdam gradus fert in id quod æternum, ita tempus per quosdam cursus certos, labitur in æternitatem. Non autem solum mundi totius ætates, certo quodam numero sunt apud Deum computatæ, sed & singulorum hominum vita & ætates, ut ex ijs quæ de clymatericis annis scripsimus super cap. sextum Genesios, constare potest. Sed adhuc videntur verba illa Esdræ maiori indigere enarratione. Nam quomodo mensurentur & numerentur tempora facile est intelligere. Siquidem mensurari potest tempus cum sit continuum & quantum; numerari verò cum sit numerus, qui numeratur in motu, ut per Solis circuitiones siue annuas, siue diurnas, & per circuitiones menstruas Lunæ, atque adeo per lineas quas percurrit gnomon in horologio, & eiusmodi alia: ponderari verò in statera quomodo possit? haud dubie hoc per metaphoram dici necesse est, cum tempus nullum habeat pondus, ut possit suspendi in statera. sed quid significet ea metaphora, iam explico. Prima causa, qua hæc hoc, illa illo tempore fiant, est voluntas & præscientia Dei, qui ita mensura mensuravit, & numero numeravit tempora. Nimirum ut creationis, ita & durationis, & operationum rerum omnium, ac denique omnium quæ fiunt Deus est prima causa, neque ipse ab vlla alia extra se mouetur, ut ita aut aliter velit, aut intelligat. Quod innuit Ioannes in Euangelio sæpe dicens, factum est hoc, Ut impleretur quod dictum est per prophetam. Que phrasis aperte indicat, non quia ita erat futurum, prædictum fuisse à Deo per prophetam, sed ita esse factum, quia prædictum erat à Deo, & ut impleretur quod Deus prædixerat. Nimirum Deus est rerum omnium efficiens causa & finis. Omnia fiunt ab illo & propter illum, qui est, & hoc est principium & finis. Siquidem omnia fecit propter se

se ipsum, vt dicitur i 6. Prouerbiorum, Igitur quia Deus pre-
dixit euenit, & vt impleatur, & glorificetur Deus. igitur eue-
niant omnia eo tempore, quo destinata sunt à Deo, cum in
principio numerauit tempora. Neque est qui ea tempora
mutare possit, aut aliter disponere, quàm à Deo disposita
sunt. Quod innuunt verba illa Danielis cap. 7. vbi futuri ty-
ranni superbia, his verbis depingebatur. Sermones contra
excelsum loquetur, & sanctos altissimi conteret, & putabit
quod possit mutare tempora. His verbis significatur, fru-
stra illum per superbiam putaturum, quod fieri nequit, vt sci-
licet mutantur tempora. Hoc etiam innuunt illa Saluato-
ris verba, Nondum venit hora mea, & illa, Hæc est hora ve-
stra, & potestas tenebrarum. Nimirum cum Deus à prin-
cipio numerauerit omnia secula, omnes annos, dies omnes,
& omnes horas, & temporum momenta, nihil geri potest,
nisi tempore à Deo definito. Verum & si hoc ita sit, non ta-
men. Ita disposuit Deus tempora, vt nulla alia causa sit, qua
tunc fiant, quàm quod ita ipse disposuerit: sed sunt etiã om-
nium quæ sunt aliæ causæ effectis proximæ. Velut tempo-
ribus Noë accidit diluuium, quia tunc corripit omnis caro
uiam suam. Temporibus Abrahamæ combusta fuit Sodomā,
quia contumax creuerat tunc eius absurditas, vt ne decem qui-
dem in populosis urbibus inuenti sint iusti. Tempore Iesu
Nauæ, Deus Amorreos, & alias gentes deleuit, quia con-
sumata tunc est iniquitas Amorreorum. Ciuitatem San-
ctam Hierusalem deleuit Romanus exercitus, quia tunc de-
sijt esse eius populus, qui Christum negauerat. Postremo
toti mundo finem imponet Deus, quia tunc erit impletus
numerus iustorum. Igitur cum ita res se habeat, disposuit
ita Deus omnia secula, vt in destinata tempora inciderent si-
mul res gerendæ & earum causæ, atque tanquam Deo in bi-

lance ponderante mutationes rerum & causas, in idem tempus destinavit singula, in quod pondere causatum trahebatur: atque aptare causas effectis, eaq; in tempora certa destinare, est in statera ponderare seculum. Quod quidem apertum fit ex cap. 5. Danielis, vbi narratur, qua nocte interfectus est Baltasar Rex Chaldaeorum, & regnum eius occupatum à Dario Medorum rege, visam illi esse manum scribentem in opposito pariete, Mane, thecel, phares. Quam scripturam Daniel sic est interpretatus. Mane, numeravit Deus regnū tuum, & complevit illud. thecel. appensus es in statera, & inuentus es minus habens. His duobus verbis continetur fere omnia quæ diximus. Nam instabat finis regni Baltasar iuxta numerum annorum quos Deus dederat regno illi; atque adeo toti Monarchiæ Chaldaeorum. Causa verò ut tunc finiretur fuit, quòd Baltasar cum appenderetur in statera, hoc est, eius merita & demerita velut in bilanci appenderentur, inuentus est habens minus meriti, quam ut dignus posset esse diuturniori regno. Numero ergo, mensura & pondere, disposuit Deus illam translationem regni à Chaldæis in Medos, ut & alias omnes rerum vicissitudines. Huic interpretationi consona est illa, de Michaelē concepta ab Ecclesia opinio (minime quidem vana, ut quibusdam impijs videtur) quem depingunt altera manu ensē, altera habentem stateram. Ensē quidem, ut indicetur eum fuisse principem militiæ Dei aduersus Satanam, quem & vicit, & cœlo deturbavit. Stateram verò, quia cum sit princeps populi Dei, ad eum præcipuè spectat fidelium animas Deo præsentare, & earum merita, velut in statera appendere, iuxta id quod Baltasari denuntiaturum est. Diximus itaque, ut Deus omnia in numero, pondere, & mensura disposuerit, hac ratione mundum pulcherrimum efficiens, ac secundum harmonicas proportionales constituens, & ipsa quoque mundi tē

pora, ex quo coepit moueri adhuc nascens, vsquedū moueri desinat, velut in statera ponderata esse, & numero numerata, & mensura mensurata: atque in hac quodque temporum dispositione habitam esse rationem numerorū, & concinnæ proportionis, quasi mutationibus ipsis seculorum cadentibus ad numerum. qua de re eius qui mouet mundum hūc, tāquam appositissimè cytharam pulset, sapientia commendatur. Vnica videtur superesse dubitatio. Videtur enim fieri, vt necessario eueniant omnia cum fiunt, siquidem mutari non possunt tempora: si autem omnia necessario, nihil videtur fieri ex deliberatione. Certè hæc dubitatio non est propria huius loci, sed communis omni doctrinæ de prædestinatione, neque aliter nobis hic, quàm illic Theologis respondendum. Nimirum in sensu composito, omnia fieri necessario cum fiunt: in sensu autem diuiso, ac simpliciter, posse tunc fieri aut non fieri, quæcunque pendent ex electione. quod (vt dicam apertius) nihil est aliud quam futurum necessatio tunc, si Deus tunc fieri præsciuit: id verò fieri posse vt non fiat tunc: quod si non fiat, neque Deus præsciuerit. velut fieri non potest, quin currat Petrus si eum ego currere video, potest verò ille non currere, atque si non currit, neque ego viderim. At dices, longe interest. Ego enim video currere, quia currit, ac Deus non præuidit quia erat cursurus, sed hic potius currit, quia Deus præuidit, & voluit. Nam à Ioue principium, ita est profectò, sed hoc est immentæ, indicibilisque sapientiæ Dei argumentum; ita rerum omnium causas disposuisse, & aliarum ex alijs ductum, quem Stoici vocabant Fatum, vt cum nulli liberæ causæ detrahat deliberandi, atq; eligendi facultatem, omnia tamen sint futura, cum, & vt ille disposuit. quæ est altitudo diuitiarum Sapientiæ, & scientiæ Dei: cui honor & gloria in secula seculorū. Amen.

CAPITULUM SEPTUAGESIMUM

PRIMUM.

A. P. 27. Ecclesiastici. Sensatus homo in sapientia manet sicut Sol, stultus sicut Luna mutatur.

Hæc verba videntur innuere, insensatos & stultos, denique eos qui non sint sana mente, per vicissitudines, & mutationes Lunæ habere grauius, eosq; proinde vocari lunaticos, quâ sententiam iuuat, quod cap. 4. Mathei legimus. Obtulerunt ei omnes male habentes: varijs languoribus & tormentis comprehensos, & qui demonia habebant, & lunaticos, & paralyticos. & rursus cap. 17. Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur, nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam. Ex his Euangelij verbis constat, haud dubie epilepticos dici lunaticos. Constat quoque ex multis veterum locis, & ex communi hominum sententiâ, lunaticos vocari maniacos. Cuius tamen appellationis non omnes eandem rationem reddunt. sed genethliaci, seu iudicarij qui natiuitates obseruant, dicunt inde esse, quod qui in interlunio nascuntur, aut luna male collocata, sunt plærunque epileptici. alij, censent, & furores & epilepsias mutationes accipere cum Luna, itaque crescente crescere, & decrescente minui. Alij vero dicunt non ob aliud appellari hos lunaticos quam quod teneantur morbo cerebri, membri adeo humidi, Luna verò humiditatibus præest. Verum si Luna humiditatibus præest, hac eadem causa augebit eas, & minuet, quare & morbos ipsos, quod si fit, quam potius ob causam appellentur lunatici, qui

qui ita sunt affecti: augere vero Lunam humiditates, & veterum & recentium constat testimonijs. Nam Plinius cap. 41. lib. 2. ita inquit. Iam quidem lunari potestate ostrearum, conchyliorumq; & concharum omnium corpora augeri, ac rursus minui. Hoc quoq; fatet Aristo. 4. de generatione animalium, Omnes etiam qui de agricultura scripsere, nullo excepto, decrescente luna putari arbores iubent, quod tunc minus humiditate redundant, & ea ipsa causa, ligna eo tempore decisa, minus sentire cariem affirmant. Itaq; communis omnium hominum sententia est (cui sine proteruitate nota non possemus repugnare) cum Luna humorem omnem augeri & minui. Quod si ita est, cum dicti morbi ex humore pendeant, ut & alij plerique, non mirum si ij, & aliorum multi secundum Lunæ mutationes, ipsi quoque mutantur. Sed cur Luna humiditates augeat, aut, si non augeat, cur illi, alijque similes morbi mutantur cum Luna, non omnes eodem modo dicunt. Quidam enim censent Lunæ naturam esse frigidam & humidam, ut Saturnum frigidum & siccum, ut & Martem calidum & siccum, ac Iouem calidum & humidum. Itaque Lunam quia humida est, augere humiditatem, tuncq; maximè cum est valentior, incrementem scilicet. Arist. Lunam calfacere & siccare censet, ut ipsum Solem, tantò autem minus, quantò repercussum quam rectum lumen debilius esse par est. Augere verò Echinos & testacea in plenilunijs, quòd calore & lumine adiuta, scilicet nutriantur: humiditatem verò excrementitiam, in decremento & interlunio redundare magis ob defectum caloris, ac proinde muliebria decedentibus mensibus potius fieri. Vide caput quintum de partibus animalium quarti, & secundum quarti de generatione animalium. Itaque videtur consequens, ut iuxta priorem sententiam, dicti morbi, crescente luna crescant,

iuxta

iuxta posteriorem verò, decrefcente. Alij autem quibus fortasse nihil horum placet, censent, lunaticos solum fuisse, quos Demon præmeret. Diabolum verò lunaria seruire tempora, vt creaturam infamet, in blasphemiam creatoris, Omnia quæ ad iudiciariam, seu Chaldæorum vanitatè spectant, refutata mihi seorsum sunt in hoc ipso opere, præcipuè sacrorum auctoritate. Quapropter licet tunc intacta, repellere quæcunque genethliaci dicunt: neque minus quæ de temperamentis Astrorum leuissimi homines effutiunt, cum nulla confirmentur mōstratione. Certè Luna plena à vacua solo differt lumine. Nam cætera eadem habet. id verò lumen est solare, à Sole enim accipit. Solem vero ipsum nō aliter quam lumine calfacere, indicatum mihi antea est. Lumine quidem non per se, sed ex accidenti, quod scilicet luminis comes est ignis ob analogiam. Lumini ergo, præcipuè Solari, & si per accidens, semper tamen accedit vis calfaciendi. Quando quidem verò per ignem qui se exhibet comitem, constat quòd & siccandi. Constat ergo haud dubie, noctes plenilunij calidiores & sicciores esse quam interlunij, atque adeo Lunam eadem præstare quæ Solè, & si debilius, atque vt Sol per annum, ita Lunam per mensem suam æstatem facere et hyemem. quòd Arist. affirmat. 4. de generatione animalium cap. 2. quod idem euidenter confirmatur verbis illis Psalmi 120. Per diem Sol non vret te, neq; Luna per noctem. Vrit scilicet per noctem Luna, vt per diem Sol. Nimirum est Solis vicaria, lumen ab illo accipiens, vt pro illo præsit nocti, vt ille diei. Luna ergo per lumen habet vim calfaciendi & siccandi, quare ea diminuta, aut omnino deficiente, merito euenit augeri humiditates, defectu scilicet ignis. Cum tamen ita sit, nihil prohibet, ipsam etiam plenam humiditas passiones augere, nō quòd frigida & humida,

vt vulgus putat, sed quod reflexi luminis tepidus sit calor. Talis enim solet humiditates plus fundere quam resolvere, atque ita augere, & mouere, vt tepidum balneum, & vernus calor fluxiones mouet. Hinc fit, vt qui distillationibus sunt opportuni, sentiant se lædi à Luna, quod scilicet tepidus eius calor humores fundat. Læduntur verò minus aliquando à Sole, quòd hic calidior cum sit, nõ plus fundat quã absumat. Quod quidem Plinius cap. 9. lib. 2. explicuit, de Luna differens his verbis. Ideo molliore & imperfecta vi solvere tantum humorem, atque etiam augere, quem Solis radij absumant. Esse igitur morbos qui Luna crescente, aut decrecente augeantur, & eos qui ita laborent, vocari lunaticos, nihil habet rationi dissonum, idque siue dæmone exagitante fiat, siue aliter. Nam demones ipsi vtuntur ad torquendos homines succis, eorundem obseruata natura, vt iam antea indicatum est. Porro tales præcipuè esse epilepsias, & insanias, rationi quoque est consonum, quia cerebrum est membrum redundans multa humiditate, quæ aut in plenilunio fundi, aut in interlunio augeri possit. Vtro verò potius Lunæ tempore patiantur lunatici, & an vtroque, an alij in alio, res exigit vt explicemus. Quandoquidem duplex ratio est, qua Luna humiditates auget, constat, neque omnes, neque eodem lædi vtraque, sed quosdam hac, quosdam illa. Nam qui vtraque ratione æqualiter efficientur semper (quod ad Lunam attinet) æqualiter ægrotabunt, qui altera afficientur grauius, ad alteram videbuntur habere leuius. Quosdam autem hoc, quosdam illo tempore habere deterius, & melius consentaneum est. Nimirum quibus fusio humiditatis inexistentis fiet maior quam accessio nouæ, lædentur plenilunio: quibus contra gignetur potius noua, quam fundetur pristina, lædentur interlunio. Quæ autem erit vtrorumque differentia?

certè quæ humorum. Horum enim quidam sunt concreti, frigidi adeo, vt nisi magno calore, qualis Lunæ non est, non fundantur; frigore verò moderato maiori, magnopere au-geantur, huiusmodi sunt pituitosi & vitrei: Alij sunt calidi adeo, vt vel moderato calore fundantur, frigore verò non au-geantur, sed compescantur, & sedentur, huiusmodi sunt biliosi & exusti. Eos ergo qui huiusmodi succis abundat, verisimile est deterius habituros in plenilunio, qui verò illius modi in interlunio. Ergo Maniacis omnibus, & epilepticis ex atra bile, crescet malum cum ipsa Luna: Epilepticis verò ex pituita & crudis succis, decrescete crescet, & vrgebit maxime in interlunio. Natos verò esse homines in nouilunio aut plenilunio, meo iudicio, nihil refert. Refert fortasse potius, quo tempore vtero essent concepti. Sed pro alijs rebus, & alijs succis est distinctio alia. nimirum quidam succi sunt alimenta; quidam excrementa. Alimenta semper auget Lunæ lumen. moderatum enim calorem cum afferat rebus, nutritionem auget, quare & alimentis replet: excrementa verò non semper. Nam quæ per incoctionem generantur, decrescete potius augentur. Hinc fit, vt plantæ omnes, & natura illis proxima conchilia, crescant magis in plenilunio, & ea humiditate qua nutriuntur abundant: ac proinde periculosius putentur: menstrua verò quæ magna ex parte sanguis crudior est, plerunque fiant circa interlunium. Neque tamen semper, vt enim de epilepticis dictum est, ita & in hac euacuatione eueniet. Atrabiliarijs scilicet foeminis, & quibus atrabiliarius erit sanguis, aut valde biliosus, & si non ater, plenilunio potius irritabitur, & fluet: pituitosis verò & quibus crudior, in coniunctione seu interlunio. Omnium igitur quæ eueniunt dicta est causa, Lunæ nulla, neque frigida, neque humida, neque maligna facultate im-putata,

putata, sed ea per lumen, quod à Sole accipit calfaciente, atq; & si minùs, vrente tamen per noctem, vt per diem vrit Sol: dictumq; , qui, & quotuplices sint lunatici, & quo tempore quique lædantur. Ad insanos ergo & lunaticos potest Ecclesiasticus alludere, dicens, stultus sicut Luna mutatur. Quamquã alioqui Luna hyeroglyphicè significat stultos, & inconstantes homines, ab assiduas mutationes.

CAPVT SEPTVAGESIMVM

SECVDVM.

Ap. 30. Ecclesiastici. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa. Zelus & iracundia minuunt dies, & ante tempus senectam adducet cogitatus. Cap. etiam 25. Prouerborum. Sicut tinea vestimenta, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Medici in sex genera redigunt res omnes, quibus constat victus, seu dieta. Hæc sunt, cibus, & potus: motus, & quies: somnus & vigilia: aër in quo viuimus; animi perturbationes; & quæ excernuntur, aut retinentur. In bona enim horum moderatione consistit tota, victus salubriter instituendi, ratio. Vocant verò has res, nō naturales, quia neque naturales sunt & semper vtilis, neque præter naturam & semper noxiæ, sed eadem bonæ, & malæ pro vtendi modo. Itaque si quis illis rectè vtatur, vtilis fiüt, si malè, fiunt causæ morborum, atque etiam mortis. Sunt verò hæ, quæ vocantur causæ externæ seu procathartice. Hęc igitur Ecclesiastici verba, quibus affectus animi moderatio consulitur, partim pertinent ad tractationem de causis morborum, partim ad tuendam valetudinem, priora quidem illa, Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa, ad morborū

causas: vituperatur enim tristitia, vt quæ morbos & mortem inferat: posteriora verò, ad tuendam valetudinem, quia vituperatur sollicitudo, vt quæ vitam contrahat, & canos ante tempus afferat. Perpendamus singula, & apponamus causas. Videtur tristitia penitus vituperari, quasi semper noxia, & in qua nulla vnquam sit vtilitas, sæpe verò etiam occidat. Si autem hoc ita est, primum quidem male ponitur à medicis in causis non naturalibus, sed potius in ijs quæ præter naturam, ac semper noxiæ. Deinde gaudium semper esset vtile, & quantumcunque. At verò nõ est, quin potius, vt Galenus docet primo de symptomatum causis, ex ingenti gaudio nonnulli pusillanimes perierunt, suntque multæ de ea re historiæ & antiquæ & recentes. Nõ igitur semper gaudium vtile est, quare neque tristitia semper noxia, sed est huius quoque, vt & aliorum animi motuum quædam moderatio salutaris. Atqui profectò ego ita censeo. Consultum enim fuisse mulieri, quæ viso filio quem mortuum crederat exanimata est, aduentum filij, cum tristi aliqua narratione prænuntiasse, vt, scilicet, tristitia gaudium temperaret. Haud dubie procuranda nõnunquam quædam tristitia est, non minus quàm alij animi motus, velut certe & ira, quæ Hippocrate autore, consulto est in frigidis naturis & affectibus excitanda, augendi feruoris gratia; & gaudium, quòd tam multis machinamentis melancholicis procuratur: & vt etiam timor, quem nonnulli in quibusdam passionibus incusserunt, & furentibus sæpe incutitur ad cohibendam iram. Nihil enim iram æquè frangit, ac timor. Non tamen proinde magna tristitia, quæq; plus, quàm profusi gaudij temperatio est, vnquam prodest. Quinimo talis semper nocet, & potest aliquando occidere. Non quidem repente, vt timor & gaudium (autor est Galenus loco citato) sed paulatim, &

multo

multo tempore . Quia per gaudium affatim, & sine vlllo freno effunditur totum calidum , quare in pusillanimis totum exhalat . In timore magno affatim accurrens ad cor, suffocatur . Motus similis est tristitia timori, non tamen vehemens, vt ille, sed natura sua lentus, ac proinde paulatim facit vitalem calorem marcescere, & nutritionem partium minui, atq; ita deducit ad tabem . Quod aperte significant illa verba Prouerb. 17. Spiritus tristis exsiccat ossa . Itaque tristitia repente nullum fortasse occidit, vt & timor & gaudium , lentè verò ac paulatim quàm plurimos . Illa verba & non est utilitas in ea, duplicem ferunt sensum, naturalem & moralem . Naturali quidem significant, tristitiam nihil conferre, nam neque ad pellendos morbos, neque ad tuendam valetudinem (id verò constat ex dictis, intelligi debere de magna tristitia, & quæ omnem excludit hilaritatem) morali verò, continent exhortationem quandam, ad pellendum ex animo tristitiam . Quasi dicatur, vita tristitiam, quia multos occidit, & nihil confert ad recuperandum id cuius gratia doles. Neque enim lachrymis defunctum vita maritum fuscitabis, neque filium, neque amissam inuenies pecuniam, neque incendio consumptam reficies domum . Hùc pertinent illa verba cap. trigesimali octauo, vbi de lamentatione mortui agit. Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam à te, & memento nouissimorum, & noli obliuisci . Neque enim est conuersio (à morte scilicet ad vitam) & huic nihil proderis (mortuo scilicet) & te ipsum pessimabis . Haftenus de prima prescriptæ orationis parte . Altera quam pertinere diximus ad tuendam valetudinem, vituperat zelum & iracundiam, & assiduum cogitatum, quòd minuunt dies, & ante tempus adducant senectam . Videntur autem mihi illa omnia, vnico sollicitudinis nomine significari . Sollicitos enim esse dicimus

eos,

eos, qui plus satis curant, quid agatur, quod futurum sit. Tales enim sunt zelatores, ac proinde iracundi, & cogitabundi. Quæ omnia excludunt ab animo hilaritatem. Quare si vere dictum est 17. cap. Prouerbiorum Animus gaudens ætatem floridam facit, merito euenit, vt, quæ gaudium excludit sollicitudo, afferat intempestiuam senectutem. Verum autem illud esse constat, siquidem indicatum antea est, spiritum tristem exsiccare ossa: exsiccatur ergo & ea passio cuius tristitia comes est, puta sollicitudo, & nimia cura. vt verò exsiccatur, ita refrigeratur, quia vt nuper diximus, siccat imminuta nutritione, per vitalis caloris & spirituum consumptionem. Refrigeratio verò naturalis cum siccitate, ipsum est senium. vnde efficitur, vt sollicitum esse, ac proinde iracundum, & cogitabundum, adducat ante tempus senectutem. Neque res vlla experimento magis cognita est. Neque quidquam ijs, qui priuatam agunt uitam consultius, quam nulla de re esse sollicitos: ijs verò qui Reipub. tenent gubernacula, qui id non possunt, tamen interponere gaudia curis, & animum tantis solutum curis, crebro laxare, ac locum dare cibis & exercitationi, ne semper animo ad cogitationem translato, corpus tabescat.

C A P V T S E P T V A G E S I M V M
T E R T I V M.

Celestici cap. 31. Vigilia, & cholera, & tortura, viro infrunito: somnus sanitatis in homine parco. Dormiet vsque in mane, & anima illius cum ipso delectabitur. Etsi coactus fueris in edendo multum, surge è medio & vomere: & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem. Audi me fili, & ne spernas

nas me: & in nouissimo inuenies verba mea. in omnibus operibus tuis esto velox, & omnis infirmitas non occurret tibi. & rursus cap. 37. In multis escis erit infirmitas, & auiditas, & a propinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adiciet vitam. Plurimū gloriatus est Hippocrates primo libro de Dieta (si modo eius est is liber) & in initio libri de Ratione victus in acutis, se rationem victus instituendi inuenisse, quam antiquiores, aut omnino non attigissent, aut tractassent negligentius. quam tamē artis partem magnopere laudat, & merito quidem. Si quidem reliqua medicina, tam quæ pharmacis vtitur, quam quæ adhibet manuum operam (his enim tribus tota medicina continetur) ad præsentem tantum, aut iam iam imminentes morbos est utilis, quæ verò victum instituit, etiam ante omnem morbi suspicionem, ne vnquam fiant. Sed & ad multos morbos præsentem facit non minus victus, quam pharmaca, & chyrurgia, & ad quosdam multò plus, atque adeo ad nonnullos sola sufficit, cum ad nullos sit satis reliqua medicina, sine vlla victus cura. multis itaque rationibus præstat reliquis medicinæ partibus, hæc cuius inuentione gloriatur Hippocrates. Est profecto tanti momenti, vt ad animi æque ac corporis medicinā spectet. nullus enim error in victu committitur, qui non æque vtrunque partem hominis lædat. Ebrietas enim vt caput grauatur, ita mentem lædit; cibi & potus ingestio nimia, vt replet succis corpus, ita facit hominem libidinosum. Otium facit corpus excrementosum, & animum mollem, ac desidem. Cibi abstinentia nimia, extenuat ac debilitat corpora, animum facit meticulosum: Vini potus (cui aqua erat ex re) fluxiones multas ciet, & iracundiam affert: potus aque (cui vino erat opus) cruditates parit, & tristitiam. Si igitur, vt ad tuendam cor-

po-

poris valetudinem humores oportet esse compositos, ita ad valetudinem animi, affectus; & utrosque modo aliquo turbat, quicumque error in victu: constat idoneam victus institutionem, ad totius hominis valetudinem, corporis inquam & animi esse necessariam. Cum præcipue non solum talis error utrosque per se turbet, sed & alterutros per alteros. utcumque enim turbentur succi, euenit turbari affectus, & utcumque turbentur affectus, humores quoque. Quapropter verissime dictum est à Galeno, medicinæ partem esse philosophiam morum, non solum quæ ad Reip. pertinet cōstitutionem, sed quæ singulorum moribus componendis se accommodat. Hæc enim affectus temperat, quæ vna quidem pars est (neque ea maxima) totius victus: cum hic, vt medicis omnibus conuenit, sex constet rebus, cibo & potu; motu & quiete: somno & vigilia: aëre animi affectibus: & excretionem, aut retentionem quorundam. Haud dubie igitur, ea philosophia quæ affectus temperat, medicinæ pars est, non minus quam quæ modum ponit cibo & potui. Neque abs re Galenus, aut extra chorum saltans, scripsit, de cognoscendis, & curandis animi morbis, neque Plutarchus de sanitate tuenda, neque igitur sine causa in sacris, ac præcipue in moralibus (cuiusmodi sunt liber hic Ecclesiastes, & omnes libri qui extant Salomonis, aut Salomoni attributi præter Cantica) tam multa scripta sunt medicinalia, & ad victus institutionem pertinentia. Cum verò multa sint, præscripta oratio continet præcipua totius victus capita, & plurimum cōgruit cum Hippocratis præceptis. Nam tametsi victus dictis sex constat rerum generibus, modus cibi, & exercitationis, primum ac summum rei caput est, & ad hæc referuntur alia omnia. Omnes enim morbi, teste Hippocrate, additione, aut detractione constant. Arqui præcipua additio & detra-

ctio,

ctio, repletio & inanitio est. Repletionem facit cibus, inanitionem exercitatio. Constat verò quod repletionem natū est facere, inanitionem tollere, quod inanitionem facit, tollere repletionem. Cibus igitur & exercitatio, non vt expedit suscepta, morbos omnes nata sunt facere; &, vt expedit, tollere. Reliquæ verò omnes causæ, his sese adiungūt socias, quia aut replent, aut inaniunt. Proinde maxima pars dieticæ partis est, modum ponere cibo & exercitationi. Modus autem quem ponit Ecclesiasticus est, ne quis sit infrunitus, hoc est, intemperans in capiendo cibo, sed parcus: & vt in suscipiendis laboribus sit velox, quæ eadem sententia scripta est ab Hippocrate lib. 6. Epid. sectione quarta his verbis. Exercitatio sanitatis est, citra satietatem cibum capere, & impigrum esse ad labores. Quæ assertio quam sit eadem, quæ & Ecclesiastici, quiuis videt. Parcum enim esse, quid aliud interpretæris, quàm citra saturitatem vti cibus? esse velocem in suscipiendis laboribus, quid aliud, quam esse impigrum ad labores? Verum Ecclesiasticus, non contentus simpliciter præcipere, apponit etiam incommoda, quæ intemperanter facientibus eueniunt, & comoda quæ temperantibus. Explicat verò vtraque per notas quasdam, & signa affectionum, quæ medici symptomata appellant. Viro (inquit) infrunito accidet vigilia, & cholera, & tortura. Somnus autem sanitatis in homine parco. Nihil magis experimento cognitum, quam eum qui se cibus impleuit vsque ad satietatem, non posse dormire, sed aut totam noctem vigilare, hūc & illuc se iactantem, neque posse loco consistere: aut dormire somnum grauem, cum multis horrendisque insomnijs, neque eum longum, sed crebro interruptum, ac cum cholera nunquam & tortura, hoc est, cum anxietate ventriculi, & vomitibus cibi corrupti, aut nauseis, & ructibus nidorosis (hic

affectus vocatur Hippocrat. cholera ficca) & cum tormini-
 bus intestinorum. Illud quidem ob cibos corruptos, qui ad
 huc in ventriculo herent, hoc ob eos qui in intestina descen-
 derunt: eum verò, qui parce aut citra saturitatem coenauit,
 dormire vsque in mane, & animam eius cum ipso delectari,
 hoc est magnam ex somno voluptatem capere, & expergi-
 sci alacrem, & expeditum: quod quidem signum optimè per-
 actæ concoctionis, atque adeo bonæ valetudinis, est. Ob
 hæc igitur iubet, parcum esse, & præterea, in omnibus operi-
 bus esse velocem. Et omnis (inquit) infirmitas non occur-
 ret tibi. Quod non ita accipiendum est, ac si nullo possit
 morbo penitus corripì, sed quòd nullis morbis esse poterit
 valde obnoxius, sed raro, ac leuiter tentabitur: nisi casu læda-
 tur à causis, quas medici vocant non necessarias, vt ense, aut
 igne, aut lapidis iactu, aut domus ruina, aut contagio. Nam
 præter hæc, & si parcum atque exercitatum hominem reli-
 quæ quatuor victus partes lædere possint, vt ira aut Sol, hæc
 tamen ipsa rarò magnopere lædent. Quanquam non nego
 posse etiam grauiter lædere aliquando, præcipuè eorum que
 dam, vt si forte, qui parcus atque exercitatus sit, vtatur multa
 venere, fortasse enim lædetur plusquam si viueret in otio.
 Superest igitur, vt illud, Omnis infirmitas non occurret tibi,
 intelligatur ita, vt explicui: quasi, inquam, diceret,
 rarò grauiter ægrotabis, quia scilicet, præcipua, ac ma-
 xima pars rectè victus institutionis, est hæc, quamque
 Hippocrates antonomasticè vocauit exercitationem sani-
 tatis. Verum expedit, eum qui nollit ex rectè dictis an-
 sam peccandi accipere, hoc loco scire, non ita esse vtilem
 cibi parsimoniam & exercitationem, vt quantò minus quis
 accipiat & plus se exerceat, tantò censeatur suæ sanitati me-
 lius consulere. non enim ita est, sed ambo fieri debent intra
 modum

modum quendam, quia vt in Aphorismo dicitur. Neque satietas, neque fames, neque aliud quiddam, quod natura modum excedat, bonum est; habet certe vterq; excessus, & cibi & laborum, suas noxas, atque haud facile sit dicere vter maiores. nam vt cibus supramodum ingestus morbum facit, ita & nimis tenuis. dictum enim ab Hippocrate est. Morbos ex repletione, sanat inanitio, & ab inanitione repletio. Porro, vt otium uituperatur, ita & defatigatio, quam interdicens Hippocr. scripsit, vbi lassari ceperit corpus, quiescere statim remedium est. Cur (igitur dices) Ecclesiasticus tenuem victum & labores commendat, ac non potius mediocritatem eorum? certe intra mediocritatis fines intelligendum est, hæc laudari. neq; verba aliud sonant. Nam parcus non est qui fame se macerat, sed qui non est infrunitus, hoc est, inutiliter cibos ingerens, aut vt referam Hippocratis verba, qui non accipit ad satietatem. Velox non qui præcipitatus, sed qui non piger. Itaq; harum, vt & aliarum omnium causarum quæ nos alterant, esse debet modus. quia omne nimium est nature inimicum. modus verò cibi & exercitationis, definiui primum debet ad ipsum hominem, seu ad eius facultatem, deinde alterius ad alterum, quia exercitatio esse debet pro modo cibi, & cibus pro modo exercitationis. Nam Hippocrat. in Aphorismo dicit, vbi fames, laborandum non est. Atque ita conuertenti licet dicere, vbi laborandum, fames sustinenda non est, sed capiendus cibus, atque eadem ratione colliges, vbi otium cibus capiendus non est, nisi parcissime: & vbi multum accipiendum sit cibi, non vt-cunque, sed multum exercendus est homo: quia vt ipsemet dicit libro primo de Dieta, homo comedens & non laborans non potest esse sanus. apposuit verò ibidem causam omnium eorum quæ diximus, his verbis. Contrarias enim inter

se vires habent cibi & labores. Verum inter se mixti conferrunt ad sanitatem. Labores enim ea quæ insunt consumere solent, cibi autem & potus ea quæ euacuata sunt explent. Itaque modus est, vt vterq; ad alterum accomodetur, quia contrarias cum habeant facultates, neutrum oportet alterum superare, neq; cibum vnquam neque laborem: mutuo enim sese corrigunt, alterum cum repleat, alterum cum inaniat. Igitur si cui laborandum necessariò plus solito est, adiiciendus cibus: si vescendum pluribus, exercendus etiam plus. Igitur ne nimio indigeas motu, consultius fit parcè vti cibo. Neque tamen semper, vbi solitam cibi copiam aueris, satis fit augere exercitationem, neque vbi satietas magna fuerit, quia & si cibus & labor contraria sunt, non tamen vterque post alterum commode adhibetur; sed, vt Hippocrat. inquit, labor cibum præcedere debet, non subsequi. Neque quidquam periculosius, quàm pleno ventre aut toto etiam corpore pleno aut impuro vehementer exerceri, antequam magna pars copiam aut cacochymiam, manifesta euacuatione sit deposita. Quia exercitatio distrahit per corporis habitum, quæ intra ventres accauitates recondita sunt: è pleno igitur ventre cruda distrahit in partes alias omnes: quare, & capitis, & pulmonis, & hepatis, & viscerum omnium facit obstructions, atque fluxiones multas in eas ipsas partes, & in vesicam & in articulos, & totum corpus, vnde innumeri nascuntur morbi. Igitur maximè ac primùm curandum est, ne unquam cibum capias nisi parcè, vt ab illo placidè ac longum dormias, & à somno alacriter experrectus impigrè exercearis, vt omnem effugias infirmitatem. Si quando verò coactus sis, ita vt sit in conuiujs (tametsi id vir temperans, & fortis, quique rustico pudore non laboret, in

laboret, pati non debet) in edendo multum, consultiffimum sit, multitudinem cibi primum deponere, deinde dormitum ire, ut concoquatur reliquum, postea exercere, ut extrudantur excrementa. Optima autem ratio ventriculi vacuandi in vomitione est, secunda ab hac in deiectione. Vomitus enim eicitur ex ipso ventriculi ore, antequam descenderint cibi, succurritque citissime, & maxime, sine aliarum partium noxa. Deiectio ex intestinis, quae iam descenderunt. Utendum ergo, si modo facere id homo possit, vomitione statim: si autem quispiam eorum sit qui vomunt difficillime, utendum aliquantulum post alui subductionem; tunc scilicet, cum tormina, aut distentionem inferioris ventris coeperit sentire. Optime igitur, ac secundum Hippocratis & Galeni praecipua, ut libro septimo methodi medendi, licet videre, praecipit Ecclesiasticus. Si coactus fueris in edendo multum, surge e medio. his verbis significat statim id esse faciendum, antequam cibi copia noxae aliquid afferat) & vomere: & refrigerabitur (hoc est, subleuabitur) & non adduces corpori tuo infirmitatem.

CAPVT SEPTVAGESIMVM

QVARTVM.

AP. 38. Ecclesiastici. Honora medicum, propter necessitatem etenim illū creavit Altissimus. à Deo est enim omnis medela, & à Rege accipiet donationem. Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatū colaudabitur. Altissimus creauit medicinam de terra, & vir prudens non abhorrebit illam. Nonne à ligno indulcata est aqua amara? Ad agnitionem hominū virtus illorum, & dedit hominibus scientiam altissimus, honorari in mirabilibus suis. In his curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta suauitatis, & vnctiones conficiet sanitatis, & non consumabuatur opera eius. Pax enim Dei super faciem terræ. Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum. Sed ora Dominum, & ipse curabit te. Auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Da suauitatem, & memoriam similaginis, & impingua oblationem, & da locum medico. Etenim illum Dominus creauit: & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria. Est enim tempus quando manus illorum incurras. Ipsi verò Dominum deprecabuntur, vt dirigat requiem eorum, & sanitatem propter conuersationem illorum. Qui delinquit in conspectu eius qui fecit eum, incidet in manus medici. Hactenus Ecclesiasticus.

Qui medicinam dum sani sunt vilipendunt, neque pauci sunt, neque ignobiles, imprudentes tamen sunt haud dubie, vt hoc loco testatur Ecclesiasticus. Nam inquit. Vir prudens

dens non abhorrebit illam. neque de spiritali hîc agit (huc enim confugiunt) medicina , sed de ea quam creauit Altissimus de terra,tribuens scilicet virtutes salutare herbis, lapidibus,succis,& terræ generibus,& metallis. Eorum igitur qui medicinæ detrahunt , quidam ipsas medicamentorum facultates negant , quòd nihil possint insigne, sed opinione magis constent medicorum,quam re ipsa: Quidam esse quidem re vera , hominibus verò non haberi certam de eis scientiã, atque adeo neque ipsam medicinam scientiam vere esse, sed incertas & instabiles opiniones, & coniecturas non satis firmas : argumento, quòd multæ fuerint, nascanturque quotidie medicorû sectæ,& abeant,& redeant semper per quasdam vicissitudines, quasi nihil certum in eis sit, fallanturq; quotidie medici, quasi nihil habentes scientificum. Quidã etiam calumniantur, defecisse iam pridem, temporis diurnitate, medicamentorum vires,neque esse qualia antiquitus,sed elanguisse omnia. Alij stulta quadam religione affirmant,medicinæ opera necessaria non esse, quòd sanitas, & morbus,vita & mors,penes Dei voluntatem sint,ita vt nulla arte possit vitare homo,quod de eo Deus Opt. Max.decreuerit,& apud sese habuerit statutum. Hæc omnia sigillatim refutat Ecclesiasticus,præcipitque honorem haberi medico, duplici de causa, & quòd necessaria sint eius opera, & quod creatus sit ab Altissimo. Explicat verò quem honorẽ illi haberi præcipiat,dicens,à Rege accipiet donationem, & in conspectu magnatum collaudabitur. Nimirum his duabus rebus constare debet honor medici, copiosa donatione,hoc est,ampla mercede,atque laudibus. Nam his duobus euadet honoratior. Cum enim ex Peripateticorum sententiã, quæ à nostris etiam Theologis receptissima, rei familiaris amplitudo sit in bonis honorabilibus, hæc ipsa accedens ex arte

arte efficiet artificem honoratiorem. Laudibus verò compa-
 ratur bonum nomen, quod melius etiam est quam diuitiæ
 multæ. Cum verò duo hæc honorare adeo possint medi-
 cum, tunc maximè, cum à regibus, & magnatibus præstan-
 tur. Nam cum honor, teste Aristotele, sit in honorante, is
 maximè honorare potest, qui est honoratissimus. Proinde
 Ecclesiasticus, tum omnibus in commune mortalibus, præ-
 cipit honorem medico habere; tum maximè Regibus & ma-
 gnatibus. Atqui profectò ipsa natura, cuius medicus mini-
 ster est, id omnes gentes docuit. Nulla enim tam bárbara
 aut fera est, aut vnquam extitit, vt nulla penitus vteretur me-
 dicina. Neque sanè solum natura quæ est hominibus om-
 nibus communis, à qua naturale ius fluit, sed ea etiam quæ est
 illis communis cum belluis (quam naturam impetum, ius verò
 vocari non vellem) medicine vsum ingerit, cum ab irratio-
 nalibus putentur medici multa, neque ea quidem parum vti-
 lia, didicisse. Quæ verò gentes humanioribus vsæ sunt legi-
 bus, omnes quidem publicè decreuerunt medicis multos ho-
 nores, immunitates, ac priuilegia, & inter eos quidem, Regijs,
 longè amplissimos: præstantissimis verò medicis, etiam diui-
 nos honores tribuebat antiquitas. Romani Imperatores
 certatim largiebantur medicis, & ipsam artem ac medicamē-
 torum affluentiam, magnis sumptibus augendâ procurabāt.
 Nulla potius ratione mortalibus vtilis scesse posse iudican-
 tes. Quod, vt alia omnia, quæ ad Regia pertinent officia, om-
 nium optimè nunc Philippus secundus Dominus meus exe-
 quitur, multam pecuniâ impendens medicamentis con-
 uehendis, ex America, & vndique terrarum, & medicinalibus
 viridarijs excolendis, & de naturali historia rerum Americarū
 cōmetarijs cōponēdis: quo studio haud dubie, de tota homi-
 nū posteritate optimè merebitur, vt de nobis merita est anti-
 quitas:

quitas: quæ hanc artem maximi fecit. Quin, ut ego existimo, in magna illa antiquitate, medici requirebantur, ut reliquis hominibus imperarent, ac Reges fierent. Quod non obscure indicant illa verba Isaiaë cap. 3. Apprehendet enim vir fratrem suum, domesticum patris sui, & dicit, vestimentum tibi est, princeps esto noster. Ruina autem hæc sub manu tua. Respondetque in die illa dicens, non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque vestimentum; nolite constituere me principem populi. Hæc Isaïas, constat verò illa verba, non sum medicus, excusantis sese esse, quod non posset esse princeps populi. Nunc verò eo res deuenit, tanta est hominum imprudentia, tam præposterumque fertur de rebus honorabilibus iudicium, ut licet nobis aliud dignitatis artis huius argumentum accipere, quod hoc seculo vilipenditur. Sed quia locum hunc multi iurisperiti tractauerunt disertissime, & meus fortasse affectus suspectus habebitur, continendus mihi impetus orationis est, condonandaque inscitia Plinij sua grammaticalis garrulitas, mendacis plena: & Catonis pulchra magis & procax, quam grauis sententia dimittenda: & sigillatim enarranda singula præscriptæ dictionis partes. Ab altissimo dicit creatam medicinam ob necessitatem. Haud dubie ab altissimo, si necessaria est. Deus enim non deficit in necessarijs: necessariam verò esse medicinam constat, si modo sunt morbi: maximè si sunt morbi quos non possit ipsa per sese natura superare, possit verò accedente artis ministerio. Hoc quidem si esse indicetur, nemo neget eam artem esse necessariam. Omnino enim salute opus est ad vitam retinendam: esse verò ita, facile monstrari potest. Nam esse morbos quosdam, & alios alijs maiores, ac maligniores, quiuis libenter concedet. Porro minores ac benigniores facilius, maiores & maligniores difficilius

vinci quis neget? Porro nos admotione, aut ingestione rerū
 quarundam posse lædi, refrigeratos aut exustos, aut aliter af-
 fectos si quis negat, admoue illi niuem aut glaciem, aut igni
 tum ferrum, aut nudum hyeme sub dio dormire, aut diem
 totum per æstatem transigere in Sole coge. Quod si lædere
 possunt hæc & alia huiusmodi, possunt etiam prodesse: non
 enim omnia eodem modo lædunt, sed per contrarias alte-
 rationes. Quare quibus alia nocent, alia erunt vtilia, atque,
 quia non omnes homines eodem modo affecti sunt, eadem
 alijs noxia, & alijs erunt vtilia. Hæc solum si receperis, neces-
 se est concedas reliqua. Si enim ad quascunque intemperies
 sunt res aliquæ vtilis, quæ scilicet inducunt contrarias alte-
 rationes: constat, naturam idoneo adhibito medicamento,
 morbum quemcunque facilius superaturam, quam nullo.
 Si igitur sunt morbi alij alijs solutu faciliores, alij difficiliores,
 necesse est sint aliqui adeo difficiles, vt omnino vinci nõ pos-
 sint, & alij adeo faciles, vt sine vlllo medicamento vincan-
 tur. Hæc duo facile dabis. Nam si neges, fiet vt nullus mor-
 bus possit sine medicamento solui, aut vt omnis possit cum
 medicamento, atque vtrumuis horum fiat, erit ars longe ma-
 gis necessaria. Si verò sunt illa duo, necesse est sit etiam inter
 illa medium, morbi scilicet, qui medicamento solui possint,
 sine illo non possint, ob quos constat, medicinam esse simpli-
 citer necessariam. Dico autem simpliciter: nam ob quosdã
 etiam aliorum erit vtilis. in illo enim genere morborum,
 qui sine medicamento solui possunt, sunt qui facile, & qui
 difficile: ob eos verò, qui & si à sola natura vinci possint dif-
 ficile autem soluuntur, vtilis est medicina, vt interim natu-
 ra minus laboret, & minus in posterum relinquatur noxæ:
 ob alios verò qui nullatenus sine eius ope soluuntur, est om-
 nino necessaria. Rursus, sunt nonnulli morbi, qui errore ip-
 sius

sius naturæ constant, & augentur: quique proinde non nisi solius artis opera, etiam natura repugnante curationi, solui possunt. Quos si solui ad tuendam vitam necessarium est (est profectò aliquando) constat medicinam esse simpliciter necessariam. Nam pone, carnem (ita vt fit quotidie) crescere in vrinæ meatu, nisi dissoluatur, nō magis viuere possis, quam sine mictu. Non est autē quod exspectes naturæ medellam, quia ipsamet natura est quæ auget, estq; ille morbus, & si præter naturam auctæ, substantiæ verò naturalis incrementum. Sola igitur arte curari potest, ferro scilicet, aut exedente medicamento. Est igitur tunc solius artis curare id, quo non curato, viuere non possis omnino. Igitur ars est simpliciter necessaria. Ad multa itaque utilis est, & ad quædam necessaria. Vtilitatis adscripsit Ecclesiasticus duo exempla, dicens. Curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta suauitatis. Nam hæc duo pertinent ad meliorem tolerantiam morbi, & quandam facultatis refectionem, vt scilicet per anodinas vnctiones dolor mitescat, & per suauia pigmenta voluptas concilietur. Addit verò, & vnctiones conficiet sanitatis, quasi dicat, alias quoque conficiet vnctiones necessarias, quibus non soluat solūm dolorē, aut voluptatem conciliet, sed morbum ipsum demoliat, dolores aliquando etiam augens. Hæc igitur ita habent. Si verò medicina est ad multa utilis, & ad quædam necessaria, constat datam esse hominibus à Deo, alioqui deficeret Deus in necessarijs. Neque hoc quospiam latuit mortalium. Omnes enim gentes medicinæ inuentionem in suos Deos retulerunt, aut illos ipsos homines qui putarentur inuenisse, retulerunt in numerum Deorum: quasi medicina non posset esse nisi Dei inuentum. Auxerunt quidem illam præstantissimi quidam viri præceptis & experimentis: & secundum Diale-

eticæ leges, methodo constituerunt. At uerò primò, ab ipso
 rerum opifice data hominibus est, neque prius fuerunt ægro-
 ti quam medici, neque vnquam sine medicis. Illos enim sex
 centum annos quibus Roma caruit arte hac, Senatus consul-
 to damnata, mendacium esse merum, ipsa annorum compu-
 tatione constat. Nam venit Romam (teste eodem Plinio)
 Archagatus, anno ab vrbe condita 530. qui honorificentis-
 simè receptus est, & post illum semper plurimi subsequuti.
 Si igitur plusquam 600. ante annis, damnauerat artem Ro-
 ma plusquam 70. annis antequam conderetur. Futilia itaq;
 dicta sunt hæc omnia. Estque medicina Dei inuentum,
 quo nullo vnquam tempore caruit, aut omnino carere po-
 tuit, hominum genus. atqui profecto ita oportet. Nam
 eiusdem est, domum facere, & labentem reficere, ita & vestè,
 & calceum, & rem quamcunque. Cum ergo ad Deum spectet
 humani corporis formatio, & temperies, ad eundem spectet
 necesse est, eius conseruatio & refectio. à Deo igitur est om-
 nis medela. Quid igitur honorabilius ea arte, quæ necessa-
 ria est, & à Deo fluxit. At dicunt, non est tanta vis medica-
 mentis, neque experimento probantur quam plurima eorū,
 quæ ab ijs qui de illorū facultatibus scripsere, dicta sunt. Ita
 est profecto, facileque concesserim, nulla de re magis medi-
 cos nugari, quam de medicamentorum viribus, singulis tri-
 buentes innumera, quorum multis experimenta non respon-
 dent, aut non euidenter. Sed nugentur illi quantum lubet,
 sunt nihilominus plurimæ, atque mirabiles medicamento-
 rum vires, tametsi illi de quibusdam nugentur per leuitatē,
 alias exploratas non habeant per inertiam. Sed sunt etiam
 per omnia secula nonnulli prudentes, docti & exercitati me-
 dici. Quid autem non speres, fieri posse circa humanum cor-
 pus, per naturalis cuiuspiam rei admotionem, cum Moses
 iniecto

inieceto in eos ligno quodam, magnos aquæ fontes, ex adeo amaris, vt neque à valde sitientibus possent degustari, reddiderit dulces: Id quod naturali quapiam virtute effectum esse, super caput quindecimum Exodi disputauimus. Constat verò ex hoc loco. Nisi enim naturali facultate id fecisset lignum, non bene in medicinæ confirmationem accommodaretur. Sed de hoc seorsum egimus, nunc procedamus. Dicunt alij. Sint quidem multæ virtutes tributæ rebus naturalibus, earum verò cognitio non est hominibus tributa. His respondet Ecclesiasticus, dicens, ad agnitionem hominum virtus illorum (scilicet peruenit) & dedit illorum scientiam hominibus altissimus, honorari in mirabilibus suis, hoc est, vt honoraretur in mirabilibus suis. Quod est argumentum à fine. Quorsum enim fecisset Deus, nisi eorum cognitio esset ad homines peruertura? quæ enim vtilitas accederet hominibus? aut quæ gloria Deo? necesse est ergo dederit Deus in ipso mundi initio facultatum talium scientiam. quam fortasse, quia exolescebat, postea dedit Salomoni, qui scripsit de omnibus ab Hyfopo vsque ad Cedrum. Ex cuius scriptis multa arbitror deriuata esse ad Græcos, & ad Latinos, & Arabes, & ad nos vsque. Dicunt alij. Ah deficit iam plurimorum medicaminum vis. Ipsa quoque terrà velut defatigata, & tabescens, minus profert efficacia. Non est iam ea virtus rebus, quæ antiquitus. Cui sententiæ fauere videntur verba illa capitis quinti Esdræ, vbi de terræ totius & mundi senio agitur. Verba verò sunt hæc, post multa alia facientia ad institutum idem. Considera ergo & tu, quoniam minori statura estis, præ his, qui ante vos, & qui post vos, minori quàm vos, quasi iam senescentes creaturæ, & fortitudinem iuuentutis prætereuntes. Cæterum neque hic quartus Esdræ liber recipitur à Theologis inter sacros: neque mihi hæc sentē

tia vnquam probari potuit. Habet enim mundus ætates secundum diuinas ordinationes, & rationem temporum, quæ Deus apud se habet, non tamen secundum naturam, cum neque naturalis extiterit eius ortus, neque interitus futurus sit. Fieri quidem potest, vt vna aut altera terre particula, longa cultura & assidua seminatione defatigata, languerit, vt tamen tota terra, minime. Neque enim vnica particula languescit vnquam, velut quæ verè senescunt, vt non possit, scilicet, vnquam impofterum vires resumere, ac velut reiuuenescere. Immo circulo quodam abeunt & redeunt omnia, secundum omnes & singulas partes. secundum omnes quidem per vicissitudines, alijs debilitatis, alijs foecundioribus redditis: secundum singulas autem, singulis debilitatis, & reffectis alternatè. Quapropter fieri potest, vt quæ aliunde antiquitus deportabantur medicamenta, veniant nunc aliunde potiora, ac contra: vt verò omnia vbique debiliora effecta sint, fieri non potest. Atqui profectò nunc medicamenta non valent minus quàm antiquitus. Quinimo video medicos nunc multò magis illorum potentiam formidare, ac de dosibus antiquis magnam partem detraxisse. Quod facultatum non imminutarum argumentum est. Iam verò copiam medicamentorum habemus longe maiorem, quæ nostræ Indiæ, & orientales abunde suppeditat. Haud dubie igitur (vt inquit Ecclesiasticus) non consumabuntur opera eius, hoc est, medici. Pax enim Dei super faciem terræ, hoc est, quia semper Dominus dabit benedictionem, & terra dabit fructum suum, alimenta scilicet, & medicamenta. Dicunt alij, imprudenter, vt dixi pij, morbos & sanitatem, vitam, & mortem, voluntate Dei dispensari, neque rationem vllam esse euadendi, cum Deus morti homines destinauerit, aliqui verò ipsos per sese sanescere: quapropter ea arte opus non esse, quæ sanet solū

non

non morituros. Hic abundè contradiximus nuper, indicantes artis necessitatem, atque adeo esse morbos quosdam, qui arte quidem possint, sine ea verò non possint superari. Verù nunc aliter procedamus, vt hic locus postulat. Non dubiù est morborum causas aliquando esse in peccatis. nam hoc ipsum præscriptæ orationis verbis vltimis testatur Ecclesiasticus, dicens, qui delinquit in conspectu eius qui fecit illum incidet in manus medici: itaque ex peccatis nascuntur morbi, vt & aliæ omnes miseræ. Neque est in ciuitate (vt inquit Propheta) malum quod non fecerit dominus. Atque ipsa Ecclesia Catholica, penes quam prima ac sùma auctoritas est, id testatur dicens, Cum infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat. Nihilominus habent, etiam illi iidem morbi naturales, circa nostra corpora consistentes, causas. Nã ipsemet Ecclesiasticus explicuit multas tales, inter quas, multum esum, dicens, Si coactus fueris in edendo multum, surge & vome, & non adduces corpori tuo infirmitatē. Neque quidem Deus cum in morbum hominem ob peccata coniecit, vult nisi rarissimè & maximis de causis per sese liberare, sed per hanc dignissimam artem, quam in humanæ salutis custodiam, & reparationem creauit. Nimirum hac ratione efficiens quod præcepit, honorem inquam tribuens medicinæ. Ipsemet Deus vulnerat & sanat, neutrum tamen nisi per naturales causas, siue enim morbos infert, in vindictam, aut castigationem, aut probationem, siue salutem miseratus nostri largitur, causis vtitur secundis. Velut Tobiam excæcauit stercore hirundinum, & sanauit Calionimi piscis fele. Si igitur morbi duplicem habent ortum, alium diuinum, aliù naturalem, quid expèdiat ægrotos agere? certè pariter placare Deum, & medicationem adhibere. Si enim ad Deum confugiens, curationem parui pendes, peccas ob imprudentiã

in ipsum Deum, qui post expiationes iubet locum dare medico, quia ipse creauit eum propter necessitatem, Quare falsa pietatis specie, incidis in impietatem, parui pendens illius opera: si verò oblationibus, & precibus derelictis, solis medicinæ confidas operibus, pecces grauius, aliquid sine Deo rerum naturam præstare posse, confidens. Ob quod peccatum (permittente Deo) rex Asa dolore pedum vehementissimo vexatus per biennium, mortuus est, vt narratur secundo Paralipomenon cap. 16: itaque infirmus placare debet Deum, & medicum adhibere in curationem. Quoniam verò, vt inquit Hippocrates, in ipso totius artis prohemio, non solum ægrotus se debet præstare opportuna facientem, sed & medicus, hunc quoque oportet perinde facere, adhibere, scilicet, curationem, & dominum deprecari, vt dirigat opera sua, Requirendus igitur est, vt res bene cedat, medicus doctus pariter ac probus, vt possit vtrunque præstare, curationem inquam idoneam, & preces. Huic verò habendus honor est, & sui gratia, quia eius opera sunt necessaria, Dei verò præcipue, à quo creatus est propter necessitatem nostram. Hæc omnia adeo sunt rationi consentanea, vt nisi ei qui de Deo male sentiat, aut nullam omnino notitiam habeat rerum naturalium, dubia esse non possint. Quæ his verbis complexus est Ecclesiasticus. Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum (sine vlla scilicet procuratione manens, vt iumentum) sed ora dominum & ipse sanabit te. Non sit tamen satis orare, si in peccatis maneat, sed auerte à delicto, & dirige manus, restituens scilicet si quid rapueris, ac insuper tribuens pauperibus. Et ab omni delicto munda cor tuum, hoc est, neque solum non exequaris opere, sed neque concupiscas malum. & da suauitatem & memoriam similaginis & impingua oblatione, hoc est, offer abundanter munera Deo grata, tuncq;

(placato)

(placato scilicet Deo) da locum medico, etenim illum Deus creavit (vt scilicet per illum largiretur salutem, quibus vellet) & non (inquit) discedat à te. quia eius opera sunt necessaria. est enim tempus, quando in manus illorum incidas. nimirum, omnia tempus habent, & tempus ægrotandi, & tempus vt di medicis. ipsi verò, præterquàm quod idonea adhibebunt medicamenta, dominum deprecabuntur, vt dirigat requiè eorum, & sanitatem, hoc est, vt tribuat ægrotis sanitatem, & ipsis requiem animorum, impetrato eo, quod vehementer exoptant, & ob hanc ipsam causam, quæ Dei est bonitas, exaudientur, & tribuet Deus sanitatem ægrotis ob conuersionem, & conuictum eorum. Haberi igitur debere honorem medico, & naturæ lege (quandoquidè gentium omnium de re aliqua confirmata opinio lex est naturæ, vt inquit Cicero) & Diuino præcepto, iam constare videtur. Possunt verò ex philosophorum placitis nonnullæ etiam oriri obiectiones, quas dilui satius sit, quàm dissimulando præterire. Videtur enim scientiæ cuiuspiam dignitas, male necessitate extimari, siquidem Aristo. Cap. 2. primi metaphisicorum, de prima philosophia differens, inquit, Cæteræ, itaque omnes magis ea necessariæ sunt, nulla verò melior. Itaque dicit artium omnium, aut scientiarum, eam esse optimam, quæ minimè necessaria, sit etiam vilissima, quare & minimo honore digna, quæ maximè necessaria. Neque profecto dubiū est, longè aliud esse in rerum omnium generibus, quod honorabile, & quod necessarium. Quis enim neget naturales actiones, vt esse, bibere, egerere, & mingere, necessarias magis esse ad vitam tuendam, quam rationales, vt meditari, consultare, & disputare? constat verò quam sint hæ honorabiliores. Ita igitur dicere possis, medicinam artem esse maximè necessariam, vilem tamen, cum dignitas alia potius ra-

tione sit extimanda, quàm necessitate. Dicit enim Arist. primo Politicorum. Cap. 6. Sunt enim operationes illæ artificiosissimæ, in quibus minimum est fortunæ: illæ sordissimæ in quibus maximè inquinatur corpus: illæ seruilissimæ, in quibus corporis est vsus plurimùm: illæ verò ignobilissimæ, in quibus minimum requiritur virtutis. Ignobilis quidem hac ratione non sit medicina, non enim minimum virtutis cum eius recto vsu coniunctum est. Quin potiùs, vt nuper diximus, probus æquè ac doctus esse debet medicus. Videri verò possit, sordida ac seruilis, quia non potest sine magno corporis labore exerceri, cum opus sit ægrotos visere, & non raro medicus inquinatur, contrectatq; partes inunctas, aut per sese turpes, præcipuè cum Chyurgia non minima pars medicinæ sit. sed neque admodum artificiosa videri alicui possit, cum in ea non minimum putetur valere fortuna. Quis igitur honor haberi debeat arti seruili ac sordidæ, si præcipuè neque admodum artificiosa est, sed fortuna plena? his obiectionibus facturi satis, de necessitate dicamus primùm. Nam & ad rem ipsam maximè expedit, & ad verborum Ecclesiastici enarrationem. Certè neq; quo scientia est minùs necessaria est ignobilior (alioqui esset prima philosophia, quam vocamus metaphisicam, omnium ignobilissima) neque quo minus necessaria nobilior. Nam agricultura est, quàm mercatura nobilior, & multo magis necessaria. Et in ipsis mercaturæ generibus, quæ feneratur est ignobilissima, eademq; quàm quæ emptione, & venditione constat mercium, multo minus reipublicæ necessaria. Quia agricultura, cum qua, & pecuaria intelligitur, secundum naturam est, mercatura mercium, præter naturam: feneratio verò, etiam contra naturam, quia facit, vt pecunia pecuniam pariat, quæ tamen, natura sterilis est (auctor est

Aristo.

Aristo. primo Politicorum Cap. 7.) igitur neque quo magis necessaria, eo nobilior ars quæpiam censenda est. Neque id dicit Ecclesiasticus, sed medicinam esse honorabilem, quia est necessaria. Non tamen hinc fit, ut omnis honorabilis sit necessaria, sed ut omnis necessaria, quæ necessaria sit honorabilis. Dico autem quæ necessaria, quia cum non vnica honoris causa sit necessitas, potest ob alia multa esse quæ necessaria, ignobilissima, ut carnificis opera, qua fortasse in republica pauca sunt magis necessaria, & nulla vilior: non tamen est ob necessitatem vilis. (Nam ob hanc solum tollerabilis) sed ob alia multa. Necessitas igitur, cum accedunt alia, nobilitatem auget, sola verò non valet efficere. Consideranda igitur alia quæ ad medicinam spectant, videndum que an ob ea etiam sit honore digna. Interest, ut apud Aristotelem legimus. 2. ethicorum. Cap. 12. laudabile quid dicere, aut honorabile. Laus enim debetur virtuti, quia est boni alicuius effectiua, honor verò posterius quidam ac præstantius est, quod debetur ob dignitatem, per operationem perfectæ virtutis comparatâ. Itaque propriè laus est eius, quod boni cuiuspiam est effectiuum, honor verò eius dignitatis, quam virtus peperit. Ita mihi fieri videtur, ut laudabile merito nihil sit, quod non sit etiam honore dignum (dignitas enim necessario sequitur virtutem) honorabilia verò nonnulla quæ laudem nullam merentur, quia laus eorum solum est quorû & virtus, honor verò etiam attingit posteros. honoramus enim viros maiorum virtute, & rebus bene gestis nobiles, idque merito, neque sine iniuria possumus illos eo honore priuare. Quia cum fortunæ posterum ad defunctos pertineant, suorum maiorum id debetur virtuti: atque, etsi virtus non possit, dignitas tamen possit esse hæreditaria. Nemo tamen qui mentis sit compos eos laudet, quod tam bo-

nis parentibus nati sint, magis quàm quòd Romę nati, aut pulchri, aut proceri, quia nulla eorum virtute id effectum est, sed nascendi forte. Qua quidem in re præstant homines noui, ijs qui veteri gaudent nobilitate: quod hi honorandi solum, illi verò etiam laudandi sint, nisi tamen virtute propria augeant veterem nobilitatem, ita enim, & laudem habent propriam, & honorem duplicem. His itaque constitutis, constat medicum laudari debere, quia medicina virtute comparatur, & exercetur, estq; boni magni effectiua, q; si laudari, certè & honore haberi, ac tanto maiori, quanto maiorem dignitatem conciliat. Nascitur verò dignitas ex nobilitate subiecti, & finis: subiectum verò circa quòd versatur est humanum corpus, corporearum omnium substantiarum haud dubie præstantissima, finis verò sanitas, summum bonorum omniũ quæ ad corpus spectant. quæ enim sanitate sunt meliora, pertinent ad animam. Iure igitur medicis in omni bene constituta Rep. honores magni legibus decernuntur, & illorum posteris: quòd hæc ars, vt & civilis, & bellica honorabilissima sit. Neque quæ ex aduerso obiecta sunt, habent quippiam momenti. fortuna enim fieri, quæ in medicina bene cedunt, vulgi, & imperitorum sententia est, qui si dato medicamento expurganti, succedit expurgatio copiosa, facilis, & utilis; aut secta vena cessat dolor, aut soluitur statim febris, bonæ medici fortunæ id imputant, cum deberent arti. Nihil enim est minus quàm fortuna. Nā hæc solum est, cum quid rectè euenit præter intentionem agentis. si verò medicus vt expurgaret, dedit medicamentum expurgans, & expurgauit, artis est recte adhibite, non fortunæ neque enim quia potuit decipi, & arte male vti, fortunæ est non esse deceptum, sed artis, vt decipi esset erroris, & inertix. Habet quidē fortuna etiam in medicina locum aliquem

vt in alia arte quacunque, cum scilicet artifice aliud procurāte, aliud idq; melius quàm expetebatur, euenit. Vt si cum pharmacum expurgandi per aluum gratiam dederit, menses qui erant suppressi erumpant, aut vomica aliqua puris in aliquo viscere, vel in ipso ventre latitans rumpatur, & expurgetur, aut calculus è rene detrudatur, & mictu erumpat. Verum hæc per pauca sunt præ illis quæ ex arte, atque ex medici instituto fiunt. Atque ea ipsa fortuita sunt huic medico, potiusquàm ipsi medicinæ, quia non sine naturali causâ fiunt, quam alius fortasse medicus intelligens, illud ipsum auxiliû direxisset, in id quod euenit. Nâ ipsemet Hipp. 6. Epidem. ad calculos renum iubet vti pharmaco expurganti, sciens certè illius vsu solere detrudi. minimus igitur locus superst fortunæ in medicina, quo fit vt sit artificiosissima. Multo profectò maiorem locum habet in re bellica, in qua nonnunquâ euenit, qui se parabant ad fugam, videri inimicis velle præliû inire, illisq; ob id fugientibus prius, victoriam fortuna manere, apud eos qui iam cœperant fugam capere. Artificiosior ergo multo est medica ars, quàm militaris. Neque mirum. hæc enim vsu non adeo longo comparatur mediocriter, illa non sine philosophiæ studio, & multis lucubrationibus, ac longo insuper vsu. Haud dubie igitur est per se artificiosissima, nunc verò ab optimis auctoribus adeo eleganti methodo constituta, vt mihi videatur nulla artium cum illa posse de methodo, & constitutione contendere. Iuris enim peritia, quam hominum ambitio omni ex parte medicinæ anteponebat, alijs quidem causis fortasse vincit, vt mox explicabo, methodo verò longo spacio à medicina relinquitur. Iam verò medicis nullus labor corporalis, nisi ex accidenti: quia scilicet, non possunt egroti ob debilitatem ad eos adduci, alioqui constat eos non curare visendo, sed consulendo. nō ali-

ter ac cathedrę moderator, docere non potest, nisi quotidie habeat in lyceũ, eius vero officium docere est, non abire. neque peripatetici officium erat deambulare, nisi per accidens, quia deambulans disputabat. Nobilitas verò artis non expectatur ab eo, quod per accidens, sed quod per se facit, aut patitur artifex: nobilissima enim est ars imperatoria, quia eius est imperare, & si non possit id sine magnis laboribus exequi. Iã verò elegantior medicinę pars, à qua Chirurgia, & pharmacopeia separatur, solum medetur victus institutione, & ex syngrapha pharmacis, & sine omni sordicie tractari potest. Quinimo mundicies omnis, & ornatus splendidus, decet admodum medicos, vt licet videre apud Hipp. libello de medico, vbi consulit medicum vestitu decoro, & vnguentis odoratis vti. Neque si quid, humanę necessitatis causa, admittit sordicie, vt frequenter contemplari vrinam, ac, vbi necessitas possit, etiam feces, haberi id debet turpitudini, aut ignobilitati, quimpotius virtuti. Condonandumq; id est subiecti dignitati. Neque verò quod suę operę mercedem accipiant, nobilitati detrahit. nam & milites merent, & duces, & ipsi Imperatores. Neque ad nobilitatem interest mercedem recipias an non, sed ex qua arte recipias. Neque medicus lucratur qua medicus, sed cum idem sit medicus, & paterfamilias, quia medicus medetur, qua paterfamilias victum quærit familię, ex arte honesta & nobili. Nam cum victus quærendi industria ad economicam pertineat, sitque muneris patrisfamilias, & ea tribus cõstet, agricultura, mercatura, & arte: victum ex agricultura quærere, nobile certè est, & maximè secundum naturam, ex mercatura est præter naturam, & nisi accedat magna opulentia (quæ tamen, raro iusta est) ignobile: ex arte verò, nunc nobile, nunc ignobile, vt ipsa est ars. Medicinam verò ex alijs indicatum est, es-

se no-

se nobilem : quare victum ex ea comparare, ignobile nō est
Sed quo honoris loco sit habenda, superest explicemus, ne-
quid desideretur in hac lucubratione. Multis medicis vide-
tur, eisdem argumentis effici, hanc artem honore magno
esse dignam, & esse omnium dignissimam, atque præfere-
dam Iuris peritiæ, & alijs omnibus disciplinis. Quorum sen-
tentia videtur favere Arist. Cap. 5. lib. primi rhetoricorum,
qui recensens omnes honoris causas primo loco ponit facul-
tatem benefaciendi, in ijs, quæ pertinent ad salutem, vitamq;
tuendam. Mihi verò videntur multis modis falli, neq; rem
ad exactum ducere : quod mihi nunc agendum est, republ.
in omnes suas partes distributa, & considerata singularum
dignitate. Tria mihi esse videntur totius reip. membra prin-
cipalia, vt & hominis. Ea sunt in rep. agricultura, res bellica,
& litteraria : in homine Iecur, in quo residet facultas natura-
lis, ad quam spectat omnis nutritio : Cor, in quo facultas
vitalis, & irascibilis : & cerebrum, in quo mens, & tota co-
gnitio. vides quæ cui respondeat. Agricultura enim natu-
rali, quia alimenta suppeditat civitati ; bellica ars irascibili,
quia repellit si quid infertur violentiæ, aut impedimenti : lite-
rarum studium cognitiuæ facultati, quia spectat ad intelligē-
tiam. porro vt præter tria membra, quæ principalia vocan-
tur, sunt in homine alia multa minus principalia, externaq;
vt manus, & crura : ita in Rep. præter dictas tres partes, sunt
alia externæ & minus nobiles, vt mercatura, & artes mecha-
nicæ. Ex dictis haud dubie fit, vt primus honoris gradus de-
beatur in Rep. rei litterariæ, secundus bellicæ, sintq; duæ hæ
viæ ad nobilitatem : post has verò agriculturæ debeatur ho-
nor antiquitatis, & naturæ. ea enim fuit prima mundi ars,
& maximè naturalis, quam hoc nomine commendat Eccles.
Cap. 7. dicens. Non oderis laboriosa opera, & rusticationem

creatam ab altissimo. Manet etiam mechanicas artes suis honor. maximum enim dedecus est in inertia. Constat verò rem literariam honorabiliorem esse bellica, quia bello nihil esset magis ferinum, nisi compararetur ad tuendam pacem, & ut vacent homines sapientiæ, in qua est omnis veri, & boni contemplatio, & verus Dei cultus. ipsa igitur sapientiam, & intelligentia præstantior multò est quam bellum. quia propter vnum quodque tale est, illud magis tale est. Cum verò id dicimus, secundum genus, intelligimus. Habet enim vtraque pars Reip. & bellica inquam, & literaria, partes multas dignitate dispares. Neq; omnes literarias, bellicis omnib. anteponimus (neq; n. grammaticū imperatori) sed præcipuas præcipuis, mediocres mediocribus, & infimis infimas. Porro res literaria tres habet disciplinas Principes, & quibus aliæ inferioris notæ ministrant, hæ sunt, Theologia, Iurisperitia, & Medicina. Ministrant his tres sermationales, Grammatica, Rhetorica, & Dialectica: duæ philosophiæ naturæ, & morum: & mathematicæ vocatæ scientiæ. In tribus primis, haud dubiū est, primū & summum honorē deberi Theologiæ. Quia vt Arist. Cap. 2. primi metaphysicorū dicit, q̄ diuinissima eadē, & honorabilissima est: ea verò est, quā maximè Deus habet, & quæ maximè diuinorum est. Hæc Arist. quæ Theologiæ congruunt. Ea enim est scientia rerum diuinarum, quæ quidem principia sua penes Deum habet, & mentes beatorum. Huic itaque non est quod vlla alia ceteret: tamen si audiui quosdam sciolos, volentes huic quoq; ciuilem artem præferre, hoc argumento, quod vt alijs omnibus artibus, ita etiam Theologia videatur ars ciuilis vti. Non enim minus videtur cautum legibus, & ad ciuilem spectare, ne in Rep. sacra desint, quàm vt iuste, & salubriter viuatur, & artium omnium ministeria exercentur, vt oportet. si igitur

tur (dicunt) civilis Theologia, utitur, præstabilior quam illa est: hic verò optimè occurrit Arist. in calce capitis vltimi Sexti Ethicorum, differens de prudentia, his verbis. At verò neque sapientiæ præest, neque præstabilioris est partis, sicut neque ars medendi præsidet sanitati. non enim utitur ipsa, sed videt, vt fiat. illius igitur gratia, non autem illi iubet. Præterea simile est, ac si quispiam facultatem civilem principiū esse Deorum, siue diuinorum dicat, propterea quod præcipit de omnibus quæ aguntur in ciuitate, His verbis, Arist. docet, eos qui prudentiam sapientiæ præferunt, aut civilem facultatem ei quæ de diuinis est, perinde errare, ac si quis dicat medicinam esse potiore[m] sanitate: quia vt medicina non utitur sanitate, sed medicamentis propter sanitatem, ita neque prudentia sapientiæ, sed medijs prudenter inuentis ad consequendam sapientiam. Et ars civilis non utitur peritia rerum diuinarum, sed legibus, vt rebus diuinis ciuitas vacet. Itaque in diuinis est finis rerum omnium diuinarum, Theologia vero est de rebus diuinis, ac proinde omnibus scientijs sine contentione præferenda. Solum igitur superest agitata[rum] sima illa inter medicos, & iurisconsultos controuersia, illis dicentibus, se non de fidei iussione, stipulatione, & iure hæreditario, quæ solum pertinent ad tuendam rem familiarē, agere, sed de propulsandis morbis, tuenda valetudine, ac denique seruanda vita, qua nihil esse mortalibus prætiosius: his contra respondentibus, se non singulorum hominum, sed totius reipub. vitam tueri, ac sanitatem, hoc est, Iustitiam. Quam ego controuersiam citra inuidiam dirimam. Satis enim mihi esse videtur, si mea ars sit in præclaris, quin sit omnium præstantissima. Iuris peritia duas habet partes, alteram civilem quæ versatur in gerenda Rep. alteram litigiosam quæ in agendis causis, Prima haud dubie medicinæ præ-

Eccc fer-

ferēda est. Nā Arist. 2. ethicorū Cap. 13. ita inquit, Facultas ci-
uilis honorabilior medicina. est, atq; p̄stabilior. Cā verò est,
qđ medicus de seruāda solius corporis valetudine agit, atq;
si quando de temperantia, & cohibendis animi affectibus,
id quoque refert in corporis valetudinem: ciuilis verò de for-
mandis moribus, & continendis omnibus in officio. Quod
quanto sit pr̄stabilius quàm bene valere, satis constat. Al-
teram etiam partem, & litigiosam, pr̄fert medicinæ homi-
num auaritia, & inscitia, tamen hanc immeritò fortasse.
Quia hæc, non, vt ciuilis agit per se de Reip. constitutione,
& bonis moribus, sed de singulorum Iure, vt neque medi-
cus de hominis salute, sed huius, & illius. Eorum verò quæ li-
te possunt detrahi, aut tribui, nihil est cum vita conficiendum.
de eripiendis enim animi bonis (quæ sola rectè vitæ pr̄fe-
runtur) nunquàm est inter homines orta lis. Pr̄stabilior igitur
est ea ars quæ curat ne homo ante fatale tempus inte-
reat, quàm quæ ne illi quippiam suorum bonorum iniuriā
detrahatur. Honore igitur dignam esse medicinam, & quo
honoris gradu dictum est.

CAPVT SEPTVAGESIMVM

QVI NTVM.

CYCLESIASTICI 33. Et sic in tueri
in omnia opera Altissimi, duo contra
duo, & vnum contra vnum. Vfurpa-
tissimū est peripateticis omnibus Axio-
ma illud Aristotelicum, Vnum vni est
contrarium. Vnde fit, vt duo aut plu-
ra non possint esse contraria vni, quare
neque vnum duobus aut pluribus, sed necessario contra vnu

vnum,

vnum, & duo contra duo, & plura contra plura. Quod cui
 denti monstratione videtur confirmari posse, posita defini-
 tione contrariorum. Nam contraria sunt, quæ sub eodem
 genere posita longissimè distant: at verò ab vno non possunt
 in eodem genere plura æqualiter distare, necesse est igitur
 vt vnum sit, quod distet longissimè, non posse autem duo
 distare æqualiter, constat. Nam aut illa duo distant loco, aut
 magnitudine, aut ratione aliqua. Si loco, aut secundū ean-
 dem lineam, aut secundum diuersas. Si secundum diuer-
 sas distant duo æqualiter ab vno, necesse est illud vnum sit
 centrum duarum linearum, & illarum extremitatum, atque
 ita non potest illud vnum, esse quod longissimè distet ab il-
 lis duobus. Nam productis vltra centrum ambabus lineis
 erunt duæ aliæ extremitates longius distantes à duabus primis
 quàm illud medium. igitur illud vnum neutri est contrariū,
 nedum ambabus. Si verò duo illa secundum diuersas lineas
 distant inæqualiter ab vno, non distant ambo longissimè,
 sed alterum. quare secundum diuersas lineas, non possunt
 esse contraria vni, duo aut plura. Multo autem minùs secun-
 dum eandem lineam. Nam aut versus eandem partem, aut
 versus oppositam: secundum eandem lineam, & versus ean-
 dem partem, non possunt duo ab vno æqualiter distare. nā
 neque duo puncta eiusdem lineæ, quæ ducatur à centro ad
 peripheriam, possunt æqualiter distare à centro. Si autē non
 distant æqualiter, non distant ambo longissimè ab vno, sed
 alterum longius. Si verò ponis duo illa distare ab vno secun-
 dum eandem lineam, sed non versus eandem partem, tunc
 à neutro distat illud vnum longissimè, quia longius distat al-
 terum ab altero. Nullo igitur modo possunt secundum locū
 distare duo ab vno longissimè, sed vnum ab vno, vt supremū
 ab imo, & duo à duobus, vt supremum, & dextrum ab imo,

& sinistro: magnitudinis eadem omnino ratio est, quæ & loci. Quæ ratione aliqua, aut natura, aut forma (nihil enim refert) distant, ea etiam necesse est esse tantum duo, ita ut & vni vnicum sit contrarium. Nam si duo distant ab vno, aut secundum eandem rationem, aut secundum diuersas. Secundum eandem non possunt duo ab vno distare æqualiter, nam si illa ratio distandi equaliter participatur, secundum illam rationem, vnica sit species non duæ, velut à candore non possunt distare duo calores equaliter, sed quæcumque à eādido recedunt equaliter eodem colore sunt, quia colorum differentia, solo maiori aut minori recessu constat. Igitur quod summæ recedit vnicum est. Si verò duo illa ab vnico recedunt equaliter secundum diuersas rationes, iam nō sub eodem genere sunt, sed sub diuersis. nam illa ratio secundum quam distant contraria, genus illorum est. Velut color est genus quo, & conueniunt & distant candida, & nigra. Si verò diuersis generibus communicant duo vni, illud vnum ad duo pertinet genera, quæ autem ad duo genera pertinet, non vnum, sed duo est, ut lac, album, & dulce. Neque enim quia dulce, & candidum sunt in eodem lacte, non sint duo, & duobus contraria, puta nigro & amaro. Vnum igitur uni, & duobus duo statuere contraria, necesse est. Neque dictis obstat, videri auaritiæ esse cōtraria duo, puta liberalitatem, & prodigalitatē: ita verò, & in alijs uirtutibus, & uitijs. Cū enim auctore Aristo. uirtus in mediocritate, atque inter duo uitia statuatur, uidebitur uirtus contraria esse utrique uitio, & uitia ipsa inter se. Quare & uirtuti, & uitiorum utrique erunt contraria bina. Nam uirtuti duo uitia, & uitiorum utrique uirtus, & uitium alterum. Non inquam, hoc dictis obstat. Non enim liberalitas contraria est auaritiæ neque prodigalitati, si exacte loqui volumus, sed liberalitas illiberalitati, atque

que

que sub illiberalitatis genere, auaritia prodigalitati: itaque liberalitas, & illiberalitas sunt species contrariæ, sub eodem genere, puta sub habitu animæ pertinenti ad largitionem, hic enim habitus liberalitas, aut illiberalitas est. hæc rursus auaritia, aut prodigalitas. Atque ita ego non concederem virtutem ullam in medio vitiorum esse, quia quod in medio est participat utroque extremo, nihil autem distat magis à vitio quàm virtus. Neque sanè prodigus tantum distat ab avaro, quàm liberalis, quia hic habet cum Iustitia coniunctam liberalitatem. Illorum vterque abest à iustitia: quare facile vterque furatur, conueniuntque ambo in vno genere illiberalitatis, quo liberalis differt ab utroque. Potius dixerim virtutem omnem contrariam esse certo cuidam generi vitiorum, idque genus diuidi in duo contraria vitia, quorum vtrunque moderatur virtus, non ut medium illorum, sed ut contrarium eorum generi. Itaque illa duo sunt vni virtuti contraria, non quò duo, sed quò vnum genus. Mox verò ac duo fiunt, est alterum alteri contrarium. itaque in eis quoque euenit, ut sit vnum vni contrarium. Videtur dictis repugnare saporum genus, quandoquidem Aristoteles dulce, & amarum, dicit esse contraria Galenus acerbum, & amarum. Quæ si vera sunt, constat amaro esse duo contraria, dulce & acerbum. Verum hæc non eadem ratione, neque secundum eandem considerationem dicuntur: nam re vera, quò saporum dulce, & amarum contraria sunt, quia longè diuersas passiones inferunt gustandi potentiæ, alterum voluptatem, alterum magnam molestiam. Verum quò alterationem aliquam nostris corporibus afferunt, quæ talibus qualitatibus sunt affecta (quod ad considerationem medicam magis spectat) acerbæ, & amaræ statuuntur contraria, quia illa altringunt, & refrigerant, hæc calfaciunt & dissoluunt, ac dilacerant. constat verò has esse

consi-

considerationes diuerfas. Vt cunque verò considerentur res vno modo, est vnum vni contrarium. Sed quoniam Ecclesiasticus iubet intueri in omnia opera altissimi, sermonem vltimus producamus. Non solum quod diximus verum est in ijs, quæ propriè vocantur contraria, sed in naturalibus etiã rerum antipathijs. Nimirum animalia non omnia cum omnibus exercent inimicitias, atque cum multa alicui videantur aduersari, non tamen equè omnia illa, sed est quod aduersetur præcipuè cuicumque quoddam certum. Velut leporem Canis infectatur, non ita Lupus, aut Leo, nequè ita fœlem, aut murem. fœlis murem, non ita aliud quodpiam animal. In inanims quoque rebus perinde euenit: cum enim sint quædam antidota, & simplicia, & composita, quæ censentur pluribus venenis aduersari, vt lapis bezahar, & Theriaca, tamen sunt singulis venenis singula antidota propria, quia est quod cuique peculiariter ac propriè aduersetur, velut aconito ruta, opio generosum vinum, lepori marino lac. Itaque sunt quædam simpliciter antidota, quædam quorundam. atque delecteriorum generi aduersatur genus alexipharmacorum, vnu vni (est enim quodammodo etiam vnum genus omne) cuiuscunque veneno suum antidotum. Porro naturalem hanc contrarietatis legem imitari videntur etiam hominum similitudines, & odia. quæcunque enim inter plurimos, siue in vna domo, siue in ciuitate, siue in regno, siue etiam inter multa regna, oriantur, dissidia, mox omnes ad quos illorum causa vtcunque pertinet, feruntur in duas factiones. adeo diuisioni accommodatus numerus, est dualitas. Itaque videntur odia omnia, siue naturalia, siue voluntaria, exerceri per binarios, vt necesse sit, vnum esse contra vnum, duo contra duo, & ita deinceps. Habent verò hæc omnia causam non valdè dissidentem à priori. Nimirum vnum quidam esse semper

id se-

id secundum quod aduersari contingat: secundum vnum vero non posse distare longissimè nisi duo. Nam antipathia naturales, ex naturali quapiam dissimilitudine nascuntur, dissimilitudo vero est similitudinis vacuitas: similitudini vero cuiusque est vnum subiectum. igitur & dissimilitudo omnis est secundum vnū aduersitas, iam vero causa omnis dissidij, quod nascitur inter homines, redigitur ad affirmationem, aut negationem. Quare necesse est habeant primum in duas sententias, tamen illarum quaecunque possit deinceps abire in alias diuisiones. Præter dicta videtur etiam præscripta oratio Ecclesiastici, continere dogma quoddam Epicuri de vocata illi *ισονομία*, seu, ut interpretatur Cicero primo de natura Deorum, æquabili tributione, seu æquilibrata. Annotauit enim Epicurus non ineptè, eam esse naturam rerum, ut omnia omnibus, paribus paria respondeant, & similia similibus, & contraria contrarijs, & opposita: ita ut in omnibus, & singulis seruet æqualitas, & rudentia, quædam. Velut, totidè esse quæ conseruent, & quæ interimant: atque corporeorum, & corpore carentium, mortalium, & immortalium, & aliorum omnium quæ secundum oppositionem dicuntur, esse quandam æquabilitatem. Quam Galenus quoque, in membris hominis, quæ secundum opposita latera sita sunt, dextram dico, & sinistram partem animaduertit, mirumque in modum celebravit, iustitiam naturæ appellans. Nimirum nulla pars est in vllò laterum, cui non in altero sit opposita æqualis altera. Nam aut geminæ sunt, estque, altera in altero latere opposita, æquabilitatem etiam situs obseruans, ut oculi, aures, narium foramina, renes, testes, manusque; & crura, & eorum digiti: aut simplices eaque in medio sitæ, ut cerebrum, cor, pulmo, ventriculus, vesica, & vterus; inter externas, frons, os, & colis, aut secundum latera contrapositæ ad æqualitatem,

vt hepatis opponitur lien. Duæ tantum particulae videri possunt *ισοουκίας* corrumpere, vena quæ vocatur *δουρα*, hoc est sine coniuge, quia ea sola inter omnes, non oritur gemina, & intestinum vocatum Cæcum, quod in dextra solum parte situm est sub rene. Verum neque hæ, rectè consideranti, citra æqualitatem esse videbuntur, quia vena, mox ac oritur ex sinistra reflectitur ad dexteram partem, vt hactenus, neque dextra neque sinistra esse videatur, sed transuersim posita in medio. Mox repit deorsum, æquales ramos emittens in oppositas partes per singula spatia intercostalia, vsque dum infumitur tota in modum spinæ cuiusdam. Iam vero Cæcum intestinum, totius intestini pars est, vt & Colum. rependitur verò ea pars, qua intestinum vocatur cecum, maiori coli ad partem oppositam amplitudine. Itaque, & secundum genera similium, oppositorum, & contrariorum, & singulas species, & partes singularum rerum retinet natura æquabilitatem, & vocatam

Epicuro *ισοουκίας*, atque vt inquit Ecclesiasticus, In omnibus operibus altissimi duo contra duo, & vnum contra vnum.

CAPVT SEPTVAGESIMVM.

S E X T V M.

AP. 42. Ecclesiastici. Omnia duplicia, vnum contra vnũ, & non fecit quidquam deesse. Postquam Ecclesiasticus Cap. hoc percurrerat plurima, & præclarissima operum Dei, postremò paucis his verbis, totius vniuersitatis rerum rationem complexus est. Verè enim tota rerum vniuersitas, & tota eius perfectio hac ratione constat. Fecit Deus omnia duplicia, & vnum contra vnũ & non fecit quidquam deesse, eorum quæ ad perfectionem vniuersitatis spectant. Sed quo pacto sunt omnia duplicia? an est duplex Sol? & Luna duplex? aut etiam terrarum orbis duo? Immo verò videntur præcipuè mundi partes esse simplices, vnica enim terra, mare vnicum: res verò quæ multiplicitate constant, haud scio an vllæ sint geminæ, sed multæ: vt multi homines, stellæ multæ, angeli quoque, aut sua specie singuli, aut quacunque plurimi. Quæ sunt igitur hæc duplicia? In microcosmo certè quædam sunt gemina, vt renes, testes, oculi, nares, aures, manus ac pedes: quædam verò singula, vt vesica, ventriculus, caput: quædam multiplicia, vt digiti, & dentes: quomodo ergo sunt duplicia omnia? certè non sunt res omnes geminæ. Immo verò non est numerus, quem non alicui rerum generi aptare possis, & si incipias ab vnitatem. Nam est vnicus mundus, & vnicus mundi rector, & vnicus Sol, sunt duo luminaria magna, duo sexus, Tres mundi corporalis partes, seu regiones, corruptibilem, tantum mobilem, & immobilem. tres corporis dimensiones,

nes, tres diuinæ personæ. Quatuor elementa, quatuor eorum virtutes, quatuor anni partes, totidem concretorū corporum temperamenta. Quinque sensus, quinque vocalia elementa, quinque digiti; Sex apparent pleiades: Septem planetæ, vt & triones: Octo orbés stellati; Nouem angelorum ordines: Decem rerum genera. Quo pacto ergo sunt omnia duplicia? Certè secundum contrarietates: quia rerum multiplicitas formalis, nascitur ex diuisione generum, & diuisiones fiunt per differentias contrarias, vni verò non est nisi vnum contrarium: & non facit Deus quidquam deficere, quia tota rerum vniuersitas opus perfectum est, ac proinde in quocunque rerum genere, si vnum contrariorum est, necesse est alterum omnino esse. Velut quoniam est numerus aliquis par, necesse est esse etiam aliquem imparem. si res aliqua calida, necesse est esse aliquam frigidam. atque si candida, aliqua etiam sit nigra. Alioqui manca esset, & insufficientis rerum vniuersitas: nisi inquam essent omnia rerum possibilium genera, & omnium generum differentia omnes. Non enim est perfectum, & integrum cui aliquid deest. tamen si verò sunt quorundam generum differentia multa, omnes tamen illæ ad duas rediguntur, aut duarum mixtura constant. Velut animalium differentia rediguntur ad rationale, & rationis expertis; & colores omnes constant mixtura albi & nigri; & sapores dulcis, & amari; soni grauis, & acuti. Itaque omnia genera rerum quibus constat hæc vniuersitas sunt duplicia secundum differentiarum oppositionem, quia vnum vni contrarium est, & non fecit quidquam deesse. Constare verò totam rerum vniuersitatem rebus geminis, & multitudinem omnem fluere à binario, constat primum hac ratione. Ipsum Ens, primùm quidem duplex est, alterum enim semper ens, alterum non semper ens rursus ipsum nõ
 - semper

semper ens, duplex. nam alterum est per se existens, alterum alicui accidens. Rursus quod per se existit alterum corporeum, alterum incorporeum. Porro ens corporeum, alterum generabile, & corruptibile, alterum sine ortu, & interitu. Rursus quod ortui, & interitui obnoxium, simplex, quod & elementum vocamus, aut mistum. rursus mistum; viuens, aut vita carens. & quod viuit, sensu præditum aut sine sensu. & quod sentit, rationale est aut irrationale. Porro elementum duplex, alterum actiuum, alterum passiuum, et vtrunque horum duplex, nam alterum calidum, aut frigidum: alterum humidum, aut siccum. Alia omnia horum mistura constant. cuiusque quoque corporis, siue simplicis inquam, siue compositi, duplex est principium, forma, & potentia. Genera quoque omnium, quæ mistione constant, sunt diuisione duplicia, vt de visibilibus, gustabilibus, & audibilibus indicatum est. eadem autem est ratio omnium partibilium Qualitatum. Itaque constat omnia esse in hac vniuersitate duplicia, aut ad duo redigi, quia cuiusque generis prima diuisione est, in duas differentias oppositas. Hoc tamen non prohibet esse quinque digitos, & septem Planetas, & Stellas fixas innumeras, & huiusmodi alia. quia illa duplicitas non est in cuiusque speciei singulis, sed in ipsis generum differentijs. Quoniam ergo genera omnia diuiduntur per opposita, & vnum est vni contrarium, constat (siquidem mundus perfectus est) fieri non posse, vt quidquam deficiat, eorum quæ vere existentibus opposita sunt, verbi gratia, quando quidem est aliquid aliquando ens, aliquando non ens, necesse est esse aliquid semper ens. & quoniam est aliquid alteri accidens, necesse est sit aliquid per se subsistens. & quoniam est aliqua substantia corporea, sit etiam aliqua incorporea. & quoniam est aliquid corpus corruptibile, sit etiam aliquod incorruptibile, & quia

generabilium quædam sunt mista, sint necessario quædam simplicia, atque in his si sunt actiua, passiuâ quoque sint, vt & in ipsis rerum principijs. Et quoniam calidum, & frigidum contraria sunt, si res quædam sunt calidæ, necessario sint aliæ frigidæ. & si enim omnes hæ, & aliæ huiusmodi consequutiones habent peculiâres alias necessitates, omnes tamen illâ communem, quòd non fecit Deus quidquàm deesse. Nimirum insufficiens, & imperfecta, atque, vt sic dicam, manca & mutila esset rerum vniuersitas, atque adeò ne vniuersitas quidem esset, nisi haberet vniuersa. Nam hæc est ratio totius, vt nihil desit. Dices hinc fieri, vt necessario sint in mundo animalia immortalia (cuiusmodi esse Deos, & cælestia corpora multi philosophorum putauêre) siquidem sunt mortalia: at verò non fit, quia mortale, & immortale non sunt differentię animalis, immo alterum repugnat, alterum necessario inest animali. non enim potest esse animal quod non sit sensitium, neque sensitium quod non passium corruptiuè, neque hoc quod non mortale. Ergo mortale, per quædam media, est in ratione animalis. Non possunt ergo esse animalis differentię mortale, & immortale. velut ergo nemo dicit, quia est homo rationalis, esse hominem irrationalem, ita neque quia est animal mortale, sit animal immortale, sed quoniâ ipse mortalis, & immortalis rationes contrariæ sunt, & sunt res quædam mortales, sint necessario aliæ res immortales. Itaque (vt resumentes sermonem dicamus) sunt rationes rerum omnium duplices, & neutra ex parte claudicat vniuersitas. singula tamen, vt homines, equi, & stellæ, innumera, omnis tamen multitudo rerum quarumcunque, multiplicatur per dualitatem, vt animalia per duplicem sexum, & quæ sexu carent per duplex principium, materiam, & formam, seu potentiam & actum. Neque sanè quidquàm est,
quod

quod omninò careat dualitate, præter id, quod perfectissimè est vnū per se ac semper ens, à quo facta sunt omnia, & non fecit quidquàm deesse, cui honor, & gloria in æternū.

CAPVT SEPTVAGESIMVM

SEPTIMVM.

AP. 43. Ecclesiastici legimus, Gelu sicut salem effundet super terram. Que verba nonnulli referunt ad salis naturā, dicentes salem concrefcere vt gelu à frigore, habereq; similem illi generationem. Quod tamen facillimè redarguitur, quia celebratissimum est apud omnes physicos, à contrarijs dissolui rem quamcunque, ijs à quibus compacta est, Sal verò à nulla causa minùs dissoluitur, quàm calore, quia ad ignem siccat ac vritur, dissoluitur verò ab aqua, vt quæ constructa sunt calore. Neque verò dici potest, constrictum esse ab vtroque, vt fictile, esset enim illiquabile vt illud, non est tamen, sed facillimè liquefcit, vbi quippiam accedit humiditatis. Illud igitur quod de sale, hoc loco dicitur, non spectat ad illius naturam, sed ad phantasia, & id quod apparet. Nimirum nomine gelu, hic pruina designatur, quæ aspectu quidem sali per terram sparso est simillima, adeo vt si procul aspicias, non valeas discernere. res verò adeo similes aspectu, discrepant natura plurimum. Nam pruina eandem habet cum niue generationem, hoc solum discrepans, quod circa terram consistit, habet enim ad niuem pruina, vt ad pluuiā ros, & ad grandinem glacies. Hæc verò omnia sunt aqua concreta, exiguis differentia conditionibus. Sal autem insignem habet naturam, vix vlli al

teri similem. Siquidē neq; in metallis est, quia non dissoluitur calore, neque in lapidibus, quia dissoluitur aqua, neque in terræ generibus, quia totus dissolutione abit in aquam, non quidem in ea subsidens, sed solutus in aquam crassiolem. neque verò est aqua, quia non absimitur ab igne, sed vritur potius, vt terra. quid ergo illum esse dicas, nisi *αυτόγενος*, hoc est, sui generis? quod sit autem id genus, seu qui modus mitionis, inuestigandum. Primùm quidem, falsum saporem remissione amari fieri, & amarum fieri terræ vstione, aperte indicat Galenus, nam exustis rebus superest cinis, qui nihil est aliud, quàm terrea exustarum rerum pars, ignitionem retinens. Hic amarus sentitur, qui deposita in aquam ignitione fit frigida terra, aquã verò vertit in falsum lixiuium. itaque amarum fit maxima terræ vstione: falsum hoc ipso adiectione humoris, aliquatenus attemperato. Sal verò est illud terreum vstum, quod cum aqua permiscetur facile, permistum verò ipsam reddit falsam. Id aperte percipitur, quia ex aqua falsa, quæ colligitur, siue ex mari, siue ex salinis, per distillationem separatur sal, & fit succus potui aptus: quandoquidem igitur separatione salis dulcescit, permitione illius erat falsa, estq;. Sal terra illa exusta, quæ cum aqua facile permiscetur, non est autem vsta vsque ad amaritudinem, sed infra. argumento, quod vbi vstio plurimum creuit, mare ipsum pro falso est amarum, vt quod mortuum appellatur. Non est autem sal, terra vtcunque exusta, neq; qualiscunq; sed talis; nimirum quæ sensim vrenda exalatione, atque cū aqua miscenda, constitit. neque prius est ex terra facta, dein de in aquam demissa, aut ex terræ fordibus, vt quidam dicunt, in mare congesta, sed simul vi Solis eleuata, vsta, & immista, vnde illud misti corporis genus, vix vlli simile constitit, maxima ex parte terreum, & graue (nam & Ecclesiasticus salem

confert cum arena, & ferro, quod ad pondus attinet) facile verò miscibile cum aqua, neque subsidens, sed retinens mixturem, vt primæ suæ generationi congruentem. per minutulas quoque partes, intra exustam terram conclusit flatum, vnde vt spuma quædam est, & candorem habet. Quæ etiam in re similis est niui, & pruina: qua causa, & ab igne resilit, extenuato scilicet flatu, qui concludebatur, vt & in alijs omnibus rebus flatuosis, velut castaneis, & glandibus, euenit. Itaque sal ad terram pertinet, modo quodam alteratam, & nactam quandam sympathiam cum aqua ob primam generationem, ob quam non solum in aqua, sed & in aere humidiori, vt cum instat pluuia, emollitur: ob redundatiam verò terræ, & vrit, & est adeo grauis. inclusus. n. flatus nō adeo detrahit pondus rebus cū appenduntur in aere, q̄ cū in aqua. Quod indicant ligna, quæ cum sint in aere importabilia, in aqua fluitant, ac superuehantur: hanc ob causam sal, cum in aere æquè grauis sentiat ac terra, in aqua non subsidet, vt terra, sed commixtus pendet cum aqua. Ob dictam quoque naturam euenit, salem siccare simul, & extergere, siccitatem præstante terra vsta, & extersionem ipsa ignitione; quia verò hanc minorem habet, extergit solum. Nam amara etiam corrodunt. Atque sal quidem solus, eandem ob causam, linguæ molestus est, admixtus verò pinguibus, aut insipidis, molestiam & fastidium tollit, & gratiam addit: acida verò, contrarij causa, retundit, liberant verò vtraq; & falsa, & acida inquam, à putredine, absumendo humiditatem, quia hæc cum frigore, illa cum calore sicca sunt, putredinis verò causa est redundans humiditas cum languido, & alieno calore. salis igitur natura vtcunq; explicata est, quæ non adeo similis est pruinae, quàm aspectu, & forma, præcipuè cum effunditur super terram in salinis.

CAPVT SEPTVAGESIMVM
OCTAVVM.

AP. 43. Ecclesiastici. Vide arcum & benedic eum, qui fecit illum. valdè speciosus est in decore suo. gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ. manus excelsi apperuerunt illum. Multis in locis Sacra scripturæ commendatur Iridis pulchritudo. Nam & in Cap. quinquagesimo huius libri in Oniæ laudem dicitur. Quasi arcus refulgēs inter nebulas gloriæ, & quasi flos rosarum in diebus vernis, & quasi lilia, quæ sunt in transitu aque. Et meritò quidem, pulcherrimis enim colorib. est, puniceo, scilicet, viridi, & rubro. quapropter plurimum nos vocat in laudem Dei, vt & aliæ omnes res pulchrę in laudem opificum. non minimum autem auget pulchritudinem eius, illa magnitudo, qua cælū videtur gyrare, hoc est in circulum comprehendere. Nunquàm enim supstat hemispherio, nisi circuli medietas, quasi pars sit circuli maioris, ac totum cælum ambientis, atque altera pars sub terra sit in altero hemisperio. Cuius quidem causa est, ab opposito Sole fieri, velut in terram dispectante, ac secundum peripheriam, refractione radiorum in denso aere reddente circulum, qui terram in medio contineat. quò fit, vt quo Sol sit humilior, atq; occasui ppinquior, eo sit arcus pars q̄ spectat sublimior, & quo superior Sol, eò arcus demissior. Nimirum est illi oppositus, & velut per totum cælum distentus. Miratus ergo Ecclesiasticus illam tanti arcus extensionem, vt quod videtur, pars circuli maioris appareat, dicit, Manus excelsi apperuerunt illū. De Iridis causis dictū iam antea est, super genesim. Nunc hoc solum dicere refert.

CAPVT SEPTVAGESIMVM

NONVM.

A P. 6. Baruch. quod est Epistola Ieremix ad abducendos in Babiloniam, ita dicitur. Quasi possint sentire, qui non habent motum. quibus verbis, Ieremias indicare vult Idola sentire non posse, quando quidem motum proprium non habent: non possunt autem sensum habere, quæ motu carent animali. contra autem videtur, motum sine sensu esse non posse, sensum verò esse posse sine motu. Quandoquidem præstantioris facultatis, & ordinis est motus. siquidem Arist. quatuor animalium gradus statuit hoc ordine, vegetatiuum, sensitivum, loco motivum, & intellectivum. vt ergo intellectivum à motivo separari non potest, motivum verò ab intellectivo separatur in brutis, ita motivum sine sensitivo esse non possit, licet sensitivum sine motivo aliquando sit. Nimirum valet argumentum à maiori ad minus, non contrà. Galenus quoque libello de causis symptomatum affirmat, in parte præternaturam affecta posse perire motum manente sensu, non tamen hunc, manente motu: quandoquidem vehementiori facultate opus fit, ad transferendum membrum, quàm ad sentiendum solum. Igitur, & in toto animali, & in parte quacunque, videtur seruari posse seorsum sensum sine motu, non tamen motum sine sensu. Præterea, sensus causa est unde incipit motus per appetitum, aut phantasiam (appetitus enim est qui mouet animal, is verò fluit à sensu) motus verò nullo modo causa sentiendi esse videtur: igitur motus necessario

Gggg

con-

coniunctus sit cum sensu, vt cum sua causa, sensus verò non necessariò cum motu. Quapropter à motu rectè videatur quis argumentari ad sensum, dicens si quid mouetur sentit etiam, non tamen è contrario, si sentit mouetur. Videtur ergo Propheta non satis indicare, Idola non sentire, quòd non moueantur, fuisseq; rectius dicturus, non moueri, quia non sentiunt. Nihilominus Prophetæ verba secundum communem hominum sensum, prolata sunt. nulla enim alia ratione agnoscimus, animal mortuū esse, ac sensu vacuum, quàm quòd neque respirat, neque aliter mouetur. Sed & in ipso ortu, quod nondum sensum assequutum est, neque viuit vita animalis, non potest aliter dignosci ab eo, quod iam sentit, quàm quod moueatur, aut secus. Atque adeo Ecclesia ipsa ita procedit, abortiuos enim fœtus, nisi motus alicuius speciem præ se ferant, non baptizat, quasi animæ præsentia, non aliter quàm per motum agnosci possit, neque sensus, vbi motus non sit. Atqui profectò, præterquam quod re ipsa, & cõi omnium hominum sententia videtur constare, argumentis multis indicari potest, non posse sensu esse præditum, quod moueri non possit. Nam medici multis neque inevidentibus indicant, sensum & motum ab eodem principio fluere, puta à cerebro, eiusdemq; animæ partis esse (quàm vocant facultatem animalem) & eisdem instrumentis deferri, & exerceri, puta neruis, & musculis. Quæ igitur actiones, neque differentia facultatis, neque principij, neque instrumentorum possunt separari, necesse est simul insint. meritò autem si insunt simul, motus nota sentiendi est, potiusquàm sensus mouendi, quia motus sensibile quoddam est, sensus autem non est sensibilis per se ab alio quàm ab eo cui inest. Cum igitur signum notius quidam esse debeat, necesse est sensum ex motu venemur,

nemur, vt ex re notiori, simul autem existente. Præterea, cui motum denegasset natura, frustra sensum cōcessisset. Quorsum enim dedisset voluptatis atque doloris occasionem, nisi prosequendi, & fugiendi dedisset potentiam? nihil certè conferret animali ad sui custodiam, si neque cibum, quem cum voluptate olfaceret, capere posset, neque ab igne à quo vreretur se subtrahere. Frustra igitur dedisset ei sensum. Sed neque frustra solùm, sed etiam crudeliter. Quod cum tam longè absit à diuina bonitate, vbi natura esset perficienda, non puniendâ culpa, constat fieri non posse, atque adeò conuertibiliter dici de re quacunque sensum & motum: neque posse alterum sine altero inesse, in aliquo toto, & secundum naturam habente: velut in animali quopiam bene valente. Quare rectè consideranti, motuum à sensitiuo non rectè separari videbitur ordine, & gradu, simul enim insunt, & æqualiter, generibus omnibus. æquè inquam perfectè, aut imperfectè. Quibus enim omnes sensus, & imaginatio bona, ea & progrediuntur; quæ verò affixa tantùm contrahuntur ac dilatantur, vnum, aut duos tantùm habent, gustum scilicet, & tactum cum imaginatione leuissima. Non igitur inest cuiquam alterum sine altero. Dixi in toto & secundum naturam habente, quia in vna quapiam particula haud dubie inest secundum naturam sensu sine motu, velut in neruis omnib. qui in nullos musculos inferuntur, cuiusmodi sunt optici, & alii complures, qui ea causa vocantur à medicis nerui sensus. Præter naturam verò & per morbos, & in toto animali, & in parte, potest perire motus manente sensu, in toto quidem vt per catalepsim; in parte verò, cum paralysis non procedit vsq; ad sensus sublationem. Maiori enim noxâ perit sensus, quia vt dictum est, minori facultate obiri potest. Vnde fit, vt nō statim ac sentiri desinit omnis motus,

sciri certo possit obiisse hominem, sed expectandum non raro fit, vsquedum refrigeratio integra subsequatur, præcipuè in quibusdam mortis generibus. Rectè igitur Propheta argumentatus est, dicens, quasi possint sentire qui non habent motum, non habent scilicet, motum naturalem, vt animalia. Non. n. potest quippiam, quod totum sit atque integrum, & suam naturam retineat, tali motu carens, habere sensum.

CAPVT OCTVAGESIMVM.

AP. 4. Libri Danielis. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & fenum vt bos comedit, & rore celi corpus eius infectum est, donec capilli eius in similitudinem aquilarum cresceret, & vngues eius quasi auium. Videtur Nabuchodonosor, in belluam versus per annos septem, siquidem & figura illi mutata esse dicitur ab humana, & cor à corde hominis. Nam paulò ante præscripta verba ita dicitur in eodem capite. Cum feris pars eius in herba terre, & cor eius ab humano commutetur. Porro paulò infra in eodem capite dicitur, In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorè regni mei, decoremq; perueni, & figura mea reuersa est ad me. Quasi scilicet, & figuram hominis amisisset, & sensum. Ceterum constat apertè non fuisse hanc metamorphosim aliud, quàm morbum eum, quem medici vocant melancholiam morbum, quo qui laborant, insaniunt non eodem modo omnes, sed multifariam, vt sunt eius morbi multæ, ac longe diuersæ species. inter alia insanix genera, illa sunt celebratissima, quòd se in aliorum animalium for-

mas

mas mutatos esse imaginantur, faciuntque, & patiuntur omnia, quasi re vera ita esset; alij in Canes, & latrant; alij in Gallos, & cantant, & concutiunt latera; alij in Lupos, & exeunt noctu domo quæruntque sepulchra, & versantur libenter cum cadaueribus. Adeo sunt celebres hæ infaniendi differentie, vt ab illis indita sint morbis nomina. Vocatur enim canina melancholia, & Lupina, græcis *λυκανθρωπία*, arabibus Cutabut. Verū plures sunt infaniendi modi, quàm morborum nomina. Non enim vllum peculiare nomen est eius insanie, qua se quis esse gallum putat, aut asinum, aut bouem. est tamen omnibus his commune nomen infania ex melancholia. Quem morbum insinuauit Arist. 7. Ethicorum Cap. 1. dicens, Ferus atque immanis est inter homines raro, maximè verò inter nationes barbaras est. Fiunt autem quidam tales, & ob morbos lesionefq; principij. Vocat Arist. lesionef principij, ipsa insanie genera, quia sunt læsionis partis principis in qua est mens. Hic Nabuchdono sor haud dubie neque Canem se, neque Lupum esse imaginabatur, siquidem fugiens semper homines, vitam agebat in siluis, & vescebatur beris, quod neque Canum, neque Luporum est, sed Onagrorum, aut bouum: aliquid igitur tale esse se ipse putabat, appetebatq; belluinam vitam, & victum, quod est, factum illi esse cor ex humano belluinum. alioqui & figura ipsi mutata est, non quidem penitus in belluinam, sed in magnam deformitatem, & faciem ab humana diuersam, corporis tota cute durata, & infecta à rore celi, cum versaretur nudus, ortisque pilis crassissimis, vt quodammo do imitarentur plumas. quod sanè ab eiusdem morbi causa fiebat, à copiosa scilicet fuligine crassissimæ melancholice: vngues quoq; illi creuerunt, factiq; sunt vt rapacium auium, ob copiam crassi terreiq; alimenti, & ob tam longam intermissi-

fionem

sionem amputandi. Durauit morbus hic annos septem.
Quod tempus multis morborum longissimorum est fatale,
& decretorium, ob vim septenarij.

CAPVT OCTVAGESIMVM

PRIMVM.

AP. 14. Danielis. Tulit ergo Daniel
pice m, & adipem, & pilos, & coxit pa-
riter, fecitq; massas, & dedit in os Dra-
conis, & diruptus est Draco. Hæc ratio
interficiendi Draconem, qua Daniel
vſus eſt, non fuit miraculoſa, ſed natu-
ralis. Quia & ſi neque pici, neque adi-
pi, neque pilis, viſ vlla deleteria ſit, ac proinde neque illorum
miſturæ, tamen ſunt alia ratione mortifera. Nimirum, quæ
deuorata mortem afferunt, quædam ob ipſius ſubſtantia
proprietaem, quæ accipientis animalis natura aduerſa eſt,
(non enim eadem ſunt omnibus venena, ſed alia alijs) id fa-
ciunt, ſuntq; illis venena: quædam cum ſint alioqui medica-
menta, in vſus quorſdam vtiliſſima, quòd intempeſtiuè acci-
pantur, aut doſi nimia, mortem inferunt: quædam ob quã-
dam incommoditatem, quam à ſubſtantia modo, aut figu-
ra habent, & ſi per ſe nulla vehementi qualitate poleant, ve-
lut aciculæ latenter intra mazam, aut panem deuorata, aut
fruſtula vitri, aut adamantis, huiusmodi ſunt quæ hispani vo-
cant, çaraças. in hoc genere eſt, quod Daniel obtulit deuo-
randum Draconi. Nam pici nulla pernicioſa qualitas eſt, ne-
que adipi, cum præcipuè non fuerit pernicioſi cuiuſpiam ani-
malis, ſed vt veriſimile eſt, cum ſimpliciter dicat adipem, nul-
lius animalis facta mentione, hirci, aut arietis, aut bouis, aut
alicu-

alicuius alterius familiarissimi. Sed neque pilis talem vim inesse agnosces, quia si in puluerem comminuti propinentur, nihil aliud, quàm siccant. Tamen constat (mihiq; id cōtigit aliquando videre) pilos humanos deuoratos, magnam ventriculo inferre noxam atque adeo choleram morbum lethalem. Cuius causam esse existimo, quòd ob illam flexibilitatem, nauseam mouent, ipsi verò ob tenuitatem, & implicabilitatem non reijciuntur, sed continenter hærent, irritant. Iam verò pix, & adeps cum sint glutinosa, & emplastrica, obturare viam cibi nata sunt, implicata verò pilis multò hærebunt tenaciùs. quapropter meritò factum existimo, vt boli ex ea massa dati, hæserint firmiter angustissimæ ventris viæ, eaq; pēnitus obturata, nulloq; exitu dato, neque deuoratis, neque flatui, dirumperetur Draco.

CAPVT OCTVAGESIMVM

SECVDVM.

LIBRO primo Machabeorum Capit. 6. ita legitur. Elefantis ostenderunt sanguinem vuæ, & mori, ad acuendos eos in prælium. his verbis constat, per fas, qui Elefantis utebantur in prælijs, consueuissè illos irritare, posito ob oculos succo vuæ, & mori. Atque eisdem verbis insinuatur, illos ob similitudinem sanguinis censuisse, Elefantos succis illis irritari, quasi conspectu sanguinis seuientes. Nam dicitur, ostenderunt sanguinem, vuæ, & mori, hoc est, succum vuæ, & mori sanguini effuso similem. an verò vana esset hæc consuetudo, an ratione fulciatur naturali, dignum est consideratione. Certè multarum gentium opi-

nione

nione constat, pugnaces feras intuitu rerum rubrarum irritari, nam & in Hispania qui tauros agitant, rubris tunicis induti in forum profilire consueverunt, quasi illos ita magis irritaturi. Atqui quod multarum gentium constat consensio-
 ne, æquum est censere esse ita, atque vt confirmatum experimento recipere, & causam inuestigare, eam esse vulgus cēset, quòd sanguinis intuitu, ad sanguinis effusionem prouocentur. Mihi verò ea causa non placet. Nam ira est feruor sanguinis, quem ciet appetitus vindictæ. Quæ autem causa est, vt sanguinis effusi phantasia, appetitum inferat vindictæ? Hunc enim appetitum nihil, nisi imaginatio contemptus, vel acceptæ iniuriæ, in animantibus quibus honoris est sensus aut doloris illati, vel prohibitionis rei expetitæ, in omnibus inferre potest. In obiectu autem sanguinis nihil horum esse videtur, quapropter multò magis placet ratio alia, quæ non incipit ab imaginatione, sed à propria sanguinis natura. Nimirum sanguis intuitu rerum rubrarum commouetur, is commotus, præsentis præcipuè iræ causa, vt in prælijs, facile feruet. Quo feruore, accedente eo quem præsens irritatio ciet, verisimile est plurimum iras incrementum. Agitari verò ac commoueri ita sanguinem, receptissimum est à medicis omnibus, qui proinde, spuentem, aut fundentem ex naribus sanguinem, vetant ipsum sanguinem, & res aliàs omnes rubras intueri, & ad cerulea, aut nigra potius iubent oculos conuertere. Contra exanthematis secundum cutem laborantes, iubent rubris indumētis operiri, atque cubiculi in quo decumbunt parietes rubris tapetibus tegi, vt scilicet rubra despectent. In illis quidem timentes, ne sanguis amplius agitatatus erumpat, in his sperantes forè, vt ita abundantius ad cutem emergat. Galenus libello de subfiguratione empyrica ita inquit. Præterea color rubeus sanguinem expuentes ir-
 ritat,

irritat, in reliquis verò passionibus, & symptomatibus, ipsa etiam experientia attestante planè inutilis, & superuacaneus est. itaque Galenus eo loco dicit, experimento constare irritari sanguinem inspecto colore rubro, causam verò qua irriteretur non dicit, quia arbitror, illic de Empyrica subfiguratione diserebat, opus est ergo vt à me dicatur. Hæc ego arbitror præcipuè esse in spiritibus. Nam hi tenues, & maximè mobiles cum sint, adeò vt ab Hipp. idcirco vocentur impetum facientia, & in venis, & arterijs cum ipso sanguine misti abundant, faciantq; cum fluxilem esse, alioqui concreturum, atque vt Arist. censet futurum etiam frigidum, ni spiritibus calesceret, consentaneum est, eos allici splendore illo simili splendore sanguinis, in quo volutantur naturaliter, ad oculos præcipuè, quæ partium omnium externarum maximè spiritibus est, deinde, & ad totam cutem accurrere, & per quancunque venæ, aut arteriæ rupturam, aut laxitatem effluere. Cum præcipuè, vt medicorum opinio fert, spiritus vitales ex sanguine, & animales (duplices enim spiritus esse autumant, nisi etiam triplices) ex vitalibus generentur. Omnes ergo hæc substantiæ, sanguis dico, & duplices spiritus. proximam habere naturam est necesse, atq; adeo spirituum naturalem fulgorem cum fulgore rubro sympathiam, ob quam illò alliciantur, secumq; sanguinem commoueant. Sunt certè alia quam plurima, quæ longè occultiores habent sympathiæ causas, in quibus tamen acquiescunt Philosophi, alijs euidentialibus destituti. quapropter non videtur mihi esse hæc valdè longè petita. Vtcunque verò de causa sentias, res certè ipsa multis neque ineuidentialibus constat experimentis. Noui quendam, qui oculos in rem quampiam cum rubore splendentē aliquantisper attentius intendens, non aliter oculis ac toto vultu afficiebatur, ac si vino æstualet, aut erysi

ob

Hhhh

pelate

pelate corripere inciperet. Id verò quoniam non æquè accidit omnibus, constat accidere magis, quibus sint cum sanguine spiritus agiliores (ob hæc symptomata dicit vulgus esse quibusdam sanguinem leuiorem) aliquantisper verò accidere omnibus, nam & qui faciei erysipelate laborant, & qui ophthalmia, vel suffusione cruenta, splendoris rubei conspectu plurimum læduntur. Mulieres verò quibus pulchritudinis est cura, siquidem albidæ sunt, purpureis vtuntur indumentis, & spectris, non solum quod specierum attemperacione apparens quidam rubor exoritur, sed etiam quod hunc apparentem insequatur verus color incitatis spiritibus, ac cum eis sanguine. quæ eadem est causa furoris excitandi in beluis, vbi alioqui est præfens iræ occasio.

CAPVT OCTVAGESIMVM

TERTIVM.

LIBRO 2. Machabeorum Cap. 7. ita alloquitur mater filium suum minimū. Fili mi miserere mei, quæ te in vtero nouem mensibus portavi, & lac triennio dedi. Dubitare hîc possit physicus, cur dicat, nouem mēsis te portavi in vtero, cum Cap. 7. Sapientiæ dicat Salomon, Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento sommi conuenienti. Deinde, cur dicat, triennio lac dedi, an id factum est iuxta naturæ ac medicinæ rationem, an nimium fuit infantē triennio lactare. Primam quidem dubitatiunculam facile dilues quandoquidem vt Arist. dicit. Cap. 4. Septimi de historia animalium, Cum alia omnia animalia singulari, ac vno mo

do

do partum suum perficiant (vnum enim, statutum est pariendi tempus omnibus) homini vni multiplex datum est. Nam & septimo mense, & octavo, & nono, parere potest, & quod plurimum decimo: nonnullæ etiam vndecimum tãgunt. Hæc Arist. Autor libelli de carnibus, qui inter Hippocraticos est, affirmat postremum finem, quo mulier parere possit, decimum esse mensem, neque vllam vltra id tempus posse parere deceptasque esse omnes, quæ se vndecimo affirmant peperisse, mensium suppressione anticipante conceptionem: infra illum verò finem, esse alios plures. Libello èt de alimento, Hippocrates multos variosq; pariendi fines cõnumerans, postremum statuit tercentum dies, quos constat decem menses perfectos esse. Aristot. nonnullas vndecimum attigisse affirmat. quod mihi non videtur inopinabile, tamen si rarum sit, quandoquidem vix quidquam est in rebus huiusmodi, quæ ad naturam spectant, impossibile, aut necessarium, adeo mira rerum varietate natura luxuriat. Itaque sunt & qui recensentur ab Aristotele pariendi fines, & plures adhuc. inter eos autem omnes, qui maximè videtur, iuxta id quod deprehenditur experimento, & Hipp. doctrinam naturales sunt dies ducenti & septuaginta, qui complent nouem menses græcos, hoc est vulgares, & constantes triginta diebus, & ducenti & octoginta, qui decem dies accipiunt decimi mensis, & trecenti qui decem integri menses sunt. Nam Hippocrates lib. 2. de morb. vulgaribus sectione tertia, ita inquit. A mensium fluxu numerandi sunt nouè menses, aut à conceptione, & ad septuaginta ad ducentos dies græci menses sunt. Porro libello de partu septimestri, maximã vim tribuit quadragenarijs die rû, affirmans eos qui quinto aut septimo edantur quadragenario, vitales esse, sunt verò septies quadraginta, ducenti & octoginta. Iã verò tercen-

tum dierum finem eodem loco, & in eis quos citauimus ex libello de alimento & de carnibus, & alibi pluries, scribit. Cum ergo optimi ac perfectissimi sint nascendi fines, nouē, & decem menses, dicere possis vtriusque in sacris factam esse mentionem, neque possit quispiam inficias ire. Ego verò magis adducor vt credam, vtrobiq; intelligi idem tempus, puta menses nouem. is enim, & Hippocratis testimonio, & omnium hominum experimento creditur esse maximè naturalis, & communis nascendi terminus. Sed quia nomē mensis non de eodem dierum numero semper dicitur, sed nunc de græco, qui, vt diximus, triginta diebus constat, nūc de Lunari qui græco semper est minor, fit vt qui nono mense græco exit vtero, exeat decimo lunari. itaque si Lunę circuitiones numeres nascuntur homines decimo mense, sin vulgares menses, perfectò nono, tempus verò idem est. Et hæc quidem quæstio physica est, illa verò medicinalis; An expediat integrum triennium lac dare infantibus, an prius sint ad cibos solidiores transferendi. est verò non solùm medicinalis, sed etiam practica. Scire autem in primis expedit, velut earum mutationum, quæ pueris natura contingunt, cuiusmodi, ingressus, loquellæ, dentitionis, primæ & secundæ nulli sunt certi iisdemq; omnibus fines, ita neque eorum, quæ arte circa illos fiunt, velut extrahendi brachia, erigendi in pedes, contrahendi vestes, admiscendi cibi aliquid cum lacte, & omnino ablactandi. Nimirum vtraque, & quæ natura inquam, & quæ arte fiunt, causam habent in natura. naturarum verò est mira varietas. Verùm quia incerta cadere non possunt sub artem, facit medicina quod & aliæ artes, hæc irregularitatem redigens ad regularitatem, & statuens certos quosdam fines, quasi sint omnibus iisdem, qui tamen sunt plurimis communes, à quibus deflectere, nisi exiguum non liceat

liceat. Galenus primo de tuenda valetudine iubet lacte solo vti, vsque dū exeant dentes anteriores, seu incisorij, postquam autem prodierint, assuefacere infantem cibo crassiori dare verò nihilominus lac *μέχρι το τρίτου έτος*, hoc est vsque ad tertium annum. Dubitare possis in Galeni verbis, an spectanda esset integra eruptio dentium anteriorum, ad primam solidioris cibi oblationem, & an tertius quoque annus esset tráfigendus ante ablaetationem. vtrunque exposuit eius interpretæs Auicena, sen tertia primi, dicens, naturale tempus lactandi est tempus duorum annorum, & rursus, postquam duales (vocat Duales anteriores, quia nascuntur bini, supra & infra) apparere ceperint dentes, ipse adnutriens mouendus erit ordinatè, quod sit fortius. Itaque vt assuefacere incipias puerum crassiori cibo, Galeno autore, & interprete Auicena, latis est, si anteriores dentes incipiant apparere: ad ablaetandum autem si duos annos transegerit, itaq; lac acceperit, vsque ad tertium. Eandem sententiam sequuti sunt Oribasius, & qui ab illo mihi videtur hæc, & multa alia transcripsisse Paulus. Dicunt enim. Satis erit biennium lacte nutrire. eadem quoque esse videtur Actij sententia, qui cum frumentaceum cibum (hoc est panem) intrepide accipit, ablaetandum censet infantem, quod (inquit) circa vigesimum mensem plerunque accidit. tunc ergo paulatim ab vbere desuescat. Eadè inquam penitus mihi videtur esse sententiã. Nã in illud paulatim infumuntur quatuor menses, qui vsque ad integrũ bienniũ restant. ergo & quod mater Machabeorum dixit, triennio lac dedi, ita est intelligendum, ac si diceret, vsque ad tertium annum. Non est autè res parui momenti, neque parum refert scire, quo tempore sint ablaetandi pueri: nam si ante tempus id fiat, maxima nascuntur incommoda; si vltra tempus differatur, maiora. Nascuntur verò

vtraque ex eadem causa : ea videlicet , qua datur lac infantibus . ea est , quia humiditas illa infantilis , quam ex vtero , & suæ generationis principijs contraxerunt , conseruationem postulat , & quia secundum naturá est , vt certè quodcunq; téperamētū ætatis , & præterea , est optima , quia non solú naturalis , sed etiam natiua , & ad reliquam vitam , & futurum incrementum apprime necessaria . Calor enim naturalis tali humiditate seruatur , & incrementum , non nisi in humida materia fieri potest . igitur multis causis , eisque optimis , infantilis humiditas , seruari se postulat . Conseruatio autem omnis agitur similibus , velut curatio contrarijs . Humido autem humiditate natiua , nihil vel excogitari quidem potest similius lacte , quod ita est humidum , suctumq; ex ipso vbere spirituosum , vt vnica , eaque exigua transmutatione factum ex ipso met sanguine , ex quo coagulatus est infans . Si igitur ab hoc adeo simili cibo ante tempus abstrahatur , eueniet , id temperamentum non conseruari quandiu potest , sed intempestiuè commutari in aridius . Vnde euenient , vnum , vt cibi ante tempus oblati non bene conficiantur , & infans in morbos incidat ; alterum , vt caro intempestiuè siccescat , & infantilis ætas contrahatur , atque cum illa ad proportionem sequentes ætates , & incrementum minùs succedat sitq; proinde homo , & minor , & breuioris vitæ , & morbosior . Si autè plus satis in vsu lactis persistitur , & hæc eadem nascuntur mala (præter id quod spectat ad incrementum) & moribus èt , ingenio incommodatur . Nam vt infans ætate procedit , siccatatur naturaliter , & durefcit . Si igitur eius temperamento alterato , cibus manet idem , fit vt qui similis erat , contrarius iam sit , atque qui naturalem seruabat humiditatem , excrementitiam inducat , quare & morbosam . Humidum igitur faciet præter naturam . Sed & frigidum , & caloris naturalis inopem

inopem. quia ubi iam est tempus ab lactandi, infans solidiores appetit cibos, quos & potest conficere. Si igitur dentur tenuiores, & debiliores quam pro eius concoctrice facultate, debilior fiet homuncio, & naturali calore minus abundans (marcescit enim naturalis calor cibo tenuiori) ac proinde breuioris vitæ. Nam caloris naturalis robore seruatur, & producitur vita. In hanc sententiam dixit Hippocr. 6. Epid. comm. 4. imbecilli victus frigidi, robusti verò calidi: & rursum Comm. 5. eiusdem sexti, imbecilliora cibaria breuem vitam habent. Sed & quod ad mores attinet, & ingenium, perinde probatur. Si enim Plato recte dicit, humiditatis redundantiam stupiditatis infantilis causam esse, constat nimium usum cibi adeo humidi contrarium esse prudentiæ:

Quoniam verò calori detrahere naturali indicatum est, augetur timiditatem, eritque contrarius fortitudini. Fiet igitur, qui non ab lactabitur tempestiuè, debilis, mollis, & stolidus. Plurimum itaque refert, suo tempore infantes ab vberibus abducere. tempus verò legitimum esse perfectum biennium,

constat ex communi medicorum omnium sententia,

& ipsis naturalibus inditijs. Ad id enim tempus

in plerisque; dentibus os impletur, & pueros

panem auide euenit arripere, ac plorantes

poscere. natura scilicet,

& instrumentis, necessitatem, ut digito,

indicante.

nonnulli
non

CAPVT OCTVAGESIMVM

QVARTVM.

N Euangelio Matthei. Cap. 6. Lucerna corporis tui, est oculus tuus. si oculus tuus simplex, fuerit, totū corpus tuum lucidū erit. Si autē oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuū tenebrosū erit. his consonare vī, quod ab Hipp. 6. Epid. sectione 4. dicitur, his verbis, Oculi vt valent, ita & totum corpus, eam enim orationem in nostris commentarijs indicauimus, eque ad medicinam, & physiognomiam, & philosophiam morum pertinere posse, si quidem oculi præ alijs omnibus corporis partibus notas præbere possunt morborum qui infestant, & morum in quos quisque natura est propensus, & motuum animi, siue hilaris est, siue tristis, siue iratus, siue timet, siue aliud quiduis patitur. Nimirum librum Prognostici inchoat Hippia facie & oculis: & physiognomici nulla ex parte accipiunt plura signa, quam ex oculis, neque verò tot, vt facillè est videre apud Arist. in libello de physiognomia, & apud Hippocr. libro 2. Epid. sectionibus quinta, & sexta, in quibus sunt multa pertinentia ad hanc philosophiam, eorū verò pars maxima spectat ad oculos. Nimirum, vt super ultimo cap. libri Ecclesiasticis explicuimus, hominis facies vocatur platea animæ, & oculi vocantur aspicientes per foramina, quia in facie sunt omnes sensus, quapropter illic videtur anima, vt in foro versari, ac negociari cum rebus externis. Sensuum verò perfectissimus, atque exactissimus est visus. Atque per oculos, quam per aures, & nares, & os, tantò magis videtur exire ipsa

re ipsa vis animæ, ac se se manifestè proderet quasi per fenestras: vt à Platonicis omnibus, atque adeò à Galeno, existimatum sit, vere ipsam animæ facultatem exire ad videndum atque visionem longe ab homine agi. Certè constat fulgoris illius sensifici, qui spiritibus animalibus inest, multò plus abundantiusq; venire ad oculos, quàm ad aliud quodpiam sentiendi instrumentum, atque per hoc multo magis cum externis communicare animam. Hinc fit, vt quid patiatur, qualisq; sit, nulla in parte apertius indicet: atq; vt verissimùm sit, quod Hipp. loco citato dixit, vt oculus valet, ita & totum corpus. Porro nomen oculi propriè dicitur de corporali videndi organo: metaphoricè verò de acie mentis, hoc est, intellectu. Quia vt ille videt corporalia, ita hic incorporea. Hæc metaphora, & Philosophi omnes, & Poetæ etiam vtuntur. in sacris verò est frequentissima. Illud enim Psalmi duodecimi, Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, & illud vigesimi quarti, Oculi mei semper ad Dominum, nō de corporalibus his oculis, sed de mente venit intelligendum. Neque enim optandum est, ne vnquam obdormiamus corpore, sed mente, & in peccatis. Neque refert corporeos oculos intentos semper esse in Deum, quem illis oculi non videbit homo, & viuet, sed mentem. Significatur verò hæc nomine oculi. Quam metaphoram persequutus optimè est Plato. lib. 7. de Rep. seu de iusto, ita de mente differens, comparansq; cum corporali oculo. Præsens autem ratio nobis inuinit, primùm vim quæ est in animo cuiusque, deinde instrumentum quo res discere quisq; potest, perinde ac si oculum impossibile esset, aliterquam vnà cum toto corpore ad clarum obiectum ex obscuro conuertere. Ita tota mente à generatione vsq; ad id quod ens dicitur, circum agere oportet, vt quod clarissimum est, possit speculando transcendere.

Hoc autem ipsum bonum esse dicimus. Ad hoc igitur ipsum eruditio competens erit, facultas quædam animi dirigendi, ut ipse oculus, quàm facillimè & efficacissimè conuertatur, quæ huic oculo aciem, visumq; non dabit, sed eum potius, cum visum quidem habeat, neque tamen rectè conuersus sit, neque quod decet aspiciat, conuertere omni machinatione contendet. Ecce ut Plato mentis aciem oculum vocet, atque per oculi analogiam definiat. Ergo quod physici, & physiognomici de corporali oculo affirmant, qualis scilicet is est, tale esse & totum corpus, hoc Dominus transfert ad oculum animi, hoc est intellectum, dicens, Lucerna corporis tui est oculus tuus, si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. Quasi diceret, ut oculus est lucerna corporis, ita mens seu intellectus, animæ, quæ est præcipua hominis pars, ac per quam homo bonus, aut malus dicitur. Velut ergo, ut valet oculus, ita valere agnoscitur totum corpus; ita ut valet intellectus, valet anima, ac per eam totus homo, qui nunc significatur nomine corporis. Si igitur (inquit) oculus tuus simplex, hoc est bonus est, totum corpus (hoc est, totus homo) lucidum erit. Si autem oculus fuerit nequâ, homo totus erit tenebrosus. Vbi est animaduertendum, in sacris, cum hæc de mente, aut de homine enunciantur, idem esse simplex, seu bonum, & lucidum; atque nequâ, & tenebrosum. Nimirum radix, ac principium peccati, est ignorantia, & tenebra. Principium autem verè virtutis, lux & perspicacia mentis, intuentis primum ac verum bonum. Vnde à causa ad effectum translato nomine malus vocatur tenebrosus, & bonus lucidus, & ipsa bonitas, lux & sapientia: & malitia tenebra, & stultitia. Qua phrasi tota scriptura sacra, maximè verò libri Sapiëntiales referti sunt. Philosophis etiam omnibus est semper in ore illud Aristo. 3.

Ethicorum Cap. i. Omnis peccans est ignorans, Causam verò non omnes assequuntur, immo pleriq; dubitant, quod non videantur peccata ex ignorantia fluere omnia, sed quædam. Immo verò, quæ verè ex ignorantia, ea aut omnino non esse peccata, aut leuiora videantur, siquidem & Paulus de seipso dicit in Epistola prima ad Timotheum, Misericordiam consequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. ignorantia igitur non videtur facere, sed aut tollere, aut imminuere peccatum. Porro pleriq; hominibus videtur, se non ignorare quid faciant, cum quid peccant, sed velle potius scientes & volentes, sequi deteriora. Hæc autem dubitatio nulla ratione melius diluitur, quam adhibita causa, qua dicta asseritur thesis, puta peccatum omne nasci ex ignorantia, & tenebra. eam verò reddit optimè Plato, loco nuperri-
mè citato ex septimo de Rep. dicens, mentem humanam velut oculum quendam esse, eumq; cum conuersus est, ad res & negocia huius seculi, auersum necessario esse à veris & æternis bonis, ac proinde nō posse ea perspicaciter intueri, ideoque neque videre, nisi tenuiter, neque ab illis permoueri, sed à rebus caducis trahi, utpotè quas videat exactius: cum verò, cuius mens diuinis rebus sit intenta, circa humanas cecutire, non aliter ac qui è luce splendida repente se transfert ad tenebras. Hinc fit, ut filij huius seculi (dicitur hoc Cap. i 6. Lucæ) hoc est qui res huius seculi habent cariores, quàm diuinas, prudentiores sint in generatione sua, hoc est, in tractandis negocijs secularibus, quàm filij lucis, qui in his id solum quòd verè bonum, & verè ens est, habent intentos mentis oculos. Iidem verò, qui in his rebus sunt perspicaciores, circa diuinas cœcutientes, & stulti facti peccant: quia vera bona tenuiter vident, utpotè à quibus habent oculos auersos. itaque vtrique sunt perspicaces circa que

habent oculos intentos, & cęcutientes circa contraria, vnde & illud Pauli prima ad Corinthios Cap. 3. etiam intelligitur facile. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Sapiaentia enim huius mundi stultitia est apud Deum. Ignorantia itaque eius qui peccat, est in auersione oculorum mentis à Deo. Proinde monet ibidē Plato, eius oculos disciplina, & meditatione ad vera bona sensim conuerti. quia si quis repente velit, diu occupatum in rebus caducis ad vera bona transferre, nihil proficiet, quia excęcabitur repentino lucis intuitu, vt qui diu moratus sit in tenebris. paulatim verò meditatione, & exhortationibus transfertur mentis oculus ad veri boni contemplationem facile, vnde & resipiscet. Quamquam nonnulli etiā repente translati sunt, atque ijs quidem solet repentinus fulgor multas excutere lachrymas; quorum multi quasi dolore perteriti retrocedunt, nonnulli verò quibus Deus maxime fauet, etiā perseuerant. Constat itaque vt vera virtus ex vera mentis oculorum luce; nequitia verò nascatur ex tenebris. Nam & si vtrique, & boni inquam & mali, in suis quique rebus sint perspicaces, tamen quantò res diuinę humanis sunt illustriores, ac meliores, tantò etiam præstat bonorum sapientia malorum sagacitati (nimirum scientia ex obiectis accipit dignitatem) quare hæc ad illam tenebra est, illa verò lux. Prouerb. 4. Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant: iustorum semita quasi lux splendida procedit, & crescit vsque ad perfectam diem. Meritò igitur in tenebris versari dicuntur impij, boni verò ambulare in luce, atq; adeò, quod probum lucidum, quod nequā tenebrosum. Quòd verò eorum qui peccant, plerique nihil se sentiant ignorare, nihil obstat dictis, qui potius hoc ipso sunt insipientiores, hoc ipsum adijcentes suę incipientiæ, quod se putant scire, quæ

igno-

ignorant. Nimirū teste Arist. Cap. 3. septimi Ethicorū, sunt velut furentes, & ebrij, qui de quacunque re interrogentur, respondent nonnunquā, ita, vt videantur sapere, & eligūt, faciuntque contraria. Duodecimo etiam Cap. Prouerb. legimus. Via stulti recta in oculis eius. Quod verò obijciebatur de ignorantia, quæ peccatum minuere, potiusquā augere videtur, explicemus. Dicta ignorantia, quæ auersio intellectus à verò bono est, non potest abesse ab eo qui peccat, illam enim facit perturbatio mentis qua tenetur; & qui in illud bonum habet mentem intentam, videtque illud perspicaciter, fieri non potest vt mala eligat præ illo. naturaliter enim ferimur in bonum, atque hoc ipsum in ratione boni est.

Quare qui deteriora eligit, meliora non satis vidit, & ea quidem ignorantia non minuit, sed auget peccatum, quia ea ipsa maxima improbitas est. Habere inquam mentem auersam a Deo, cum possis conuertere, aut studere, vt conuertas. Quidam verò præter hanc, quæ communis omnibus qui peccant est, ignorantiam, habent aliam peculiarem circa propriam materiam peccati, vt qui ignorans diem festum esse, rei sacræ non interfuit, aut ignorans esse alienum, quidpiam abstulit. ea quidem ignorantia culpam semper minuit, nisi sit studio procurata. grauius enim esset, sine vlla excusatione, scientem ac considerantem diem esse festum, & rem alienam, peccare; si verò nulla negligentia in causa fuit vt ignoraret, etiam tollit omnino peccatum, quia vt Arist. Cap. citato ex tertio Ethicorū dicit, cum tali ignorantia non est electio, sine qua esse peccatum non potest. Nihilominus est semper peccatis adiuncta ignorantia ea, quæ in oculi mentis auersione consistit, vt ois vera bonitas ab eius oculi in Deū conuersione, pcedit. Quapropter

etiam in oculis mentis auersione consistit, vt ois vera bonitas ab eius oculi in Deū conuersione, pcedit. Quapropter

pter vt habet is oculus, ita & totus homo. Atque si oculus is fuerit simplex, totum corpus erit lucidum; si nequam, tenebrosum. vt explicatum est.

CAPVT OCTVAGESIMVM

QVINTVM.

AP. 16. Mathei, ait dominus. Vespere facto dicitis serenū erit, rubicūdum est enim cælum: & mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Quæ verba haud dubie non sunt dicta à Domino, vt doceremur tempestatis, aut serenitatis præfagia, sed vt arguerentur illi ad quos ea verba habita sunt, ex suo ipsorum sermone. Nam addit faciem ergo cœli dijudicare nostis, signa autem temporū nō potestis? Verum quia non vulgi solum, sed Philosophorum etiam, & agricolarum, & nautarum est ea assertio, quibus, vtpotè talibus obseruationibus deditissimis, fides non debet denegari, huius quoque si fieri potest, reddenda hoc loco causa est. Ea verò mihi esse videtur, quòd nubes densæ tactæ Sole obliquo, qualis est qui iam occidit, nigriciem præ se ferunt. Quæ ergo rubicundæ sunt, non sunt adeo opacæ, & densæ, sed penetrantur lumine, quapropter in diem posterum nullum indicant tempestatis apparatus; serenitatem ergo promittunt. Cum verò oriente Sole, triste hinc inde, & nubilosum se exhibet cælum, plerunque solent ad primum orientis Solis occursum dispergi nubes. Quæ tamen si densæ sunt, quales cū tristo cælū, non dissipantur, sed excepti per eas radij Solis videntur rutilare. Postremò vero, vesperi, cum Sol, cum quo toto die sunt colluctatæ, languescit, concurrunt, densantur, fiuntque imbres.

CA-

CAPVT OCTVAGESIMVM

SEXTVM.

A P. etiam 12. Lucæ eodem modo arguens hypocritas, ait Dominus, cum videritis nubem oriētem ab occasu, statim dicitis nimbus venit, & ita fit, & cū Austrum flantem, dicitis quia æstus erit & fit. Horum verborum multò magis rationem reddi oportet, quàm priorū.

Quia non solùm quasi vulgi sermonem protulit, sed adiecit & ita est. Quasi in eo iudicio ferendo de imminente tempestate, non deciperentur. Sanè vt incipiam ab vltimis, Austro succedere estum, & experimento est compertissimum, & rationi valdè consentaneum, cum Austrum calidum ventum esse, & oppositum illi Aquilonem frigidum, omnes qui de ventorum agunt naturis, vno ore confiteantur, neque solum secundum hanc qualitatum primarum oppositionem, sed secundum alteram etiam cōtrarios esse putant illos flatus, Austrum scilicet humidum, Aquilonem siccum, vel hoc argumento, quòd tempestates Austrinæ plerunque sunt etiam pluuiosæ, ac semper blandæ; Aquilonares plerunque serenæ ac semper arentes: atque adeo, quòd flante Austro facile res putrescunt, vtpotè calidi, & humidi flatus contractu alteratæ, Aquilo à putredine liberat, siccans, & refrigerans. Huc pertinent illa verba Iob. Cap. 37. Nonne vestimenta tua calida sunt cum perflata fuerit terra Austro? Verum cur Auster talis sit, memini me antea dixisse: Nimirum quia flat à meridie versus Septentrionem: meridiana vero mundi pars abundat igne præ mundi lateribus, hunc ergo allicit Auster.

Aqui-

Aquilo contrariam ob causam frigidus est, quia scilicet, aduersus ignem latus, illum abigit. Sed dices, oportere ut eadem causa Auster ficcus, & Aquilo humidus sit, quia ignis non solum calidus, sed ficcus etiam est. Cæterum, ut hæc illis insint, alia causa est. Nimirum qui venit à frigidiori mundi parte, a frigidiori celo repulsus, non effertur in sublimem, sed decurrit iuxta terram, ac proinde humiditati aeris sublimioris minus admiscetur, contra, qui venit a parte mundi calidiori effertur in regionem mediam aeris, ubi a vaporibus, quibus cum miscetur, multam recipit humiditatem. Cur ergo flanti Austro succedat æstus, hæc est causa. Cur verò nimbus ascendente nube ab occasu, oportet scrutemur. Certè Elias cum futuram copiosam pluuiam, post tam longam ariditatem Regi Achab prophetauit. 3. Regum Capit. 18. dicitur vidisse nubem ascendentem a mari. Dicitur enim Ecce nubecula parua, quasi vestigium hominis ascendebat à mari. Constat autem ascendisse ab occasu Solis. Nam Palestina ad occasum habet mare. Censebatur ergo, ut existimo, in illa regione pluuiæ signum, nubes ex occasu ascendens, quia cum ad occasum haberent mare, inde ascendebant, eratque id signum illi regioni proprium. Nobis verò quibus mare æquè ad occasum, & meridiem, & Septentrionem est, æquè ex his omnibus partibus ascendunt nubes nimborum nuntiæ, Britanis ascendunt vndiq;, ut qui mari, vndiq; cinguntur.

☉☉☉☉
☉☉

CAPVT OCTVAGESIMVM.

S E P T I M V M.

AP. 10. Lucæ ait Dominus. Et appropians alligauit vulnera eius, infundēs oleum & vinum. Quibus verbis per insinuationem, videtur commendare ad vulnera oleum & vinum, quod græcis vocatur *ὀνὶν*. Videtur verò ad id alia quidem ex parte medicinæ placitis consonum, ex alia autem dissonum. Nam de vino Hipp. libello de Vlceribus ita inquit, Vlcera vniuersa, nisi vino, humectari non oportet, nisi in articulo fuerit vlcus. His verbis Hipp. commendat vinum ad lauandum vlcera: Vituperat verò omnem aliam humectationem, quantò magis eam quæ agatur oleo. De quo paulò infra idem Hippoc. dicit, At oleum, & quæcunque mollia, aut oleosa sunt medicamenta, talibus vlceribus non conducunt, si non valde iam ad sanitatem tendant. Neque vlceribus ex recenti vulnere oleum conducit, neque mollientia, neque adiposa medicamenta, tum aliàs, tum quòd vlcus ampliore purgatione opus habet, Gal. quoque tertio libro meth. commendat vinum, & vituperat oleum ad curanda vlcera. Nam Cap. 4. ita inquit, vinum igitur omnis vlceris, quà vlcus est, optimum est medicamentum, Cap. autem 2. eiusdem libri inquit, Oleum namque cauo vlceri infusum, ad verissimum omnium medicamentorū est, cum si ita mederi voles, ipso vsu intelliges sordidum ac male olens vlcus fieri. Videtur ergo id medicamen, quo in parabola dicitur vsus Samaritanus, partim fuisse vtile, partim verò etiam noxium. Neque fanè

(vt hoc obiter dictum sit) & si id medicamen fuisse ineptissimum quis existimet, quidquam detrahitur sacræ lectionis auctoritati. Nam illo in loco hominis charitas, non medicinæ peritia commendatur. Nihilominus mihi etiam sonat, velut medicaminis ad eam rem idonei, facta mentio. Qua autem vino & oleo vteretur, duplex ratio est, aut enim seorsum aut admistis. Seorsum quidem, interius, & in ipso vlcere: vino exterius verò, & super circumfictis partibus, oleo haud dubie vtilissimè vteretur, nisi essent vlcera in articulis, aut penetrantia in capite. Nam vinum mundat, confortat, & siccat vlceratam partem; oleum verò sanas circum circa existentes fouet, & si quæ est in illis doloris causa, mitigat. At verò, an infusum Oleum, quod vino & oleo constat, vtile esse potest, difficilioris habet inquisitionem. Certè vlcus simplex, & quod prima, vt dicunt intentione curandum sit non indiget oleo, quia tale siccationem solùm, & agglutinationem desiderat, quorum neutrum præstare potest oleum. Non læditur autem oleo magnopere, nisi quod sordidum est, & putredini valde opportunum, quia oleum hæc magnopere auget, est nihilominus aliquod vlcus quod vsu olei multum iuuatur: in quo scilicet pus moueri est opus, vt quod cum contusione consistit. Sunt ergo quædam vlcera, quæ oleum amant non solùm partibus sanis quæ circumstant, ad motum, sed infusum etiam intro. Atqui neque ea quæ oleum solùm purumq; respuunt, vt quæ caua & sordida, statim etiam læduntur omnibus, quæ partem aliquam eius recipiunt: nam cerato ex oleo cera & erugine eris expurgantur, replentur carne, & sanescunt. Cum igitur sint vlcera, quæ solo oleo gaudent, & recentia omnia quæ in carne consistunt vino solo plurimum iuuentur, & ea etiam quæ solo oleo læduntur, commistum cum alijs amicè recipiant, plus aut minus, vt

res exigit, sint etiam haud dubie quibus mistura ex oleo, & vino sit accommodatissima, quibus, scilicet, vlcus sit crudiusculum in carne (nam nerui neque vinum, neque oleum simplex amant) & asperum, & phlegmonis aliquid per partes habens. Ea enim solum oleum fecerit sordida, solum vinum irritauerit, & exasperauerit, oíneleum verò mitigauerit (anodinum enim est) emollierit, simulque roborauerit particulam (constat verò id modicè calidum debere infundi) fuerint verò talia haud dubie vlcera eius qui à latronibus percussus, semiuivus relictus est. Siue enim fustibus ictus sit, quod plagarum nomen sonat, siue ense vulneratus, oleo necessario indigebat. Nam si contusione erant inflicta vulnera, nihil potiùs: sin autem sola incisione, tamen destituto sine alligatione tandiu sub dio, ab aere haud dubie essent exasperatæ, & refrigeratæ partes, cui malo nulla re melius succurreretur, quàm calente oíneleo.

Itaque bonus ille Samaritanus, non piè solùm, sed prudenter etiam videtur succurrisse. Idem etiam medicamen-

tum vtile sit ad partes verberibus concusas, simul,

& dilaceratas. Quod innuitur etiam illis

verbis Isaïæ Capit. primo. Vulnus,

& liuor, & plaga tu mens,

non est circumligata,

neq; curata medi-

camine, neque

fota oleo.

retro
ca

CAPVT OCTVAGESIMVM

OCTAVVM.

AP. 20. Actuum Apostolorum scriptum est, Iesum Seruatorem nostrum, suo ore dixisse. Beatius est magis dare, quam accipere. Quæ assertio etsi nullum desideret argumentum, ut potè diuina autoritate confirmata, physicam etiam habet monstrationem, solo eo posito, quòd beatitudo in bonorum abundantia sit, miseria in priuatione, aut contrario; quod ex ipsis nominum notionibus, manifestum est. Cum igitur dandi principium sit, ipsum habere, recipiendi verò in vacuitate, quia nihil potest dare id quo caret, neque recipere id quod habet, constat beatius quidam esse ipsum dare, quam recipere. Obijciat autem quispiam recipiendi cupidus, quia beatius est habere quam carere, beatius esse recipere quam spoliari, quando quidem ex fine debent æstimari omnia, finis vero recipiendi est habere, dandi verò carere. Coniunctis ergo vtrisque rationibus constat fieri, ut illud sit longè beatissimum, dare semper, & abundanter, & nihil amittere, quod primæ, ac summæ, & beatissimæ causæ necesse est tribui, cui ex sese est sufficientia summa. Causis quoque naturalibus, quæ scilicet, sine deliberatione operantur, euenit dare nihil amittendo ex suo, hæcque tunc dare possunt magis, cum habent melius. Ignis enim cum actu est, ignis formam tribuit, quod verò est potentia ignis, & adhuc caret, recipere potest. Itaque in mere naturalibus, haud dubie, dare est melius habentis, & per eam largitionem nihil amittitur, eius quod inerat largienti.

gienti. Verum quoniam de talibus nomen beatitudinis nõ dicitur, nisi fortè æquiuocè, necesse est videre, an de humanis largitionibus, quæ non sine aliqua bonorũ expensa fieri possunt, dicatur illud verè. Constat autem quandoquidem hoc ad mores hominum spectat, Ethicam desiderare demonstrationem. Quam non aliunde possimus meliùs petere, quã ex Arist. Cap. 7. libri 9. Ethicorum. ea pendet ex bonorum differentia. Nimirum bona omnia, & hominibus expectabilia, sunt in triplici genere: nam honesta, aut vtilia, aut voluptuosa. Horum, quiuis homo bonus (penes tales enim oportet esse iudicium) concedat, præstantissima esse quæ honesta: posthæc quæ vtilia: omnium vilissima tantum voluptuosa. Dico autem tantum voluptuosa. quæ nihil aliud afferunt quàm voluptatem. Nam voluptas quæ accedit ex honestate, aut vtilitate, aut etiam ex eo quod assequutus sit ea quæ voluptuosa, & animum suum expleuerit, ea non est differentia bonorum, sed perfectio, & finis, ac summum cuiusque generis. Velut summum virtutis est, cum iam quis cum delectatione bene agit. Summum etiam artis quæstuosæ, cum quis negociatione delectatur. Summum turpitudinis, cum quis gaudet explese se voluptatibus. Has enim penitentiam subsequi oportet, non gaudiũ. Ita cum sic se habeant bona, & fecilitas sit in fruitione bonorum, optimorum præcipuè, plurimorum, & maximorum: & largiri sit res honestior, accipere vtilior, constat, tanto beatius esse dare quam recipere, quanto præstat honestas vtilitati. Præstat autem, tum ex sese, quia ita videtur omnibus hominibus, qui non sunt animo egro: tum etiam quia honestas diuturnior est, quàm vtilitas. Quin etiam honestas per sese eterna est, vtilitates verò, paucæ non breues. Nam vtilitas accipienda perit, simul ac consumptum est quod donatur, quia inde
solum

solùm est; honestas verò dandi est æterna, quia non est ex re
 donata, sed ex ipso dedisse. Fieri autem non potest, vt qui
 dedit non dederit, per accidens quidem perire potest hone-
 stas dandi pereunte memoria, ex sese autem æterna est. Qua
 propter si quæ est in rebus memoria, quæ in nullam vnquã
 obliuionem possit incidere (vt certè est) constat nullam vn-
 quãm honestatem, nihil quod recte actum sit, penitus peri-
 re posse, sed æternum esse. Contra verò in eo qui accipit, cõ-
 sumpto dono perit vtilitas, manet verò illa inhonestas, & il-
 liberalitatis nota, quæ est in recipiendo. Præterea, beatitudo
 (autore Arist. qui maximè sequitur communem hominum
 bonorum sensum) consistit in operatione secundum virtu-
 tem, cum omnium bonorum sufficientia. Largiri autem est
 liberalitatis, virtutis quidè honestissimæ: accipere verò ad nul-
 lam virtutem spectat, nisi fortè rarò ad amicitiam. Esse autè
 ita, vel inde constat, quòd dare difficilius est, vtpotè in quo
 virtus versatur, accipere verò facilè, vt quod plerunque ex
 vitio est, aut indigentia. Igitur haud dubie est beatius dare,
 quàm recipere. Constat verò ex dictis, non vtcunque neq;
 vbicunque esse beatius, sed cum agitur secundum virtutem
 (ea enim dicebatur esse summa beatitudinis causa) cum oportet,
 scilicet, & vt oportet. Hæc enim virtutes omnes com-
 mittantur, siquidem cum prudentia coniunctæ necessario
 sunt. Talis autem largitio alios sanè augebit bonis, largito-
 rem autem ipsum non spoliabit, neque miserum reddet. Ra-
 tionem enim habet priorum bonorum liberalitas. Igitur
 liberalis largitionis extremum, non est bonorum vacuitas,
 sed adiectio potiorum, puta honestatis, & honoris. Neq; re-
 cipiendi extremum est abundantia bonorum, sed quorundã
 abundantia, cum quadam nota potiorum, puta cum qua-
 dam illiberalitate. Quapropter ij, qui bene de rebus sentiunt,

bea-

beatiores iudicant eos, qui largiuntur, quam qui recipiunt. Atque hac ipsa causa censet Arist. plus amare eos qui beneficia conferunt, quam in quos sint collata, ut potè maius inde bonum consequuti. Ita etiam à parentibus amari filios, plusquam redament. Contra qui receperint, citius recedere ab amicis, quam qui largiti sint, quòd scilicet amissa utilitate, nihil illis restet in amicitia præter illiberalitatis memoriam: his verò restet semper suaui recordatio benefactorum. At dices non ergo omnis largitio commendatur præ receptione, sed ea tantum quæ liberalis est. Multæ autem largitiones sunt pessimæ, quæq; in summam miseriam ipsos largitores adigunt. Certe laudari, diciq; beata non potest, nisi ea quæ sit studiosa largitio. Neq; dubium est, honestius esse recipere ab amicis, ne illis videaris intractabilis, & ex arte honesta mercedem, ut familiam nutrias, quam dando siccarijs, aut meretricibus, patrimonium perdere. Sed oportet ut alijs omnibus in rebus, æqualitatem comparisonum seruare, conferreq; studiosa cum studiosis, & praua cum prauis, eritque ita generatim atque omnino, beatius dare quam recipere. Nam & liberalis qui largitur, beator est multo, eo qui recipit mercedem iustam; & prodigus est minùs malus, quam avarus, ut idem Arist. multis argumentis probat Cap. 1. quarti Ethicorum ad Nicomachum. Quorum hæc sunt præcipua. quòd prodigalitas prodest multis, avaritia nulli: quod curari facilius potest; idque multis de causis, & quia propinquior est liberalitati, cum habeat communem cum ea voluptatem dandi, & dolorem recipiendi, & quia ipsa seipsam curat, consumens suas facultates, sine quibus largitio cessat. Avaritia verò pecunias cumulans, seipsam auget, curatur etiam ætate prodigalitas; avaritia crescit senectute. Itaque prodigalitas his causis minùs mala esse probatur, quam avaritia. Quod
quidem

quidem vt exacte consideretur aliqua indiget animaduersione. Non enim omnino, neque semper ita habet. Nam sunt vtriusque vitij multi gradus. Est siquidem prodigus, qui sua omnia, sibiq; necessaria distribuit, etsi non omnino indignis: deterior adhuc qui talibus largitur sua & aliena, aliena scilicet rapiens, vt det quibusuis: omnium pessimus, qui consumptis iam proprijs, rapit aliena, tribuitq; indignissimis. Porro auarus est, qui non largitur ex suo pro modo suarum facultatum: multò autem magis, qui penitus largitur nihil: magis adhuc, qui retinet sua & aliena: omnium pessimus, qui sibi etiam denegat necessaria ad victum, & aliena quacunq; ratione arripit, atque omnia congerit. His ita positis, constat quosdam prodigos deteriores esse quibusdam auaris. Si tamen pares paribus gradus componas, stant adhuc argumenta quibus efficiebatur, prodigum minus malum esse, quàm auarum, atque adeo beatius esse dare quàm accipere, quia in bonis melius, in malis minus malum est. Euenit autè mox dubitare ex dictis: si liberalitas rationem habere debet suarum facultatum, atque ea cura deposita vitiosa largitio sit, quo pacto consultum esse possit cuiquam, vt vendat omnia quæ habet, & det pauperibus, quod tamen scimus dominum cõsuluisse cuidam (Marci 10. & Luca. 18.) atque adeo in initio nascentis Ecclesiæ ab omnibus solitum fieri Hierosolimis? tametsi enim hi conferebant in indigentes, & dignos, tamen suarum facultatum rationem non habebant, cum darent omnia. Quod tamen necessarium esse ad veram liberalitatem indicauimus. Multò melius ad hæc intuenti, videri possit consilium Tobia, qui (Cap. 4.) ad filium dixit, ex substantia tua fac elemosinam, & nolli faciem tuam auertere ab vllò paupere, ita enim fiet, vt neque à te auertatur facies domini. Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum
tibi

tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Hic considerare oportet conditiones simpliciter liberalis largitionis, aut commutationis. Qui largitur enim primam rationem habere debet sui, secundam eius cui tribuit. Sibi quidem cauere, ne auferat necessaria; alteri prospicere, ut tribuat utilia. Ratio igitur quam suarum facultatum habere debet liberalis, eò redigitur tota, quàm sibi sint necessaria, quæ largitur. Cui ergo nulla bona necessaria sunt, omnia potest largiri sine vlla prodigalitate, modo recte collata sint. Porro qui commutat, id solum videre debet, quid pro quo det. Dans enim quod minus, pro eo quod magis eligibile, vel simpliciter, vel saltem sibi, errare non potest: immo quantò excessus maior, tantò prudentiùs aget. Tobias igitur sapienter consulebat filio, ne omnia, sed pro modo suarum facultatum largiretur, ut potè patri familias futuro, vxoriq; ac proli necessariò prospecturo: sapientiùs autem multò Dominus adolescenti, qui ad celibatum, & statum nullis indigentem vocabatur, ut se ab omnibus expediret, & primum perfectè virtutis faceret gradù, pauperibus tribuendo. Eorum etiam qui in initio nascentis Ecclesiæ, prædiorum prætia ponebant ad pedes Apostolorum, est eadem ratio. Nam etsi vxores habebant, & filios, transferebant tamen ad aliam viuendi formam, ad communionem scilicet bonorum, in qua nulla esse poterat indigentia, ut nunc etiam qui cœnobita ingrediuntur. Porro utriusque, & hi inquam, & qui relictis retribus sequuti sunt dominum, commutabant bona hæc vilissima, & maximè caduca pro optimis & æternis. quæ verissima sapientia est, & beatissima liberalitas.

CAPVT OCTVAGESIMVM

NONVM.

AP. 2. Epistolæ secundæ Petri, ita scriptum est, Adueniet autem dies Domini ut fur, in quo celi magno impetu transibunt, Elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur (paucis interpositis) properantes in aduentum domini, per quæ celi ardentis soluentur, & elementa ignis ardore tabescent novos verò celos, & nouam terram, & promissa ipsius expectamus. Hoc idem videtur esse quod Ioanni reuelatum est vigesimo primo Apocalypsis, vbi inquit. Et vidi celum nouum, & terram nouam. Primum enim celum, & prima terra abiit. & mare iam non est. Quod idem reuelatum antea erat per Isaiam Cap. 65. his verbis. Ecce enim ego creo celos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora. Dauid quoque in Psalmo centesimo primo dixit. Opera manuum tuarum sunt celi, ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut operatorium mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Dominus quoque in Euangelio dicit. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Multa alia sunt oracula, quæ nobis indicant, mundum hunc, quem conspiciamus, mutandum esse, atque formam aliam longè præstantiorem subiturum, tunc scilicet, cum cessabunt ortus, & interitus rerum, cessantibus motu, & tempore. Plerique nolunt intelligere, mutandas esse naturas, & formas corporum cælestium, & elementarium, sed motu

cum

cum quiete commutandum, & tempus cum æternitate, manentibus tamen eisdem formis, & essentijs, atq; ob has tam insignes mutationes quas subibunt, dici mutanda faciendaque noua. Itaque permanfura in illa æternitate, Solem, Lunam, & Altra, & hos ipsos in quibus nunc sunt orbis, nullas autem circumuolutiones eorum futuras. Veniunt autem in hanc sententiam, primùm quidem, quoniam non videtur esse necessarium, hos cælos, & hæc elementa delere, vt creentur alia denuò, sed si quàm maximè oporteret, fatius esse, hæc reddi speciosiora, adijci que illis decorem manente substantia. Cum præcipuè dictum sit ab Ecclesiaste Cap. 3. (quod cum Platónico dogmate maxime consonare antea in dicauimus) Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus perseverent in perpetuum. Cum ergo cælum, & elementa ab initio facta sint, ab ipso Deo sine vlla causa secunda, videtur oportere, vt perseverent in æternum. Deinde Petrus dicit cælos ardore esse soluendos, terram autem, & quæ in ea sunt exurenda. Cælorum autem substantia non est vstionis, neq; verò alterius alterationis capax. Alioqui quid prohiberet multò iam antea exarcisse? si eorum cavitatis plena est igne, & illi adeo rapide mouentur, & Solis fulgor eum vndecunque attrahit? multò minus intelligi possit cælum præ ardore dissipandum, si quis ponat cum Ambrosio, Isidoro, & Basilio, cælestia corpora ignea esse, ne autem ardore soluantur prohibere aquas, quæ supra cælos sunt. Nam si ardore soluenda sunt illa corpora, nihil sunt minus, quàm ignea. Ardor igni non potest esse alienus, neque corruptius magis quàm aquæ frigus. Perinde ergo sit dicere, ignea corpora calore soluenda, ac si diceres aquam frigore absumentam. Qui potius oporteret corpora illa pertinere ad aquam, & frigore esse concreta modo. nam quæ concreta sunt frigore soluantur calo-

re, quæ calore humore. Non videtur ergo consentaneum, cęlestia corpora calore, neq; vlla alia virtute elementari corrumpi posse, sed vt Arist. sensit, ac nunc omnes consentiunt esse incorruptibilia, & inalterabilia, ac proinde si quis ortuum & interituum rerum futurus finis est, sistenda priuandaque motu, ea figura qua deprehensa sint, in æternum permanitura, non tamen mutanda secundum substantiam, & naturam. Nihilominus maius aliquid mihi sonant illa oraculorum præscriptorum verba, mutandos cęlos, vt opertorium, ipsos perituros, soluendos, nouos creandos. Quapropter si quæ ratio inueniri possit, quam propositis argumentis pari probabilitate obijciamus, in ea certe acquiescere equum est. Videtur autem ex hypothesi probabilissimum esse, mundum hunc corporalem quem conspiciamus, periturum aliquando esse, ac pro illo alium longè præstantiorem denuò creandum. Si scilicet, hæc series ortuum, & interituum in æternum duratura non est, sed cessatura aliquando, cessurusque motus quieti, & tempus æternitati. Alienum enim omninò à ratione est, corpora natura mobilia, quæque naturali impetu feruntur, vt cęlestes orbes, in æterna violentia contineri. Nihil enim philosophis certius quàm nullum violentum esse æternum. Cęlum autem cum naturaliter feratur circulo, præter naturam, & violentur detineretur. Neque minor inferretur violentia elementorum naturæ, si ea quoque qua linunc sunt natura durarent. Etsi enim, corporibus suis ordine dispositis, naturalis succederet quies, esset tamen necesse, statim & illum ordinem, & quietem inturbari, actione mutua virtutum elementarium, nisi essent actiua passiuus proxima sine vlla actione: quod nihilominus rationi repugnat. Quid enim posset eas illis indutias firmare, nisi à maiori virtute illata violentia: neque enim satis sit (vt quispiam fortasse

tasse putet) sublatam esse lationem, utpotè motum primum ut tolleretur alteratio. Est enim latio prior alteratione, nulla causa, quàm ob admotionem efficientis, & recipientis. Si autem essent ordine posita, non solùm propè essent, sed & contigua. Essent itaque omnia violenter detenta, & actione orbata, quo nihil absurdius, in illo præcipuè felicissimo ævo, in quo oporteret omnia esse pulcherrima, & propriam perfectionem consequuta. Verisimilius ergo multò est, corpora hæc cælestia, & elementaria, quæ ad hanc velut rerum generis optimè comparata nunc sunt, exacto toto tempore, & eleuatis successiuis mutationibus, quasi toto iam negotio peracto, velut defuncta munere suo, finiri, atque alia pro illis longè pulchriora, & æternam illam requiem naturaliter expetentia, & secundum se tota inalterabilia, creari denuò, quæ immutabilibus, & æternis subseruiant, ut priora hæc nascuntibus, & intereuntibus deseruiunt modò. Videtur itaque inuenta optima ratio, qua quæ nunc sunt deleantur, & & illis eleuatis, creentur pro eis alia, ut scilicet, ad tam diuersos status, res etiam diuersæ accommodentur. Neque obstat esse hæc corpora à Deo creata, ut deleri possint. Nō enim ab vlla naturali causa, sed ab ipsomet Deo qui creauit, delenda dicimus: neque sanè in nihilum (non enim hoc dignum censent Dei bonitate) sed in alia essentialiter perfectiora, in quibus horum ipsorum perfectiones mancant eminenter, demptis mobilitate cælestium, & corruptibilitate elementarium, quæ imperfectionis sunt. Velut autem mutatio naturalis formæ in aliam perfectiorem, non vocatur interitus, sed ortus, ut cum ex embrione fit animal, ita neque mutatio quæ diuina virtute fit in substantiam præstantiorem, vocari debet annihilatio, sed creatio. alioqui limum ex quo Adam creatus est, annihilauit Deus, & costam Adæ ex qua Eva. Ita
igitur

igitur dissoluere quæ fecerat, non est à bonitate diuina alienum, mutando scilicet in potiora, in quibus priorum perfectiones maneat eminenter. Alioqui necesse esset in æterno illo, & felici quo, Equos esse, & Leones, & Vrsos, ac reliqua animantia, quorum species æternæ sunt; etsi ortu, & interitu singulorum seruantur, sed omnia huiusmodi habent firmam æternitatem præcipuè in exemplari, deinde & in alijs rebus perfectioribus, in quibus sunt, vt trigonus in tetragono. Ita ergo animantia reliqua erunt in homine, & priora hæc corpora in illis posterioribus, omnia autem in exemplari diuino. Hoc est quod mihi sonant illa verba Pauli ad Romanos, omnis creatura parturit vsque ad huc, hoc est in potentia est ad aliam perfectiorem naturam. Quod non solum soluendos esse cælos, sed ardore soluendos Petrus dicit, aliquantò vñ difficilius, & ob eas obiectiones quas antea scripsimus, & ob eam quæ tetigimus modò. Nimirum quæ à Deo ipso p se, ac sine cã secunda compacta sint, non posse ab alia cã solui, sed solū ab eo ipso à quo sint coagmentata. Quæ igitur Deus ipse cõposuit, vt cælestia corpora, haud quaquam dissoluet ignis, neque alia causa ipso Deo minor. Certè ita est, virtutem diuinam apponi necesse est, vt deleatur quod Deus ipse fecit. nõ igitur ignis delere, aut dissoluere cælos poterit sua vi, sed diuina, quàm Deus illi tunc, ad id ministerium exequendum apposuerit. Velut damnatorum corpora torquebit non corumpens, ac multò magis, vt nunc torquet animas damnatorum. Nimirum corpore hoc natura violentissimo vtitur Deus ad actiones, quæ omnes naturæ vires excesserunt, aut igitur hoc modo ignis dissoluet cælos, aut orbis mutationem inchoabit, totam hanc corruptibilium corporum molem exurens, interimque Deus sua virtute demolietur cælos, vt videatur tota mundi machina conflagrare. Diceturque ita verè,

verè,

verè, per synedochem, totus mundus igne perire, quia vren-
dis omnibus combustibilibus, mutationem recipiet. Com-
plebiturque tunc quod Psalmo quadagesimo nono cecin-
nit David dicens, Deus manifeste veniet, Deus noster &
non filebit. Ignis in conspectu eius exardescet, & in cir-
cuitu eius tempestas valida. Solùm igitur superest, de
hypothesis, ex qua fluunt hæc, probabilitate dicere.
An scilicet, futurus aliquis ortuum, & interituum finis sit.
Futurum autem esse, videtur facile ex indicatis antea col-
ligi posse. Inducatum enim est, mundum hunc æternum nõ
esse, sed incepisse aliquando, cum antea non extitisset. Indi-
catum quoque eum esse vnicum, totum, pulchrum, & per-
fectum, ferriq; totum in summum bonum, à quo creatus est.
Creati verò mundi velut apicem, & per quem in Deum fe-
runtur omnia, esse hominem. Hunc enim esse propter
Deum, & propter ipsum reliqua, atque animos hominum
esse immortales. Ex his fit quod quærimus. Si enim mundus
pulcher, ac perfectus est, necesse est omnia in illo esse, mēsu-
ra, numero, & pondere, certis effecta. Nam neque magni-
tudo, neque multitudo actu infinita esse, neque intelligi po-
test. Quod autem infinitum potentia, deforme, & imperfe-
ctum est. Nam est id cui semper aliquid deest, constatq; ea
infinitas, ex nunquam finienda adiectione, quæ perfectioni
est contraria. Nam perfectò, quæ tale, nihil deest, nihil adij-
ci potest. Cum igitur humani animi à mundi exortu conti-
nenter creentur in corporibus, atque separati permaneant.
si generatio hominum nunquam esset cessatura, illorum es-
set futura multitudo potètia infinita, quo nihil imperfectius,
neque magis inconcinuum. Cum præcipuè sit mundi pars,
earum quæ cum corporibus habent aliquid commertij, præ-
stantissima. Ad pulchritudinem ergo & perfectionem mun-
di spe-

dispectat, esse certum numerum creandarum animarum, qui ubi perfectus erit, necesse est, aut easdem rursus redire ad corpora per palynginesiam Pythagoricam, aut generationū naturalium esse finem: si autem generationum, & motus, & temporis. Quantum igitur habet improbabilitatis naturalis illa Palynginesia, tantum probabilitatis habebit, finem habituram hanc rerum genesim. Sed ex ipsa humanæ animæ natura colligitur hæc ipsa assertio. Indicatum enim animam hominis id habere præcipuum præ formis corporum, quod est separabilis, idq; singulare præ omnibus substantijs incorporeis, quod est etiam actus corporis. Itaq; est pariter substantia incorporea, sine corpore potens existere, vt Angelus Dei, & actus corporis, vt forma alia quæuis. Igitur & cū est in corpore potest separari, & cum separata, expetet vniri. non sunt igitur sine corporibus æternum victuræ. Alioqui quod corporibus cęlestibus, & elementaribus timebamus, eueniret animabus, vt scilicet, æterna priuatione rei naturaliter expetitæ tenerentur. Quod tātò longius à ratione abest quāto vacuitas cum sensu miserabilior est, quā sine illo. Verisimilimum ergo est, illas sua corpora aliquando resumpturas. Si ergo naturalis palynginesia impossibilis est, superst, vt sit alia longè superior, quę diuina virtute peragatur. Non aut vt naturalis virtus, proferet aliā post aliā regeneratio nē quasi generationem pristinam ordine repetens (successio enim hæc impotentix naturalis est) sed vnam totamq; omnium simul efficiet palynginesiam, tunc scilicet, cum perfectus earum erit is numerus, quem ratio proportionis ad alias intelligentes substantias exiget. Si quando igitur animi omnes sunt sua corpora resumpturi, certe postquā separati sint omnes. Separati autem esse omnes non poterunt, antequam finis sit nascendi. Necesse est igitur, nascendi finis ali-

quando

quando futurus sit, atque ideo & mouendi, & temporis. Hinc autem fiebat, vt & celi, & elementa essent in alia corpora præstantiora abitura. Verè igitur tota hæc mundi moles peritura est, ac pro ea alia longè pulchrior creanda, nullis mutationibus idonea, sed domus æternitatis futura. Quapropter omnia oracula quæ æternitatem corporum, quæ nunc sunt videntur asserere, & immutabilitatem, vsque ad mundi huius finem intelligi debent. Quale est illud Psalmi centesimi quadragesimi octau. Quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Statuit ea in æternum, & in seculum sæculi, præceptum posuit & non præteribit. Et illud psalmi nonagesimi secundi, Etenim firmavit orbem terræ, qui non commouebitur. Nimirum Ecclesia Catholica semper proclamat Dies illa in qua celi mouedi sunt, & terra. Itaque vsque ad mundi finem stabunt hæc qualia nunc sunt, nullam sentientia mutationem naturalem, tunc autem deleta, mutabuntur in alia noua, & pulchriora.

CAPVT NONAGESIMVM.

POCALYPSIS Cap. 3. Vtinam frigidus aut calidus esses, sed quia tepidus, neque calidus, neque frigidus, incipiam te euomere ex ore meo. Res est medicis omnibus notissima, & confirmatissima experimento, tepida omnia ventriculum subuertere, frigida verò aut calida retineri multò melius. Vsque adeo, vt sola aqua quæ per sese nullam vim vomitoriam habet ea solùm causa, quæ tepida bibatur, vomitum moueat, non omnino segniter. Huius rei causa est, quod tepidarum rerum tactus, blandus, placidus,

M m m m dus,

dus, ac laxans est. Quod apertè indicant medicamenta proprie anodina, à soluendo dolore vocata, quæ tepidi caloris sunt, quia immoderatus frigida, & calida vtraque mordet, frigida quidem, quia contrahendo exasperant, calida quia pungunt, & ad vtrorumque tactum contrahuntur partes, ad tepidum autem, blandum & suauem, laxantur, atque extenduntur, non aliter atque animalia affixa, aut crultratecta, quæ videmus quæcunque causa doloris accedat, siue mordēs siue pungens, sese contrahere, perfusa verò tepida, seu ad solis moderatum calorem, dilendi. Ita faciunt spontè naturæ ventriculi partes. Cum verò primo occurſu cum quadam voluptate id accidat partibus, mox ea tactus voluptas vertitur in tristitiam, & anxietatem, ob quam accidit abominatio, & vomitus. Nam ventriculus bene constrictus, atque corrugatus circa cibum, aut potum, continet illum sine molestia, & nullam offensam ab eo sentit. Si verò laxatur, demittit, qui dimissus ponderi est ac molestiæ. Non aliter ac manus laxata euertitur ab eodem pondere, quod firmiter constricta facile sustentaret. Itaque eandem passionem afferunt ventriculo tepida, & si alioqui vomitoria non sint facultate, quam quæ sunt per sese, & propria potentia talia. Horum enim quædam, quia sunt laxantia, & emollientia, sunt etiam vomitoria, vt oleum & omnia quæ sine sale sunt pinguia: quædam sunt malignitate quadam abominabilia, vt Agaricus Turpetum, & Eleborus, & succus Raphani. Vtraque verò & si longè diuersa ratione, faciunt ventriculi in quem ingeruntur laxitatem, saltem secundum fibras obliquas, quæ subseruiunt retentioni. Transuersæ enim & quæ seruiunt expulsionioni, constringuntur, insurgente virtute partis in id quod molestum ei est. Similem huic etiam passionem facit tactus rerum tepidarum. Fibras obliquas laxat per se ob blandum sen-

sum,

sum, transuersas per accidens facit constringi, ad explendum quod quia male continetur, grauat. Vt ergo famem non mouet sola penuria, & suctus ab habitu corporis excitatus, sed quæcunque similem faciunt in ore ventriculi corrugationē vt acida: ita abominationem, contrariam ei appetitui in quo famem ponimus, efficiunt non solūm quæ abominabilia per se sunt, sed & quæ quacunque ratione laxari illud faciūt, in quibus sunt quæ accipiuntur tepida, præcipuè verò quæ liquida. His. n. accedit fluctuatio, quæ non parū facit ad vomitionē. Ex hac calidorū frigidorū, & tepidorū proprietate, accepit Spiritus Sanctus allegoriā transferens ad hominū mores, dicēs q̄, vtinā frigidus aut calidus esses, sed quia tepidus es & neq; frigidus, neq; calidus, incipiā te euomere. Quæ verba sunt Dei ad hoīem improbū, possunt q̄; Theologicos sensus recipere, mei verò muneris solūm sit, ea Ethicè interpretari vt id vnde allegoria accipitur sum interpretatus physicè. Cōstat nomine frigidi & calidi non intelligi contrarios affectus inter quos sit tepiditas, vt mediocritas quædam, nihil admit tens nimium. Nam vt in secundo libro Ethicorum Aristot. monstrat, virtus quæcunque, atque adeo virtus omnino, in mediocritate consistit, inter excessum, & defectum constituta: vitia verò consistunt in extremo. Si igitur calidi, & frigidi nomina extremos affectus significarent, & tepiditas eorum mediocritatem, videretur virtus præ contrarijs vitijs vituperari, quod consentaneum non est. Ob hanc obiectionē plerique, calidorum, & frigidorum hominum nomine, intelligi putant optimos, & pessimos: tepidos verò vocari remissæ cuiusdam, & imperfectæ virtutis homines, hos q̄; vituperari plus alijs, non quod virisque sint deteriores, sed quòd sua mediocritate decepti, minus soleant resipiscere, & ad perfectam virtutem aspirare. Placet hoc non paucis: mihi verò

non satis. Nam præterquàm quod manifestum, meliorem esse conditionem hominum, qui etsi perfecta virtute nõ sunt neque vendiderunt omnia quæ haberent, vt pauperibus largirentur, sequuntur tñ temperatũ quoddã, & mediocre viuẽdi genus, seruantq; mandata, quàm eorũ qui sunt manifestè improbi: sed & ad proficiendũ, ac ad resipiscendũ à peccatis, sunt illi quàm hi paratiores. Nam si naturales ipsorum vires consideres, constant tantò cuiq; esse difficilius bene agere, quantò plus criminibus assuevit. Quandoquidem habitus omnis facilitatem parit ita operandi, & contrarij difficultatem: habitus quidem virtutis facilitatem bene operandi, & secundum rationem; vitiosus verò difficultatem, & quantò maior, tantò maiorem. Sin autem consideres auxiliũ quod diuinitus accedit, id quoque constat tantò desiderari maius, quantò homo pluribus maioribusq; peccatis est implicatus, vel hoc Solùm argumento, quòd ea auxilia morborum animi medicamina sunt, morbi autem maiores maioribus indigent. Tamen si ergo pessimi, & iniquissimi hominis iustificatio meritò sit Deo gloriosissima, & cõlitibus iocundissima vt scilicet medico & eius amicis reuocatio deplorati, eius tamen status nulli exoptandus, neque impreçandus est, vt potè periculosissimus, & ex quo per pauci euadunt. Hæc igitur cum ita se habeant, & Dominus particula exoptandi vtatur dicens, vtinam frigidus aut calidus esses, necesse est nomine tepiditatis, significari dispositionem quampiam animæ, quæ mediocritatis, & tranquillitatis cuiusdam speciem præ se ferat re vera autem sit vitiosissima, dicaturque tepiditas ob apparentem pacem, vituperetur autem omnium maximè, ob verissima, & maximè latentia vitia. Quæ autem sit hæc dispositio, optimè mihi videtur Aristo. explicasse 7. Ethicorum ad Nicomachum, continentis ac incontinentis, & temperan-

tis, ac intemperantis rationes exponens, atque differentiam. Nimirum dicit intemperantiam, & incontinentiam (eadem est contrariorum ratio) circa eadem versari. Nam speciatim ac propriè acceptis his nominibus, versantur circa voluptates tactus, & gustus, neque quidem circa omnes tactiles, sed solum circa venereas: itaque circa ingluuiem, & venerè: translatiè verò & latius patentibus nominibus, versantur circa omnem dolorem, & voluptatem, atque ut est incontinens cibi, & potus, & lasciuia, est etiam incontinens iræ, & cupiditatis diuitiarum, & honorum. In quocunque horum generum est perturbatio animi, & ipsum peccatum, & vitium per quod peccatur. Velut est ira, & vitio, & ipsum vitium animi, per quod homo spontè sua deliberat vlcisci. Non esse autem idem, iram & illud vitium, constat, quia multi etsi irascantur abstinēt à vindicta, quia sunt probi. Est igitur virtus quæ obsistit iræ. Cum ergo ira & virtus illa non sint in eodem genere proximo, quia virtus est affectus in anima permanens, habitus scilicet; ira autem passio, constat præter iram esse vitium quoddam, illi virtuti contrarium, in eo qui irascitur, & cum deliberatione, & spontè vlciscitur, aut vlcisci vult. Cum tamen sint hæc tria, ira, vindicta, & illud vitium, constat malignitatem per se non esse nisi in illo vitio. Nam vindicta potest esse bona, ut vindicauit Moses in fratres suos. Ira quoque nam in satelitium rectè rationis data est hominibus à Deo. Vitium verò nunquam potest esse bonum, quia est per se malum. Dicit ergo Aristot. temperantiã & intemperantiã versari circa actiones bonas, aut malas; continentiam & incontinentiã potius circa ipsas passiones, & perturbationes, siue animi, siue corporis. Animi dico, ut circa iram, gaudium, & cupiditates diuitiarum, aut honoris; corporis, ut circa carnis lasciuiam, seu prurimum, & cupiditates cibi aut potus. Temperans enim

est, qui & si irriteretur commoueturque temperat à crimine: intemperans qui non temperat, vtcunque habeat circa irritationem. Incontinens verò aut continens, potius propter perturbationes dicitur. Est enim incontinens, qui leuiter, & ob quæcunque irritamenta perturbatur, vt qui de quauis leuicula causa. Irascitur, aut prurit, aut concupiscit. Itaque qui conspecta muliercula non se videtur posse continere, sed citra deliberationem mox irruit, ita verò aut irascitur, aut vtcunque aliter patitur, incontinens est. Continens contra, qui talis est, vt minus etiam quàm homines solent perturbetur, quæcunque occurrant irritamenta. Ex his definitionibus constat, continentiam, & incontinentiam, quodammodo non esse virtutem, neque vitium, quia per se non versantur circa actiones bonas, aut malas, sed circa passionem, quæ natura indifferentes sunt. Præterea incontinentia, & contrarium, nascuntur sæpè ex cuiusque hominis temperamento, aut compositione, denique ex natura, ob quàm neque laude, neque vituperio dignus est homo, ob ea autem sunt vera vitia aut virtutes, merito vituperatur quis aut laudatur. Verbi gratia, culpa non est in ira, sed in vindicta. Ira verò fugienda est, quia est animæ perturbatio, cum qua per difficile est, à vindicta velle abstinere. Per sese autem culpa est, in vindictæ cupiditate spontanea, & cum deliberatione. Dixi verò incontinentiam quodammodo non esse vitium, neque continentiam virtutem, quia quodammodo etiam sunt. Sæpè enim illi naturali, siue impotentia, siue potentia, admiscetur aliquid voluntarij. Vt qui facile irascitur, non tamen omninò penitet leuiter admissæ iræ. Is enim iam non merà habet incontinentiam, sed intemperantiæ etiam aliquid & vitij, quatenus vult, & delectatur. Ita etiam continentia quæ non venit ex natura, sed hac repugnante, vsu comparata est,

timore

timore Dei aut amore, ea maxima temperantia, & eximia virtus est. Itaque signum incontinentiæ meræ, & quæ nihil habuit culpæ, est, mox à sedata perturbatione penitentia vera conceptæ perturbationis. Contra si quis incontinenter est iratus, postea verò illum perturbationis non penitet, ac multò magis, si quem iratus læsit, evidenti argumento est, aliquid ibi fuisse vitiosæ voluntatis, & culpæ. Cum igitur quispiam iratus est, quantumvis vehementer, nullum tamen læsit, aut non spontè, & cum deliberatione, & illum cito incontinentiæ illius penitet, in nulla culpa est. Quod apertè satis insinuant illa verba Psalmi quarti. Irascimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Quasi dicat, cum irascimini (id quod natura hominibus inest) nolite peccare, id est, opere exequi, aut cum deliberatione velle, ea quæ in cordibus vestris dicitis cù estis irati, quæ scilicet, comminamini, sed ab iniurijs temperantes postea in vestris cubilibus, vbi sedari consuevit hominum animus, compungimini, & penitentiam agite conceptæ iræ. Ita enim ob naturalem quidem debilitatem egeritis incontinenter, non eritis autem in culpa. Ex his quæ dicta sunt, constat, temperantium, & intemperantium posse esse quatuor modos. Nam potest esse quis temperans simul, & continens qui scilicet, minus perturbatur quàm homines solèt, simulq; à peccatis abstinet. Potest etiam esse incontinens, sed temperans, qui etsi ob naturale vitium, aut inueteratam consuetudinem, eorum quibus cum vixit, vt domus, aut vrbs, aut gētis facile irritatur, à committendis peccatis abstinet, cum locum deliberationi passio concedit. Intemperantium quoq; sunt duo modi. Nam potest esse quis simul incontinens, & intemperans, qui quacunq; occasione perturbetur, & quiduis opere exequatur, non primo solum impetu, sed etiam postquam

postquam deliberandi tempus aliquod nactus est, neq; cum facti penitet; potest etiam esse intemperans, etsi non sit incōtinens, qui scilicet, non admodum permouetur, neque irritatur in occasionibus: imperturbatus verò, & citra irritationem, nihilominus committit peccata. Horum quatuor, duos quidem constat studiosos esse, temperantes scilicet siue continentes etiam sint, siue secus. Atqui & si multitudini videntur esse meliores longè, qui continentes simul sunt & temperantes, reuera tamen non semper ita est, sed tunc solum, cū continētia meditatione virtutis cōparata est, aut incontinentia culpa est contracta. Si enim tam continentia, quàm incōtinentia naturalis est, aut gentilis, melior multò est temperatus incōtinens, quia longè maioris difficultatis est, cum ea incōtinentia temperare; difficultas verò nulla sua culpa orta est. Duos alios constat esse vitiosos, & prauos intemperantes, s. quorum, ij qui simul sunt, & incōtinentes, vulgo videtur esse deteriores, reuera aut sunt tollerabiliores Reliqui. n. qui. s. sine incōtinentia sunt intēperātes, oīum sunt pessimi. idq; multis de causis. Primum quidem, quia quò quis cum minori perturbatione, eò peccat cum maiori libertate, & deliberatione. Passio enim libertati detrahit, adeo vt nonnunquam in ipso primo impetu omnino tollat. Cum igitur malignitas in libertate operandi consistat, malignior sit is, qui sine perturbationibus, transgreditur nihilominus rectę rationis fines. Atque vt dicitur Ecclesiastici 19. Melior est homo qui minuitur sapientia, & deficiens sensu in timore domini, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem altissimi. Is certè est de quo dicitur Prouerb. decimo. Quasi per risum stultus committit scelus. Deinde, & quia est insanabilior, idque etiam multis de causis. Primum quia peccatorum medella, vt idem Arist. loco citato aperte dicit, penitentia est,

hunc

hunc verò rarò facti penitet, qui cum peccauerit imperturbatus, in eadem voluntate persistit. Deinde, quia hic non agnoscit propriam culpam, sed eadem causa, qua vulgo videtur minus malus quam incontinens, sibi videtur etiam esse bonus. Adeo vt dicat Aristot. 2. Magnorum moralium cap. 6. in talibus corruptum esse principium, hoc est, rationem & mentem, eoq; in prauis rationem aliquam magni boni coniectare, velut Dionisius, Phalaris, & Clearchus, haud dubie immaniter peccantes, illustria facinora coniectabant. Neque enim per iram ea semper patrabant, sed plerunque per errorem talem; multi etiam mulieribus abutuntur non per amorem, neque verò admodum per pruritus, sed per licentiam, & corruptionem principij, quapropter neque peccata sua satis agnoscunt. Nam perturbationes, vt ira, & tentigo, & reliquæ cupiditates manifestæ admodum passionnes sunt, & ei qui patitur, & intuentibus. Peccata verò sine perturbationibus latent, quia nullam per sese sensibilem notam præstant, cum præcipuè non finiuntur in externa opera. Hinc nascitur tanta illa difficultas agnoscendi peccata, quæ Dauidem in illa verba fecit prorumpere. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me domine. In hos igitur quos omnium esse pessimos dicit Arist. optime quadrant illa verba capituli duodecimi Prouerb. Via stulti recta in oculis eius. Quomodo igitur curationem quæret, qui se putat bene valere? est itaque hic pessimus, & quia re ipsa malignior, & quia incurabilior, deinde & quia inexcusabilis; nō enim habet perturbationes quas causetur, sed ob solum legis & virtutis contemptum, quasi nihil intersit ita aut aliter agere imperturbatè, ac proinde inemendabiliter peccat. In hoc genere sunt simulatores, & callidi, parati scilicet, ad proditio- nes fratrum, vrbium, & regnorum, qui (vt dicitur Iob 16.)

prouocant iram Dei. Nam vt dicitur Prouerb. 12. Qui statim indicat iram suam fatuus est (nimirum , vt Arist. indicat cap. decimo septimi Elicorum, incontinens non potest esse prudens) qui verò dissimulat iniuriam (vt scilicet vlciscatur melius) callidus est. In hoc etiam genere sunt hypocritæ, qui speciem virtutis præ se ferentes, alios primùm, deinde & se ipsos aliquando seducunt. hos vocat Sanctus Spiritus tepidos, quia neq; boni sunt, neq; conspicuè mali, cum reuera sint omnium pessimi. hos euomit Deus, atq; a se reiecit, & indurat, traditq; non rarò in reprobum sensum. Ergo inquit, vtinam calidus, aut frigidus esses, hoc est, bonus, aut apertè malus, & perturbationibus plenus, vt ijs sedatis ageres pœnitentiam, ac resipisceres, sed quia tepidus es, hoc est sub specie boni iniquus & impenitens, & legis contemptor, incipiam te euomere, velut qui tepida deglutierunt iuscula. Tu autem domine miserere nostri.

CAPVT NONAGESIMVM

PRIMVM.

A P. 21. Apocalypsis. Ego sum α , & ω initium, & finis, quæ eadem verba repetuntur Cap. vltimo. Additis his duabus voculis, Primus & Nouissimus, quæ ad philosophiam non videntur pertinere, sed grandius aliquod continere arcanum fidei, quæ est Domini nostri IESV Christi. Priora verò illa à Deo prolata, rationem mihi videntur habere naturalem, & consonare cum illis decimi sexti capitis Prouerb. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus. Itaq; est Deus viuiferorum principium & finis,

nis, quia ab ipso & propter ipsum facta sunt. Ab ipso quidem facta esse omnia super caput primum Geneseos, quod huius operis est primum, firmissimis, ut mihi videtur, argumentis est indicatum. Superest ut qui in principio, principium esse rerum ostendimus, iam nunc in fine, finem esse indicemus. Erunt autem nobis hinc positiones, quæ illic sunt indicata. nimirum mundum hunc vniuersum factum esse, neque ab æterno extitisse, factumq; ab vno quodam principio quod æternum, vnicum, simplicissimum, idemq; potentissimum, sapientissimum, & optimū, pulcherrimumq;. His positis, fit, illum mundi opificem sui ipsius gratia fecisse vniuersa, esseq; & principium à quo omnia, & finē, cuius gratia effecta sunt. Nam aut fecit mundū alicuius gratia, aut temerè. Operari autē temere nō cadit in sapientē, fecit ergo alicuius gratia. Id verò cuius gratia aliquid fit, melius esse debet q̄ ipsum quod fit, ut sanitas quā medicina, & habitatio quā domus. Boni. n. gratia fiunt, quæcunq; alicuius gratia fiunt, à causa non errante; & ipsa ratio finis, est ratio boni. Igitur id cuius gratia Deus fecit vniuersa, melius est vniuersis que facta sunt, non factum autem nihil est præter ipsum Deum. Ipse met igitur est finis, qui & principium. Dices fortasse, Deum cum sit summum infinitumq; bonum, esse etiam sibi sufficientissimum, atq; nullam boni accessionem posse recipere, ac proinde nullius gratia operari, cuius enim gratia operetur, qui nulla re indiget? atque si quam maximè alicuius gratia, certe non sui ipsius, cum nihil possit sibi comparare, sed gratia aliorum, ut forte rerum ipsarum quæ fiunt, ut scilicet, sint, quia res ipsas esse, quā non esse, melius est illis. Itaq; fit finis fiendi ipsum esse, sicut rei cuiusq; generatio finitur in eius formam. Ita est profecto, res factæ sunt ut sint, sed hinc rursus efficitur, quod asserimus. Nam cur Deus vo-

luit eas esse? an non quia melius erat, quàm non esse? igitur ut illis beneficeret. Sed cur voluit benefacere? an non quoniam bonus. Igitur postremus rerum faciendarum finis, ut effector beneficeret, secundum quod bonus est. Is autem finis est in ipso principio, sua gloria. Deus igitur ipse est finis ultimus rerum omnium. Dico ultimus quia singularum rerum, sunt singuli fines proximi. nam res ipse sunt alia propter alias, postremo verò omnia deuoluuntur ad vnum finem. Porro eisdem argumentis quibus effectum est, vnicum esse rerum omnium principium, omniaq; ab vno fluere, efficitur vnicum etiam esse finem: nimirum ex vnitatem & perfectione vniuersi: multo enim magis dissoluit vnitatem & perfectionem multitudo finium vltimorum, & qui non ordine feruntur in vnicum, quàm principiorum. Esse enim & perfectio rei ex fine magis pendet, quàm ex vlla alia causarum. Necessè est igitur, siquidem mundus est vnus, pulcher, ornatus (vnde & nomen accepit) & perfectus, vnicum esse rerum vniuersarum finem. Vnicus autem, omnium non potest esse vlla rerum effectarum. Nam aut ipsius esset alius finis, aut nullus. Si nullus, ea res esset facta temerè, quod non minus est absurdum, quàm ita esse facta omnia. Sin esset alius, is alius esset vltimus finis omnium. Si enim est finis proximus eius, quod est finis aliorum omnium, est simpliciter vltimus omnium. Ille igitur, aut esset res creata, aut ipse Deus; si creata, redit eadem dubitatio, & in infinitum ibitur. Necessè est igitur stare in fine increato, qui est ipse Deus. Si igitur alia omnia facta sunt propter hominem, ipsum hominem necessè est factum esse propter Deum, atq; ordine quodam extitisse alia propter alia, postremo verò omnia propter Deum, ut prata irrigua propter pabula, hæc propter pecora, hæc propter hominem, hominem propter Deum. Igi-

tur si mundum oportet esse perfectum, & vnum, oportet etiam ab vno principio fluere, & in vnum finem ferri. Non potest autem differre ille finis, ab illo principio. Nam cum indicatum sit seorsum, neque principium, neque finem posse esse creatum; fieret vt essent duo æterna. Indicatum autem est antea, quod & nunc ponitur, quod æternum, esse vnicum & simplicissimum: necesse ergo est idem, esse vniuersorum principium & finem. Sed & ipsa forma aspectabilis mundi, ob ipsam rerum necessariam concinnitatem, hoc idem indicat. Velut enim ipsum mundi corpus, quod conspiciamus, perfectissima figura, hoc est circulari, est, & incessanter circumuoluitur, ita necesse est ipsam rerum seriem, non in rectum ferri, sine fine, vt quæ imperfecta sunt, sed circulum imitari, finiriq; vnde cepit. Nam quòd huiusmodi, est perfectum & infinitum. Perfectum quidem, quia finitum suo ipsius principio, infinitum verò, quia nullibi intercisum, & pendens, vt quòd recta producitur. Indicatum verò antea est multis argumentis, Cap. quod de Philosophia Pythagorea inscriptimus, in hac vniuersitate rerum, quæ ab æterno fluxit exemplari, quod penes Deum est ipse Deus, concinnitatem habere perfectam, & ad se singula, & inter se, Arithmetica, Geometrica, Physica, & Methaphisica entia, ex eaque concinnitate nasci mirabilem quandam perfectionem, quæ est ipsa forma & ratio vniuersitatis. Eloquamur igitur iam, vt in libri calce decet, aperte, principia & causas totius vniuersitatis, & rerum singularum. Cum sint generatim quinque causarum genera, efficiens, materia, forma, finis, & exemplar: vniuersitatis totius creandæ materia, nulla fuit ex qua, siquidẽ ex nihilo est facta, nunc autem immanens materia sunt eius partes: efficiens verò, & finis, & exemplar, est ipse Deus. For-

ma quidem eius non est Deus (etsi aliquibus veterum id quoq; visum est) forma enim, essentia, & quod quid erat esse rei, est, mundus verò non est Deus. Neq; verò est anima mundi, quam Plato inuexit, censens mūdum animal quoddam esse perfectissimum, & sapientissimum. Nam ne animal quidem est, vt Arist. multis firmissimisq; argumentis ostendit, & omnium iam philosophorum communis sententia est. Sed illa aprissima omnium ad omnia coaptatio, & ordinatissima concinnitas, quæ facit ipsam verè vnā, ac perfectā, ipsa illius forma est. Est verò non accidentaliter, vt, lignorum, & lapidum dispositio talis est forma domus, sed substantialiter. siquidem vniuersitas vna substantia perfecta est, vocariq; potest illa, vniuersalis natura, quæ adeo est ipsum mundi esse, vt quin mundus deficiat, deficere illa vnitas, & coordinationis appetitus non possit. Hinc fluunt omnes motus, & quietes, ac deniq; omnes naturales actiones, & passionēs, quæ cōmunes æque rebus omnibus sunt. Moueri scilicet, & quiescere, vtcunq; expedit ad retinendam continuitatem, & rerum ordinem: velut quæ cuiq; rei sunt propriæ, fluunt ex cuiusq; rei peculiari natura, velut calfacere, aut caleferi, refrigerare, aut refrigerari, durare, aut durari, mollire, aut emolliri, trahere, aut trahi, repellere, aut repelli, aut quiduis aliud eiusmodi facere, aut pati. Itaq; vniuersitatis totius hæ sunt causæ. Singulæ autē res ab vniuersitate discrepant: primū quidē, quod corū plurima habent materiā ex qua fiunt, non immanentē, quod vniuersitati repugnat. Nā cū vniuersitas constet ex omnibus rebus creatis, nihil potuit esse ante ipsam quod in eius creationem insumeret, alioqui siens definiret esse vniuersitas. Quare vel ipsa ratio vniuersitatis exigat, vt facta sit ex nihilo. Aliarū verò rerū, artificiales quidē oēs, siue homogeneæ, siue ætherogeneæ, fiunt ex materia immanente, & nulla (nisi per accidēs,

vt si

vt si fit ex arca mensa)desinente, hac in parte quodammodo similes vniuersitati, vt lectus ex cedro, mensa ex nuce, arca ex pinu, statua ex ære, domus ex lateribus, lignis, tegulis & calce: nauis ex tabulis, trabibus, & ferramentis. Naturales verò, omnes quæ ætherogeneæ, habent materiam vtranq; aliã ex qua desinentem, vt animal fit ex semine aut ouo desinentibus, & ex carne, offe, neruo, medulla, & pelle, manentibus: arbor ex nucleo desinente, radice, cortice, ligno, fibrisq;, manentibus. Ipse verò homogeneæ, quæ summe tales sunt, actu immanentem nullã materiã habent, nisi fortè potentia: fiunt verò aliã ex alijs desinentibus, vt ex arena lapis, ex lapide rursum arena, accedente, & recedente humore. Discrepant etiam vniuersitas & res singulã, efficiente & fine. Quòd vniuersitatis solus Deus est effector primus & proximus, & finis vltimus & proximus, quia inter Deum & vniuersitatem nihil potest interesse. Cum vniuersitas sit omnia præter Deum. Singulorum verò sunt aliæ causæ effectrices, & aliæ finales proximæ, nisi fortè hominis, qui hac ratione videtur conuenire cum vniuersitate, (ipse non alia ratione potius microcosmus nuncupatus) quòd propter solum Deum effectus est. Dico autem secundum speciem. Nam in singulari cuiusque generatione fuit proximus finis, speciei productio. Itaque Deus est prima & vltima causa omnium, proximus verò effector vniuersitatis, finis tamen & vltimus simul & proximus vniuersitatis, & solius hominis secundum speciem. Quod ad formam attinet nullum est discrimen. Nam & vniuersitatis, & rei cuiusque forma est sua ratio, & ipsum rei esse. Exemplaris causa eadem est vniuersitatis & rerum omnium secundum speciem, vt hominis, equi, & bouis, puta Deus: singularum verò generationum non est causa vlla exemplaris. Neque enim

enim . ignis fecit ignem ad exemplar, sed naturaliter in nihil intuens. Homo quoque ab homine fit sine exemplari, sed naturaliter. Nam tamen si intuitus rei cuiuspiam, faciat id quod gignitur simile, ut de virgis Iacob differentes recepimus, causa non est in imitatione, ut cum transcribitur aliquid ab exemplari, sed in similitudine quam cogitantis anima induit, ut illo loco explicauimus. En finis totius Philosophiæ naturæ, cognitio scilicet causarum, quæ omnes cum ad ipsum summum Deum deuoluantur, ipso existente, totius vniuersitatis, & rerum in ea omnium . a quo primo fluunt, ut à principio & exemplari, & . in quem finem feruntur, constat, quam recta via tendat, immo quam proximè accedat naturalis contemplatio in Dei Opt. Max. contemplatione. Qui ut est mundi totius, fuerit mihi huius operis principium sitque

F I N I S.

AVGVSTÆ TAVRINORVM.

Apud Hæredem Nicolai Benilaque, 1587.

INDEX

TOTIVS OPERIS

Admonitio.

Vbi (amice lector) hanc notam inueneris [& seq.] diligenter attendeq; lege, siquidem multa & præclara videbis ab auctore animaduersa fuisse. hoc te monitum volo. Tu vale, & tanti viri ingenio, ac doctrina excellenti fruire. Loca scripturæ sacra ab auctore tractata in Indicem non retulimus, quod sacri voluminis librorum ordinem persequatur.

A Blactationis tempus. fo. 613	<i>Alopecia.</i>	178
& seq.	<i>Alteratio duplex.</i>	104
<i>Abortus quando fiant.</i> 156	<i>Amyli utilitas.</i>	299
<i>Abysus.</i> 465	<i>Anacreontis mors.</i>	320
<i>Aceti in nitro soluti vis.</i> 452	<i>Angelica salutatio.</i>	67
<i>Accipitrum natura</i>	<i>Angelorum apparentia.</i>	89
<i>Achores.</i> 176	<i>Angelorum cursus.</i>	277
<i>Actus quomodo separabilis.</i>	<i>Angelorum motus & locus.</i> 308. & seq.	
<i>Adamas.</i> 359	<i>Angeli creatores Platonii.</i> 483. & seq.	
<i>Adami statua lutea.</i> 84	<i>Animalium cognitio.</i> 410.	
<i>Adamus sine morbo creatus.</i> 24	<i>Motus.</i> 325. <i>Differentia</i> 151. <i>Mor-</i>	
<i>Adultera maledictio.</i> 136	<i>bi</i> 317. <i>Gradus.</i> 601. <i>Actiones, &</i>	
<i>Aeris motus circularis.</i> 457	<i>passiones.</i> 187	
<i>In aere nihil gignitur.</i> 53	<i>Animalia perfecta sanguinea.</i> 99	
<i>Aeris materia proxima.</i> 54	<i>Animalium nullum immortale.</i> 598	
<i>Aer pro celo.</i> 34	<i>Animalia ex excrementis.</i> 24	
<i>Aeris temperies.</i> 53. & seq.	<i>Animalia ante semina.</i> 44	
<i>Aequalitas</i> 499	<i>Anima an ex Dei substantia.</i> 60	
<i>Aequilibras.</i> 591	<i>Animarum transmigratio.</i> 77. & seq.	
<i>Aestus consideratio.</i> 403. & seq.	<i>Anima motus in morbis.</i> 80	
<i>Aestus noxa.</i> 321	<i>Anima immortalis.</i> 82. <i>ex quo</i> 82. 83.	
<i>Aestiu calores vnde.</i> 200	<i>quid</i> 127. <i>quorum principium</i> 84. 85.	
<i>Aeternitas quid.</i> 38	<i>90. Natura gemina</i> 88. <i>inorganica</i>	
<i>Aeterna quæ Platonii.</i> 56	<i>ibid. omnia quodammodo</i> 128. <i>quan-</i>	
<i>Aeternum vnum solum.</i> 47	<i>do imperfecta.</i> 91. <i>antiquior corpore.</i>	
<i>Aeternum pro longo.</i> 107	<i>92. an sanguis.</i> 94. <i>quomodo in san-</i>	
<i>Agarici malignitas.</i> 642	<i>guine,</i> 97. <i>vis</i> 98.	
<i>Albugo.</i> 317	<i>Animæ duæ Philoni.</i> 94	
<i>Alfonsi regis tabula.</i> 420	<i>Animæ assistentis refutatio.</i> 90	
<i>Alexipharmaca.</i> 590	<i>Animam quæ formæ præcedant.</i> 127	
<i>Alga</i>	<i>Anni climaterici.</i> 109	
	0000	Anni

I N D E X.

<i>Anni partes. 132. earum cum diei partibus comparatio. ibid.</i>		<i>& sequenti.</i>	
<i>Anni decretorij</i>	606	<i>Atheorum reprehensio.</i>	445
<i>Annorum supputatio.</i>	420	<i>Atlanticum mare.</i>	393
<i>Annus magnus.</i>	274	<i>Auctoris edita volumina.</i>	2
<i>Antipathia naturalis.</i>	590	<i>Auctoris protestatio.</i>	3
<i>Antipode.</i>	198	<i>Anaritia contraria.</i>	585
<i>Appetitus peccati.</i>	324	<i>Auriferæ provinciæ.</i>	363
<i>Apis taurus.</i>	131	<i>Aurium consideratio.</i>	440. 441.
<i>Apologus de lignis regē petentibus.</i>	76.	<i>Aures purgantia.</i>	453
<i>Apoplectici.</i>	321	<i>Aues in qua aeris parte volent.</i>	54
<i>Apolophanes philosophus.</i>	246.	<i>Anium temperamentum.</i>	ibid.
<i>Aqua principium frigidorum.</i>	28	<i>Sicitas.</i>	52
<i>generationis mater. 25. duplex. 36.</i>		<i>Aues igneæ.</i>	53
<i>Congregatio. ibid. maior terra.</i>	34	<i>Aues rapaces.</i>	428
<i>Aquarum dulcedo. 141. 142. differentia. 462.</i>		<i>Aues infausta.</i>	429
<i>Aqua cur fluxilis 29. 30. Facunda ibi.</i>		<i>Auster</i>	184
<i>Aque motus.</i>	ibid.		
<i>Aque salis nocuenta.</i>	291	 <i>Alnea quibus interdicta.</i>	219
<i>Aque sale iniecto curata.</i>	292	<i>Baptismus abortiuorum.</i>	602
<i>Aque supra firmamentum.</i>	35. 36	<i>Basiliscus.</i>	512
<i>Aque frigide potus</i>	453. & seq.	<i>Beatitudo in quo sita.</i>	630
<i>Aque & terræ globus.</i>	37	<i>Bezaar lapis.</i>	590
<i>Aque creatio.</i>	37	<i>Binarium rerum principium.</i>	594
<i>Aquila.</i>	428.	<i>Binarij imperfectio.</i>	163
<i>Aquilarum genera. ibi. & 429</i>		<i>Bonum.</i>	61
<i>Aquilo</i>	184	<i>Bonus non inuidet.</i>	18
<i>Arborum ortus.</i>	338	<i>Boreas.</i>	371
<i>Ardea</i>	425	<i>Brutorum anima.</i>	95
<i>Aristotelis laus.</i>	14	<i>Brutorum opera.</i>	127
<i>Aron.</i>	425	<i>Bruta cur præsentiant.</i>	256
<i>Ars naturam imitatur.</i>	26	<i>Bruta libertate carent.</i>	324
<i>Arcturus</i>	368	<i>Bruta quomodo rationabilia.</i>	325
<i>Artis & naturæ progressus.</i>	26	<i>Bruta quomodo intelligent. 411. & seq.</i>	
<i>Asclepiadis mors.</i>	320	<i>& 413. & seq. quo à nostra ratione differant. 415.</i>	
<i>Astra ignea. 36. in signa facta.</i>	38.		
<i>Astrorum creatio. 37. vis. 263. distantia.</i>	268.	 <i>Abalista. 66. eorum reprehensio.</i>	68
<i>Astris nihil cum fortuna.</i>	271	<i>Cebetis de anima sententia.</i>	85
<i>Astra non necessitant.</i>	271	<i>Cælum quid. 34. quando factum.</i>	35
<i>De astris præclara</i>	380. & seq.	<i>De cælo multa.</i>	380. & seq.
<i>Astrologiæ iudiciariæ reprehensio. 261</i>		<i>Cali interitus.</i>	384. 634.
		<i>Cali motus.</i>	263
			<i>Cali</i>

I N D E X.

<i>Celi regularitas.</i>	39	<i>De circulari motu.</i>	456. & seq.
<i>Celi & astri differentia.</i>	38	<i>Circuncisio.</i>	152
<i>Celi imonatio.</i>	480	<i>Cynocephalus cur sacrificij nota.</i>	153
<i>Calum christallinum.</i>	36	<i>Colochintidos natura.</i>	297. & seq.
<i>Ceruorum industria.</i>	424	<i>Cogitationis principium.</i>	89
<i>Callyonimi piscis natura.</i>	318. & seq.	<i>Cognoscentis & cogniti similitudo.</i>	128
<i>Caligines quæ.</i>	349	<i>Cometa.</i>	457
<i>Calidum effluuium.</i>	221	<i>Cometa anni. 1573.</i>	41
<i>Calidi metaphoricè qui.</i>	643	<i>Conceptio qua die perfecta. 153. & seq.</i>	28
<i>Calor duplex. 222. effectrix causa. 28.</i>		<i>Concoctio à quo.</i>	28
<i>Vis. 223. differentia. 225. auxilia.</i>		<i>Concupiscentia non est peccatum.</i>	330
<i>ibidem.</i>		<i>Copernici reprehensio.</i>	420. 458
<i>Calor Solis quid.</i>	32. 33. 223.	<i>Congressus matutinus.</i>	131
<i>Calor caelestis.</i>	265. & seq.	<i>Continui diuisibilitas.</i>	8
<i>Caluities.</i>	177. & seq.	<i>Continentis & incontinentis ratio. 645.</i>	
<i>Caniciei causa.</i>	495	<i>& sequenti.</i>	
<i>Caparis virtus. 490. Ortus. ibid.</i>		<i>Contraria.</i>	181. & seq.
<i>Caricarū vires. 303. cataplasma. ibid.</i>		<i>Contrarijs sublatis generatio tollitur. 22</i>	
<i>Carmina Phrygia.</i>	227	<i>& sequenti.</i>	
<i>Castor 75. Astutia. ibid.</i>		<i>Contraria.</i>	181. & seq.
<i>Castori qui similes. ibid.</i>		<i>Contrarijs sublatis generatio tollitur. 22</i>	
<i>Causarum naturalis ordo.</i>		<i>Contraria quæ.</i>	586
<i>Causarum extarnarum uis.</i>	106	<i>Contrarietas omnis ad vnam reducitur.</i>	
<i>Causæ primæ fecunditas.</i>	15	<i>586. & seq.</i>	
<i>Causæ procathartica.</i>	555	<i>Conseruatio rerum.</i>	72
<i>Causonis generatio.</i>	454	<i>Cordis motus.</i>	265
<i>Catacumbæ Nili.</i>	430	<i>Cor vitæ radix.</i>	339
<i>Catochus.</i>	213	<i>Cor primo gignitur.</i>	43
<i>Colore rubeo cur sanguis moueatur.</i>		<i>Corpora caelestia quorsum.</i>	22
<i>608. 609.</i>		<i>Corporis partes trina.</i>	591
<i>Coturnicum natura.</i>	435	<i>Corporis frigus.</i>	222
<i>Coturnicum nocumenta. ibid.</i>		<i>Corporis exsiccatio.</i>	104
<i>Coturnichum cibus.</i>	436	<i>Corruptibilia non æterna.</i>	7
<i>Coturnices Hieroglyphicè quid. ibid.</i>		<i>Corruptibilium communis natura.</i>	150
<i>Chaos.</i>	27. 397. 398.	<i>Coruscationes.</i>	305
<i>Chaldeorum reprehensio.</i>	270. 397.	<i>Corui nidificatio, & de eius pullis multa</i>	
<i>Chile. 371 Chimistæ.</i>	360	<i>præclara.</i>	422. & seq.
<i>Chimicus ortus.</i>	358	<i>Creata sex diebus.</i>	25
<i>Chiromantia examen.</i>	278. & seq.	<i>Creata an erunt æterna.</i>	482. & seq.
<i>Cibi conuellentes.</i>	450	<i>Creata in suis principijs quæ.</i>	25
<i>Sine cibo quousque vita duret.</i>	154	<i>Creata duplicia.</i>	593
<i>Ciborum differentia.</i>	100. 105.	<i>Creare quid.</i>	17. 18
<i>Cicatrix depilis. 174. rubet.</i>	175	<i>Creare duplex.</i>	18

I N D E X.

<i>Critica de Anima opinio.</i>	44	<i>& sequenti.</i>	
<i>Cucurbita deserti.</i>	298	<i>Diei naturalis partes.</i>	132
<i>Cultura vis.</i>	298	<i>Dies decretoryj.</i>	110
<i>Cutis vitia.</i>	165	<i>Distillandi ratio.</i>	334
<i>Causæ.</i>	166. & seq.	<i>Diarrhea maligna.</i>	307
 <i>Dæmones cur dicatur filij Dei.</i>		<i>Dyonisius Areopagita.</i>	245
	112. <i>An mulieres ament,</i>	<i>Disciplinarum adiumenta ex sacris li-</i>	
	<i>& congregiantur.</i> 113.	<i>teris.</i>	2
	<i>& sequenti.</i>	<i>Disciplina quæ principes. 584. quæ mi-</i>	
<i>Dæmones quos inuadant.</i>	220	<i>nistræ. ibid.</i>	
<i>quibus illudant. ibidem,</i>		<i>Diuinantium dispositiones.</i>	255. 243
<i>Dæmones Dei Simia.</i>	240. 246.	<i>De diuinatione opinionones.</i>	228
<i>Dæmonum responsa.</i>	241	<i>Diuinationum genera. ibid.</i>	
<i>Dæmones religantur. 310. includuntur.</i>		<i>De diuinatione multa.</i>	228. & seq.
	315.	<i>Dolores cur die tertia grauissimi</i>	134
<i>Dæmones non sentiunt.</i>	106		138.
<i>Dæmones quibus alliciantur.</i>	148	<i>Draco diruptus.</i>	606
<i>Dæmones quibus fugentur.</i>	150	<i>Dualitatis natura.</i>	593. & seq.
<i>De demonibus.</i>	114. & seq.	 <i>Brietatis ex antiquis commen-</i>	
<i>Dare an beatius quàm accipere.</i>	628.	<i>dati.</i>	208
	<i>& sequenti.</i>	<i>Efficiens causarum prima.</i>	49
<i>Deus principium & finis.</i>	650. & seq.	<i>Efficiens æternum.</i>	47
<i>Deum esse probatur.</i>	437	<i>Elegiaci qui.</i>	496
<i>De Deo opinionones ibid.</i>		<i>Elementorum confusio.</i>	27
<i>Dei thronus.</i>	61	<i>Elementa quando creata.</i>	34
<i>Deus inalterabilis ibid. potentia infini-</i>		<i>Elementa actu nullibi.</i>	27. 28.
<i>tus. 15. Quibus delectari dicatur.</i>	148	<i>Elementorum impuritas.</i>	27. 333
<i>Deus quid ante mundum faceret.</i>	17	<i>Elementorum nomina. 28. motus. ibid.</i>	
<i>Dei nomina.</i>	137	<i>diuersitas. 336. formæ. 27.</i>	
<i>Deus causa libera.</i>	40	<i>De Elementis 332. & seq. & 457.</i>	
<i>Deus indefinibilis. 138. Omnipotens.</i>		<i>Elementis sublatis tollitur mixtio.</i>	22
	444.	<i>Elephantia.</i>	177. & seq.
<i>Deus omnia eminenter continet.</i>	439.	<i>Elephas cur viso colore sanguineo irri-</i>	
	<i>& sequenti.</i>	<i>tetur.</i>	607. & seq.
<i>Dij genitum.</i>	114	<i>Ens & vnum conuertibilia.</i>	12
<i>Deleteriorum diuersitas.</i>	606	<i>Entis analogia.</i>	139
<i>Dentes cur nobiscum non nascantur.</i>		<i>Ente quæ priora.</i>	138
	493.	<i>Epidimie causa.</i>	188
<i>Deriuatiua.</i>	72	<i>Epilepsia. 211. signa. 213. manifesta-</i>	
<i>Dextri definitio. 51. perfectio.</i>	329	<i>tio.</i>	219
<i>Diaphanum quid.</i>	403	<i>Epileptici quâdo magis afficiantur.</i>	554
<i>De Dieta multa. 555. & seq. & 559.</i>		<i>Epoches.</i>	474
		Equi	

I N D E X.

Equi natura.	426	391. & sequenti.	
Esse pulchrum ac perfectum.	14	Fontium generatio.	463. & seq.
Esse ex quibus.	52	Fontium estus.	469
Essentia rerum indiuidua.	325	Forma nomina.	521
Est dupliciter dicitur.	137	Forma plures in vno. 83. earum esse ibi.	
Esthiomenum.	339	actu aut potentia semper.	24
Eunuchi.	194	Forma & finis & efficiens idem.	49
Excrementa quando esse debeant copiosa. 172. quid sint.	347	Fœtus variatio. 126. & seq. similitudo	
Exercitationis vtilitas.	562	128. 130. exempla ibid.	
Exemplar mundi eternum.	47. 56	Fœtus formationis tempus.	157
Exemplar hominis.	58	Frigore sublato calor tollitur.	22
Existentia sine essentia nulla.	15	Frigidi metaphoricè qui.	644
Exorcista 69. eorum vis. 79. 144. 214.		Fulmina.	365
Expiationum inuentio.	217	De fulminibus.	463. & seq. 31
Expurgatio a partu.	157. 158	Fulgur.	31
Extasis. 257. exempla. ibid.		Furor diuinus. 259. amatorius.	515

*F*abularum vtilitas. 74. 75
*F*abulae morales. 76
*F*abula serpentis & incantatoris.

Facies platea corporis.	494	Facies platea corporis.	
Facta simul omnia. 24. valde bona. 18		Facies platea corporis.	
Facta necessariò in principio. 21. 23.		Facies platea corporis.	
Facultatum sedes. 127. Simpathia. ibi.		Facies platea corporis.	
Fieri ex nihilo, nihil à finito potest. 16.		Facies platea corporis.	
Farina eritice avis.	299	Facies platea corporis.	
Fascinatio.	504. & seq.	Facies platea corporis.	
Fatum.	149	Facies platea corporis.	
Fatuorum diuinationes.	256	Facies platea corporis.	
Febris.	187	Facies platea corporis.	
Fellis vires.	318	Facies platea corporis.	
Fel terra.	298	Facies platea corporis.	
Fermentum.	149	Facies platea corporis.	
Ferri natatio.	299	Facies platea corporis.	
Festum Purificationis.	162	Facies platea corporis.	
Ficum vires.	303	Facies platea corporis.	
Finis omnium Deus.	47	Facies platea corporis.	
Firmamentum quid sit.	25. 34.	Facies platea corporis.	
Flumina aurifera.	358	Facies platea corporis.	
Fluuiatum aquarum vis.	301	Facies platea corporis.	
Fluxus & refluxus maris consideratio.		Facies platea corporis.	

*G*ayates lapis. 507
*G*alenus delusus. 80. de incantatione. ibid.
*G*alli gallinacei natura. 419.

& sequenti.		Ganges aurifer.	358
Ganges aurifer.		Gaudio mortui.	556
Gaudio mortui.		Gelu.	368
Gelu.		Gemmarum nulla mentio in creatione.	23
Gemmarum nulla mentio in creatione.		De gemmis.	358
De gemmis.		Generatio in quo.	18. 20. 2
Generatio in quo.		Generatio a simili & dissimili.	19
Generatio a simili & dissimili.		quæ ad materiam referantur. ibid.	
quæ ad materiam referantur. ibid.		Generatiõis animalium triplex modus.	20
Generatiõis animalium triplex modus.		Generationis pater & mater.	28
Generationis pater & mater.		Genita non necesse est interire.	101
Genita non necesse est interire.		Generationis tempus, 122. materia. 123.	
Generationis tempus, 122. materia. 123.		Efficiens. ibid. 124. 130.	
Efficiens. ibid. 124. 130.		Generatio ad fœmora refertur.	136
Generatio ad fœmora refertur.		Generationem antecedit corruptio.	523
Generationem antecedit corruptio.		Generaciones finiendæ.	639
Generaciones finiendæ.		Genealogia Christi.	543. & seq.
Genealogia Christi.		Generum per opposita diuisio.	595
Generum per opposita diuisio.			

I N D E X:

Gigantum ortus.	113	Iecur cuius rei symbolum.	150
Gigantes cur pessimi.	119	Iesu nominis efficacia.	79
Glaciei consideratio.	406. & seq.	Ignis an sit & quando creatus.	26
Grandinis generatio.	365	Ignis motus.	28. 32
De grandine.	406. & seq.	Ignis anima mundi. 28. generationis pa-	
De gravitate & leuitate.	352. & seq.	ter. 29. per omnia fusus. ibid.	
H Armonia caelestis. 268. 421		Ignis est spiritus ille incubans aquis. 29.	
De caelesti harmonia contra		30. 31. 32.	
Pythagoram. 429. & seq.		Ignis necessitas ibid. natura insensibilis.	
Habitus & naturæ differen-		30. 31.	
tia.	327	Ignis vsus quando cæperit.	31
Hæbraicarum vocum vsus in sacris.	66	Ignis nullibi separatus.	31. & seq.
Hæbdomadarum principium.	40. 190	Solem sequitur. 33. 45. 7. quomodo nu-	
Hemitritei curatio.	65	triat & vrat ibid.	
Hepatis egestio.	307	Ignis diuini amoris symbolum. 34. du-	
Herodius.	425	plex. 36. 222.	
Heroes.	114	In igne animal non gignitur.	53
Hiena, & ex ea remedia.	318	Ignis semper calidus. 86. æternus. 102	
Hierosolymorum excidium.	245. 547.	Ignis vsus in sacris. 151. Æputribilis. 188	
Hirundinis stercus.	316. & seq.	Ignobilia primo creata.	26
Hydromantia.	286	Ignorantia.	619. & seq.
Hypericon.	144. 219	Imaginationis vis ad morbos tollendos.	
Hypocritæ pessimi.	650.	80. ad formandum fetum.	126
Homo ex terra.	17.	Immortalitatis argm. 417. 487. 106	
Homo ex clementis. 18. cur ultimo crea-		Immunditiei vitandæ præcepta.	164
tus. 43. an sola anima. 59. 326. cur		Impij cur prosperentur.	445
natura iners. 70.		Inanimatorum motus.	346
Hominis ortus quid imitetur.	154	Incantationes. 64. & seq.	
Hominis & Dei contrarietas & simili-		Incubi. 14	
tudo. 322. & seq.		Incorruptibilia non ab æterno. 8. 10. 11	
Hominis differentia propria.	325	Indiuisibilitatis perfectio.	340
Homo ex quo primum.	336	Indiuiduatio.	525
Hominum communis ortus.	337.	Infans sine doctore quo idiomate loqu-	
Homogeneorum forma in homine.	84	turus.	69
Honoris gradus in Repub.	583	Infinitum in multitudine quomodo. 7. 8.	
Horologia artificia.	39	actû impossibile. 8. 9. in successione. 8	
Humiditas materialis causa.	28	Infinito nihil maius.	9
Humores quomodo nutriant.	114	Inflammationum malignitas.	305
Humoris christallini agitatio visum im-		Influentie caelestes.	267
pedit.	216	Insomnia.	248. & seq.
I Bi cum natura.	424	Insufflationis utilitas.	296
Idea.	55. 56	Intelligendi modus.	214
Idiomatum origo.	70	Intemperantes. 116. eorū vitia. 648	
		Intestini ieiunii cōcretio ex mediâ. 154.	

Intesti-

I N D E X.

Intestinum cecum. 592
Ira cur data. 645
Iris semen. 21
De Iride multa: 119. & seq. 600
Tubilei consideratio. 189. & seq.
Iudæorum opinio de sapientia. 60
Iurisprudentiæ & medicinæ comparatio
 581. & seq.
De iustitia eiusq; partibus, 491. & seq.
Iustus nimis quis. 499

Ac ex quo & quomodo generetur. 337

Lac. suggere quandiu puer debeat. 612
Lachrymarum quibus lethale signum. 496
Lamiarum cum Demonibus familiaritas, 117
Lapis Lazuli. 359
Largitio liberalis. 630
Laseris ortus. 20
Leguminum noxa. 83
Leonis natura. 22
Lepra. 166. & seq. iudicium ibid. exploratio. 170. *vestiendi & viuendi ratio.* 179. *curatio.* 301.
Lex naturalis quid. 419
Liberalitatis contrarium. 588
Liberalitas beatissima. 633
Liberum arbitrium. 89. 323
Libri plumbei. 363
Ligna cur supernatent. 32. 599
De ligno vitæ disputatio. 99. & seq.
Lingue vsus. 68
Localis motus primus. 264
Locorum naturalis ordo. 353
Logos quid. 417
Loquellæ inuentio. 70
Lumen caeleste an causa. 264
Luminis consideratio. 398. & seq.
Lumen gloriæ. 404
De Luna multa. 550. & seq.
Luna plenitudo. 552
Luna lumen. ibid.

Luna macula. 42
Luna Hieroglyphicè quid. 555
Lunaticorum consideratio. 550. & seq.
Lux. 402
Lux an omnis à Sole. 42
Lux ante Solem. 39. 42
Lux causa vitæ. 43
Lucis creatio. 35
Lucis diuisio. ibid.
Lycanthropia. 213
Lymphatici. 233

Aix. 205

Magi. 80. Marsi. 73
Magorum cõsuetudo. 68. 218
Magi cibos quosdam cur interdiciant. 219
Mannæ consideratio. 432. & seq.
Mannæ diuersitas. 433
Mas perfectior femina. 48
Mare fecundissimum. 29
Maris æstus. 391. & seq.
Mare cur non crescat. 462. & seq.
Cur agitetur. 467. *motus causa.* 394.
Termini. 395. 396
Marcor. 339
Materia prima. 517. & seq.
Materia inmanentiæ & desinentiæ. 654
Materia mera potentia. 15
Materia sine forma nec est, nec intelligitur. ibid.
Materia æterna Platoni & Pythag. 6.
Materia propter formam. 4. Imperfecta. ib.
Mathematici Italia pulsi. 269
Mathematicorum vituperatio. ibid.
Maturatio. 336
Medicina pars Ethica. 560
De Medicina. 566. & seq. & 305
Medicina & iurisprudentiæ collatio. 581. & seq.
Medicorum præmia. 568
Melancholicorum genera. 604. 605
Melancholiæ remedia. 209. vis. 215.

I N D E X.

<p>221.415. <i>Ad animi morbos translatio.</i> 329</p> <p>Mellis vsus. 149. 150. ortus. 25</p> <p>Meninx. 497</p> <p>Mens. 81. cur dicatur oculus 617</p> <p>Mensura. 123. quibus sistantur. 124. fluant. 123. 154. & seq. & 255. tepus. 124. malignitas. 510. 513.</p> <p>Mensura quid. 529</p> <p>Mercurius fires facere creditur. 272</p> <p>Metallorum generatio. 20</p> <p>De metallis. 355. & seq.</p> <p>Metallorum genera. ibid.</p> <p>Meteorologicorum utilitas. 378</p> <p>Mictu quandiu carere contingat. 498</p> <p>Michaelis archangel. pictura. 548</p> <p>Microcosmus. 58</p> <p>De mineralibus multa. 356. & seq.</p> <p>Mineralium nomina & genera ibid.</p> <p>Miraculorum ratio. 291. 297</p> <p>Miraculosa curatio. 302</p> <p>Mixtio. 727</p> <p>Monarchia. 545. translatio. 548</p> <p>Montium & collium in æqualitas. 450</p> <p>Monstra. 246</p> <p>Morborum ætas 109. circuitus. 135.</p> <p>Symptomata. 252. curadi ratio. 296</p> <p>contagia. 181. & seq.</p> <p>Morborum superstitiosæ curationes. 64</p> <p>Morbi atrij. 184</p> <p>Morbi a demonibus quomodo curandi. 209. & seq.</p> <p>Morbi diuini. 306</p> <p>Moribundi prophetant. 260</p> <p>Mortis necessitas. 101</p> <p>Morum differentia vnde. 283</p> <p>Motus contrarij inter qua. 22</p> <p>Motus celeritas nõ mutat speciem. 25</p> <p>Motus animalium duplex. 98</p> <p>Motus difficultas & facilitas. 105</p> <p>Mulier propter virum. 45</p> <p>non ex femine. 50</p> <p>Mulier quando concipere desinat. 122.</p>	<p>& seq. excrementosa. ibid.</p> <p>Mundi exordium scire cur oēs cupiāt. 6.</p> <p>De mundi ortu philosophorum sententia 6. & seq.</p> <p>Mundus ex rudi materia 6</p> <p>Mundi æterna emanatio. 6</p> <p>Mundi creatio per reuelationē habita. ibi.</p> <p>Mundus ex nihilo. 7. 13. 15. an totus in stanti. 40. Æternus a parte post. 7</p> <p>Mundi ortus probationes 7. & seq.</p> <p>Mundum esse ab æterno c ontradicit. 10</p> <p>Mundi partes duplices. 7. 26. 42. 456.</p> <p>Mundi necessaria dependentia a quo. 11</p> <p>Mundi partium diuersitas. 41</p> <p>Mundus iussione factus. 15. eius pfectio. 16. ætates. 189. firmitas. 342. cur nõ prius factus. 17</p> <p>Mundus intelligibilis. 59. 60.</p> <p>Mundus æternus & factus. 62</p> <p>Mundus enigma dicitur. 472. disputatio ni datus. 481</p> <p>De mundi fine egregia. 634. & seq.</p> <p>Mundus nouus. 641</p> <p>Munditiae uis. 184</p> <p>Musices vis. 209. eius i sacris vsus. 260</p> <p>Mutationis multiplicis causæ. 268</p>
	<p>N Abuchodonosoris metamorphosis. 604</p> <p>Nabuchodonosoris morbus tunc. 605</p> <p>Nascuntur non sata antiq. opin. 29</p> <p>Natatilia ex mari orta. 54</p> <p>Natura nihil frustra. 24</p> <p>Naturalia in scripturis sacris & miraculis multa. 2. & toto opere.</p> <p>Nebula 347. & seq.</p> <p>Necromantia. 276</p> <p>Necromantia confutatio 287. & seq.</p> <p>Necessaria non omnia. 549</p> <p>Nervi cuius instrumenta. 497</p> <p>Nimbi presagia. 624</p> <p>Niuis generatio. 365</p>
	<p>Nympha</p>

I N D E X.

<i>Nympha virginea.</i>	196	<i>Perfectum imperfecto prius.</i>	48
<i>Nomina an effectricia.</i>	64	<i>Pestis prænunciations.</i>	184.247.
<i>Nomina ab Adamo imposita.</i>	81	<i>Pessimi qui.</i>	649.
<i>Nominis octauo die imponēdi rō.</i>	153	<i>Phantasmata.</i>	214
<i>De Nominū significatione.</i>	63. & seq.	<i>Pblegmon.</i>	187
<i>Non ens entis principium.</i>	12.14	<i>Philosophiæ naturale desiderium.</i>	473
<i>Nubes.</i>	347.	<i>Philosophorum de mundi exordio opinio-</i>	
<i>Nubium lumen.</i>	376	<i>nes.</i>	5. & seq.
<i>Nubium eleuatorum signum.</i>	624	<i>Philosophorum sectæ.</i>	473
<i>Nutritio quorum sit.</i>	96.103	<i>Philonis de hominis creatione sūa.</i>	59
<i>Nutritionis necessitas.</i>	99. & seq.	<i>Physiognomiæ consideratio.</i>	280. & seq.
<i>Nutritio quid.</i>	100.101.103	<i>Physica cur ignorentur.</i>	478
		<i>Physicorum vtilitas.</i>	479
<i>Culi natura.</i>	265	<i>Phrenitis.</i>	417
<i>Oculis medentia.</i>	318	<i>Phthisis duplex.</i>	307
<i>Oculorum fabrica.</i>	441	<i>Pilorum temperamētū s s. materia.</i>	605
<i>Oculus metaphoricæ quid.</i>	617	<i>Piscium temperamentum.</i>	54
<i>Oculorum vires ad mala inferēda.</i>	513	<i>Pisces an sub terra.</i>	193
<i>Omelei ortus.</i>	25	<i>Platonis & veritatis de mundi ortu di-</i>	
<i>Oliuarum vbertas prædicta.</i>	275	<i>scrimen.</i>	7
<i>Oleum quomodo noceat aut profit vlce-</i>		<i>Plantarū generationis modus triplex.</i>	20
<i>ribus.</i>	625	<i>De Plātarū seminibus questio.</i>	19.21.44
<i>Operatio a natura & esse.</i>	11	<i>Plantis quæ aquæ noceant.</i>	295
<i>Ophyasis.</i>	178	<i>Plumarum temperamentum.</i>	55
<i>Ophthalmiæ contagium.</i>	513	<i>Pluuiam quæ prænuncient.</i>	251
<i>Orbis regiones.</i>	193	<i>Pluuiarum considerio.</i>	344. & seq.
<i>Orbis totus habitabilis.</i>	199	<i>Poli mundi.</i>	368
<i>Ordinis resolutiui vtilitas.</i>	5	<i>De mundi Polis.</i>	197. & seq. & 368
<i>Organorum consideratio.</i>	282. & seq.	<i>Portenta.</i>	244. & seq.
<i>Orphei cythara.</i>	79	<i>Possibile quod.</i>	16
<i>Orus Appollo.</i>	153	<i>Possibile & necessariū idē in æternis. ibi.</i>	
		<i>Potentia prior actū.</i>	93
<i>Alij nigri vsus iterdictus.</i>	219	<i>Potentia sublata tolluntur omnia.</i>	46
<i>Palingenesia.</i>	326	<i>Potionum genera.</i>	205. multis.
<i>Panis.</i>	205. & seq.	<i>Potu quæ vtantur.</i>	55
<i>Paralyfi obnoxij.</i>	497	<i>Præfice.</i>	496
<i>Parimonix vtilitas.</i>	561. & seq.	<i>Præensionis ratio.</i>	248. & seq.
<i>Partum inuuantia.</i>	424	<i>Primum, æternum, simplex, & vnum a</i>	
<i>Partus multiplicitas.</i>	611. & seq.	<i>quo mundus.</i>	13
<i>Passiones corporum duplices.</i>	165	<i>Principia rerum tria.</i>	18.25
<i>Pediculorum generatio.</i>	185	<i>Principium rerū quod optimum.</i>	46
<i>Peccatum.</i>	619. & seq.	<i>De libro problematum Aristō. authoris</i>	
<i>Peccatorū medella.</i>	648. cognitio. 649	<i>iudicium.</i>	253
<i>Pelei & Thetidis connubium.</i>	327	<i>Prodigalitatatis contrarium.</i>	588

I N D E X:

<p>Prodigalitatē & Auaritia comparatio. 631</p> <p>Propheta. 259</p> <p>Prophetarum ad vaticinandum præparationes. 259</p> <p>De Providentia multa. 435. & seq.</p> <p>Pruina generatio. 365</p> <p>Psittaccorum regio. 371</p> <p>Pueri fascinationi obnoxij. 514</p> <p>Puerperarum vacuatio. 162</p> <p>Puella quinquemestris. 160</p> <p>Putei. 468. Puteorum ætus. 469</p> <p>Putredine orta. 24</p> <p>Putrescentiæ Analogæ. 286</p> <p>Pyromantia. 99. 150</p> <p>Pythagorica Symbola. 99. 150</p> <p>Pythagoricorum dogmatum examen. 526. & seq.</p> <p>Pythagorica harmonia confutatio. 430</p> <p>Pythonissa. 288</p>	<p>Acri libri cur scripti. 1.</p> <p>De sacris libris antiquorum iudicium. ibidem. eorum utilitas. 3</p> <p>Salicis semen. 21</p> <p>Salis vsus in sacris. 143. & seq.</p> <p>Sal cur terris aspergatur. 291</p> <p>Sal Hieroglyphyce quid. 294</p> <p>Sal cuius rei Symbolum. 148</p> <p>Salis pactum. 149</p> <p>De sale copiosè. 597. & seq.</p> <p>Salinæ vis contra venenata. 512</p> <p>Salsugo. 293</p> <p>Samuel an vere suscitatus. 288</p> <p>Sanguis non est pars viuientis. 95</p> <p>Sanguis alimentum est. 96. natura frigidus calorem seruat. ibid. 10</p> <p>Sanguine abundantia. 123</p> <p>Sanguinis differentia. 97</p> <p>Sanguinis & animæ Sympathia. 98</p> <p>contactus ibidem.</p> <p>Sanguinis intuitus quibus noceat. 608</p> <p>Sapientia ab eterno. 57. quid. 418. quis eius capax. ibid. 10</p> <p>Saporum contrarietas. 589</p> <p>Saræ sterilitas. 122</p> <p>Sarcosis uteri. 196</p> <p>Satyriorchis. 506</p> <p>Saulis morbus. 220</p> <p>De Sciētia opi. 478. eius appetitus. 479</p> <p>Scientia naturalium an necessaria. 1</p> <p>Scibile quid. 16</p> <p>Scire reminisci Platoni. 8</p> <p>Scabies. 165. remedia. 169</p> <p>Scripturæ inuentio. 70</p> <p>Sceptici philosophi. 435</p> <p>Scyphus auguratorius. 244</p> <p>Semen quodammodo omnia. 129</p> <p>Seminis differentia. ibid. vis. 136</p> <p>ex quo & quomodo. 337</p> <p>De semine quid Pythagoras. 45</p> <p>Seminalis vis in lachryma plantis. 21</p> <p>Senes calefaciendi ratio. 221</p>
<p>Quadragesimæ numeri ratio in fetu. 155. & seq.</p> <p>Qualitates elementorum forma. 27.</p> <p>Qualitates actiua & passiuæ. 22</p> <p>Quantitas discreta & numerus idē. 9</p> <p>Quaternarij uis. 110</p>	<p>Rabiem quæ animalia patiuntur. 414</p> <p>Raymundus Lulus. 522</p> <p>Recidina malum. 169</p> <p>Renes minguntur interdum. 307</p> <p>Repletionis mala. 561</p> <p>Resolutio. 334</p> <p>Resurrectionis probatio. 640</p> <p>Resuscitatus ab Heliseo. 295. & seq.</p> <p>Roma auis clamore seruata. 246</p> <p>Rubens color sanguinem mouet. 608</p> <p>609. Feras incitat. ibid. & seq.</p> <p>Rutæ vis. 219. 508</p>

I N D E X.

<i>Senes cur cōprimāt labia introrsum.</i>	494	<i>Spinalis medulla.</i>	497
<i>Senectutis descriptio & eius excellens declaratio.</i>	490. & seq.	<i>Squammarum temperamentū.</i>	55
<i>Sensus an sine mente.</i>	412. & seq.	<i>Stellarum nomine Angeli.</i>	277
<i>Sensus ad stellas accommodatio.</i>	115	<i>Stella nulla de nouo.</i>	40
<i>Sensus est præsentiū.</i>	415	<i>Stella anni.</i>	1573. . . . 41
<i>Sensus sensilis, & organi cōmuniō.</i>	488	<i>Stranguria.</i>	498
<i>Sensus custodes corporis.</i>	492	<i>Struthio camelli natura.</i>	425
<i>Sensus an sine motu.</i>	601. & seq.	<i>Stulti serui.</i>	327
<i>Sensus & motus ab eodem.</i>	602	<i>Substantia quomodo fiat.</i>	18
<i>Septenarij ratio in vita.</i>	153. 190	<i>Succi quatuor. 186. quō nutriāt.</i>	96
<i>Sermo quomodo naturalis.</i>	70	<i>Surdi ex vehementi sonitu.</i>	430
<i>Sermonis & scripturæ comparatio.</i>	71.	<i>Surdi loqui docti.</i>	71
<i>Serenitatis præsagium.</i>	622	<i>Sus.</i>	151
<i>Serpentis astutia.</i>	67	<i>Suum differentia.</i>	152
<i>Serui peccatores.</i>	328	<i>Sybillæ</i>	233
<i>Seseli herba.</i>	424	<i>Syncope.</i>	295
<i>Sodomæ interitus.</i>	547		
<i>Socrates.</i>	472	T <i>Abularū plūbearū vsus.</i>	363
<i>Silvæ ingentis ortus inuistatus.</i>	20	<i>Tagus aurifer.</i>	358
<i>Simulatum contrarietas quomodo ad ad unum renocetur.</i>	590	<i>Thaletis prædictio.</i>	275
<i>Somni utilitates.</i>	132	<i>Thimi semen.</i>	21
<i>Somniabundi.</i>	257. 258	<i>Theologiæ & iurisprudentiæ comparatio.</i>	584
<i>Sol cur non primus creatus.</i>	39	<i>Theriaca.</i>	590
<i>Sol an calidus.</i>	200	<i>Thliba.</i>	194
<i>De Sole multa.</i>	201. & seq. 265	<i>Tapsia.</i>	104. 105
<i>Solis lux quousque pertingat.</i>	42	<i>Temperantiæ & intemperantiæ circa quæ.</i>	645. & seq.
<i>Solis accessus & recessus. circutiones.</i>	200 459. & seq.	<i>Temperies quid & quorum causa.</i>	283
<i>Sol beatorum.</i>	42	<i>Temperies multiplex.</i>	475
<i>Solstitia.</i>	200	<i>Tempestas</i>	368
<i>Sollicitudo vitanda.</i>	558	<i>Tempus quid.</i>	38
<i>Sophistæ Aegyptij de morte sententiā.</i>	161	<i>Tenarcus lapis.</i>	476
<i>Sortium consideratio.</i>	247. & seq.	<i>Tepidorum natura.</i>	641. & seq.
<i>Spado.</i>	195	<i>Tepidi metaphoricè qui.</i>	643
<i>Specilli quando vitandi.</i>	133	<i>Ternarij perfectio.</i>	110
<i>Spiritualis substantiæ creatio.</i>	61	<i>Terræ vacuitas. 34 Globus</i>	193
<i>Spiritualium consideratio.</i>	191. & seq.	<i>Terræ caua. 37. Solidior in centro ib. cur partim latēs, partim detecta.</i>	350
<i>Spirituum natura.</i>	265	<i>Submergenda tota. 351. immobilis.</i>	
<i>Spiritus pro dono.</i>	192		448. & seq.
<i>Spiritus duplices.</i>	609	<i>Terræ & aquæ cōsideratio.</i>	385. & seq.
<i>Sphæra recta & obliqua.</i>	370	<i>Terræmotus prædictus.</i>	247

I N D E X.

<i>Festes.</i>	136	<i>Vita quomodo in sanguine.</i>	96
<i>Tonitru consideratio.</i>	363. & seq.	<i>Vita longitudo.</i>	287. productio. 107. 110
<i>Tristitia.</i>	556	<i>Vitalis facultas in primo principio generationis a quo.</i>	43. <i>Vbi</i> 97
 <i>Acuum vulgo quod.</i>	343	<i>Viteligo.</i>	165. a lepra differentia. 176
<i>Vaticinia vnde.</i>	215	<i>Vitia duo an vni virtuti contraria.</i>	588
<i>De vaticinijs multa.</i>	227.	& seq.	
& seq.		<i>Vinentium consumptio.</i>	100
<i>Vena Azgyos.</i>	592	<i>Vlcerum exacerbationis causa & tempus.</i>	134. 135. locus. 174. malignitas 305. curatio. 304.
<i>Veneris motus vnde.</i>	119	<i>Vlcera quid desiderent.</i>	303. an oleo vngenda. 625. 626.
<i>Ventorum materia.</i>	354	<i>Vlmi semen.</i>	21
<i>De Ventis multa.</i>	369. & seq.	<i>Vmbilici & hepatis prima formatio.</i>	43
<i>Verbum omnium Idea.</i>	58	<i>Vnguium materia.</i>	605
<i>Vesica 498. carentia. 55. habentia. ibid.</i>		<i>Vnitatis perfectio.</i>	163. 340
<i>Vestium infectio. 182. putredo. 185.</i>		<i>Vocum significatio.</i>	72
<i>vsus. 221.</i>		<i>Volatilia aquea.</i>	52. & seq.
<i>Via lactea.</i>	41	<i>Voluntas duplex.</i>	322
<i>Vini ortus.</i>	25	<i>Voluntatis libertas.</i>	323
<i>De vino multa.</i>	205. & seq.	<i>Vomitatis utilitas.</i>	565
<i>Vinum senibus interdicitur.</i>	226	<i>Vomitum incitantia.</i>	641. & seq.
<i>Vinum vlcerebus aptum.</i>	625	<i>Vrbs intelligibilis Philonis. 59. eius reprobatio.</i>	60
<i>Vir ante feminam quare.</i>	45	<i>Vteri gestationis exacta consideratio.</i>	610. & seq.
<i>Vir est gloria Dei.</i>	50		
<i>Viragines.</i>	125		
<i>Virginis explorande ratio.</i>	195		
<i>Virginis aperiende ratio.</i>	196		
<i>De Virginitate multa.</i>	195. & seq.		
<i>Virtus infinita incommunicabilis creatura.</i>	62		

F I N I S.

Errata sic corrigito.

Pag. 6. es pro &. 17. d' abundat. 27. a Deo pro adco. 29. colorem pro calorem. 39. tres pro res. 53. ey qua pro ex aqua. 64. omnia pro nomina. 67. beluvas pro belluas. 69. laryngeos pro laryngen. 74. iusta pro iuxta. 86. Cebitis pro Cebetis. 90. superficies pro superficie. 159. insignum pro insignium. 196. vteriore pro vteri ore.
Ceteros facile, si qui sunt errores legendo emendabis.

L 212 E

153

153
CO
FR
EN

25

1310

1310

1310

F. A.

036

7050